

erzincan binali yıldırım üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

<http://iibf.erkzincan.edu.tr>
ebyiiibfdergi@gmail.com

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM
ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER
FAKÜLTESİ DERGİSİ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Sahibi /Owner

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İİBF Adına

Prof. Dr. Mehmet Sinan TEMURLENK

Dekan / Dean

Editörler / Editors

Prof. Dr. Selami GÜNEY (Baş Editör / Editor in Chief)

Doç. Dr. Salim Sercan SARI (Editör Yardımcısı/ Assistant Editor)

Doç. Dr. Müge MANGA (Editör Yardımcısı/ Assistant Editor)

Doç. Dr. Murat BAŞ (Editör Yardımcısı/ Assistant Editor)

Şekil ve Dizgi Sorumlusu Arş. Gör. Taha KARTAL

Dr. Öğr. Üyesi Emrah ÖZBAY (Dil Editörü / Language Editor)

Cilt / Volume 6

Sayı / Number 2

Yıl/ Year : 2024

ISSN : 2687-4431

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi yılda 2 kez yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Index Copernicus, Directory of Resarch Journals Indexing (DRJI), ResearchBib, Index of Academic Documents (IAD), Academic Researches Index (ACARINDEX), Asos Index ve İdealonline dizinlerinde taranmaktadır. Türkçe ve İngilizce dillerinde işletme, iktisat, bankacılık ve finans, sosyal hizmet, sağlık yönetimi, uluslararası ilişkiler, uluslararası ticaret, kamu yönetimi, siyaset bilimi, ekonometri ve ilişkili alanlarda makaleler yayımlar. Dergide yayımlanan makalelerin dil, bilim, yasal ve etik sorumluluğu yazara aittir. Makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Tüm hakları mahfuzdur.

Çalışmaların bütün sorumluluğu yazarlarına aittir.

Sekreteryaya

Doç. Dr. Salim Sercan SARI

İletişim

E-posta: ebyuifbdergi@gmail.com.tr

Telefon: 0 446 226 66 00 /41010

Adres: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İİBF 24100 / ERZİNCAN

Copyright © Aralık 2024

YAZIM KURALLARI

Yazılar kağıdın bir yüzüne üstten, alttan, soldan ve sağdan 2,5 cm, ilk satır 1 cm, paragraf aralığı önceki 6 nk, sonraki 0 nk, sayfa düzeninde, tek satır aralığında, Times New Roman yazı tipinde, 11 punto olarak yazılmalıdır.

Makaleler 20 sayfayı aşmamalıdır.

Yazıların ana başlığı büyük harfle, ortalı ve koyu yazılmalıdır. Giriş ve sonuç başlıklarına numara verilmemelidir. Başlıklardan önce bir satır boşluk bırakılmalıdır. Yazıda yer alan birinci derece alt başlıklar I,II, III, ... gibi Romen rakamlarıyla sınıflandırılmalı, tamamen büyük koyu harflerle ve paragraf ile hizalı bir şekilde yazılmalıdır. İkinci derece alt başlıklar A,B,C, ... gibi büyük harflerle sınıflandırılmalıdır. Bu başlıklar da tamamen büyük koyu harflerle ve paragraf ile hizalı bir şekilde yazılmalıdır. Üçüncü derece alt başlıklar 1, 2, 3, ...gibi rakamlarla sınıflandırılmalıdır. Bu tür başlıklar küçük harflerle, koyu ve paragraf ile hizalı yazılmalıdır. Dördüncü derece alt başlıklar ise a, b, c, ... gibi küçük harflerle sınıflandırılmalıdır. Dördüncü derece alt başlıklar küçük harflerle, koyu ve paragraf ile hizalı yazılmalıdır.

Tablo, şekil ve denklemlere sıra numarası verilmeli, tabloya ait kaynaklar tablonun altına yazılmalıdır.

İlk sayfada makalenin başlığı, yazarı, yazarın bağlı olduğu kuruluş ve adresi, e-mail adresi, en çok 150'şer kelimelik Türkçe ve başlıklı İngilizce özet, beş kelimeyi aşmayacak şekilde Türkçe ve İngilizce anahtar sözcük yer almalıdır. İngilizce ve Türkçe özet mutlaka amaç, yöntem, bulgular, araştırmanın sınırları ve makalenin orijinalliyi ile ilgili bilgiler içermeli, fakat bu belirtilen başlıklar verilmeden yazılmalıdır.

Atıflar metin içinde aşağıdaki örnekler gibi yapılmalıdır.

..... açıklamaktadır Serhat, 2004:150).

.....Erdem (1996a:125-127;1996b:153) teknolojik gelişmeyi ...

.....(Güler ve Osman, 2003:122). : iki yazarlı kaynak içindir.

.....(Çınar vd., 1998:56). : ikiden fazla yazarlı kaynak içindir.

.....(Ak,1956:17; Yolun,1999:124). :aynı konuda birden fazla kaynağa atıf yapmak içindir

.....(Rekabet Kurumu, 2006). : yazarı bilinmeyen ve internet sitesinden ulaşılan kaynaklara atıf içindir.

.....(Dört Yol, 2008).: kaynağın tamamına yapılan atıflar içindir.

Yukarıdaki atıf gösterimleri metin dili Türkçe olan makaleler içindir. Yabancı dilde yazılan makalelerdeki atıflarda kullanılan bağlaçlar, metin dili ile uyumlu olmalıdır.

Kaynağa yapılan atıf dışında, yapılacak açıklamalar, "Notlar" başlığı altında yazının sonunda ayrı bir sayfada verilmelidir.

Yazının sonunda kaynakça aşağıdaki şekliyle yer almalıdır.

Kitap

SEYİDOĞLU, Halil (1998), Uluslararası İktisat, Teori Politika ve Uygulama, Geliştirilmiş 12. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.

CHANG, Ha-Joon (2003), Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü, Çev.: T. A. Onmuş, İletişim Yayınları, İstanbul.

Makale

KRUGMAN, Paul (1979), "A Model of Balance of Payment Crises", Journal of Money, Credit, and, Banking, Vol 11; 311-325.

CENGİZ, Ekrem; Hasan AYYILDIZ ve Fazıl KIRKBİR (2005), "Yeni Ürün Geliştirme Sürecinin Başarısında Etkili Olan Faktörler", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Vol 24; 188–147.

İnternette Alınan Kaynaklarda

TALAT, Ali "Timetable: What will Happen and When," İnternet Adresi: <http://europa.eu.int/euro/html>. Erişim Tarihi: 30.08.2000.

Hazine Müsteşarlığı (2006), "Kamu Borç Yönetimi Raporu", İnternet Adresi: http://www.hazine.gov.tr/duyuru/basinKBYR_Mayis06.pdf, Erişim Tarihi: 05.04.2018.

Rekabet Kurumu, İnternet Adresi <http://www.rekabet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25.04.2019

ACEMOGLU, Daron ve Simon JOHNSON (2006), Disease and Development: The Effect of Life Expectancy on Economic Growth, NBER Working Paper 12269, İnternet Adresi; <http://www.nber.org/papers/w12269>, Erişim Tarihi: 12.04.2019.

Yukarıdaki gösterimler metin dili Türkçe olan kaynaklar içindir. Yabancı dilde yayınlanacak çalışmalarda bağlaçlar ve kısaltmalar metin dili ile uyumlu olmalıdır. Örneğin, metin dili İngilizce olan bir çalışmada 've' bağlacı yerine 'and' kullanılmalıdır.

İnternet üzerinden ulaşılan kaynaklarda atıflar yukarıdaki gibi olmalı, bilgiye ulaşma tarihi ve internet adresi kaynakçada yer almalıdır.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

Yıl / Year: 2024

Cilt / Volume: 6

Sayı / Number: 2

İÇİNDEKİLER

- 1 - 18 *İklim Değişikliğiyle Mücadelede Düşük Karbon Ekonomisine Geçiş Süreci ve Yerel Yönetimlerin Rolü: Şanlıurfa Örneği (The Transition Process to A Low Carbon Economy and The Role of Local Governments in Fight Against Climate Change: The Case of Şanlıurfa) / Emel ABA ŞENBAYRAM, Gülben ÇELİK BOZKAYA*
- 19 - 40 *Dijital Çağda İnovasyon Yönetim Yeteneği: Bir Tekstil Boya Apre İşletmesinde Durum Çalışması (Innovation Management Capability in The Digital Age: A Case Study in A Textile Dyeing and Finishing Business) / Kasım SUBAŞI, Nuray AKAR*
- 41 - 55 *Mali, Tablo Analizi Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi (Bibliometric Analysis of Financial Statement Analysis Studies) / Enver SÜMER, Şule Yüksel YİĞİTER*
- 56 - 71 *Understanding Generational Differences in Destination Choice Priorities: A Comparative Analysis of Gen X, Y and Z (Kuşaklar Arası Destinasyon Seçimi Önceliklerini Anlamak: X, Y ve Z Kuşağı Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz) / Gürkan ALAGÖZ, Erkan GÜNEŞ*
- 72 - 86 *Adanışlıktan Sessizliğe, Sessizlikten Vazgeçişe: Sağlık Çalışanlarında Sessiz İstifa Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve (From Dedication to Silence, From Silence to Renunciation: A Conceptual Framework on Silent Resignation in Healthcare Workers) / Nurperihan TOSUN, Alp Caner AKAY*
- 87 - 98 *Dijital Finansın Spor İnovasyonu Üzerindeki Etkisinin Teorik Olarak İrdelenmesi (A Theoretical Examination of The Impact of Digital Finance on Sports Innovation) / Ahmet ÖNER*
- 99 - 119 *Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algılarının Ölçülmesi: Midyat Örneği (Measuring The Perceptions of Local People About The Effects of Tourism: Midyat Example) / Selami GÜNEY, Fatma GÜLTEKİN*

- 120 - 139 *Bireylerin Kişilik Özelliklerinin Tüketici Sağlığı Bilişimi ile İlişkisi: Z Kuşağı Örneği (The Relationship of Individuals' Personality Characteristics with Consumer Health Informatics: The Example of Generation Z) / Hümeysra SADAKLIOĞLU, Sevnur KARAKAYA*
- 140 - 151 *İklim Değişikliğiyle Mücadelede Kent Yönetimleri (Urban Administrations to Fight Climate Change) / Muhammet ESEN, Tuna BATUHAN*

BİLİM DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Abdulkadir KAYA / Bursa Teknik Üniversitesi
- Prof. Dr. Adem DURSUN / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Adnan ÇELİK / Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Atılhan NAKTİYOK / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Aysel ERCİŞ / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Bahtişen KAVAK / Hacettepe Üniversitesi
- PROF. Dr. Bener GÜNGÖR / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Bilsen BİLGİLİ / Kocaeli Üniversitesi
- Prof. Dr. Canan Nur KARACABEY / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. F. Burcu CANDAN / Kocaeli Üniversitesi
- Prof. Dr. Dursun BİNGÖL / Türk Hava Kurumu Üniversitesi
- Prof. Dr. Eyyup YARAŞ / Akdeniz Üniversitesi
- Prof. Dr. Erdoğan KAYGIN / Kafkas Üniversitesi
- Prof. Dr. Erdoğan KOÇ / Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
- Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Fatih KARCIOĞLU / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Ganite KURT / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Prof. Dr. Hüseyin AKTAŞ / Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- Prof. Dr. Levent GELİBOLU / Kafkas Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet DEMİR / Cumhuriyet Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet Sadık ÖNCÜL / Cumhuriyet Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet Şükrü AKDOĞAN / Erciyes Üniversitesi
- Prof. Dr. Muhammet Mustafa KISAKÜREK / Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
- Prof. Dr. Muhsin HALİS / Kocaeli Üniversitesi
- Prof. Dr. Mustafa GÜLMEZ / Akdeniz Üniversitesi
- Prof. Dr. Orhan ÇINAR / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Ömer Faruk İŞCAN / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU / Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Sanem ALİKİBAY / Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Serap ÇABUK / Çukurova Üniversitesi
- Prof. Dr. Seval KARDEŞ SELİMOĞLU / Anadolu Üniversitesi
- Prof. Dr. Sevgi Ayşe ÖZTÜRK / Anadolu Üniversitesi
- Prof. Dr. Sevtap ÜNAL / İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
- Prof. Dr. Sezer KORKMAZ / Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Şakir DIZMAN / Erzurum Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Tefvik Őukr  YAPRAKLI / Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Turan ÖNDEŐ / Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Alpaslan YÜCE / Kafkas Üniversitesi

Prof. Dr. Tülay YENİÇERİ / Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Harun YENİÇERİ / Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan TAĐRAF / Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Ramazan YANIK / Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. DilŐad GÜZEL / Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Rabia AKTAŞ / Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Prof. Dr. Enes Emre BAŞAR / Bayburt Üniversitesi

DoĐ. Dr. Muhammed KürŐad TİMUROĐLU / Atatürk Üniversitesi

Editörden,

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisinin onbirinci sayısı ile karşınızda olmaktan mutluluk duyuyoruz. Bu sayımızda 9 adet makaleyi incelemenize sunuyoruz.

Emeği geçen bilim danışma kurulu üyesi hocalarımıza, değerli hakemlerimize ve yazarlarımıza teşekkür ederiz.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İİBF Dergisi yılda iki kez yayınlanmaktadır. 30 Haziran 2025 tarihinde yayınlanacak onüçüncü sayı için makale kabul süreci başlamıştır. Dergimize gönderilen makaleler için 10 gün içerisinde hakem süreci başlatılarak, yazarlara dönüş yapılmaktadır. Dergiye ulaşan makaleler geliş tarihine göre sıraya konulmaktadır. Makalelerinizi, değerlendirilmek üzere Dergipark sistemi üzerinden, <https://dergipark.org.tr/ebyuibfdergi> web sitesi aracılığı ile yüklemenizi rica ederiz.

Prof. Dr. Selami GÜNEY

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE MÜCADELEDE DÜŞÜK KARBON EKONOMİSİNE GEÇİŞ SÜRECİ VE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Emel ABA ŞENBAYRAM¹

Gülben ÇELİK BOZKAYA²

ÖZET

İklim değişikliği ile mücadele kapsamında önerilen düşük karbonlu ekonomiye geçiş süreci, küresel ölçekte önem arz etmektedir. Küresel bir sorun olarak algılanan ve çözümü için devletlerin uluslararası iş birliğine gereksinim duyulan iklim değişikliği ile mücadelede, yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarının ne ölçüde uygulandığı oldukça önemlidir. Bu çalışma ile yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadelede uygulanmaya çalışılan düşük karbonlu ekonomi hedeflerinin uygulanabilirliğinin tespiti amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Çevre ve İklim Değişikliği Şube Müdürü ve Şanlıurfa Merkez Belediye Başkanları ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde konu ile ilgili mevcut tüm yasal mevzuatları yerine getirerek şehir sakinlerinin yaşam kalitelerini maksimize etme gayreti içerisinde oldukları belirtilmiştir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi en kısa zamanda “Avrupa Birliği Belediye Başkanları Sözleşmesi” ne katılım sağlamalı ve “Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planlarını” geliştirmeyi taahhüt etmelidir. Ayrıca yerel yönetimler arasında iklim değişikliği ve sürdürülebilir kalkınma hususunda ilişkiler geliştirilmeli ve ortak projeler üretilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Düşük Karbon Ekonomisi, İklim Değişikliği, Yerel Yönetim, Şanlıurfa.

THE TRANSITION PROCESS TO A LOW CARBON ECONOMY AND THE ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS IN THE FIGHT AGAINST CLIMATE CHANGE: THE CASE OF ŞANLIURFA

ABSTRACT

The transition process to a low-carbon economy, which is proposed within the scope of combating climate change, is of global importance. In combating climate change, which is perceived as a global problem and requires international cooperation from states to solve, the extent to which the duties, authorities and responsibilities of local governments are implemented is quite important. This study aims to determine the feasibility of the low-carbon economy targets that local governments are trying to implement in combating climate change. Within the scope of the study, interviews were conducted with

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Harran Üniversitesi, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, emel.aba@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2573-402X

² Doktora Öğrencisi, Harran Üniversitesi, Kamu Yönetimi, gulben_celik63@hotmail.com, ORCID: 0000000288403175

Geliş Tarihi: 09.07.2024 / Kabul Tarihi: 04.09.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır.

the Şanlıurfa Metropolitan Municipality Mayor, Şanlıurfa Metropolitan Municipality Environment and Climate Change Branch Manager and Şanlıurfa Central Municipality Mayors. In the interviews, it was stated that they are trying to maximize the quality of life of city residents by fulfilling all the current legal regulations on the subject. Şanlıurfa Metropolitan Municipality should participate in the “European Union Covenant of Mayors” as soon as possible and commit to developing “Sustainable Energy and Climate Action Plans”. In addition, relations should be developed between local governments on climate change and sustainable development and joint projects should be produced.

Key Words: Low Carbon Economy, Climate Change, Local Government, Şanlıurfa.

GİRİŞ

Sanayi devriminden bu yana dünyanın muazzam bir hızla gayret gösterdiği ekonomik büyüme ve kalkınmanın kaynağında fosil yakıt kullanımı yer almaktadır. Söz konusu ekonomik büyüme süreci, büyük oranda fosil tabanlı ve yoğun karbondioksit salınımı yapan kaynaklardan sağlanmaktadır. Ancak mevcut durum doğal kaynaklar üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Dolayısıyla günümüzde yaşanmakta olan iklim değişikliği, küresel ısınma, doğal afetler, kıtlık, kitlesel göç, savaşlar söz konusu baskının sonuçlarından birkaçını oluşturmaktadır.

Son zamanlarda bilimsel, sosyal ve siyasi alanda yapılan çok sayıda çalışmanın ortak endişesi, tüketim faaliyetleri kaynaklı atmosferde biriken karbon gazının, yaşanılabilir geleceği tehdit etmesidir. 90'lı yıllardan bu yana konuyla ilişkili yapılan farkındalık çalışmalarına rağmen, günümüzde beklenen özveri gösterilemese de insanoğlu, karbon emisyonuna bağlı ekonomik kalkınma anlayışı yerine, düşük karbon ekonomisi modelinin uygulanması konusunda hemfikirdir. Düşük karbon ekonomisinde amaç, kalkınma ve çevre ilişkisini dengelemek, yenilenemeyen ve sera gazı salınımına neden olan fosil enerji kaynaklarını minimize ederek akabinde terk edilmesi ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Kalkınmanın çevresel ve toplumsal değerleri göz önünde bulundurulmalıdır. Düşük karbon ekonomi modeli sadece çevresel riskleri ve ekolojik yetersizliklerin azaltıldığı bir model değil, aynı zamanda sosyal eşitlik ve refahı arttırmayı da hedefleyen bir içeriğe sahiptir. Oluşturulması düşünülen model ile ekonominin çevresel performansının artması, çevreye duyarlı yatırımlar yoluyla yeni iş ve meslek imkânlarının oluşturulması beklenmektedir.

Sorun küreseldir. İklim değişikliği ile mücadele noktasında küresel başarı elde edilebilmesi için mücadelenin öncelikle şehirlerden başlaması gerekmektedir. Çünkü şehirler, söz konusu durumun sorumlusu olan insan ve tüm emisyonların büyük bir çoğunluğunun yer aldığı yerlerdir. Bu nedenle iklim değişikliği ile mücadele konusunda şehirler kritik öneme sahiptir. Diğer bir ifade ile şehirler iklim değişikliği ve sonuçlarından hem en fazla etkilenen hem de iklim değişikliği ve sonuçlarına neden olan taraflardan biridir. Ayrıca nüfus yoğunluğu fazla olduğu şehirlerde doğal kaynakların hızla ve kontrolsüz tüketimi, ekolojik dengeyi tehdit etmekte ve canlıların yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Yaşam alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması noktasında enerji tüketiminin ve sera gazı emisyonlarının azaltılması gerekmektedir.

Yakın gelecekte dünya nüfusunun yaklaşık %70'inin şehirlerde yaşayacağı öngörüsünden hareketle iklim değişikliği ile mücadelede şehirler önemli roller üstlenmektedir (Kayan, 2024: 52). Ulusal yasa ve siyasi yapılarla yetkileri belirlenmiş olan yerel yönetimler, yatırım hizmetleri, kamu ihaleleri, planlama, halkın bilinçlendirilmesi gibi bir dizi yöntem kullanarak mücadeleye katkı sağlayabilmektedirler. Bu noktada yerel yönetimlerin en kritik görevi, mücadele kapsamında yapılacak tüm girişimlere halkın katılımını sağlamaktır.

Çalışmada iklim değişikliği ile mücadele konusunda kritik öneme sahip olan yerel yönetimlerin düşük karbon ekonomisine geçiş sürecindeki rolünün tespiti ve geçiş sürecinde şehrin adaptasyonu sağlamak adına yapılan çalışmaların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde, iklim değişikliği ile mücadele noktasında önerilen ekonomik modellere değinilerek, düşük karbon ekonomisi genel çerçevede açıklanmış ve yerel yönetimlerin bu noktada görev, yetki ve sorumlulukları incelenmiştir. Alan araştırmasının yer aldığı ikinci bölümde, belediye başkanları ile yapılan sözlü görüşmeler ve değerlendirmeler bulunurken, konu ile ilgili fikir ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise konuya ilişkin değerlendirme ve öneriler yer verilmiştir.

1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELE KAPSAMINDA ÖNERİLEN EKONOMİK MODELLER

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren sıklıkla bahse konu olan “iklim değişikliği” olgusu, birçok açıdan insanoğlunun temel yaşam alanını etkilerken, gelecek nesillerin kaliteli yaşam hakkını

tehlikeye atmaktadır. Son yıllarda tüm dünyayı tehdit eden en önemli çevresel sorunlardan biri olarak ifade edilen iklim değişikliği, küresel ısınmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Küresel ısınma, beşerî faaliyetler sonucu ortaya çıkan ve atmosferde sera etkisine neden olan bazı gazların yoğunluklarının artması sonucu yeryüzü ve yeryüzüne yakın hava tabakalarındaki sıcaklığın artması sürecidir. Yerkürenin sıcaklığının artmasında etkili olan beşerî faktörleri insan tüketim faaliyetleri, fosil yakıt kaynaklarının aşırı kullanımı, tarımsal faaliyetlerin bilinçsiz yapılması, yerleşim yeri seçiminde kullanılan arazilerin ekarte edilmesi ve en önemlisi yeşil alanların yok edilmesi oluşturmaktadır. Küresel iklim değişikliği ise küresel ısınmaya bağlı olarak diğer iklim öğelerinin de (yağış, nem, hava hareketleri, kuraklık vb.) değişmesidir (Saraçoğlu, 2010:4). Küresel iklim değişikliği ve küresel ısınma tanımlarından da anlaşıldığı üzere mevcut durumun temel belirleyici faktörü, küresel ısınmadır. Söz konusu sorunun sonucunu ise küresel iklim değişikliğinin faktörü oluşturmaktadır (Yalçın, 2017:46).

Yakın gelecekte küresel bir sorun haline gelen iklim değişikliği ve olası etkileri ile ilgili çok sayıda senaryo hazırlanmaktadır. Söz konusu senaryoların ne kadarı ne şekilde gerçekleşir bilinmez ama iklim değişikliği en olumlu ve iyimser koşullar altında, dünya yüzeyinin her alanında, her 10 yılda bir yaklaşık 0,1 0C kadar bir sıcaklık artışı meydana getirecektir bilgisi nettir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2000). Ancak son yıllarda yapılan araştırma raporları, iklim değişikliği ve etkilerinin her geçen gün daha hızlı bir şekilde arttığını ve söz konusu her etkinin, küresel ekonomi üzerinde yoğun bir stres oluşturduğunu ifade etmektedir (IPCC, 2018). İklim değişikliğinin neden olduğu ve her geçen gün artarak daha yıkıcı etkilere sahip doğal felaketler, küresel ölçekte ciddi ekonomik bilançoya neden olmaktadır. Söz konusu bilançonun en fazla etkilediği sektörler ise sağlık, tarım ve enerjidir. Bu sektörlerde ortaya çıkan sorunlar tüm dünyayı etkilese de ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Diğer bir ifade ile söz konusu sektörlerdeki olası sorunlar gelişmekte olan ülkelerde temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırırken, bazı gelişmiş ülkelerde gündelik hizmetlerin kesintiye uğramasına neden olmaktadır. Dolayısıyla iklim değişikliği ile ortaya çıkan ekonomik etkilerin kişi fark etmeksizin tüm dünyayı etkileyeceği gerçeği oldukça açıktır.

Son yıllarda bu hususta yapılan çalışmalar daha somut sonuçlar ortaya çıkarsa da aslında iklim değişikliği ile mücadele noktasında atılan uluslararası adımların temeli Dünya Meteoroloji Örgütü'nün düzenlediği Birinci Dünya İklim Konferansı'na dayanmaktadır. Akabinde uluslararası düzeyde riskin büyüklüğüne ve önemine dikkat çekilmeye yönelik birçok çalışma yapılmış ve yapılan ilk çalışma ise Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO)'nün düzenlediği Intergovernmental Panel on Climate Change -IPCC (1988)'dir (Uyduranoğlu Öktem, 2008: 88). Tarihi süreçte yapılan tüm çalışmalarda yerelden ulusala alınması gereken önlemler ve politikalar ayrıntılı bir şekilde belirlenmiş ve uygulanabilirliği tartışılmıştır. Söz konusu politikaları uygulamaya yönelik atılan adımların önemli ölçüde mevcut ekonomi modellerinde gerçekleşmesi olağandır. İklim krizinin neden olduğu değer kayıplarının minimize edilebilmesi ekonomide sürdürülebilirlik ilkesinin hayata geçirilmesine bağlıdır. Bu perspektiften bakıldığında daha önce uygulanmış ve halen uygulanmakta olan bir dizi ekonomi modeli bulunmaktadır. Model olarak genellikle yeşil ekonomi, yenilenebilir enerjinin ekonomisi, döngüsel ekonomi ve düşük karbon ekonomisi gibi başlıklarla sınıflandırılmakta olup, teori ve uygulama aşamalarında bazı ortak noktalara sahip oldukları bilinmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019a:41).

Yeşil ekonomi; olası çevresel riskleri ve kısıtları önemli ölçüde azaltırken aynı zamanda toplumsal kalkınmanın da sağlanabildiği ekonomi modelidir. Diyar ve arkadaşlarına (2014) göre yeşil ekonomi, biyoçeşitliliğe ve ekosisteme zarar verilmesini engelleyen, enerjinin ve kaynakların etkin kullanılmasını sağlayan, emisyon ve çevre kirliliğini azaltan sosyal yatırımlar sayesinde insan refahındaki büyümenin ve istihdamın arttığı bir ekonomidir. İfadelerden de anlaşıldığı üzere yeşil ekonomi, çevresel değerlere duyarlı bir şekilde oluşan ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmasını sağlamak temeline dayanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışından bağımsız düşünilemeyen yeşil

ekonomi, sürdürülebilir üretime ve daha temiz teknolojilere yapılan yatırımların sosyal adalet, sosyal koruma ve düzgün işlerin temel ilkeleri tarafından şekillendirilen ekonomi olarak da ifade edilmektedir (International Trade Union Confederation [ITUC], 2012). Bu sürdürülebilir ekonomi modelinde geleneksel sistematik ekonomik büyüme anlayışı bir kenara bırakılarak, düşük karbonlu, kaynak açısından verimli ve sosyal olarak kapsayıcı bir ekonomik kalkınma tasarımı yapılmaktadır. Buradaki temel hedef ekonominin çevreye olan bağımlılığını (kaynak ve etki bağlamında) kesip, üretim ve tüketimin gezegenin taşıma kapasitesi kapsamında gerçekleştirmektir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019a:41). Ancak zaman içerisinde mevcut koşullarda yeşil ekonomi modelinin getirdiği teknolojik iyileştirmeler, inovasyonlar ve çevre politikalarından daha fazlasına gereksinim duyulmaktadır.

Yenilenebilir enerji ekonomisi, güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, dalga enerjisi, hidrolik enerji, biyokütle enerjisi, jeotermal enerji gibi enerji kaynaklarının farklı sektörlerde entegrasyonu ile gerçekleşen ekonomik faaliyetler sistemidir. Günümüzde iklim değişikliği ile mücadele kapsamında yenilenebilir enerji kaynaklarının, fosil yakıtların alternatifi olabileceği düşünülerek yenilenebilir enerji teknolojilerinin geliştirilmesi teşvik edilmektedir. Yenilenebilir enerji, ekonomi, çevre ve toplum ile ilgili problemlere çözüm sunma noktasında sürdürülebilir kalkınmada için mihenk taşı görevi üstlenirken fosil yakıtların sebep olduğu problemlerin ve sonuçlarının minimize edilmesinde de etkilidir. Dolayısıyla kaynakların yenilenebilirliği ile yakın zamanda yaşanması öngörülen kaynak sıkıntısını da hafifletecektir. Günümüzde iklim değişikliği ile mücadele kapsamında faaliyet gösteren kuruluşların teşviki ve kamuoyuna sundukları protokoller doğrultusunda, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yenilenebilir enerji sürecini tamamlamaları beklenmektedir. Kyoto Protokolü'nün mali esneklik mekanizmalarının oluşturduğu finansman kaynağı ile gelişmişlik düzeyi yüksek ülkelerde yenilenebilir ve temiz teknolojilere yapılan yatırım artmaktadır (Seydioğulları, 2013: 23). Dünya genelinde düşük karbon ekonomisine geçiş süreci ile yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı her geçen gün artmaktadır.

Döngüsel Ekonomi: Üretim süreci boyunca yeşil geri dönüşüm ilkesinden ilham alan bu ekonomik modelde doğal kaynakların yaşam döngüsü boyunca verimli ve sürdürülebilir yönetimini teşvik edilerek malzemelerin iyileştirilmesi, yenilenmesi ve yeniden kullanılması önemsenmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019a:43). Döngüsel ekonomi modelinde amaç, tüketim sonu ya da üretim kaynaklı atıkları azaltmak ve kaynak verimliliği sağlamaktır. Örneğin bir firmanın üretim sonu atığı, diğer bir firmanın ham maddesi olarak kullanılabilir. Bağlı olarak oluşan ekonomi modelinde, kaynakların döngü içerisinde tutulması ile kaynakların mümkün olduğunca uzun süre kullanımı, enerji tasarrufu ve israfın azaltılmasını hedeflemektedir (Balbay vd. 2021:558). AB Döngüsel Ekonomi Eylem Planı ile çok sayıda hükümet ve şirket kendi döngülerini oluşturarak yaşama geçirme noktasında taahhütte bulunmuştur.

Düşük Karbon ekonomisi: Yakın gelecekte yaşanması öngörülen küresel ısınma ve iklim değişikliğinin kalıcı zararlarından kurtulmak veya en aza indirmek adına geliştirilen politikalardan en önemlisi, kuşkusuz düşük karbon ekonomi modelidir. Sera gazı emisyonlarının küresel ısınma ve iklim değişikliğine neden olan faktörlerden ilkinin oluşturduğu düşünüldüğünde, düşük karbon ekonomisi, siyasi bir tercihten ziyade küresel bir zorunluluktur. Düşük karbon ekonomisi, en genel tanımıyla, bir ekonomideki üretim-tüketim zincirinde meydana gelen bütün ekonomik faaliyetlerde gerekli enerjinin en düşük düzeyde karbon emisyonuna yol açacak şekilde teminini sağlayan bir modeldir. Genel bir tanımlama ile düşük karbon ekonomisi, ekonomideki üretim-tüketim zincirini oluşturan tüm ekonomik faaliyetlerde kullanılan enerjinin en düşük seviyede karbon salınımına yol açması beklenen bir modeldir (Yalçın, 2010:194). Bir ekonominin düşük karbonlu bir ekonomi olabilmesi için şu üç unsurun bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir (Flavin, 2008: 24);

- Yeni teknolojiler ve değişen yaşam biçimleri sayesinde enerji tüketimini azaltmak ve mevcut enerjiden maksimum verim elde etmek.
- Karbonsuz, sıfır emisyonlu enerji teknolojilerini kullanmak.
- Fosil yakıtlardaki karbonu tutmak ve depolamak.

Düşük karbon ekonomisine geçiş sürecinde önemli olan fosil yakıtların istikrarlı ve dengeli bir şekilde azaltılmasından ziyade yenilenebilir enerji kaynaklarının ikamesi, enerji verimliliğinin artırılması, tüketim alışkanlıklarının değişmesi, israfın en aza indirilmesi ve en önemlisi ormanlaştırmanın hızlandırılmasıdır (Hayırsever Topçu, 2018:117). Dünya genelinde iklim değişikliği ile mücadele noktasında çok sayıda adım atılmış ve bu konuda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak ülkeleri acil önlem alma konusunda harekete geçiren adımlardan en önemlisi “Kyoto Protokolü”dür. Kyoto Protokolü’nün iklim değişikliğiyle mücadelede ve düşük karbon ekonomisine geçişte sağladığı en önemli yenilik, piyasa temelli finansman kaynaklarını geliştirmiş olmasıdır. Kyoto Protokolü’nün piyasa temelli olarak geliştirdiği söz konusu esnek mekanizmalar; Ortak Uygulama (Joint Implementation- JI), Temiz Kalkınma Mekanizması (Clean Development Mechanism- CDM) ve Emisyon Ticareti (Emisyon Trading- ET)’dir (Yalçın, 2010;195). Protokolün hedefinde sürdürülebilir kalkınma ve çevreye duyarlılık yer almaktadır. Türkiye iklim değişikliği ile mücadelede herhangi bir emisyon azaltım yükümlülüğü almamasına rağmen, 2019’da 191 ülke tarafından imzalanan protokolün taraflarından biri olmuştur.

1.1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE VE DÜŞÜK KARBON EKONOMİSİNE GEÇİŞ SÜRECİNDE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

İnsanların yoğun bir şekilde yaşadığı şehirlerde sanayileşme ve teknolojinin de etkisi ile doğal kaynakların kontrolsüz olarak kullanımı ve bu kaynak kullanımını dengeleyebilecek girişimlerin bulunmaması, canlı yaşamını tehdit etmektedir. Şöyle ki yaşam alanlarımız üzerinde olumsuz etkiler oluşturan bu tehdit, esasında şehirlerin kapasitelerini aşan aşırı nüfusun yanı sıra, bu nüfusun etkinliklerinden kaynaklanmaktadır. Şehirler, geçmiş yüzyılın sonlarından itibaren dünya nüfusunun yarısından fazlasını barındırmaya başlamış; iklimin doğal değişkenliğine ek olarak, fosil yakıtların aşırı kullanımı, arazi kullanım değişiklikleri, ormansızlaşma gibi hız kazanan insan faaliyetleri etkisiyle birlikte, atmosferdeki doğal dengenin bozulmasına ve sera gazı emisyonlarının artmasına da yol açmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019b:38). CO2 emisyonlarının oluşumunda en büyük role sahip olan şehirler ile iklim değişikliği arasında çift yönlü etki bulunmaktadır. Yani şehirler mevcut yaşamsal faaliyetler nedeni ile doğal çevreye zarar verirken, aynı zamanda iklim değişikliği ile mücadele noktasında atılacak adımların olumlu sonuçlanmasında en etkili taraflardan biridir. Bu doğrultuda, alınan tüm kararlarda yerel yönetimlerin yönetim kadar, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, yerel halk gibi, şehir sakinlerinin de iş birliği ve desteği oldukça önemlidir.

Anguelovski ve Carmin (2011)’ göre karmaşık birçok sorundan oluşan iklim değişikliği ile mücadele edebilmenin temelinde, yönetim ilkelerinin uygulanabilirliği yatmaktadır. Konuyu yerel yönetim ve çok kademeli yönetim boyutu ile ele alan Demirci (2015), yerel yönetimlerin iklim değişikliği sonuçlarını en aza indirmek ve uyum süreci için kendi faaliyetlerini yönetme, imkân vererek (enabling) yönetme, tedarik ederek yönetme ve düzenleme yaparak yönetme gibi çeşitli yönetim tarzlarını kullandıklarını ifade etmektedir. Şehirlerdeki iklim değişikliği ile mücadele planı, sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik politikalar (azaltım/mitigasyon) ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı dayanıklılık oluşturmaya yönelik politikalardan (uyum/adaptasyon) oluşan iki kanal üzerinden yürütülmektedir. Azaltım politikalarında hedef, özellikle enerji üretimi, arazi kullanımı, atık yönetimi, sanayi ve ulaşım sektörlerinden kaynaklı mevcut ve gelecekteki sera gazı emisyonlarını düşürmektir. Uyum politikalarının temel amacı ise deniz düzeyindeki artış, seller, kuraklıklar, fırtınalar ve ısı adaları

gibi etkilere dirençli olmak, şehirleri olumsuz etkilere hazırlıklı hale getirmektir (Peker ve Aydın, 2019: 19). İklim değişikliği ile mücadelede olumlu gelişmelerin yaşanması, azaltım ve uyum çözümlerinin eşgüdümü ve birbirini tamamlayacak şekilde uygulanmasına bağlıdır. Türkiye, uluslararası anlaşma ve protokollere taraf olduktan sonra emisyon azaltım politikaları ve uyum stratejileri geliştirmekte ve bunu eylem planları ile desteklemektedir.

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık yarısı kentsel alanlarda yaşamakta ve bu oranın 2050'ye kadar üçte ikiye çıkması öngörülmektedir (cevreselgostergeler.csb.gov.tr/kentsel-kirsal-nufus-orani-i-85670#_edn1). Dolayısıyla iklim sorununun çözümü noktasında kilit rol oynayan şehirlerin tamamının aynı şekil ve düzeyde mücadele etmesini beklemek adaletsiz olacaktır. Çünkü tüm şehirler ve şehirli nüfus, iklim sorunundan aynı ölçüde etkilenmemektedir. Öte yandan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve şehirlerin, diğerlerine nazaran neden oldukları karbon ayak izinin fazla olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu noktada ülkelerin ekonomik büyüme politikalarının çevresel hedeflerin önüne geçmemesi gerekmektedir. Günümüzde kentleşme oranı yüksek olan ülkeler aynı zamanda ekonomik bakımından gelişmiş ve refah seviyesi yüksek olan ülkelerdir (Kayan, 2013: 26). Gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin ve özellikle sanayi şehirlerinin iklim değişikliği ile mücadelede belirlenen hedeflerin yerine getirilmesinde daha etkin olmaları gerekmektedir.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, protokoller ve diğer düzenlemeler çerçevesindeki sorumluluk ve yükümlülüklerini yerine getirmeye yönelik politikalar geliştirmektedir. Ayrıca, söz konusu uluslararası uygulamaları yerele indirgeme noktasında da çalışmaları devam etmektedir. Söz konusu çalışmalardan biri "Avrupa Birliği Belediye Başkanları İklim ve Enerji Sözleşmesi" dir. Belediye başkanlarının gönüllülük esası ile bir araya gelerek oluşturdukları platform, Avrupa Birliği'ne aday ülke ve çevre ülkelerin belediye başkanlarının bir araya getirerek iklim krizi ve enerji tüketimine ilişkin hedeflerin belirlenmesi ve uygulanabilirliği için kurulmuştur. İklim değişikliğinin etkilerinin hafifletilmesi ve uyum sürecini kolaylaştıracak yaklaşımların benimsenmesi gerektiğine vurgu yapılan sözleşmede, tarafların sözleşmeyi imzalamalarının akabindeki iki yıl içerisinde, sera gazı emisyonlarını en az %40 oranında azaltmaları ve iklim değişikliğiyle mücadeleyi güçlendirmek amacıyla Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planı geliştirmeleri gerektiği vurgulanmıştır (MBB, 2021:9). AB Komisyonu tarafından 2008 yılında başlatılan protokole, Ekim 2022 itibari ile 55 ülkeden 341 milyon nüfusa hitap eden 11,077 yerel yönetim imza atarak taraf olurken, Türkiye'den 44 yerel yönetim (belediye) Sözleşme'nin tarafıdır (covenantofmayors.eu).

Düşük karbon ekonomisi, sadece karbon piyasalarını ve ilişkili olduğu taraflardan ibaret değildir. Emisyonun azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının ve verimliliğinin artırılması, alternatif yakıtların temini ve kullanımı, çevreye duyarlılığı ve sürdürülebilirlik gibi bütün adımlar, düşük karbon ekonomisi kapsamında değerlendirilmektedir. Düşük karbonlu ekonomi modelinde karbon salınımının minimize edilmesinin yanı sıra sürdürülebilir kalkınmanın da sağlanması önemlidir. Dolayısıyla "Düşük karbonlu Kalkınma" olarak da ifade edilebilen yaklaşımda özellikle kamu sektörüne ciddi görevler düşmektedir. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde düşük karbon ekonomisini destekleyecek teknolojik proje ve çalışmaların desteklenmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler geliştirdikleri stratejiler ve kalkınma planları ile tüm bu adımların hayata geçirilmesi ve teşvik edilmesi noktasında önemli rol oynamaktadır. Oluşabilecek bu stratejiler doğrultusunda ekosistemin üzerindeki olumsuz etkileri minimize ederken, sosyal ve ekonomik açıdan avantajlar sağlayarak, şehrin yaşam kalitesini arttırmaktadır. İklim sorununa karşı geliştirilen ulusal ve uluslararası protokoller, şehre dair yeni sistemlerin de oluşmasına olanak sağlamaktadır.

1.2. LİTERATÜR ÖZETİ

Yapılan alan yazın araştırmasında, ağırlıklı olarak genel çerçevede küresel ısınma ve iklim değişikliği ele alınırken ulusal ve uluslararası etkilerine değinilmiştir (Nursey-Bray, 2010; Karaman ve

Gökalp, 2010; Aksoy vd. 2005; Kadanalı ve Yalcınkaya, 2020; Doğan vd. 2020; Gurgel vd. 2021; Ignjacevic, 2021; Yaşar vd., 2021; Khan vd. 2021; Raupach vd. 2021; Tol, 2024). Literatürde bir kısım çalışmada toplumun farklı kesimlerinin küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadeleye yönelik algı düzeyleri incelenirken (Ay ve Erik, 2020; Gülsoy ve Korkmaz, 2020; Yıldırım ve Utkugün, 2023), bir kısmında ise küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadele sürdürülebilirlik perspektifinde incelendiği (Uzan, 2023; Gündoğdu ve Aytekin, 2023; Bülbül ve Kocagözoğlu, 2022; Moskova, 2010;) görülmüştür. Küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadelenin yerel yönetimler açısından değerlendirildiği çalışmaların (Deri, 2008; Lesnikowski vd. 2021; Uysal, 2022; Çelebi ve Kaya, 2022; Bostancı, 2022; Parlak ve Partigöç, 2022; Cid ve Lerner, 2023; Fünfgeld vd. 2023) bir kısmında ulusal ve uluslararası belediyelerin karşılaştırması yapılmıştır (Heikinen vd. 2020; Simon vd. 2021; Akyüz, 2021; Pieterse vd. 2021; Franko vd. 2022; Nguyen vd. 2022; Gergin, 2024). Çalışmada olduğu gibi, küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadelede yerel yönetim yönetimlerin farkındalık düzeylerinin tespit edildiği ve bu amaç doğrultusunda mevcut plan ve programların belirlendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yönüyle çalışma konusu, amacı ve yöntemi açısından özgün olup literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. METEDOLOJİ

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Yakın geçmişte öngörü niteliğinde olan iklim değişikliği olgusu, günümüzde ivedilikle önlem alınması gereken bir sorun haline gelmektedir. Söz konusu küresel sorunun çözüme ulaşması mümkün müdür bilinmez ama bu doğrultuda atılacak adımlarda, toplumu şekillendiren tüm taraflar doğrudan sorumlu ve görevli olmak durumundadır. Bu bağlamda çalışmada, iklim değişikliği ile mücadele noktasında uygulanmaya çalışılan düşük karbonlu ekonomi hedeflerinin, yerel yönetimlerce uygulanabilirliğinin tespiti amaçlanmaktadır.

Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden faydalanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yönteminin kullanılmasında sahip olduğu avantajlar etkili olmuştur. Bunlar; nitel araştırma yöntemlerinin genelleştirilebilir sonuçlar üretebilmesi, farklı gruplar arasında karşılaştırma yapılabilmesi, kuramların doğruluk derecesinin tespit edilebilmesi ve belirli bir yapı içindeki ilişkilerin incelenmesine olanak tanınmasıdır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşmeci, genel hatlarıyla bir yol haritasına sahiptir fakat görüşülen kişilerin özelliklerine göre bu genel çerçeve içerisinde sorularda değişikliğe gidilerek (soru üzerinde değişiklik, yeni soru ekleme ya da çıkarma) konunun farklı boyutları ortaya çıkarmaya çalışılır (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2017). Nitel araştırma görüşmeleri sadece yoğun dinleme ve not alma gibi çeşitli becerilerin kullanılmasını değil, aynı zamanda dikkatli planlama ve yeterli hazırlığı da gerektirir. Görüşme süreci, genel anlamda düşünülenin aksine hem zor hem de zahmetli bir yoldur. Ulaşılması güç katılımcılar, görüşmecinin yeterliliği, soruların oluşturulması, görüşme verilerinin yazıya geçirilmesi ve bunların çözümlenerek analiz edilmesi hem deneyim hem de çaba gerektirmektedir (Balaban Salı, 2012).

Araştırma kapsamında, Büyükşehir ve merkez ilçe belediye başkanları ve büyükşehir belediyesi çevre koordinasyon birimi olmak üzere 5 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler yüz yüze mülakat çalışması şeklinde gerçekleşmiş olup, bizzat araştırmacılar tarafından yapılmıştır. 01.10.2022-22.10.2022 tarihleri arasında yapılan görüşmelerde elde edilen veriler, görüşme tekniği aşamalarına uygun yapılmış ve özgün biçimlerine sadık kalınarak doğrudan bireylerin söylediklerinden alıntılar yapılmıştır. Çalışmada veri toplama aşamaları Creswell (2021)'in de ifade ettiği gibi mekânın/kişinin belirlenmesi, erişim sağlanması ve uyumun oluşturulması, amaçlı örnekleme, veri toplama, verilerin kaydı alan sorunlarının çözümü ve verilerin saklanması olmak üzere yedi aşamadan oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı Zeynel Abidin BEYAZGÜL, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Çevre ve İklim Değişikliği Şube Müdürü Mehmet DEMİR, Haliliye Belediye Başkanı Mehmet CANPOLAT, Karaköprü Belediye Başkanı Metin BAYDİLLİ ve Eyyübiye Belediye Başkanı Mehmet KUŞ ile görüşülmüştür. Görüşmeler farklı zamanlarda ve ilgili makamlarda gerçekleşmiştir. Çalışma, iklim değişikliği ile karşılıklı etkileşim içerisinde olup söz konusu mücadelenin henüz başlarında olan şehirlerin, mevcut performanslarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine olanak tanınması noktasında, önem teşkil etmektedir. İklim değişikliği ile mücadele noktasında yapılan çalışmaların belediyelerin mevcut imkanları ile orantılı olarak gelişmesi sebebiyle merkez ilçe belediyeleri dışında kalan ilçe belediyeleri çalışmaya dahil edilmemiştir. Söz konusu bu durum çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır.

2. 2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

2.2.1. Katılımcılarla Yapılan Görüşmeler

Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı Zeynel Abidin BEYAZGÜL, 20 Kasım 2022, Şanlıurfa:

“Bu konuda ilk olarak güneş enerjisinden, elektrikten faydalanmamız önem arz etmektedir. Şehir içi ulaşımını elektrikli araçlarla yaptığımız takdirde, karbon yönünden avantaj sağlamaktayız. Ayrıca şehir merkezinde yapılan park ve bahçeler bu noktada oldukça önemli. Çünkü hızlı bir gelişim ve dönüşüm içerisinde olan şehrimizin temiz hava üretimi için ağaçlandırma çalışmalarını önemsemekteyiz. Bu doğrultuda şehir içi ve şehri kuşatan ağaçlandırma projelerimiz devam etmektedir. İlçeler de dahil olmak üzere yerleşim yerlerimize çok sayıda mesire alanları, yeşil koridorlar, millet bahçesi ve ağaçlandırılmış alan yapılmıştır. Yakın bir zamana kadar şehrin yer altı su kaynaklarına 300 metreden suya ulaşılabilirken, şimdilerde yağmurların azalması ile 500 metreye kadar çıkmış durumdadır. Bu durum şehrin mevcut su ihtiyacını tehdit ederken, belediyemiz için de artı maliyet doğurmaktadır. Dolayısıyla iklim değişikliği ve sonuçları hususunda mücadelenin içinde yer almamız gerekmektedir. Bu doğrultuda çok sayıda proje gerçekleştirdik ve işe Çevre Koruma Birim Daire Başkanlık’larını, İklim ve Çevre Koruma Dairesi Başkanlığı’na dönüştürmekle başladık. Söz konusu projelerden biri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Avrupa Birliği’nin iş birliği ile 80 bin metrekare üzerine kurulu ve günlük 145 bin metreküp kapasitesi ile son dönemlerin en büyük projesi olan Şanlıurfa Atık Su Arıtma Tesisini hizmete sunmuş bulunmaktayız. Tesiste solar çamur kurutma alanı, dinlenme alanı, ayrıştırma üniteleri, enerji üretim alanı ve çökeltme tankları bulunmaktadır. Kanalizasyon ve yağmur suyu altyapısını tamamen yenileyerek gelecek nesillere altyapı sorunu olmayan bir Şanlıurfa bırakmak amacı ile Atık Su Arıtma Tesislerimizi aktif kullanarak atık suların arıtılması konusunda %100 başarı elde ettik. Söz konusu tesis sadece merkez ilçelerde değil Hilvan, Bozova, Akçakale ve Siverek’ te de kurulmuş ve faaliyete başlamıştır. Ayrıca Eyyübiye ilçemize kurduğumuz “Katı Atık ve Bertaraf Tesisi” ile ilçemizdeki katı atık ve birikimi sonrası oluşan kötü koku problemi ortadan kalkmış bulunmaktadır. Büyükşehir Belediyemiz tarafından işletilen Katı Atık Sahasında 450 bin ton öpün bertarafı yapılmış ve bu çöplerden 40.000 nüfusa yetecek elektrik enerji üretilmiştir.”

İklim değişikliği ile mücadeleye bireysel bazda başlayarak küresel ölçekte programlama yapılması gerektiğini vurgulayan katılımcı, sorunun temelinde hızla azalmakta olan yeşil alan ve aynı doğrultuda artış gösteren sanayileşme olduğuna dikkat çekmektedir. Yerel yönetim olarak mevcut olanaklar dahilinde en iyisini yapılmaya çalışıldığının altını çizen katılımcı, sözlerine şu şekilde devam etmektedir:

“İklim değişikliği ile mücadele kapsamında STK’lar, belediyeler, üniversite ve kamu kuruluşlarının iş birliği içerisinde olması oldukça önemlidir. Çünkü iklim değişikliği konusunda yönetimlerin oluşturduğu plan ve programların halka ulaşımı ve bunun sürdürülebilir olması noktasında başta STK ve üniversitelere önemli görevler düşmektedir. Bu durumun gönüllülük esasına dayanmadığı bir zorunluluk olduğu anlayışı hâkim olmalıdır. Ayrıca yakın gelecekte karbon salınımında etkili olan motorlu taşıt kullanımının da azalacağı veya buna mecbur bırakılacağı ve yenilenebilir enerjiye dayalı taşıtların hâkim olacağı kanısındayım. Bu kapsamda yerel yönetim olarak şehir genelinde birtakım girişimlerde bulunduk. Bu noktada şehir içinde bisiklet ve scooter kullanım oranının artması etkili olacaktır. Öte yandan 12 tane elektrikli toplu taşıma aracı çok kısa bir süre sonra şehir içinde faaliyette bulunacak ve mevcut araçlarımızın da elektrikli araçlar ile değiştirilmesi noktasında temaslarda bulunmaktayız. Ayrıca Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi için özel üretilen sıfır karbon emisyonu, enerji tasarrufu ve batarya sistemi ile günlük 95 bin yolcu taşıma kapasitesine sahip trolleybus hizmetine sunulmuştur.”

Avrupa Birliği Belediye Başkanları İklim ve Enerji Sözleşmesi ile ilgili gelişmeleri takip ettiğini ifade eden katılımcı gerekli kriterlerin tamamlanması ile sözleşmenin taraflarında biri olma noktasında ellerinden geleni yapacaklarını belirtmiştir.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Çevre ve İklim Değişikliği Şube Müdürü Mehmet DEMİR, 14 Kasım 2022, Şanlıurfa:

“Sanayileşme ve nüfus artışı, atmosferde karbon miktarının artmasına neden olmaktadır ve bunun büyük bir bölümü şehir nüfusundan kaynaklanmaktadır. İklim değişikliği ile mücadele noktasında yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Bildiğiniz gibi ülkemiz Paris Anlaşması’na taraf olmakta ve 2053 Net Sıfır Karbon Emisyon ve Dirençli Şehirler vizyonu doğrultusunda birtakım planlar yaşama geçilmektedir. Bunlarda biri de Şanlıurfa’nın “Tarihin Sıfır Noktasında Sıfır Karbon Hareketi” vizyonudur. Bu doğrultuda tüm sektörleri kapsayan iklim değişikliği eylem planı hazırlandı. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi olarak yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelmiş bulunmaktayız ve Güneş Enerji Sistemi (GES) kurulumu ile enerji maliyetleri azaltarak düşük karbonlu ekonomiye geçişi desteklemekteyiz. Düşük karbonlu emisyonun desteklenmesi ve bu alanda yapılan projelerin yaşama geçirilmesi noktasında enerji odaklı ŞANBEL A.Ş. kuruldu. Öte yandan hazırlanan İklim Değişikliği Eylem Planı ile sanayi sektöründe revizyona gidilmesini beklemekteyiz. 2023 ile birlikte Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Sınırdaki Karbon Düzenlemesi (SKD) gibi programların yaşama geçirilmesi hedeflenmekte ve sanayicilerimizin de düşük karbonlu ekonomiye geçişini hızlandırmak noktasında gerekli yatırımlar desteklenmektedir. Tarım ve sanayi sektörü başta olmak üzere, şehirdeki karbon salınımını azaltma noktasında önemli vazife ve sorumluluklarımızın olduğunun farkındayız ve bu konuda elimizden gelenin en iyisini yapmaktayız. Ayrıca bireysel araç kullanımını azaltarak toplu ulaşımı yaygınlaştırarak adına metro, tramvay vb. elektrikli toplu ulaşımın şehrimizde kullanımına olanak tanıyarak mobilite uygulamalarının teşvik edilmesini önemsemekteyiz. Bu konuda gerekli altyapı yatırımlarını tamamlamak üzereyiz. Diğer bir emisyon kaynağı ve yerel yönetimlerin sorumlu olduğu atık ve atık suların kaynaklanan emisyonun azaltımı konusunda projeler yapılmaktadır. Başta çocuklar olmak üzere tüm bireylere Çevre Bilinci, Sıfır Atık ve İklim değişikliği konusunda bilgilendirme faaliyetlerini yürütülmektedir. Binalarda ve imar planı uygulamalarında enerji verimliliğini sağlayacak ve ısı kaybını azaltacak şekilde uygulamalar desteklenmektedir. Belirtilen tüm hususlar doğrultusunda iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı Dirençli Şehirler oluşturmayı hedeflemekteyiz.”

Yerel yönetim olarak Şanlıurfa’da çevre bilincine dayalı bir ekonomik büyüme modelinin mümkün olabileceğine olan inancın tam olduğuna vurgu yapan katılımcı, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması adına çalışmalarının devam ettiğini belirtmektedir.

Haliliye Belediye Başkanı Mehmet CANPOLAT,22 Kasım 2022, Şanlıurfa:

“Belediyeler şehrin kültürel, doğal ve tarihi değerlerini ortaya çıkararak gelecek nesillere aktarmasını sağlamak ve bu amaçla toplumsal bilinç oluşturmak açısından önemli bir misyon üstlenmiş konumdadır. Bu kapsamda iklim değişikliği ile mücadele konularında kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum örgütleriyle iş birliği içerisinde gerçekleştirilecek eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla halkın bilinçlenmesi sağlanmalıdır. Belediye olarak bu noktada gerekli mevzuat, düzenleme, altyapı, eğitim vb. gibi hizmetlerin gerçekleştirilmesi noktasında çaba harcamaktayız. Özellikle enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji tüketiminin yaygınlaştırılması noktasında çalışmalara hız vermiş bulunmaktayız. Ayrıca belediye hizmetleri kapsamında taşıtların güzergâh optimizasyonu ile zaman, iş gücü ve yakıt tasarrufu sağlayarak, maliyetlerde ciddi düşüşler sağladık. Yine aynı şekilde cadde ve bulvar üzerinde kullandığımız araçlarımızın elektrikli olmasına ve yeni alınacak araçlarında yenilenebilir enerji teknolojilerini desteklemesine özen gösterdik. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından hazırlanan Sıfır Atık Yönetmeliği kapsamında, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Haliliye Belediye Başkanlığı arasında “Ev Sahibi Topluluklar için Etkin Kentsel Atık Yönetimi, Faz 2: Katılımcı Atık Yönetimi Aracılığı ile Sosyal Uyumun Güçlendirilmesi Projesi” protokolü imzalanmıştır. UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) tarafından desteklenen proje ile ilçemize 10 milyon TL tutarında toplama ve taşıma aracı, biriktirme ekipmanı ile 1. sınıf atık getirme merkezi tesisi kazandırıldı. Yine bu proje kapsamında Harran Üniversitesi Osmanbey Yerleşkesinde kompost tesisi, solucan gübresi üretim çadırı ve sera kurulumu gerçekleştirecek bir protokol yapılmıştır. Protokol kapsamında sera ve tesisler S.S. Saf Kadın Kooperatifi üyelerine tahsis edilmiş ve organik tarım üretiminin desteklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri ile yapılan protokoller ile okullarda eğitim seminerleri ve etkinlikler düzenlenerek öğrencilerimizin de bu mücadelede aktif rol almalarını hedeflemekteyiz. Belediye olarak, iklim değişikliği ile mücadele noktasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Ofisi (UNDP), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, S.S. Saf Kadın Kooperatifi gibi kamu kurum-kuruluşları ve STK’lar ile olan iş birliklerimiz devam edecektir.”

Düşük karbonlu ekonomi anlayışını desteklediklerini belirten katılımcı, ilçenin 3 farklı noktasına kurulan Sıfır Atık Teşvik Marketi ile vatandaşların evlerinde biriktirdikleri kâğıt, plastik, metal ve cam gibi atıklarını getirerek, karşılığında deterjan, sabun, şampuan, ıslak mendil vb. gibi ürünler alabildiklerini belirtmektedir. Toplanan atıkları geri dönüştürülerek ekonomiye kazandırıldığını ifade eden katılımcı, bu sayede hem ürün üretim aşamasında salınan karbon miktarını minimize ettiklerini, hem de ham madde ihtiyacını karşılayarak doğal kaynakların da korunmasına katkı sağlamış olduklarının altını çizen katılımcı, sözlerine şu şekilde devam etmektedir:

“Haliliye Belediyesi olarak, ikili biriktirme sistemine geçerek geri dönüştürülebilir atıkları düzenli toplayan ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından ilimiz sınırları içerisinde “Sıfır Atık Belgesi” almaya hak kazanan ilk belediyeyiz. Mesela tasarımı bize ait olan “Sıfır Atık Serüveni Kutu Oyunu” ile öğrencilerin oynayarak öğrenmesini ve bunun alışkanlığa dönüşmesi noktasında birçok çalışma yaptık. Öte yandan meclis toplantımızda alınan kararla, İklim Değişikliği ve Sıfır Atık Müdürlüğü’nü kurmuş

bulunmaktayız. İklimle mücadele kapsamında yeni yapılan binalara ruhsat verme aşamasında yalıtım yapılmış olmasına, enerji sınıfı standartlarının sağlanmış olmasına, özen göstermekteyiz. Yine aynı şekilde 2022 yılında Üniversite, Diyanet, Kaymakamlık, İlçe Tarım Müdürlüğü, Muhtarlıklar gibi kurumlara ve 500 restoran ve yemekhaneye 20 litrelik atık yağ bidonları dağıtarak atık yağların toprağa ve suya karışmasını engelledik. Yine aynı yıl içerisinde 2500 öğrenciye temel sıfır atık eğitim semineri düzenledik. İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü ile 23 Nisan’da “Çevre ve Çocuk Şenliği” düzenledik. Şenlikte öğrencilerin geri dönüştürülebilir malzemelerden yaptığı tasarımları sergileyerek, tamamen geri dönüştürülebilir malzemelerden üretilen kıyafetlerle Sıfır Atık Defilesi düzenledik. Ayrıca 5 Haziran Dünya Çevre günü kapsamında öğrencilerle kompost tesisi, solucan gübresi tesisi ve sera gezisi düzenleyerek uçurtma şenliği düzenledik.”

Düşük karbonlu ve faydası yüksek teknolojilerin kullanımına yönelik piyasayı teşvik edici ya da önleyici mali düzenlemelerle ilgili çalışmalarının sürmekte olduğunu ifade eden katılımcı, hazırlanan katı atık tarife raporunun son aşamasında olduğunu ve sonuçlanması durumunda vatandaşların sahip olduğu atık miktarına göre vergi ödeyeceği sistemin yaşama geçirilmesi için çalışmaların sürdüğünü belirtmektedir. Böylece, bireylerin daha az atık üretmeye teşvik edileceği düşünülmektedir. Ayrıca iklim değişikliği ile mücadeleye ilçe belediyesi olarak yeni başladıklarını belirten katılımcı, yakın zamanda Avrupa Birliği Belediye Başkanları İklim ve Enerji Sözleşmesi’nin taraflarından biri olacağını vurgulamaktadır.

Karaköprü Belediye Başkanı Metin BAYDİLLİ,2 Kasım 2022, Şanlıurfa:

“Dünyada hava ve çevre kirliliği önemli ölçüde artmış durumdadır. İklim değişikliğine yol açan zararlı gazların ve fosil yakıt kaynaklı enerji sistemlerinin kullanımı, ekosistemi her geçen gün olumsuz yönde etkilemektedir. Bildiğiniz gibi Şanlıurfa’da da odun ve kömürün kullanıldığı fırınların sayısı bir hayli fazla. Bu noktada ilçe belediyesi olarak söz konusu fırınların temiz enerji ile faaliyetlerine devam etmeleri hususunda elimizden geleni yapmaktayız. Öte yandan belediyemize ait trafik araçlarının sayısını azaltma ve mümkün olduğu kadarını temiz enerjiye dönüştürmeyi hedeflemekteyiz. İklim değişikliği ile mücadele noktasında gerekli birim ve müdürlükler kuruldu ve bu hususta yapılan plan ve projelerle çalışmalar desteklenmektedir. Atık ve geri dönüşüm projeleriyle okullarda öğrencilere çevre temizliği ve iklim konularında bilgilendirme eğitimleri, karbon pil ve elektronik atıkların toplanarak geri dönüşüme kazandırılması, çevre ile ilgili önemli günlerde etkinliklerle farkındalık oluşturma vb. gibi faaliyetleri desteklemekte ve önemsemekteyiz. Ayrıca Karaköprü ilçesine bir adet geri dönüşüm tesisi kurarak ilçede atıkların toplanarak geri dönüşüme kazandırılmasının önünü açtık. Her yerel yönetim gibi bizlerde gerekli mevzuat ve yönetmeliklere uygun faaliyet göstermekte ve iklim değişikliği ile mücadele kapsamında çok sayıda bilgilendirici, önleyici ve teşvik edici girişimlerde bulunduk. Ancak bu noktada önemli olan yapılacak olanları listelemek değil, bunların ne kadarının asıl yaşama geçiriliyor olduğunu denetlemek ve bu doğrultuda çalışmalar yapmaktır. Bu noktada çevreye duyarlı olmayan işletmeler hakkında ciddi yaptırımlar uygulamaktayız. Öte yandan Şanlıurfa son dönemde özellikle sanayileşmede ciddi gelişim göstermektedir. Söz konusu gelişimin çevreye duyarlı ve sürdürülebilir kalkınma temellerine dayanarak gerçekleşmesi oldukça önemlidir. Bu noktada, Şanlıurfa’nın ekonomik gelişiminin çevre temelli dönüşümünün sağlanması ve uyum sürecinin olumlu değer oluşturması noktasında yönetim olarak elimizden geleni yapmaya devam edeceğiz.”

Çevre kirliliğinin azaltılması hususunda, çevre temizlik vergisinin etkili olduğunu vurgulayan katılımcı, iklim değişikliği ile mücadele konusunda atılacak adımların, çok daha ivedi ve etkili olması gerektiğinin altını çizmektedir.

Eyyübiye Belediye Başkanı Mehmet KUŞ, 18 Kasım 2022, Şanlıurfa:

“İklim Değişikliği ile mücadele noktasında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Şanlıurfa İl Müdürlüğü, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Eyyübiye İlçe Kaymakamlığı ve diğer ilçe belediyeleri başkanlıkları ile gerekli durumlarda iletişim halindeyiz. İklim değişikliği maalesef küresel bir sorun ve bu sorun topyekûn bir mücadele gerektirmektedir. İklim değişikliği sorunu çok boyutlu olup insanlığı toplumsal, ekonomik, çevresel ve sosyal açılardan ciddi oranda etkilemektedir. Belediye olarak iklim değişikliği ile mücadeleye, ilçeye hizmetinde kullandığımız araçları çevreye duyarlı olanları ile değiştirmekle başladık diyebiliriz. Öte yandan vatandaşlarımızda özellikle tasarruf, geri dönüşüm ve çevre koruma konularında farkındalık oluşturabilmeleri adına çeşitli faaliyetler ve etkinlikler düzenlemekteyiz. Belediye olarak sıfır atık projesini desteklemekte ve önemsemekteyiz. Bu konuda yerel yönetim olarak üstümüze düşen tüm vazifeleri harfi ile yerine getirmekteyiz. Sanayileşmede son yıllarda gelişme göstermekte olan Şanlıurfa bu konuda avantaj yakaladığını düşünmekteyim. Şöyle ki Şanlıurfa’da son beş yılda ciddi anlamda gelişme gösteren sanayileşme, düşük karbon ekonomisinin gereklerine göre gerçekleşmeye gayret etmektedir. Yani yeşil teknolojilerin tercih edildiği bir sanayileşme görülmektedir. Bu durum şehrimiz ve şehirlilerimiz için avantaj teşkil etmektedir. Yine çevreye duyarlılığı ve farkındalığı arttırma noktasında yasal mevzuatlarda yer alan tüm uygulamalar takip edilmekte ve uygulanmaktadır.”

Çevre temizlik vergisinin iklim değişikliği ile mücadele noktasında etkili olduğu ve destekleyici düzenlemelerle daha etkili olacağını vurgulayan katılımcı, söz konusu mücadelede şehir yönetiminin ve sakinlerinin ortak çabasının Şanlıurfa için çok daha hayırlı olacağını ifade etmektedir.

SONUÇ

Birçok bilimsel araştırma yoğun beşerî faaliyetler sonucu oluşan karbon gazının yerkürenin geleceğini tehdit ettiğini ve yeri doldurulamayacak kayıplara neden olduğunu ortaya koymuştur. Bugün gelinen noktada net olan bir şey var ki, o da söz konusu tehdidin artık olasılık değil, insanlığın karşı karşıya kaldığı bir gerçek olduğudur. Konuya ilişkin yapılan literatür araştırması ile aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- İklim değişikliğine bağlı olarak yaşanan doğal afetler, günümüzde karbon emisyonuna bağlı olarak gelişen ekonomik kalkınma anlayışının sürdürülebilir olmadığını ortaya koymaktadır.
- Günümüzde yaşanmakta olan iklim değişikliği sonuçlarının yıkıcı etkilerini minimize edebilmek ve katma değer sağlayabilmek için küresel ekonominin çevreye duyarlı sürdürülebilir yaklaşımlar ve uygulamalar ile desteklenmesi gerekmektedir. Yenilikçi akılcı ve çözüm odaklı ekonomik girişimlerin ve araçların gelişimi iklim krizinin kontrol edilebilirliğini arttıracaktır.
- İklim krizi küresel bir mücadele gerektirmektedir. Ancak dünya nüfusunun yarısından fazlasını barındıran şehirlerin bu noktada görev ve sorumlulukları çok daha fazladır. Zira şehirler enerji tüketimi ve sera gazı salınımının büyük bir oranından sorumludurlar.
- Günümüzde hükümetler ve özel teşebbüslerin ortak katılımı ile iklim krizinin çözümüne yönelik farklı makro-ekonomik yaklaşımlar geliştirilmektedir.

• Mevcut üretim ve tüketim yönelik faaliyetlerinde minimum karbon emisyonuyla gerçekleştirilmesini hedeflenen düşük karbon ekonomisinde ekonomik büyümeden taviz verilmemekte, sera gazı salınımlarını azaltıcı uygulama ve teknolojileri içermektedir.

• İklim değişikliği sorununa karşı yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranını arttırmak, karbonun yoğun olduğu üretim ve tüketim stratejilerinden uzaklaşmak, fosil yakıt kullanımını azaltmak, çevreye duyarlı teknoloji ve mekanizmaların kullanımının teşvik edilmesi vb. gibi politikaların hükümetler tarafından benimsenmesi beklenmektedir.

• İklim krizi ile topyekûn mücadelede eşitlik mi yoksa adalet olgusunun mu esas alınması gerektiği hususunda henüz fikir birliği söz konusu değildir. Zira iklim değişikliğine neden olan faktörler incelendiğinde ülkelerin hepsi aynı ölçüde ve şekilde etkili olmamışlardır.

• Türkiye, iklim değişikliğinin en çok zarar vereceği düşünülen Akdeniz Havzası'nda yer almaktadır ve ne yazık ki Türkiye'de şehirler iklim değişikliği ile mücadelenin henüz başındadır.

• İklim ve enerji hedeflerini uygulamaya gönüllü belediye başkanlarının oluşturduğu "Avrupa Birliği Belediye Başkanları İklim ve Enerji Sözleşmesi" ile enerjinin etkin kullanmayı hedeflenmekte ve dönüştürülebilir enerji kaynaklarının kullanımı teşvik edilmektedir. Halihazırda çok sayıda ülkenin 9 binden fazla belediye başkanının katılım sağladığı bu platforma ülkemizden de taraf olanların sayısı artmaktadır.

Yapılan alan araştırması neticesinde elde edilen bulgular ve çözüm önerileri şu şekildedir:

• Merkez ve ilçe belediyelerinin iklim değişikliği ile mücadelenin henüz başında oldukları ve mevcut mevzuat, altyapı, plan ve stratejiler noktasında birtakım eksiklerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda yönetimin gerek ulusal gerekse de uluslararası yaptırımların yerelde hayata geçirilmesi noktasında girişimde bulunması ve geçiş sürecinin optimal düzeyde olmasına gayret göstermesi gerekmektedir.

• İklim değişikliği ile mücadelenin ehemmiyeti ve gerekliliği ile ilgili kamuoyu bilgilendirme faaliyetlerinin daha etkin yapılabilmesi mümkündür. Alternatif ve çevreye duyarlı yeni ekonomik modellerin hayata geçirilmesi gerektiği bilincini oluşturulmalıdır. Öncelikle başta kurum ve kuruluşlar olmak üzere şehirdeki tüm üst düzey yöneticiler bilinçlendirilmelidir. Vurgulamak gerekir ki iklim değişikliği ve sonuçları ile mücadelede sorunun kaynağının ve çözüm yollarının tüm bireyler tarafından doğru anlaşılması şarttır.

• İklim değişikliği ile mücadele noktasında uygulanması öngörülen düşük karbon ekonomisinin, şehir ekonomisini şekillendiren paydaşlar tarafından uygulanabilmesi zaman alması muhtemeldir. Çünkü iklim değişikliği ile mücadelenin henüz başında olan Şanlıurfa'nın konuya ilişkin bilinci tam anlamıyla kazanmasının zaman alacağı söylenilebilir. Bu noktada halkın doğru ve zamanında bilgilendirilmesi son derece önemlidir. Bu mücadelede yerel halkın bilinçlendirilerek çeşitli uygulamalarla teşvik edilmesi sağlanmalıdır.

• İklim değişikliği ile mücadele noktasında yapılan ulusal ve uluslararası protokoller dikkate alınmalı ve özellikle arazi planlaması, sürdürülebilir enerji, konut, ulaşım atık yönetimi vb. politikalar takip edilmeli ve geliştirilmelidir.

• İldeki doğum artış hızının yüksek olması çevre kirliliği, göç, işsizlik, alt yapı yetersizliği vb. kronikleşmiş bir dizi sorunu da tetiklemektedir. Özellikle gelir düzeyi düşük olan bireylerin yaşamakta olduğu bölgelerde söz konusu sorunlar, belediyeçilik hizmetlerinin mevcut kapasitesinin üstüne çıkmaya zorlamaktadır.

• Şanlıurfa merkez ve ilçe belediyeleri en kısa sürede “Avrupa Birliği Belediye Başkanları Sözleşmesi” ne resmi olarak katılım sağlamalı ve “Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planlarını” geliştirmeyi taahhüt etmelidir. Enerji verimliliği ve iklim değişikliği alanında yapmış olduğu çalışmalarla öncü illerden biri olan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile bu hususta iş birliği içerisinde olunmalıdır.

• Şanlıurfa yerel yönetimlerinin iklim değişikliği ile mücadele, göç, sürdürülebilir kalkınma, sosyal hizmetler, altyapı geliştirme gibi pek çok konuda mevcut sorunlara çözüm ararken uluslararası ağlar ile iş birliği içerisinde olmalıdır. Bu sayede fon kaynaklarına erişim imkanını artırırken uluslararası hibe ve yatırımlardan faydalanabilecektir.

• Belediyelerin, şehirde çok sayıda bulunan taş fırınlarının, gerekli altyapı hizmetlerinin tamamlanarak temiz enerji kaynakları ile hizmet vermesi sağlanmalıdır. Öte yandan yeşil alanların sayısı artırılmalı, bu alanların şehir içinde homojen dağılımı sağlanmalı ve belirli kurallar dahilinde kullanıma açılarak denetimi yapılmalıdır.

• Yerel halkın bilinçlenmesi ve konuya ilişkin farkındalık oluşturulması adına yerel yönetim birimleri, STK, üniversite-sanayi iş birliğinde girişimlerde bulunulabilir. Özellikle konunun önemini tabana yayma noktasında yapılan “Sıfır Atık Teşvik Paketi” gibi uygulamalar artırılmalıdır.

• Ülkenin tarımsal faaliyetlerinin önemli bir kısmının yapıldığı Şanlıurfa’da özellikle vahşi sulama yöntemleri sebebiyle ciddi enerji, su ve değer kayıpları yaşanmaktadır. Söz konusu kayıpların minimize edilmesi adına yerel yönetim bünyesinde ve üniversitenin ilgili bölümlerinin katılım sağladığı komisyonlarla bilgilendirme çalışmaları artırılmalı, tarımsal faaliyetlerin denetimi sağlanmalı ve en önemlisi tarımsal faaliyetlerin sürekliliği dikkate alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKSARAY, C. S., KETENOĞLU, O., ve KURT, L. (2005). Küresel Isınma ve İklim Değişikliği. Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi, 1(25), 29-42.
- AKYÜZ, E. (2021). İstanbul ve Tokyo Büyükşehir Belediyeleri’nin Küresel Isınmaya Karşı Çevre Politikalarının Karşılaştırılması: İçerik Analizi Yöntemi. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 16(1), 66-77.
- ANGUELOVSKI, I. and JOANN C. (2011). Something Borrowed, Everything New: Innovation and Institutionalization in Urban Climate Governance, Current Opinion In Environmental Sustainability, 3(3).
- AY, F., ve ERİK, N. Y. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Küresel Isınma ve İklim Değişikliğine Yönelik Bilgi ve Algı Düzeyleri. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 44(2).
- BALABAN SALI, J. (2012). Verilerin toplanması. A. Şimşek (Yay. haz.) Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde (s.134-162). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- BALBAY, S., SARİHAN, A. ve AVSAR, E. (2021). Circular Economy / Industrial Sustainability Approach in the World And In Turkey, European Journal Of Science And Technology, 27.
- BÜLBÜL, S., ve KOCAGÖZOĞLU, S. G. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Gözüyle İklim Değişikliği. Türkiye Klinikleri Social Pediatrics-Special Topics, 3(2), 115-119.
- BOSTANCI, S. (2022). Yerel Yönetimlerin İklim ve Su Politikaları. Journal of Emerging Economies and Policy, 7(1), 395-410.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö., KARADENİZ, Ş., ve DEMİREL, F. (2010). Bilimsel araştırma yöntemleri, Pegem Akademi. Afyon
- CİD, A., and LERNER, A. M. (2023). Local Governments As Key Agents In Climate Change Adaptation: Challenges and Opportunities For Institutional Capacity-Building In Mexico. Climate Policy, 23(5), 649-661.
- COŞKUN, R., ALTUNIŞIK, R., ve YILDIRIM, E. (2007). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı. Sakarya yayıncılık. Sakarya.

- CRESWELL, J.W. (2021). "Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni", DEMİR S. B. ve BÜTÜN, M. (Eds.), *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Demirci, M. (2015). *Kentsel İklim Değişikliği Yönetişimi*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 46.
- DERİ, A. (2008). *Local governments and climate change*. Layout 1 (unisd.org), Erişim Tarihi:19.10.2022.
- DİYAR, S., AKPAROVA, A., TOKTABAYEV, A. and TYUTUNNİKOVA, M. (2014). *Green Economy Innovation Base Development of Kazakhstan*, *Procedia Social And Behavioral Sciences*, 140.
- DOĞAN, S., DOĞAN, E. ve TÜZER, M. (2020). *Küresel Isınma ve İklim Değişikliği: Bilimsel Uzlaşmadan Politik Ayrışmaya*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(39), 1453-1484.
- DPT, (2000). *İklim Değişikliği Özel İhtisas Komisyon Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*.
- FLAVİN, C. (2008). *Low- Carbon Energy: a Roadmap*, World Wacth Report No. 178, Washington.
- FRANCO, C., MELİCA, G., TREVİLLE, A., BALDİ, M. G., PİSONİ, E., BERTOLDİ, P. and THİEL, C. (2022). *Prediction Of Greenhouse Gas Emissions For Cities And Local Municipalities Monitoring Their Advances To Mitigate And Adapt To Climate Change*. *Sustainable Cities and Society*, 86, 104114.
- FÜNFGELD, H., FİLA, D. and DAHLMANN, H. (2023). *Upscaling Climate Change Adaptation In Small-and Medium-Sized Municipalities: Current Barriers And Future Potentials*. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 61, 101263.
- GERGİN, E. D. (2024) *İklim değişikliğine dirençli kentler: dünya'da ve türkiye'de iyi yerel yönetim uygulama örnekleri*. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (18), 94-111.
- GURGEL, A. C., REİLLY, J., and BLANC, E. (2021). *Challenges İn Simulating Economic Effects Of Climate Change On Global Agricultural Markets*. *Climatic Change*, 166(3), 29.
- GÜLSOY, E. and KORKMAZ, M. (2020). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Algıları Üzerine Etkileri*. *Turkish Journal of Forestry*, 21(4), 428-437.
- GÜNDOĞDU, H. G., and AYTEKİN, A. (2022). *İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Şehirler Ve Topluluklar Bağlamında Çok Kriterli Bir Değerlendirme*. *İnsan ve İnsan*, 9(33), 33-52.
- HAYIRSEVER TOPÇU, F. (2018). *Düşük Karbon Ekonomisine Geçme (Me): İklim Değişikliği Ve Enerji Politikaları Bağlamında Bir Bakış*, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi 2018 Özel Sayısı.
- HEİKKİNEN, M., KARİMO, A., KLEİN, J., JUHOLA, S., and YLÄ-ANTTİLA, T. (2020). *Transnational Municipal Networks and Climate Change Adaptation: a Study Of 377 Cities*. *Journal of Cleaner Production*, 257, 120474.
- IGNJACEVİĆ, P., ESTRADA, F., and BOTZEN, W. W. (2021). *Time of Emergence of Economic Impacts of Climate Change*. *Environmental Research Letters*, 16(7), 074039.
- INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLİMATE CHANGE -IPCC, (2018). "Global warming of 1,5°C", <https://www.ipcc.ch/Sr15/Download/>, Erişim Tarihi: 17.10.2022.
- INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLİMATE CHANGE -IPCC. (1995). "IPCC second assessment climate change, A report of the intergovernmental panel on climate change", IPCC CONTENTS, Erişim Tarihi: 17.10.2022.
- INTERNATIONAL TRADE UNION CONFEDERATION-ITUC. (2012). "Growing Green and Decent Jobs", April, 3-15, [ituc_green_jobs_summary_en_final.pdf](http://ituc-green_jobs_summary_en_final.pdf) (ituc-csi.org), Erişim Tarihi: 21.10.2022.
- KADANALI, E., ve YALCINKAYA, O. (2020). *Effects Of Climate Change On Economic Growth: Evidence From 20 Biggest Economies Of The World*. *Rom J Econ Forecast*, 23(3), 93.
- KARAMAN, S., ve GÖKALP, Z. (2010). *Küresel Isınma ve İklim Değişikliğinin Su Kaynakları Üzerine Etkileri*, *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi* (1), 59-66.
- KAHN, M. E., MOHADDES, K., NG, R. N., PESARAN, M. H., RAİSSİ, M., and YANG, J. C. (2021). *Long-Term Macroeconomic Effects of Climate Change: A Cross-Country Analysis*, *Energy Economics*, 104, 105624.

- KAYAN, A. (2024). Çağdaş Kentleşmeden Kaynaklanan Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri, Munzur Üniversitesi-24. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR-2024), Özet Kitabı, Edit. Abdulsamed YAMAN, ss. 52-56, Nobel Yayınevi, Ankara.
- LESNİKOWSKI, A., BİESBROEK, R., FORD, J. D., and BERRANG-FORD, L. (2021). Policy Implementation Styles And Local Governments: The Case of Climate Change Adaptation, *Environmental Politics*, 30(5), 753-790.
- MARMARA BELEDİYELER BİRLİĞİ -MBB, (2021), “İklim ve Enerji İçin Belediye Başkanları Sözleşmesi” (Marmara.Gov.Tr), Erişim Tarihi: 26.10.2022.
- NGUYEN, C. T., CHİDTHAISONG, A., LİMSAKUL, A., VARNAKOVIDA, P., EKKAWATPANİT, C., DİEM, P. K., and DİEP, N. T. H. (2022). How Do Disparate Urbanization and Climate Change İmprint on Urban Thermal Variations? a Comparison Between Two Dynamic Cities In Southeast Asia. *Sustainable Cities and Society*, 82, 103882.
- NURSEY-BRAY, M. (2010). Local Governance For Local Governments: A Framework For Addressing Climate Change. *Commonwealth Journal of Local Governance*, (7), 168-186.
- PARLAK, C. ve PARTİGÖÇ, N. S. (2022). İklim Değişikliği İle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü: Yetki ve Sorumluluklar Üzerinden Bir İnceleme. *Resilience*, 321-334.
- PEKER E. ve AYDIN C.İ., (2019), Değişen İklimde Kentler: Yerel Yönetimler İçin Azaltım ve Uyum Politikaları, İPM-Mercator Politika Notu, degisen-iklimde-kentler-yerel-yonetimler-icin-azaltim-ve-uyum-politikalari-61f167.pdf (sabanciuniv.edu) , Erişim Tarihi: 17.10.2022.
- PİETERSE, A., DU TOİT, J., and VAN NİEKERK, W. (2021). Climate Change Adaptation Mainstreaming In The Planning Instruments of Two South African Local Municipalities. *Development Southern Africa*, 38(4), 493-508.
- SARAÇOĞLU, N. (2010). Küresel İklim Değişikliği, Efil Yayınevi, Ankara.
- RAUPACH, T. H., MARTİUS, O., ALLEN, J. T., KUNZ, M., LASHER-TRAPP, S., MOHR, S., and ZHANG, Q. (2021). The Effects Of Climate Change On Hailstorms. *Nature reviews earth & environment*, 2(3), 213-226.
- SİMON, D., VORA, Y., SHARMA, T., and SMİT, W. (2021). Responding To Climate Change İn Small And İntermediate Cities: Comparative Policy Perspectives From India And South Africa, *Sustainability*, 13(4), 2382.
- T.C. ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI, (2019a). “İklim Krizi İle Mücadelenin Makroekonomik Yüzü”, İklim değişikliği eğitim modülleri serisi 9, <https://www.İklimin.Org/Moduller/Ekonomi.Pdf>, Erişim Tarihi: 17.10.2022.
- T.C. ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI, (2019b). “İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler ve Kentsel Planlama Etkileşimi”, iklim değişikliği eğitim modülleri serisi 11, Microsoft Word-Design_Kent Sürdürülebilirlik_Modulu, Erişim Tarihi: 19.07.2019.
- T.C. ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI (2011). “Çevresel Göstergeler 2010”, <Http://Www.Csb.Gov.Tr/Gm/Ced/Index.Php?Sayfa=Sayfahtml&Id=1188>, Erişim Tarihi: 06.09.2022
- The Covenant of Mayors For Climate and Energy, <Covenantofmayors.Eu>, Erişim Tarihi: 26.10.2022.
- TOL, R. S. (2024). A Meta-Analysis of The Total Economic İmpact of Climate Change. *Energy Policy*, 185, 113922.
- TÜRKEŞ, M. (2008). İklim Değişikliğiyle Savaşım, Kyoto Protokolü ve Türkiye. *Mülkiye*, 32(259), 101-131.
- UYDURANOĞLU ÖKTEM A. (2008), “Küresel Bir Risk: İklim Değişikliği”, (Ed.) Karakaya E. Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü: İklim Değişikliğinin Bilimsel, Ekonomik ve Politik Analizi. Bağlam Yayıncılık. 3(1):87-94
- UZAN, H. K. (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde İklim Değişikliğinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi. *Fiscaeconomia*, 7(3), 2250-2272.
- YALÇIN A. Z., (2010). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Düşük Karbon Ekonomisinin Önemi ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24).
- YALÇIN, A.Z. (2017). Yeşil Büyüme, Ekin Yayınevi, Bursa.
- YAŞAR, İ., KÖK, Ş., ve KASAP, İ. (2021). Küresel Isınma Ve İklim Değişikliğinin Böcekler Üzerindeki Olası Etkileri, *Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 67-75.

YILDIRIM, R., ve UTKUGÜN, C. (2023). Lise Öğrencilerinin Küresel Isınma ve İklim Değişikliğine Yönelik Bilgi ve Algıları, Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 12(4), 998-1013.

DİJİTAL ÇAĞDA İNOVASYON YÖNETİM YETENEĞİ: BİR TEKSTİL BOYA APRE İŞLETMESİNDE DURUM ÇALIŞMASI¹

Kasım SUBAŞI²

Nuray AKAR³

ÖZET

Bu çalışmada, dijital çağda işletmelerin inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörlerin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel paradigma çerçevesinde betimsel durum çalışması gerçekleştirilmiştir. Veriler, altı kişilik katılımcı grubundan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği aracılığı ile sağlanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgular, araştırmanın gerçekleştirildiği işletmede dijital çağda teknolojik süreç inovasyonu ve organizasyonel inovasyonun öne çıktığını göstermiştir. Katılımcı görüşleri temelinde; öğrenme yeteneği, araştırma-geliştirme yeteneği, üretim yeteneği, pazarlama yeteneği, organizasyonel yetenek, kaynak tahsis yeteneği ve stratejik planlama yeteneği, dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Dijital çağın öne çıkan üretim teknolojileriyle bütünleştirilmiş bir inovasyon yönetim sürecini derinlemesine bir irdelemeyle ortaya koyan bu çalışmanın, elde edilen kapsamlı sonuçlarıyla daha sonra yapılacak olan araştırmalara temel sağlayarak ilgili alan yazına katkıda bulunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, İnovasyon, İnovasyon Yönetim Yeteneği, Durum Çalışması.

INNOVATION MANAGEMENT CAPABILITY IN THE DIGITAL AGE: A CASE STUDY IN A TEXTILE DYEING AND FINISHING BUSINESS

ABSTRACT

In this study, it is aimed to reveal the factors determining the innovation management capability of businesses in the digital age. In the study, a descriptive case study was carried out within the framework of qualitative paradigm. The data were obtained from a group of six participants through a

¹ Bu makale, ikinci yazar danışmanlığında yürütülen ve birinci yazara ait olan “Dijital Çağda İnovasyon Yönetim Yeteneği Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tekstil Boya Apre Fabrikası Akıllı Süreç Örneği” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Bilim Uzmanı, Akdeniz Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, kasimsubasi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7871-6055

³ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, nurayyapici@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2444-1233

Geliş Tarihi: 27.08.2024 / Kabul Tarihi: 14.10.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır.

semi-structured interview technique. The data obtained in the study were subjected to content analysis. The findings showed that technological process innovation and organizational innovation stand out in the digital age in the business where the research was conducted. Based on the participant opinions; learning capability, research and development capability, production capability, marketing capability, organizational capability, resource allocation capability and strategic planning capability have emerged as factors determining innovation management capability in the digital age. This study, which reveals an innovation management process integrated with the prominent production technologies of the digital age with an in-depth examination, is expected to contribute to the relevant literature by providing a basis for future research with its comprehensive results.

Key Words: Digitalization, Innovation, Innovation Management Capability, Case Study.

GİRİŞ

Teknolojik atılımların gelişmesi ile endüstri çağı yerini dijital çağa bırakmıştır. Bu nedenle tüm sektörlerde dijital dönüşüm uygulamaları da artmıştır. Dijital dönüşüm, alt birimler arasındaki koordinasyonun şart olduğu birçok stratejiyi kapsamaktadır. Dijital dönüşüm iş süreçlerinin takibi ve mevcut durumun analizi ile başlamaktadır (Kul ve Gezen, 2020:172). Buna bağlı olarak işletmeler de stratejik planlamalar yaparak hızlı, düşük maliyetli ve esnek üretim ile üretim gücünü artırmak istemektedirler (Toker, 2018:51). Nitekim teknolojiler, artan talep ve büyüme hızına bağlı olarak çevresel dalgalanmaları beraberinde getirmektedir. İşletmeler bu dalgalanmaları etkili bir biçimde yönetebilmek için inovasyon uygulamalarına odaklanmaktadır. Ortak vizyon yaratmaya ve işbirliği sağlamaya odaklanan işletmelerin, inovasyon yönetiminde etkin oldukları ve böylece verimlilik ve sürdürülebilirlik hususunda başarı gösterdikleri dikkat çekmektedir (Eroğlu ve Eroğlu, 2019:51).

İşletmeler etkin yönetimi, pazar ihtiyaçlarına hızlı yanıt vererek, ürün ve hizmet kalitesini artırarak, hizmet geliştirerek, yeni yönetim modelleri tasarlayarak sağlayabilirler. Bu nedenle de inovasyona ihtiyaç duyarlar (Elçi ve Karataylı, 2008:13). Küresel çapta rekabet edebilmek, teknolojik atılımlara ayak uydurabilmek ve işletmenin sürdürülebilir faaliyetler sergilemesini sağlamak inovasyon yönetim kapasitesi ile bağlantılı faktörlerdir. Bu bağlamda inovasyon yönetim kapasitesini artıran ve etkin yöneten işletmeler, yeni ürün, süreç ve hizmet çeşitlerini artırma potansiyeline sahiptir (Korkmaz vd., 2018:113). Etkin inovasyon yönetimi için, araştırma-geliştirme yatırımları, organizasyonel gelişim, endüstriyel üretim ve uygulayarak öğrenme faaliyetleri etkili faktörlerdir (Emran ve Azad, 2018:46).

İnovasyon kapasitesini artırmak ve süreci doğru yönetebilmek için inovasyon uygulamalarının farkında olmak ve bu uygulamaları benimsemek gerekmektedir. Ayrıca inovasyon yönetiminde başarı için işletmelerin farklılaşmasını sağlayacak stratejik uygulamalara odaklanılmalı ve bu uygulamalar sistematik bir biçimde yönetilmelidir (Elçi ve Karataylı, 2008:18-20). Dijital çağ teknolojilerinde işletmeler inovasyon uygulamalarıyla ön plana çıkmak isterler. Teknolojik inovasyon ile pazarlama inovasyonunu etkin yönetebilen işletmeler rekabet ortamında aktif rol oynayabilmektedir (Aydın ve Bekmezci, 2020:86; Yang vd., 2020:223).

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde, bu çalışmada, dijital çağda inovasyon uygulamalarına neden ihtiyaç duyulduğu, işletmelerin inovasyon uygulamalarını nasıl yönettiği ve küresel rekabet ortamında yapılan inovasyon uygulamalarının işletmelere ne tür öneriler, çözümler sunduğunu belirlemek için işletmelerin inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörlerin açığa çıkarılması amaçlanmıştır.

1. KAVRAMSAL VE METODOLOJİK ÇERÇEVE

Endüstri 4.0 uygulamaları günümüzde önemli bir yer tutmaktadır. Küresel çapta üretim ayağını etkileyen Endüstri 4.0 uygulamaları hızla yayılmaya devam etmektedir. Bu çerçevede işletmeler arası rekabet de önemli seviyelere ulaşmıştır. İnsanlığın birinci sanayi devrimine ulaşması 1500 yıldan fazla sürmüştür. Üçüncü sanayi devrimi ise 200 yıl gibi kısa bir sürede görülürken, 100 yıl geçmeden yeni bir dönüşüm dalgası küresel olarak yayılmıştır. Bu dönüşüm dalgasını Japonya “Toplum 5.0” kavramı ile tanımlarken İngiltere “4R (Dördüncü Devrim)” kavramı ile ön plana çıkarmaktadır. Çin küresel olarak etki oluşturabilecek inovasyon liderliği etkinliğini başlatarak bu dönüşümdeki konumunu göstermektedir. ABD’de ise akıllı fabrika ve akıllı şehir kavramları ile küresel olarak yerini almış görünmektedir. Bu sayede de ileri imalat sistemleri programını da yoğun bir şekilde yürütmektedir. Küresel çapta dijitalleşme hareketi olarak da adlandırılan Endüstri 4.0, imalat vizyonunu ürün, zekâ, iletişim ve bilgi ağı dörtlüsünün odağında şekillendirmektedir. Endüstri 4.0 bütününde dijital imalat (otomasyon, veri alışverişi, üretim teknolojileri), entegre iletişim ağı (nesnelerin interneti), siber fiziksel

sistemler, akıllı fabrikalar (esneklik, hız, verimlilik) ve veriden anlamlı bilgi üretme (büyük veri ve iş zekâsı) odaklı bir yapılanma görülmektedir (Öztemel, 2018:80-81).

İşletmelerde dijitalleşme ile birlikte birçok nokta etkilenmiştir. Özellikle karar, üretim, ürün tasarımı, servis kalitesi ve maliyet gibi faktörler bu değişimden etkilenen birkaç spesifik alan olarak gösterilebilmektedir. Bu etki hiç şüphesiz işletmenin bütününe yansıyan kilit noktalarda radikal bir dönüşüm gerçekleştirmesine neden olmuştur. Bütüne yansıyan dijitalleşme hareketinin yönetimi daha da zor bir hâle bürünmüştür. Bu hareket yönetiminin örgüt kültürü özelindeki etkileri yok sayılamayacak kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Sadece işleyiş üzerindeki uygulamalardan ziyade yeni bir yönetim çerçevesi de bu sürece dâhil edilir hâle gelmiştir. İşletmeler dijitalleşme ile birlikte, dijital çevre, ürün geliştirme ve işletme yapıları noktasında destek almaktadırlar (Karaçuha ve Pado, 2018:118).

OECD (Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı), dijital dönüşüm açısından üretim süreçlerinde kapasiteyi iyileştirmek, yeni ürünlerine olan bakış açısını zenginleştirmek, yeni organizasyonel uygulamalar yaparak yeni bilgiler kazanma ve yaratma olanağını inovasyon olarak değerlendirmiştir (OECD ve Eurostat, 2005:33). Bu bağlamda, inovasyon sürecinin işletmede iyi işlenmesi gerek rekabet anlamında gerekse de bilgi ağının büyümesi ile birlikte güç elde etmeyi olanaklı kılmaktadır (Güler ve Veysikarani, 2018:158). Böylece, yeni bilgi ve teknolojilerin ulusal ve küresel pazarlara yönelik kârlı ürün ve hizmetlere dönüştürülmesi süreci olarak inovasyon; entelektüel sermayenin büyümesine, yeni pazarların oluşumuna, ekonomik kalkınmaya, istihdam imkânlarının artmasına, zenginlik yaratılmasına ve yaşam standardının yükselmesine katkıda bulunmaktadır (Dirlik, 2022). İnovasyon türleri; uygulama alanlarına göre (ürün, süreç, pazarlama, sosyal ve organizasyonel), teknolojik özelliklerine göre (teknolojik ve teknolojik olmayan), etki derecelerine göre (artımsal ve radikal), neden olduğu değişimlere göre (yıkıcı ve destekleyici) ve kaynağına göre (kapalı ve açık) sınıflandırılabilir (Uzkurt, 2017).

İnovasyon yeteneği, bir işletmenin örtük ve değiştirilemez nitelikteki spesifik bir varlığıdır. İşletme içi deneyimler aracılığıyla elde edilmektedir. Hızlı bir şekilde yeni ürünler sunma ve yeni süreçleri benimseme yeteneği giderek rekabetin önemli bir parçası hâline gelmiştir. Bu nedenle işletme stratejilerine, özel koşullara ve rekabet çevresine uyum sağlayabilme gereksinimi; inovasyon yeteneğinin kapsamlı bir biçimde tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede inovasyon yeteneği; öğrenme yeteneği, araştırma-geliştirme yeteneği, üretim yeteneği, pazarlama yeteneği, organizasyonel yetenek, kaynak tahsis yeteneği ve stratejik planlama yeteneği gibi yedi boyutlu bir kavram olarak değerlendirilebilir (Guan ve Ma, 2003:740).

Bu çalışma çerçevesinde dijital çağda işletmelerin inovasyon yönetim yeteneklerini belirlemede etkili olan faktörlerin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda alan yazında yer alan, dijital çağda inovasyon yönetim yeteneği kapsamında inovasyonun belirleyici unsurları, inovasyon yönetim yeteneği, inovasyona yönelik tutumlar ve algılar, sürdürülebilir inovasyon ve rekabette inovasyon payı faktörlerinin ele alındığı görülmektedir (Açıkalın ve Kayabaşı, 2019; Dalvand vd., 2015; Yüksel vd., 2013).

Burmaoğlu ve Şeşen'in (2011:1), Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2008 yılı Yenilik Anketi verilerini kullanarak, inovasyon yeteneklerini etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada inovasyonun, rekabet avantajı sağlamada ve sürdürülebilirlik üzerinde etkileri olduğu görülmüştür. İnovasyon yeteneklerini etkileyen faktörler arasında, ağ geliştirme potansiyeli, bilgi, iş birliği ve pazar büyüklüğü faktörlerinin etkileri olduğu tespit edilmiştir. Bayhan'ın (2004:303), teknoloji ve inovasyon yönetimi araştırmasında, inovasyon yönetiminin işletme performansı üzerinde etkili olduğunu saptanmıştır. Bu bağlamda işletmede geliştirilen yeni ürün sayısı, kaliteli ve düşük maliyetli iyileştirme çalışmalarının olması ile müşteri ve pazar odaklı varlığının inovasyon yönetiminde etkili olduğu görülmüştür. Kalay ve arkadaşları (2015:67), stratejik inovasyon yönetiminin işletme üzerindeki

etkilerini 66 işletmede 132 çalışana uyguladıkları anketle araştırmışlardır. Bu kapsamda inovasyon stratejisini benimsemiş, inovasyon kültürüne hâkim, teknoloji yeteneği olan işletmelerin inovasyon yönetiminde başarılı olduklarını tespit etmişlerdir. Yeşil ve arkadaşları (2013), 51 işletmeden aldıkları verilerle inovasyon yeteneği ve inovasyon performansı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Teknolojinin etkin kullanımı ve üst yönetimin desteğinin inovasyon yeteneği üzerinde etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca inovasyon yeteneği ile inovasyon performansı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Akman ve Yılmaz'ın (2008) yazılım sektörü özelinde yaptığı araştırmada, inovasyon stratejisinin boyutları olan analiz yapabilme, gelecek odaklı hareket edebilme ve proaktif yaklaşım tutumlarının inovasyon yeteneği üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Çetintürk ve arkadaşları (2016), inovasyon yeteneğinin sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini 211 işletmenin üst düzey yöneticilerine uyguladıkları anketle araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre işletme yöneticilerinin inovasyon yeteneği kapsamında en çok süreç inovasyonuna önem verdikleri tespit edilmiştir. Çınar (2017), otel işletmelerinde inovasyon algısını araştırdığı çalışmada, 29 otel işletmesini araştırma kapsamında incelemiştir. İnovasyon yönetiminin otel yöneticileri için önemli bir unsur olduğu tespit edilmiştir. Ancak uygulama ve süreç yönetimi anlamında inovasyonun nasıl yönetilmesi gerektiğinin net bir şekilde anlaşılmadığını saptamıştır. Ecevit Satı ve Işık (2011) işletmelerin inovasyon yönetimini hayata geçirirken teknolojiyi, insan ilişkilerini (iletişim, kültür, organizasyon vb.) ve iş süreçlerini (tedarikçiler, müşteriler, finansal ve dış kaynaklar vb.) inovasyonu destekleyecek biçimde yönetmeleri gerektiğini belirtmiştir. İraz ve arkadaşları (2014) de inovasyon yönetimini çalışanların işletme amaçları doğrultusunda yönetilmesi olarak öne çıkarmışlardır. Karaman (2019), yüksek lisans tezinde, araştırma-geliştirme faaliyeti yürüten veya dışardan araştırma-geliştirme desteği alan işletmelerin inovasyon yetenekleri, stratejik inovasyon yönelimleri ve yenilik performansları arasındaki etkileşimleri araştırmıştır. Bu kapsamda, 76 kişiye anket uygulamıştır. Araştırma-geliştirme yeteneği, organizasyon yeteneği ve stratejik planlama yeteneğinin inovasyon üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu saptamıştır. Acaray (2007), inovasyon yönetiminde etkili olan örgütsel yapı ve faktörlere ilişkin küçük ve orta büyüklükteki işletmeler üzerinde araştırma yapmıştır. Yüksek lisans tezi kapsamında 95 küçük ve orta büyüklükteki işletme üzerinde anket uygulamıştır. Araştırma sonucunda, inovasyon yönetiminde başarılı olabilmek için, inovasyon stratejileri uygulayan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin, ürün ve hizmette, sahip oldukları kaynaklarda, faaliyet çevresinde ve işletme bütününde inovasyon uygulamalarına yer verdiklerini tespit etmiştir.

Adams ve arkadaşları (2006:26), yaptıkları araştırmada işletme girdilerinin, bilgi yönetiminin, inovasyon stratejisinin, organizasyon yapısının, portföy yönetiminin, proje yönetiminin ve pazardaki unsurların inovasyon yönetiminde etkili faktörler olarak öne çıkarmışlardır. Shefer ve Frenkel (2005:25), inovasyon yönetimi faaliyetlerinde araştırma-geliştirme yatırımlarını değerlendirirken, 209 işletmeden anket yoluyla veri toplamıştır. Araştırma kapsamında işletmenin büyüklüğü, yaşı, yönetim yapısı, faaliyet gösterdiği sektör ve konumun inovasyon uygulamaları açısından etkili faktörler olduğunu saptamışlardır. Leal-Rodríguez ve arkadaşları (2015:803), 145 işletmeden anket yoluyla veri toplamıştır. Araştırma sonuçlarına göre organizasyonel öğrenmenin ve işletme büyüklüğünün, inovasyon yeteneğini etkilediği görülmüştür. Savignac (2006:2), işletmelerde finansal kaynakların inovasyon uygulamaları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu bağlamda finansal kaynakların inovasyon uygulamaları üzerinde kısıtlayıcı etkisi olduğunu tespit etmiştir.

Araştırmanın odaklandığı konuya ilişkin olarak gerçekleştirilen alan yazın taraması sonucunda ortaya koyulan yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, dijital çağın öne çıkan üretim teknolojileriyle bütünleştirilmiş bir inovasyon yönetim sürecini kapsamlı ve derinlemesine anlamaya çalışan bir araştırmaya rastlanmadığı ifade edilebilir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada, dijital çağda

işletmelerin inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörler araştırılmıştır. Temel araştırma soruları aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

- Dijital çağın üretim teknolojilerinin inovasyon üzerine etkileri nelerdir?
- Dijital çağda inovasyonu neler tetiklemektedir?
- İşletmeler dijital çağda inovasyon sürecini nasıl yönetmektedir?
- Dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmelere katkıları nelerdir?
- Dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller nelerdir?

Bu sorulara kapsamlı yanıtlar sunulabilmesi adına, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA TASARIMI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmada, dijital çağda işletmelerin inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörlerin açığa çıkarılması amacıyla nitel araştırma tasarımına başvurulmuştur. Nitel araştırma ile algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda nitel araştırmayı, sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plâna alan bir yaklaşım olarak düşünebiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2018:41). Bağlı bulunan sosyal olgular kapsamında bilginin derinliği ve özgünlüğünün önemli olduğunu vurgulayan nitel araştırma, büyük örneklem yerine daha küçük çalışma gruplarından elde edilen derin ve özellikli verilere odaklanır. Bu verilerin derinlemesine incelenebilmesi, karmaşıklık ortamında nitel araştırmanın dinamik yönüne vurgu yapmaktadır (Baltacı, 2019:369-370). Ayrıca nitel araştırma, insan deneyimlerinin yanı sıra birden fazla yöntem kullanarak sosyal olay ve olguları doğal ortamlarında anlamayı ve yorumlamayı sağlayan bir araştırma yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle “nasıl” ve “niçin” sorularına cevap bulmamız konusunda sosyal olay ya da olguları derinlemesine inceleme imkânı sağlayan bir araştırma yöntemidir (Işıkoğlu, 2005:159).

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması (case study) gerçekleştirilmiştir. Durum çalışmalarının yürütülmesinde genellikle “nasıl” ve “neden” soruları sorularak araştırmacının kontrolü dışında devam eden güncel bir olayla ilgili bilgiler edinilir (Akar, 2017). Araştırma kapsamında yürütülen durum çalışması, katılımcıların görüşlerinin doğrudan alıntılarla sunulduğu betimsel anlayış (McMillan, 2004) temeline dayandırılmış ve analiz birimi olarak tek bir işletmeye odaklanılarak bütüncül tek durum deseninde (Yin, 1984) gerçekleştirilmiştir.

2.2. ARAŞTIRMA ALANI VE ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın yürütüldüğü işletme, 2010 yılında faaliyete geçmiştir. Günlük üretim kapasitesi 22.000 kg/gün'dür. 6.000 metrekaresi kapalı olmak üzere, toplam 13.000 metrekaresel bir alanda konuşlanmıştır. 130 çalışanı ile örgü, havlu, bornoz, pike, reaktif ve indantren boya apre üzerine üretim yapmaktadır. Üretim ve kalitede sürekli üstünlük hedefiyle yola çıkan ve bu doğrultuda araştırma-geliştirme faaliyetlerine önem veren işletme, teknolojik makine ve laboratuvarlarla donatılmıştır. Çevreye ve enerjiye yönelik yatırımlarıyla topluma ve doğaya duyarlı bir işletme olarak sektörde örnek gösterilmekte; ayrıca yerel istihdama, bölgesel kalkınmaya ve ulusal hizmete katkı sağlamaktadır (<https://www.tekstilturkiye.net/>).

Araştırma alanı, araştırmacılardan birinin lisans eğitimi sırasında staj yapmış olduğu Denizli ilindeki bir tekstil boya apre işletmesi olarak belirlenmiştir. Seçilen işletme, teknolojik süreç inovasyonu

gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, enerjide inovatif dokunuşlar olarak nitelendirilen “Döner Izgara Hibrit Buhar Santrali” ile “Baca Isı Geri Kazanım Sistemi” devreye alınmıştır. Ayrıca çok hatlı sıvı kimyasal sistemi ile boyama ve kurutma otomasyon sistemleri, personelin kimyasallar ile temasının önlenerek çalışan sağlığının korunması ve iş kazalarının önüne geçilmesi için insansız olarak tamamen otomasyona bağlı biçimde işleyen sistemlerdir. Söz konusu insansız üretim alanları, işletmenin akıllı fabrika niteliği sergileyen bölümlerdir. Boyama otomasyon sistemi ile ürünler teknik özelliklerine göre otomasyona bağlı olarak, hiçbir manuel kontrol yapılmadan boyanmaktadır. Kurutma otomasyon sistemi ile ürünlerin kalitesi için önem teşkil eden temizleme ve kurutma işlemleri insansız olarak yapılmaktadır. Diğer taraftan, araştırma alanı kapsamında odaklanılan işletmede “Yönetimsel İnovasyon İstihdamı” olarak adlandırılan yeni bir organizasyon ve planlama anlayışı da uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda gündeme alınan hususlar şunlardır: İşe ve işletme hedeflerine göre personel seçimi, personelin eğitimi ve sosyal takibinin yapılması, makine parkurunun diziliminin optimum şekilde planlanarak yerleştirilmesi dolayısıyla personelin rahat üretim yapması, sosyal hakların ve sosyal alanların düzenlenip zamanında yerine getirilmesi (<https://www.tekstilturkiye.net/>).

Araştırmanın katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemeyle dayalı olarak seçilmiştir. Ölçüt örneklemede amaç, bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018:122). Bu kapsamda, araştırmanın amacı ile örtüşecek biçimde çalışma grubuna işletmenin dijital dönüşüm ve inovasyon yönetimi sorumluluğunu taşıyan üst yönetim ekibi çalışanları dâhil edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda gönüllülük esası temelinde yer alan altı katılımcının demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcının Kodu	Katılımcının Pozisyonu	Katılımcının İlgili İşletmedeki Kıdemi (Yıl Olarak)
A	Enformasyon Teknolojileri (IT) Yöneticisi	10
B	Genel Müdür	10
C	Tekstil Mühendisi	1
D	Planlama Müdürü	2
E	Vardiya Müdürü	3,5
F	İşletme Müdürü	5

2.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Alan araştırması fiili olarak başlamadan önce, çalışmanın etik kurul izin başvurusu gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci, Akdeniz Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 02.03.2020 tarih ve 52 sayılı onay kararına istinaden başlamıştır. Araştırmanın temel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. İlgili kavramsal çerçeveye dayanılarak hazırlanan mülakat sorularına aşağı yer verilmiştir:

- “Dijitalleşme” / “Endüstri 4.0” / “Dijital Dönüşüm” / “Dijital Çağ” kavramı sizin için ne ifade ediyor?

- Dijitalleşme uygulamalarını bir şeye benzeterseniz neye benzetirsiniz, neden? Diğer bir ifadeyle bir metafor olarak düşündüğünüzde dijitalleşme size neyi ifade ediyor, neden?

- Faaliyet gösterdiğiniz sektördeki ve de işletmeniz özelindeki teknolojik gelişim, araştırma-geliştirme, üretim geliştirme, inovasyon vb. faaliyetler hakkında bilgi verir misiniz?

- Faaliyet gösterdiğiniz sektörde ve de işletmeniz özelinde dijital çağın üretim teknolojilerinden hangileri öne çıkmaktadır?

- Faaliyet gösterdiğiniz sektörde ve de işletmeniz özelinde dijital çağda ne tür inovasyonlar gerçekleştirilmektedir?

- Faaliyet gösterdiğiniz sektörde ve de işletmeniz özelinde dijital çağda inovasyonu tetikleyen unsurlar nelerdir?

- Sizce dijital çağda faaliyet gösterdiğiniz sektörde ve de işletmeniz özelinde inovasyon sürecinin etkili bir biçimde yönetilmesini sağlayan faktörler nelerdir?

- Dijital çağda etkili bir inovasyon yönetimi gerçekleştirilmesinin faaliyet gösterdiğiniz sektör ve de işletmeniz açısından avantajları nelerdir?

- Faaliyet gösterdiğiniz sektör ve de işletmeniz açısından dijital çağda etkili bir inovasyon yönetimi gerçekleştirilmesinin önündeki engeller nelerdir?

Veri toplama aşamasında araştırmacılardan biri sekiz iş günü ve günlük ortalama dokuz saat fiili olarak ilgili işletmede bulunarak; araştırma sahasında gözlemler yapmış, fotoğraflar çekmiş, çalışanlarla görüşmüş, araştırmanın çalışma grubu ile mülakatlar gerçekleştirmiş ve araştırma konusu ile ilgili dokümanları inceleme imkânına sahip olmuştur. Söz konusu süreçte bu araştırmacıya, büyük ölçüde işletmenin IT yöneticisi eşlik etmiştir. İlgili araştırmacı, öncelikle IT yöneticisi ve genel müdür ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir (Kasım 2019). Ardından diğer katılımcılardan randevu alarak mülakatları tamamlamıştır (Aralık 2019). Mülakatlar, katılımcıların çalışma ofislerinde gerçekleştirilmiştir.

Mülakatlara başlanmadan önce katılımcılara bir rıza formu sunularak, araştırmanın amacı ve süreci hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra mülakat süreci aktarılmış, etik ilkeler anlatılmış ve gizlilik konusunda taahhütte bulunulmuştur. Ses kayıt cihazı kullanılabilmesi için katılımcılardan izin istenmiştir. Ayrıca katılımcılara, araştırmacının mülakat esnasında önemli gördüğü noktaları not tutabileceği aktarılmıştır. Görüşme süreci hakkında yapılan genel bilgilendirmeler ile birlikte mülakatlar ortalama 20-30 dakika sürmüştür. Yarı yapılandırılmış mülakat sorularına genel anlamda uyulmasına rağmen, mülakat süreci doğal akışına bırakılmıştır.

2.4. VERİ ANALİZİ

Mülakat kayıtları bire bir çözümlenerek bilgisayar ortamında yazılı hâle getirilmiş ve 41 sayfalık ham veri metni elde edilmiştir. Bu veriler, içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, katılımcıların algılarını yansıtan ifadelerin içeriklerinden yola çıkarak tematik kodlama yapılmış ve bunların gruplandırılması ile birlikte temalar ve ana temalar elde edilmiştir.

2.5. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik, iç ve dış geçerlik ve güvenilirlik olarak dört başlıkta ele alınmaktadır (Lincoln ve Guba, 1985). Araştırmanın geçerliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması adına yapılanlar aşağıda detaylandırılmıştır:

Araştırma kapsamında toplanan verilerin ayrıntılı rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel araştırmada geçerliğin önemli bir ayağını temsil etmektedir. Araştırma süresince ulaşılan bulguların birbiri ile anlamlı ilişkiler oluşturması, araştırmada kuramsal olarak ele alınan kavramların bütünlük sağlamaları ve bulguların araştırmaya katılan bireylerce gerçekçi bulunması iç geçerlik kapsamında değerlendirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu bilgiler ile mülakat formunun oluşturulması kuramsal çerçeve ile desteklenmiştir. Veri toplama esnasında araştırmacı esnek davranmaya ve güven ilişkisi çerçevesinde etkileşim sağlamaya özen göstermiştir.

Mülakat için katılımcılara sunulan rıza formu ile mülakat öncesi çalışmanın ne için yapıldığı, hangi noktalara ihtiyaç duyulduğu gibi bilgilendirmeler etik prensiplere ve gizlilik taahhüdüne vurgu yapılarak aktarılmıştır. Ayrıca araştırmanın inandırıcılığını sağlamak adına etik kurul onayları alınmıştır. Bu bilgilendirmeler ile güven duygusu artırılmaya çalışılmıştır. Araştırmacı öznel yargılardan ve yönlendiricilikten uzak tutum sergilemek için dikkatli davranışlar sergilemiştir.

Dış geçerlik, araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine ilişkindir. Araştırma sonuçları benzer ortamlara ve durumlara genellenebiliyorsa araştırmanın dış geçerliğinden söz etmek mümkündür. Nitel yoldan yapılan genelleme dolaylı yoldan yapılabilir. İlkeler, kurallar biçiminde bir genelleme değil, deneyim ve örnekler biçiminde bir genelleme söz konusudur. Nitel araştırmada sayısal genelleme yerine analitik genelleme yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018:271). Araştırmacı, dış geçerlik kapsamında katılımcılara araştırma hakkında genel bilgiler aktarmıştır. Bu bağlamda katılımcılar, araştırmanın yöntemi, çalışmanın alanı ve çalışmanın konusu hakkında ayrıntılı bilgilendirilmiştir. Araştırma verilerini bire bir çözümlenmiş ve çözümlenme esnasında dikkatli ve titiz bir biçimde hareket etmiştir. Araştırmacı Excel programı üzerinde kodlamayı titiz bir biçimde manuel olarak yapmıştır. Aynı şekilde Maxqda bilgisayar programında da transkriptleri kodlamaya almış ve manuel kodlama ile bilgisayar destekli kodlama arasındaki tutarlılığı ölçmüştür. Araştırmacı kodlamayı yaparken katılımcıların ifadelerine sadık kalmıştır. İfadeleri doğrudan alıntılar yaparak kodlamıştır. Araştırmacı işletmenin işleyişini tamamen dikkatle takip edip, bütün süreci doğal ortamına göre ele almıştır.

İç güvenilirlik; toplanan verilerin betimsel yaklaşımla sunulması, gözlem yoluyla elde edilen bulguların görüşmeler yoluyla teyidi, verilerin analizinde bir başka araştırmacıdan destek alınması ve kavramsal çerçeveye bağlı veri analizi ile sağlanmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018:275). Araştırmacı tarafından iç güvenirliliğin sağlanabilmesi için toplanan verilerin doğasına mümkün olduğunca sadık kalınmaya çalışılmıştır. Mülakat metinleri bire bir çözümlenmiş ve katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntılanmıştır. Araştırmacı kavramsal çerçeve ile bütünleşik olarak katılımcı ifadelerini tematik kodlamalar hâlinde gruplandırmıştır. Araştırmacı mülakat metinlerini kelimesi kelimesine okuyarak ilgili tematik başlıkların altına manuel olarak ve bilgisayar programı yardımı ile titiz bir şekilde gruplandırmıştır. İki kodlayıcı tarafından gerçekleştirilen tematik kodlama sonucunda Kappa katsayısı ile kodlayıcılar arası tutarlılık değerlendirilmiştir. Hesaplanan 0.77'lik oran, önemli düzeyde bir uyumu göstermektedir (Landis ve Koch, 1977:165).

Dış güvenilirlik, araştırmacının kendi konumunu açık hâle getirmesi, veri kaynağı olan bireylerin açık biçimde tanımlanması, sosyal ortamların ve süreçlerin tanımlanması, verilerin analizinde kavramsal çerçevenin ve varsayımların tanımlanması, veri toplama ve analizinde ayrıntılı açıklamaların yapılması ile sağlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018:274). Araştırmacı dış güvenirliliği sağlayabilmek adına objektif bir şekilde hareket etmiştir. Saha notlarını titizlikle almıştır. Katılımcı ifadelerine sadık kalarak analiz yapmıştır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar ile ham veriler, sahada araştırmacıya eşlik eden uzman tarafından karşılaştırılarak teyit incelemesi yapılmıştır.

2.6. BULGULAR

Dijital çağda işletmelerin inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörlerin açığa çıkarılması amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen verilerin işaret ettiği ana ve alt temalar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Dijital Çağda İnovasyon Yönetim Yeteneğine İlişkin Katılımcı Algılarını Ortaya Koyan Ana ve Alt Temalar

Ana Temalar	Alt Temalar	Katılımcı A	Katılımcı B	Katılımcı C	Katılımcı D	Katılımcı E	Katılımcı F
1. Dijital çağda öne çıkan inovasyon türleri	1.1. Teknolojik süreç inovasyonu	√	√	√	√	√	√
	1.2. Organizasyonel inovasyon		√	√		√	√
2. Dijital çağda inovasyonu tetikleyen faktörler	2.1. Enerji tasarrufu sağlama ihtiyacı	√	√		√		√
	2.2. Çevresel sosyal sorumluluk anlayışı	√	√				√
	2.3. Çalışan sağlığının korunması ve iş güvenliğinin sağlanması sorumluluğu	√	√				
3. Dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörler	3.1. Öğrenme yeteneği	√	√		√		√
	3.2. Araştırma-Geliştirme yeteneği	√	√			√	
	3.3. Üretim yeteneği	√		√	√	√	
	3.4. Pazarlama yeteneği	√	√	√	√	√	
	3.5. Organizasyonel yetenek	√	√	√			√
	3.6. Kaynak tahsis yeteneği	√	√			√	
	3.7. Stratejik planlama yeteneği	√	√	√			
4. Dijital çağda etkili inovasyon yönetimi	4.1. Dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmelere katkıları	√	√	√	√	√	√
	4.2. Dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller	√		√		√	√

Tablo 2 incelendiğinde, araştırma kapsamında dört ana temanın olduğu görülmektedir. Dijital çağda öne çıkan inovasyon türleri ile bağlantılı olan birinci ana tema, teknolojik süreç inovasyonu ve organizasyonel inovasyon alt temalarını içermektedir. Dijital çağda inovasyonu tetikleyen faktörlere ilişkin ikinci ana tema; enerji tasarrufu sağlama ihtiyacı, çevresel sosyal sorumluluk anlayışı ile çalışan sağlığının korunması ve iş güvenliğinin sağlanması sorumluluğu gibi üç alt temadan oluşmaktadır. Dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörlere ilişkin üçüncü ana tema; öğrenme yeteneği, araştırma-geliştirme yeteneği, üretim yeteneği, pazarlama yeteneği, organizasyonel yetenek, kaynak tahsis yeteneği ve stratejik planlama yeteneği alt temalarını kapsamaktadır. Dijital çağda etkili inovasyon yönetimine ilişkin dördüncü ana tema ise, dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmelere katkıları ve dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller alt temalarından oluşmaktadır. Söz konusu ana ve alt temalara yönelik bulgular aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır.

2.6.1. Dijital Çağda Öne Çıkan İnovasyon Türlerine İlişkin Bulgular

Dijital çağda öne çıkan inovasyon türleri ile bağlantılı olarak teknolojik süreç inovasyonu ve organizasyonel inovasyon alt temaları ortaya çıkmıştır.

Katılımcı görüşleri, teknolojik süreç inovasyonu kapsamında üretim sürecinin yönetimini sağlamak adına, teknoloji destekli üretimin gerekliliği yönünde olmuştur. Katılımcı görüşlerine göre bu sayede birbiri ile bağlantılı birçok süreç rahat izlenebilir bir hâl almaktadır. Operasyonel süreçlerde hız kazanmak adına birçok uygulama yaptıkları saptanmıştır. Enerji konusunda da inovatif uygulamalara başvurulduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda işletmede ihtiyaç duyulan kömür enerjisinde %30'luk bir tasarruf sağlandığı belirlenmiştir. Teknolojik süreç inovasyonu kapsamında yapılan uygulamalarla birlikte maliyetlerde azalma, zamanda kazanç ve kalitede artış olduğu görülmüştür. Aşağıda teknolojik süreç inovasyonu alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Enerjide inovatif dokunuşlar yaptık. Bu kapsamda buhar santralinde inovasyon gerçekleştirdik ve fabrikamızın buhar ihtiyacının karşılanması için döner ızgara hibrit buhar santraline geçiş yaptık. Bu sistem yüksek oranda yanma sağlamaktadır. Eski usul ön ocaklı buhar santralinde kömür yanma oranı %65 iken, döner ızgara buhar santralinin kömür yanma oranı %85 olmuştur. Eski sistemde aylık bin ton kömür tüketimi varken; yeni sistemde bu, yedi yüz tona düşmüş ve %30'luk bir tasarruf sağlanmıştır. Yeni sistemle kömürün daha verimli yanması sağlanarak, zararlı gazların çevreye salınımı daha azaltılmış oluyor... Ayrıca döner ızgara hibrit buhar santrali, makine operatörü makineye müdahale etmeksizin otomasyon sistemiyle çalışıyor. Bu da hem çalışan güvenliği hem de emniyet sistemi sunuyor ve yeni sistem iş güvenliği açısından minimum riskle çalışıyor... Enerjide yaptığımız diğer bir inovatif dokunuş da baca ısı geri kazanım sistemi oldu. Bu sistemle baca gazı sıcaklığında düşüş sağlandı... Ayrıca bu sistem, buhar talebinin azalması sebebiyle kömür tüketimini de azaltan bir sistem... Tabi hız anlamında belki %100'e varan değişiklikler var. Zaten bunun altında da bir tane bizim paket üretim programımız var. Üretim programımız, hem zaten o üretim programımız bu ilk startı veriyor, arkasından o arkadaşlarımız o aşamaları bakarak bir verimlilik çok üst düzeye çıkıyor kargaşa önlendiği için, iki geri dönüş veya tamir oranlarımızda çok ciddi düşüşlerimiz var hepsi de maliyet demek çok ciddi de faydalanyoruz... Biz bu dönüşümleri yapmamız için bizim işçilik maliyetlerimiz, enerji maliyetlerimiz ve rekabet koşullarını sağlamak için bizim sürdürülebilirlik de eklediğimizde, bunları yapabilmemiz için özellikle işçilikten yola çıkarak, başlayarak, arkasından enerji maliyetlerinden başlayarak, zorunlu kılan unsurlardan dolayı biz bunu bu şekilde dijitalleşme ve otomasyona geçme veya burada kişi ve enerji maliyetlerini düşürmeye odaklı çıktığımızda karşımızda otomasyonlar ve dijitalleşme çıktı.” (B1,1)

Katılımcı görüşleri kapsamında işletmede “Yönetimsel İnovasyon İstihdamı” adı altında organizasyon ve planlamada uygulamalar yapıldığı tespit edilmiştir. Sürece daha çok makinaların dâhil olması ile maliyetlerdeki düşüşün işletmeye rekabet gücü olarak döndüğü belirlenmiştir. Bu sayede hızlı

ve kaliteli bir yönetim elde edildiği saptanmıştır. İşletmenin organizasyonel inovasyon uygulamaları ile sürdürülebilirliği ön planda tuttuğu görülmüştür. Aşağıda organizasyonel inovasyon alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Aylık 700-750 ton üretim yapılan işletmemizde personel sayısı rakip veya emsal firmalarda 180-200 seviyelerindeyken, “Yönetimsel İnovasyon İstihdamı” adı altında yaptığımız organizasyon ve planlama alanındaki yenilikler sayesinde 140 personel ile faaliyet göstermekteyiz. Yönetimsel istihdam inovasyonu kapsamında işe ve firma hedeflerimize göre personel seçimi, personelin eğitimi ve sosyal takibinin yapılması, makine parkurunun dizilimini optimum şekilde planlanarak yerleştirilmesi dolayısıyla personelin rahat üretim yapması, sosyal hakların ve sosyal alanların düzenlenip zamanında yerine getirilmesi gibi hususlar yer almaktadır.” (B1,2)

2.6.2. Dijital Çağda İnovasyonu Tetikleyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Dijital çağda inovasyonu tetikleyen faktörlerle bağlantılı olarak enerji tasarrufu sağlama ihtiyacı, çevresel sosyal sorumluluk anlayışı, çalışan sağlığının korunması ve iş güvenliğinin sağlanması sorumluluğu alt temaları ortaya çıkmıştır.

Katılımcı görüşleri bağlamında enerji önemli olarak saptanmıştır. Enerji verimliliğini teknoloji yoğun olarak sağlayan işletmenin maliyet kaleminde büyük oranda kazanç sağladığı görülmüştür. Aşağıda enerji tasarrufu sağlama ihtiyacı alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Bir taraftan da enerji verimliliği konusunda bazı tasarruflarımız oldu. Yani oradaki insan yoğun değil makine ve teknoloji yoğun üretime geçmek zorunda kaldık... Enerji yani kömür dediğimiz gibi ve su yeraltı kaynaklarımız hepsi bizim için önemli. Bazı şeyler manüelden otomasyona geçerek ve dijitalleşerek verilerin optimum seviyede ürünleri çekmesi, minimum fireyle, minimum masrafla devam etmektedir... Şu anda öncelikli, yer altı kaynağındaki suyun kullanımı boyahane sektöründe daha yoğun olduğu için bu suları biz daha az nasıl kullanabiliriz, tasarrufu açısından ne yapabiliriz bunu konuşuyoruz. Bu suyu daha az tüketmek için daha çok üretim daha az su tüketimi düşünüyoruz. Bu konuda yeni prosesler geliştirmeye çalışıyoruz. Tabi burada insan faktörünü devreden çıkararak makinelerin daha komplike üretim bandının yoğun olduğu bir proje geliştirmeye çalışıyoruz. Gelecekte de artık daha az insanla, daha az enerji ile, daha az su ile, üretimle ilgili çalışmamız devam etmektedir.” (A2,1)

Katılımcı görüşleri kapsamında, çevreye duyulan sosyal sorumluluk bilinci teknolojik inovasyonda etkili rol oynamıştır. İşletmenin kullandığı teknolojilerin çevresel farkındalık algısı ile tasarlandığı öne çıkmıştır. Ayrıca daha sürdürülebilir konumda yer alabilmek için işletmenin çevresel sosyal sorumluluk anlayışına sahip olduğu belirlenmiştir. Aşağıda çevresel sosyal sorumluluk anlayışı alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Tabi fuarlarda, katıldığımız fuarlarda etkileyecek çünkü şöyle Avrupa’daki firmalar çalışma prensiplerini inceleyecekler, inceliyorlar sürekli olarak. Yani çevreye farkındalık, çevreye duyarlılık, işte recycle ürünlerin kullanımı gibi konularda sürekli onu araştırma yapmaktadırlar. Zaten biz bunların onlar için değil kendimiz için ve geleceğimiz için yaptığımız için onlar geldiğinde de onların gözünde de fayda sağlayacak çok büyük etkenler oluşturabilecek.” (A2,2)

Çalışan sağlığı, işletme için önemli faktör olarak tespit edilmiştir. Bu kapsamda işletme makine parkurlarını, müdahaleye ihtiyaç duymadan işleyen bir şekilde tasarladığı görülmüştür. Bunun sonucunda iş kazalarında düşüş yaşandığı, çalışanın kimyasal ile olan temasının azaldığı saptanmıştır. Aşağıda çalışan sağlığının korunması ve iş güvenliğinin sağlanması sorumluluğu alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Öncelikle iş kazalarının oluşu düştü ve azaldı. Yok denecek kadar az. Çünkü kişilerin çalışanlarımızın kimyasal nüfuza teması düştü azaldı... Bu süreçte bizim sektörümüzdeki kimyasal sektörü olduğundan dolayı insan sağlığının daha yoğun risk teşkil ettiği için biz bu üretimde insan sağlığından personellerimizin, çalışanlarımızın zarar görmemesi açısından bazı üretim bantlarını mecburen Endüstri 4.0 bandında kullanıcıların, çalışanların kimyasal temasını azaltmak amacıyla ürettik. Geçiş yaptık Endüstri 4.0'a... İnsan sağlığı zaten en temel ilkelerimizden bir tanesi, daha az zararlı kimyasalın, solunulması vesairesi, insan sağlığı... Tabi insan sağlığının önemli olduğu yerde makinelerin devreye girmesi gerekiyor... Makinelerin iletişimi ile beraber insanların bu konuda biraz daha dikkatli olması gerekiyor ama böyle durumda hata payı olmuyor... Daha az insan vücutlarına zarar var öyle durumda, yani solunma olsun, dokunma olsun, temas olsun, kimyasala herhangi bir problem olmuyor artık eskisi gibi.” (A2,3)

2.6.3. Dijital Çağda İnovasyon Yönetim Yeteneğini Belirleyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Dijital çağda inovasyonu yönetim yeteneğini belirleyen faktörler, öğrenme yeteneği, araştırma-geliştirme yeteneği, üretim yeteneği, pazarlama yeteneği, organizasyonel yetenek, kaynak tahsis yeteneği ve stratejik planlama yeteneği alt temaları olarak ortaya çıkmıştır.

İnovasyon yeteneğini geliştirmek isteyen örgütlerin öğrenme faaliyetlerini ön planda tutmaları ve bilgi üretmek bu uygulamalardan verim alabilecekleri çalışmanın birinci bölümde yer verilmişti. Bu bağlamda katılımcı görüşleri kapsamında inovatif gelişmelerin takibinin ön planda olduğu görülmüştür. Aşağıda öğrenme yeteneği alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Tabi mavi yakalıların en kısa zamanda mesela makine dillerini öğrenmesi gerektiğini düşünüyorum, sadece manuel bazı işleri, hani gel git gibi projelerden, işlerden ziyade makine dillerini elektronik aksamlardaki üretimlerle veya işte dijital alanlardaki faaliyetlerinin geliştirilmesinde fayda olacağını düşünüyorum... Dijital çağında olduğumuz için sürekli bütün mecralarda yeni teknolojik ürünler, fuarlar, seminerler... Bunlara katılarak orada iştiraklerde bulunuyoruz. Bilgi alışverişinde bulunuyoruz. Burada yani gelecek teknolojileri nasıl yakalayabileceğimiz konusunda da yeni ürünleri keşfetmek için mücadelelerimiz devam ediyor...” (A3,1)

İşletmenin, kalkınma konusunda önemli bir araç olan araştırma-geliştirme yeteneğine önem verdiği tespit edilmiştir. Özellikle tasarruf sağlamak, kaliteyi artırmak ve hız elde etmek için işletmenin araştırma-geliştirme yeteneğine yatırım yaptığı görülmüştür. Aşağıda araştırma-geliştirme yeteneği alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Mesela birkaç yaptığımız operasyon bölgede ilktir. Mesela döner ızgaralı kazan ve birkaç bu yaş sıkma açma bizim normalde santrifüjlerle yapılan işlerdi. Diğeri ön ocakta yapılan işlemdi. Kimse cesaret edip bunun olabilirliğini görmedi. Biz bunları gittik araştırdık baktık sorduk. İçimize sindiği anda, yapabileceğimizi anladığımız anda karar verdik... Mesela geçenlerde İsviçre'den bir televizyon program yapmaya geldi. Neden? İşte bir markanın bu bölgeden aldığı veya Türkiye'den aldığı ürünlerde ürün yapılırken çevre kirletiyor mu acaba diye araştırmaya geldi ve haber yaptı. Hatta burada kayıtları var. Ne demek bu? Orada diyor ki bu markadan almayın, o daha çok çevre kirletiyor, ondan alın işte ondan almayın bundan alın. Bu da ne oldu? ister istemez bir anda kendini geliştirmek o yüzden müşteri odaklı firmalar sürekli kendini geliştirme ile ilgili bazen maliyetine bakmaksızın... Mesela şimdi biz kömürle ilgili operasyon söylüyoruz. İşte bir tane tekstil firması var, o da kendisini Japonya'dan doğal gazlı jeneratör, buharlı jeneratörleri aldı geldi. 5-6 tane ben bunu istiyorum diyor çevreyi kirletemezsin diyor şey, fosil yakıt yakamazsın diyor benim ürünümü yaparken diyor, bu seferde ne oluyor, al sana endüstri 4.0 şak diye geçiş, neden kömür yok, oradaki bir tane işçi operatör yok, düğmeye basıyor veya içerideki ihtiyaca göre giriyor çıkıyor, giriyor çıkıyor enerji, maliyet nerelerde? Tavanlarda. Yani o yüzden sürekli gelişime veya değişime müsait o yüzden aktif bir, yani bu budur işte bu süreci 5 yıl

boyunca 3 yıl boyunca hareket görmez gelişim göstermez diyemeyiz her an aksiyon içerisinde. Çünkü neden? Biz insanlarla... hani ne kadarda olsa... bakın işte buradasın. Evdeki havluyu gittiğinde daha farklı bakarsın herhalde...” (B3,2)

Küresel rekabette tasarruf ve verimlilik sağlayarak yetenekleri yönetmek önemli bir faktördür. Bu bağlamda işletmenin, inovasyon uygulamalarını süreçler üzerinde yaparak müşteri taleplerine hızlı yanıt verme potansiyeline sahip olduğu görülmüştür. Aşağıda üretim yeteneği alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Böyle durumlarda butik üretime gitmemiz kolay olabiliyor bazı yerlerde, dijital dönüşüm noktasında. Bilgiye daha kolay ulaştığımız için müşterinin taleplerine daha hızlı cevap verebiliyoruz. Hantal bir yapıdan daha böyle spesifik, dinamik yapıya geçtiğimiz zaman müşterilerimizin siparişlerinin ve işte yeni desen ürün, koleksiyonların çalışmasında daha hızlı sonuç elde edebiliyoruz... Yeni ürünler şu anda, gündem olarak da recycle projeleri var, geri dönüşüm kaynaklı ürünler, geri dönüşüm kaynaklarımız var. Bunlar üzerinde prosesler geliştirmeye çalışıyoruz. Üretim yapmaya çalışıyoruz. Üzerinde ürünlerimiz oluyor. Bu genelde sadece bizim bu ürünü üretmemiz değil, müşterilerin talebi doğrultusunda bu ürünü üretmemiz gerekiyor. Böyle çalışmamız devam ediyor... Çalışanların eğitim seviyesi, ondan sonra niteliği konusunda çok bir şikâyetimiz veya memnuniyetsizliğimiz olmadı, yönetim kadromuzla çalışanlarımız arasında her zaman bir uyum sürecimiz devam etmektedir. Herhangi bir problem yaşamadık. Bu durumda fayda sağlayıp ve inovasyon fikirlerini sunan kişilerin, personelimizin mutlaka bir verimli ve faydası olduğu için herhangi bir şeyimiz yok. Kendilerinin uyum sürecinde de sıkıntı yaşamamaktayız yani diğer personellerle... Yani kullanılan sistemlere çalışanların güveni tam, çünkü deneme yanılma olarak yapılan bir sistem değil, belli bir çalışmalar üzerinde yapılıyor. Bu sistemi kullandıktan sonra çalışanlarımız da sisteme güveniyor. Sonucunu aldığımız, neticeleri aldığımız ve paylaştığımız için bu durumları bütün personellerimiz bu konuda memnun ve böyle durumda bu programın ve bu sistemin olmadığıda personellerimizin çalışanlarımızın demoralize olduğu bir süreçteyiz.” (A3,3)

Pazarlama yeteneği alt temasına ilişkin olarak katılımcıların, müşteri taleplerine hızlı yanıt verilebilmesi ve kalite odaklı bir işletme profiline sahip olunabilmesi gibi hususlara işaret ettikleri tespit edilmiştir. Aşağıda pazarlama yeteneği alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Pazar değeri olarak, ben size şöyle söyleyeyim. Müşterinin istediği nedir? Zamanında malı almak ya da cevap alabilmek başka hiçbir şey istemez. Zamanında malı almak ister zamanında cevap almak ister. Böylelikle ne yapıyorsunuz? Zamanında otomasyona geçtiğiniz için zamanında müşteriye kumaşını sunabiliyorsun. Daha önceden mesela biz şey yapıyorduk. Dur bir bakıym abi ben sana bir yarım bir saat sonra döneyim. Ondan sonra 2 saat sonra döneyim. Bir bakıym edeyim e şimdi direk girdiğin zaman neyin nerede olduğunu veya neyin ne zaman neler olacağını müşteriye anında dönebiliyorsun servis konusunda. Böylelikle ne oluyor? Müşteri memnuniyeti artıyor, müşteri memnuniyeti arttığı zaman da bizi tercih ediyor. Bu bu şekilde Pazar payın artıyor, yani bizim boya sektöründe en önemli olan şey fiyat ve zaman. Gerisi hikâye, yani boyattırdığı fiyat müşterinin uygunsu ve termin olarak da zamanında alabiliyorsa en iyi müşteri sensin. Bu konuda zaten makinelerin çoğu otomasyonun kendi devrelerini kendi ayarlıyor çünkü biz mesela her havluya her müşteriye göre de farklı değerler girebiliyoruz makinaya tuşesini kalitesini ayarlarken daha önceden böyle bir şey yoktu hani göz kararı yapılıyordu, ona göre de ayarlanıyordu. Ama çok sıkıntı oluyor muydu? Oluyordu tabi ki. E şimdi her şey basit yani düğmeye basıp her şeyi yapıyor.” (D3,4)

İşletmede eş zamanlı uygulamaları yönetmenin, bilgiye kolay ulaşımı sağlamanın, müşterilerle olan etkileşimi tutarlı hâle getirmenin katılımcı görüşleri kapsamında ön planda tutulduğu görülmüştür. Aşağıda organizasyonel yetenek alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Öncelikle, hızlı ve pratik olmak, müşteriye hızlı cevap verebilmek, pratik cevap verebilmek, sana bu konuda örnek vermek gerekirse. Mesela müşteri bir tane kumaşını soruyor, diyelim ki benim 300 kg pembe bir havlum var, bu hangi aşamada diyor, bunun hangi aşamada olduğunu öğrenmemiz için genellikle işletme içini gezmemiz gerekiyor. Sabah ilk saatlerde 08.30 - 09.00 gibi planlamadaki arkadaşlar işletmeyi komple gezerler. Bir sayım yaparlar. Kazanlar tarafındaki, yaş taraftaki, kuru taraftaki, kurutma tarafındaki bütün refakat kartlarını gezerler, sayarlar o gün işletme içerisinde kaç ton kumaş var? Ne kadarı kurutmaya girecek? Ne kadarı rama girecek? Ne kadarı kaliteye gidecek? Ne kadarı hangi makinadan geçecek? Bunun listesini bizimle paylaşırlar. Biz de içeride sabah 08.30 sayımına göre ne kadar tonajda mal olduğunu görürüz. Yani yaklaşık bir 100-120 kadar müşterimiz var. Bu müşteriye cevap verebilmek adına... dediğim gibi hani. Benim pembe 300 kg bir havlum var bu havlumun nasıl, nerede olduğunu bulabilmek adına senin dediğin dijitalleşme çok önemli. Yani ne kadar çabuk bilgisayarlı sisteme geçerse o kadar hızlı oluruz... Bizim buradaki fabrika olarak en önemli gayemiz de üretimi belirli bir seviyenin altına düşürmemek, çünkü aylık ya da günlük yakalamamız gereken bir tonaj var. Bu tonajı yakalamak için kişilerle iletişimimizin çok iyi olması gerekiyor. Hem içeride çalışan işçilerle hem müşterilerle iletişimimizin çok iyi olması gerekiyor... Aslında bir problem çıkaracak bir seviye hâli almıyor, genelde bizde de o kısmın problemleri olacak olursa, önlemini önceden alıyoruz. Müşteri de zaten bize hani mesela en basit yaşayacağımız problemlerden bir tanesi şu olabilir. Hani müşteri yükleme terminini birkaç gün öncesine ya da daha kısa bir zamana çekecek olursa biraz sadece üretim açısından orada aksama yaşayabiliriz. Ama o da hani içerideki arkadaşların çabasıyla birkaç saat içerisinde halledilebilecek bir problem, öyle çok sıkıntılı bir şey değil.” (C3,5)

İnovasyon uygulamalarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan kaynağın kolay elde edilebilmesi, üst yönetimin bu konuda şeffaf olduğu ve hızlı kararlar alabildiği görülmüştür. Aşağıda kaynak tahsis yeteneği alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Bizim yönetim kurulu ile yöneticilerimizin bakış açısıyla, idarecilerimizin ve beyaz yakalıların bakış açıları hepsi birdir. Yönetimin üretimde daha aktif rol almasından dolayı daha hızlı kararlar alabiliriz ve alabiliyoruz da. Bu konuda önümüzde hiçbir şekilde bir hantal bir yapımız yok. Karar mekanizmamız çok sağlam. Bugün karar aldığımız bir neticeyi yarın neticelendirip ve projelendirebiliyoruz. Bu konuda çok rahatız ve şeffafız... Dijital dönüşüme uyum sağlama konusunda öncelikle yöneticilerimiz bu konuda çok hassaslar. Bunların mentörlüğünde üretim şeflerimiz, üretim müdürlerimiz, teknik servisteki arkadaşlarımızın istişaresiyle daha hızlı reaksiyon göstererek daha iyi sonuçlar elde edebiliyoruz... Yönetim kurulundaki dediğimiz gibi proje yöneticisi genelde yönetim kurulu üzerinden işlediği için, bunun işletmeye ulaşması çok kısa sürede, çok rahat bir komplike yapımız var, buradaki alınan kararların işletmeye yansması çok hızlı reaksiyon göstermekte bu konuda da çalışanlarla işte yönetim kurulu veya proje yöneticisinin dayanışmaları çok sağlam ve sağlıklı, o konuda çok bir problem yaşamadık tabi biz.” (A3,6)

Katılımcı görüşleri kapsamında, işletmenin vizyon odaklı hareket ettiği ve işleyişe yeni süreçleri dahil eden, enerji verimliliği üzerinde uygulamalar geliştiren bir tutum sergilediği görülmüştür. Aşağıda stratejik planlama yeteneği alt temasını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Şimdi ortam uygunluğu konusunda, tabi hedeflerimiz var bunlarla ilgili ya gerekirse kökten bir üst segmente geçmek için kökten bir altyapı değişikliği yaparak yapmamız gerekiyor, bununla ilgili çalışmalarımız var. Ya da kısmi kısmi yenilememiz gerekiyor, çünkü ancak biz bu kadarını bu şartlarda yapabiliyoruz, bir üst kademeye geçmek için fiziki altyapıyı da komple hani tamiratla veya yenilemeyle olmayacak yerler var bunu komple bir geçiş yapmak istiyoruz. Fiziki şartları bu şekilde şey yapabiliriz ne o planlarımızda var değişiklik... onun için de kısa vadede böyle bir şey söz konusu... ama uzun vadede var programımızda... Yani sonuçta tabi ki birimlerimiz, mühendisliklerimiz veya departmanlarımız var. Biz bunları önce fabrika yönetim kurulu ile görüşüp karar verip onların bana verdiği yetkiyle benim

alttaki departmanlarla hedeflerimizi çizmemizde çalışan bir sistem sayesinde kuruyoruz... Şimdi bu ilk etapta şöyle alakalı arkadaşlarımız bizim yönetimin aldığı kararların kendilerini kolaylaştıracağını veya şey olacağını düşündükleri için faydalı olacağını düşündükleri için pozitif yaklaşıyorlar bizim işletmemizde.” (B3,7)

2.6.4. Dijital Çağda Etkili İnovasyon Yönetimine İlişkin Bulgular

Dijital çağda etkili inovasyon yönetimi ile bağlantılı olarak dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmelere katkıları ve dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller alt temaları ortaya çıkmıştır.

Katılımcı görüşleri çerçevesinde inovasyon yönetimi işletmeye çevresel avantajlar, enerji avantajı, kimyasal madde ile temas kurmaksızın çalışma olanağı, bilgiye hızlı erişim imkânı, hata payının ve maliyetlerin en aza inmesi, üretim sürecine hâkimiyet sağlanması bakımından katkı sağlamıştır. Aşağıda dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmeye katkılarını örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Çevresel faktörlerimiz oldu, çevresel avantajlar, yani yaptığımız yeniliklerin hiçbiri boşa gitmedi. Kimisi fiziksel olarak fayda sağladı. İşletmede görüntü olarak değişiklik oldu. İnsanların, personelin kullanım alanları genişledi yeri geldiğinde çünkü bazı şeylerin mekaniğe geçince insanın ulaşması zor olan yerlere yerleştirdik yeri geldi mi makineleri, üretim yerlerini, bantları... O konuda fayda sağladık. Diğer türlü dediğim gibi şimdi bazı üretim yaparken yenilikler yapıyoruz. Yeniliklerde inovasyon yapıyoruz... Yani bir tane noktaya fayda sağladığınız zaman yaklaşık olarak bileşkede üç-dört noktadan fayda sağlıyoruz... Yani birinci önceliğinde üretimdeki bandın otomasyona geçmesi bir insan sağlığı konusunda tasarruf sağlandı. Ekonomik olarak da kimyasal tüketiminde de fayda sağlandı, tasarruf sağlandı. Motivasyon konusunda, insan sağlığındaki personellerin daha verimli çalışması ve mutlu olması oluştu. Yönetim konusunda insan sağlığının faydası için de bir motivasyon oluştu. Diğer türlü de dediğim gibi bilginin erişim konusu daha hızlı bilgiye erişimi konusunda fayda var... Kurum verimliliği anlamında da pozitif etki sağlamaktadır... Bizim üretimimizdeki ürünlerimizde sürdürülebilirlik çok önemli. Mamul esnasındaki süreçlerde... Burada insanların hata payı, makinenin hata payından daha fazla olduğu için bu yüzden makinelerdeki iletişimin daha hızlı reaksiyon gösterip hata payını düşürmek, öncelikli olarak budur. İkincisi, insan sağlığı zaten en temel ilkelerimizden bir tanesi, daha az zararlı kimyasalın, solunması vesairesi, insan sağlığı... İnsanın boya ile kimyasal teması daha az oluyor böyle durumda, makinenin devreye girmesiyle, dijitalleşmeyle... Bazı şeyler manüelden otomasyona geçerek ve dijitalleşerek verilerin optimum seviyede ürünleri çekmesi, minimum fireyle, minimum masrafla devam etmektedir... Bizim avantajlarımız öncelikli olarak ekonomik avantajlarımız oldu.” (A4,1)

Dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller kapsamında dijital yetenekler bakımından donanımlı personel sayısının az olması, işletme tarafından çalışanlara sunulan eğitim olanaklarının yetersiz kalması, çalışanların inovasyon uygulamalarına karşı önyargılı tutumu ve çalışanlar arası kuşak çatışmalarının olması gibi hususlar öne çıkmıştır. Aşağıda dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engelleri örneklendiren bir katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

“Ya öyle bir durumda çalışanların alıştığı düzen her zaman için onlara kolay geliyor tabii ki ama yeni teknolojiyi de kullanmak zorundayız. Onlara ilk başta zor gelse de onları bir şekilde buna ikna ediyoruz. Kolay yönlerini, onların anlayabileceği şekilde hani anlatıp sorunu çözmeye çalışıyoruz. Vardiya vardiya eğitimler düzenleniyor.” (E4,2)

3. TARTIŞMA

Dijital çağda işletmelerin inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörlerin açığa çıkarılması amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada dört ana tema ortaya çıkmıştır. İlk ana tema olan “dijital çağda öne çıkan inovasyon türleri” ile bağlantılı olarak teknolojik süreç inovasyonu ve organizasyonel inovasyon alt temaları oluşmuştur. İkinci ana tema olan “dijital çağda inovasyonu tetikleyen faktörler” kapsamında enerji tasarrufu sağlama ihtiyacı, çevresel sosyal sorumluluk anlayışı ile çalışan sağlığının korunması ve iş güvenliğinin sağlanması sorumluluğu alt temalarının öne çıktığı tespit edilmiştir. Üçüncü ana tema olan “dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörler” ile bağlantılı olarak öğrenme yeteneği, araştırma-geliştirme yeteneği, üretim yeteneği, pazarlama yeteneği, organizasyonel yetenek, kaynak tahsis yeteneği ve stratejik planlama yeteneği alt temaları ortaya çıkmıştır. Dördüncü ana tema olan “dijital çağda etkili inovasyon yönetimi” kapsamında ise dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmelere katkıları ve dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller alt temalarının oluştuğu saptanmıştır.

Kaya (2017), Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nde faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekli tekstil işletmelerinde inovasyon yönetimi ve inovasyon sürecini araştırmıştır. Bu kapsamda teknolojik süreç inovasyonu ve organizasyonel inovasyon uygulamaları gerçekleştiren işletmelerin araştırma-geliştirme faaliyetlerine önem verdiği saptanmıştır. İnovasyonun işletme performansı üzerinde etkili olduğunu öne sürmüştür. İşletme yaşının inovasyon yönetimi üzerinde etkileri olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, ilgili çalışmada dijital çağda öne çıkan inovasyon türleri teması teknolojik süreç inovasyonu ve organizasyonel inovasyon alt temaları ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca inovasyonun işletme performansına olan etkisi ile ilgili öne çıkan bulgu, dijital çağda etkili inovasyon yönetimi temasının dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmelere katkıları alt temasındaki tespitleri desteklemiştir.

Büyükkeklik ve arkadaşları (2010), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’nin sanayi veri tabanından seçtikleri 75 işletmede çevresel duyarlılık ve inovasyon üzerine bir araştırma yapmıştır. Sekiz farklı sektörden seçilen işletmeler arasında en yüksek katılım, %28’lik oran ile mobilya, %21,3’lük oran ile metal ve %18,7’lik oran ile tekstil sanayinden olmuştur. Araştırma sonucunda işletmelerin çevresel sorumluluklarının olduğu ve bu konuda inovasyon uygulamaları yaptıkları tespit edilmiştir. Üretim süreçlerinde oluşan atık miktarının azaltılması veya yok edilmesi, üretim süreçlerinde daha az enerji tüketilmesi ve kullanılmış ürünlerde geri dönüşüm sağlayan inovasyon uygulamalarının yüksek düzeyde olması işletmelerin çevresel anlayışları kapsamında öne çıkmıştır. İşletmelerin çevresel sosyal sorumluluk çerçevesinde üretim süreçlerinde inovasyon uygulamaları yaptıkları saptanmıştır. Çevresel inovasyon uygulamalarının önündeki en önemli engelin ekonomik kaygılar olduğu görülmüştür. Bu bulguların, ilgili araştırmada, dijital çağda inovasyonu tetikleyen faktörler temasının çevresel sosyal sorumluluk anlayışı alt teması ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ayrıca finansal kaygı ile ilgili bulgunun, söz konusu araştırmada dijital çağda etkili inovasyon yönetimi teması kapsamındaki, dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller alt temasını desteklediği söylenebilir.

Ertürk (2014), inovasyon geliştirme stratejileri kapsamında yaptığı literatür araştırmasında enerjinin rolünü ve önemi ele almıştır. Bu bağlamda enerji özelinde yapılan süreç inovasyonu ve organizasyonel inovasyonun enerji üretim ve tüketiminde etkili olacağını, verimliliğin artacağını ve maliyetlerin önemli ölçüde azalacağını saptamıştır. Bu bulgular; ilgili araştırma kapsamındaki dijital çağda öne çıkan inovasyon türleri temasının, teknolojik süreç inovasyonu ve organizasyonel inovasyon alt temalarını ve dijital çağda inovasyonu tetikleyen faktörler temasının, enerji tasarrufu sağlama ihtiyacı alt temasını desteklemiştir.

Bozkurt (2008), yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji verimliliği potansiyelini araştırmıştır. Bu bağlamda, düşük verimliliğe neden olan etmenlerin ortadan kaldırılarak verimliliği artırmanın önemli

olduğunu ifade etmiştir. Üretim için gerekli olan girdi maliyetlerinin azaltılması ile verimliliğin artacağını vurgulamıştır. Enerjinin girdi maliyeti olduğuna ve tüketim miktarına göre önemli bir kaynak teşkil ettiğine dikkat çekmiştir. Bu nedenle enerjiye ilişkin inovasyon uygulamalarının, işletmenin verimliliğini artıracığının ve maliyetlerini azaltacağını altını çizmiştir. Bu tespitler; söz konusu araştırmada dijital çağda inovasyonu tetikleyen faktörler temasının, enerji tasarrufu sağlama ihtiyacı alt temasını desteklemiştir.

Guan ve Ma (2003), inovasyon yeteneğini; öğrenme yeteneği, araştırma-geliştirme yeteneği, üretim yeteneği, pazarlama yeteneği, organizasyonel yetenek, kaynak tahsis yeteneği ve stratejik planlama yeteneği olmak üzere yedi boyutta değerlendirmiştir. Bu araştırmada da dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörlere ilişkin üçüncü ana tema, söz konusu boyutlarla uyumlu bir biçimde gruplandırılmıştır.

İnovasyon yönetim yeteneğinde belirleyici faktörlerle benzerlik gösteren, Çekmecelioğlu ve Günsel (2013:257) ile Demirtaş'ın (2013:261) çalışmaları, bireysel eğitimin çalışanlar üzerinde olan etkilerinin yanı sıra işletme üzerinde de olumlu etkilerini tespit etmişlerdir. İşletmenin inovasyon yeteneğini geliştirmek için çalışanların aktif katılımı etkili bir faktördür. Çalışanların, inovasyon yönetim yeteneğinin geliştirilmesi hususunda etkiye sahip olduklarını, Dubkevics ve Barbars (2010:30) ile Handoko ve arkadaşları (2014:29) de saptamışlardır. Çalışanların, inovasyon yönetimine aktif katılımları örgütsel öğrenmeye etki eden önemli bir noktadır. Bu sonuçlar, araştırmada inovasyonu belirleyici faktörler temasının öğrenme yeteneği alt temasında yer alan bulguları destekler niteliktedir.

İşletmeler inovasyon yönetimde etkinlik sağlayarak verimliliği ve kalite oranını artırmaktadırlar (Löf ve Heshmati, 2006:343; Mengaaslan ve Esen, 2019:1381). Etkin inovasyon yönetimi, işletme içi kazançların yanı sıra makro düzeyde işletmenin dışa yansımalarında da etkilidir. İyi yönetilen inovasyon uygulamaları, yeni ürün yelpazesi olanaklarının yanı sıra yeni pazarlara ulaşmada da olanaklar sağlayabilmektedir (Garcia ve Calantone, 2002:127). Bu tespitler, söz konusu araştırmada, dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörler temasının pazarlama yeteneği alt temasını destekler niteliktedir.

Ömür (2016), inovasyon dinamikleri ile inovasyon performansı arasındaki etkileşimi İstanbul Sanayi Odası inovasyon ödülü alan işletmeler üzerinde incelemiştir. İşletmelerin yeni bilgilere açık olması, sürdürülebilirlik için pazar odaklı olması, müşteri istek ve ihtiyaçlarına hızlı cevap vermesi inovasyon faaliyetleri ile zenginleşen olgular olarak öne çıkarılmıştır. İnovasyon uygulamalarında üst yönetimin önemli bir faktör olduğu belirlenmiştir. İşletmede inovasyon anlayışının olması ve benimsenmesinin önemli olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar, dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörler temasının öğrenme yeteneği ile pazarlama yeteneği alt temaları bulgularını desteklemiştir.

Karaman (2019), araştırma-geliştirme faaliyeti yürüten veya dışardan araştırma-geliştirme desteği alan işletmelerin inovasyon yetenekleri, stratejik inovasyon yönelimleri ve inovasyon performansları arasındaki etkileşimleri araştırmıştır. Araştırma-geliştirme yeteneğinin, organizasyon yeteneğinin ve stratejik planlama yeteneğinin inovasyon üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu saptamıştır. Bu bulguların, ilgili araştırmada dijital çağda inovasyon yönetim yeteneği temasının araştırma-geliştirme yeteneği alt temasındaki sonuçlarla benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Acaray (2007), inovasyon yönetiminde etkili olan örgütsel yapı ve faktörlere ilişkin küçük ve orta büyüklükteki işletmeler üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırmasında inovasyon yönetiminde başarılı olabilmek için, inovasyon stratejileri uygulayan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin, ürün ve hizmette, sahip oldukları kaynaklarda, faaliyet çevresinde ve işletme bütününde inovasyon uygulamalarına yer verdiklerini tespit etmiştir. Ayrıca küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin

organizasyonel inovasyon uygulamaları yaptıkları ve başarı elde ettikleri belirlenmiştir. Finansal kaynakların yetersiz olması nedeniyle inovasyon uygulamalarının kısıtlı olduğu saptanmıştır. Bu tespitler; söz konusu araştırmada dijital çağda öne çıkan inovasyon türleri temasının, organizasyonel inovasyon alt teması ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğinin belirleyicileri olarak ortaya çıkan üretim yeteneği, organizasyonel yetenek, kaynak tahsis yeteneği ve stratejik planlama yeteneğine ilişkin bulguları destekler niteliktedir. Tüm bunlara ek olarak; dijital çağda etkili inovasyon yönetimi temasının, dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmelere katkıları ve dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller alt temalarının kapsamları ile de örtüşmektedir.

SONUÇ

Bu araştırmada, bir tekstil boyama işletmesinin dijital çağın öne çıkan üretim teknolojileriyle bütünleştirilmiş inovasyon yönetim süreci incelenmiştir. Bu sürece derinlemesine hâkim olabilmek için nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Rekabet ortamında sürece hızlı ayak uydurmak işletmeler için kaçınılmaz bir hâl almıştır. İşletmeler arasındaki rekabet ortamında en iyiye ulaşma arzusu her işletmenin istediği bir durumdur. Ancak işletmelerde tam anlamıyla kontrolün sağlanması gereken nokta işletmenin bizzat kendisi olmaktadır. İşletme ancak bu şekilde etkin rekabet ortamında bulunabilir ve sürdürülebilirliğini sağlayabilir.

Dijital çağın teknolojileri, işletmelerin verimli, kaliteli ve hızlı üretim yapmasına olanak sağlamaktadır. İşletmeler enerji verimliliği elde etmek, maliyetleri minimize etmek, müşterilerin ihtiyaçlarına ve taleplerine hızlı cevap verebilmek için ihtiyaç duydukları teknolojik altyapıları ve inovasyon uygulamalarını belirlemektedir. İşletmeler için araştırma-geliştirme faaliyetleri dijital çağda önemle üzerinde durulması gereken bir faktör hâlini almıştır. Finansal kaynakların önemli bir payı araştırma-geliştirme faaliyetlerine ayrılmaktadır. Güncel kalmayı başarabilen işletmeler gelişen rekabet ortamında daha etkin rol alabilir hâle gelmektedirler. İşletmeler etkili inovasyon uygulamaları için birtakım yönetim stratejilerine ihtiyaç duyarlar. Üretim yapan işletmelerin inovasyon uygulamaları yaparken bunları etkili kılacak faktörleri belirlemeleri gerekmektedir. Özellikle belirlenecek stratejik faktörler, işletme yapısına göre başarılı biçimde şekillendirilirse etkili inovasyon yönetiminden söz edebiliriz. Bu sayede dijital çağda etkili inovasyon yönetimi; planlı üretim, düşük maliyet, yüksek kalite algısı, enerji ve zaman tasarrufu gibi konularda sürdürülebilir olma olanağı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra işletmeler için finansal kaynağın yetersiz olması, çalışanların eğitiminin yetersizliği gibi faktörler etkili inovasyon için engel teşkil edebilmektedir.

Araştırmanın yürütüldüğü işletmede, dijital çağın üretim teknolojileriyle gerçekleştirilmiş olan bir süreç inovasyonu örneği öne çıkmaktadır. Bu kapsamda, işletmenin akıllı fabrika niteliği sergileyen insansız üretim alanlarında, personelin kimyasallar ile temasının önlenerek çalışan sağlığının korunması ve iş kazalarının önüne geçilmesi amacıyla tamamen otomasyona bağlı olarak işleyen sistemler kurulmuştur. Söz konusu işletme, henüz bütün süreci otomasyona bağlayamadığı için tam anlamıyla karanlık fabrika olarak değerlendirilememektedir. Dijital çağda inovasyonu tetikleyen faktörlerin; enerji tasarrufu sağlama ihtiyacı, çevresel sosyal sorumluluk anlayışı ile çalışan sağlığının korunması ve iş güvenliğinin sağlanması sorumluluğu olduğu tespit edilmiştir. Döner ızgara hibrit buhar santrali teknolojisi ile işletmenin enerji konusunda %30 tasarruf sağladığı saptanmıştır. Bu sayede çevreye karşı duyarlı inovasyon uygulamaları ile daha az zararlı gaz salınımının olduğu görülmüştür. Katılımcı görüşleri temelinde öğrenme yeteneği, araştırma-geliştirme yeteneği, üretim yeteneği, pazarlama yeteneği, organizasyonel yetenek, kaynak tahsis yeteneği ve stratejik planlama yeteneği; dijital çağda inovasyon yönetim yeteneğini belirleyen faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Son olarak; dijital çağda etkili

inovasyon yönetimine ilişkin bulgularda, dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin işletmelere katkıları ve dijital çağda etkili inovasyon yönetiminin önündeki engeller olarak iki alt temaya dikkat çekildiği saptanmıştır.

Bu çalışma, araştırma alanı ve katılımcı grubu ile sınırlıdır. Araştırmacı, evrene istatistiksel genellemeler yapma amacı gütmeksizin; analitik genelleme yöntemini esas almıştır. İncelenen tekstil boya apre işletmesi; dijital çağa ayak uydurabilmek adına altyapısını yenileyen, Araştırma-geliştirme yatırımlarını dijital dönüşüme yönlendiren ve teknolojik inovasyon yeteneklerini önemseyen bir akıllı fabrika niteliği sergilemektedir. Araştırmanın odaklandığı konuya ilişkin olarak gerçekleştirilen alan yazın taraması sonucunda, dijital çağın öne çıkan üretim teknolojileriyle bütünleştirilmiş bir inovasyon yönetim sürecini kapsamlı ve derinlemesine anlamaya çalışan bir durum çalışmasına rastlanamadığı söylenebilir. Bu çerçevede, söz konusu durum çalışması; akıllı sistemleri yapı ve süreçlerine dâhil etmek isteyen işletmeler için rehber niteliği taşıyabilir. Gelecekteki araştırmalar, farklı işletmelerin dijital çağda öne çıkan üretim teknolojileriyle bütünleştirilmiş inovasyon yönetim süreçlerini karma araştırma yöntemleri kullanarak çok daha kapsamlı biçimde irdeleyebilir. Ayrıca akıllı üretim modelinde; kendinden organize süreçlerin tasarlanması, üretim stratejilerinin geliştirilmesi, takibi ve ortaya çıkacak çok sayıda üretim sisteminin kontrolü açısından çalışanların hâlâ üretimin ana unsuru konumunda olacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda, dijital yetenek açığının kapatılarak istihdam edilebilirliğin kolaylaştırılması için işletmelerde dijital öğrenme ve gelişim kültürünün nasıl yaratılacağı ve sürdürüleceği hususu derinlemesine araştırılabilir. Buna ek olarak, insan-sistem etkileşiminin psikolojik, sosyolojik ve kültürel yansımaları analiz edilebilir.

KAYNAKÇA

- Acaray, A. (2007). Küçük ve orta boy işletmelerde yenilik yönetimi: Yenilik yönetiminde etkili olan örgütsel yapı ve faktörlere ilişkin bir araştırma [Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=R3T6K000opl-fxW4cQ5t1Q&no=Yg_EjFv48p15EgAIIxL-Q
- Açıklan, N., & Kayabaşı, A. (2019). İşletmelerin sürdürülebilir inovasyon faaliyetleri: Pazarlama bakış açısıyla nitel bir inceleme. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 5(2), 191-220. <https://betadergi.com/patu/yonetim/icerik/makaleler/65-published.pdf>
- Adams, R., Bessant, J., & Phelps, R. (2006). Innovation management measurement: A review. *International Journal of Management Reviews*, 8(1), 21-47. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-2370.2006.00119.x>
- Akar, H. (2017). Durum çalışması. A. Saban, & A. Ersoy (Ed.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri* (ss. 139-177). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akman, G., & Yılmaz, C. (2008). Innovative capability, innovation strategy and market orientation: An empirical analysis in Turkish software industry. *International Journal of Innovation Management*, 12(1), 69-111. <https://doi.org/10.1142/S1363919608001923>
- Aydın, A. Ö., & Bekmezci, M. (2020). Stratejik yönetim anlayışında yenilik ve yenilik yönetiminin örgütler için rekabet üstünlüğü sağlamadaki etkisine yönelik değerlendirme. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 86-106. <https://doi.org/10.46236/jvosst.662880>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bayhan, B. D. (2004). Teknoloji ve inovasyon yönetimi. *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yayını*. 283-308.
- Bozkurt, A. U. (2008). Yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji verimliliği açısından değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Burmaoğlu, S., & Şeşen, H. (2011). Türk firmalarının organizasyonel inovasyon yeteneğini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(4), 1-20. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002229

- Büyükkökük, A., Toksarı, M., & Bülbül, H. (2010). Çevresel duyarlılık ve yenilikçilik üzerine bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(3), 373-393. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/194556>
- Çekmecelioğlu, H. G., & Günsel, A. (2013). The effects of individual creativity and organizational climate on firm innovativeness. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 99, 257-264. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813039384>
- Çetintürk, İ., Adıgüzel, O., & Demir, C. (2016). Sürdürülebilir rekabetçi üstünlük kaynağı olarak yenilik yeteneği: Beş yıldızlı konaklama işletmeleri üzerine bir araştırma. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 27(1), 25-42. <https://doi.org/10.17123/atad.vol27iss10002>
- Çınar, K. (2017). Otel işletmelerinde yenilik algısı ve uygulamaları. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), 37-50. <http://aksarayibd.aksaray.edu.tr/tr/download/article-file/415301>
- Dalvand, V., Moshabaki, A., & Karampour, A. (2015). The impact of innovation capabilities on export performance of firms. Applied Mathematics in Engineering, Management and Technology, 3(2), 295-308.
- Demirtaş, Ö. (2013). Stratejik insan kaynakları yönetimi ve örgütsel inovasyon. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 35(2), 261-290. <https://dergipark.org.tr/en/pub/muiibd/issue/494/4374>
- Dirlik, O. (2022). Yeni ekonomi ve endüstri 4.0: Örgüt ve çevresindeki dönüşüm. Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Dubkevics, L., & Barbars, A. (2010). The role of organizational culture in human resource management. Human Resources Management & Ergonomics, (4), 25-34.
- Ecevit Satı, Z., & Işık, Ö. (2011). İnovasyon ve stratejik yönetim sinerjisi: Stratejik inovasyon. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 538-559.
- Elçi, Ş., & Karataylı, İ. (2008). İnovasyon rehberi: Kârlılık ve rekabetin elkitabı. Technopolis Group Türkiye. 1-80.
- Emran, S. J., & Azad, A. K. (2018). Too small to export: Firm characteristics for export market participation in manufacturing sector. International Journal of SME Development, (3), 43-64.
- Eroğlu, İ., & Eroğlu, İ. (2019). Yeni dünya düzeninde öğrenen örgütler, değişim ve inovasyon yönetimi. Journal of Information Systems and Management Research, 1(1), 51-58.
- Ertürk, M. (2014). İnovasyon geliştirme stratejileri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 13(25), 25-34.
- Garcia, R., & Calantone, R. (2002). A critical look at technological innovation typology and innovativeness terminology: A literature review. The Journal of Product Innovation Management, 19(2), 110-132.
- Guan, J., & Ma, N. (2003). Innovative capability and export performance of Chinese firms. Technovation, 23(9), 737-747. [https://doi.org/10.1016/S0166-4972\(02\)00013-5](https://doi.org/10.1016/S0166-4972(02)00013-5)
- Güler, E. Ö., & Veysikarani, D. (2018). OECD ülkelerinin inovasyon göstergeleri açısından çok değişkenli istatistiksel analizlerle karşılaştırılması. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19(2), 157-168.
- Handoko, Y., Setiawan, M., Surachman, D., & Djumahir, D. (2014). Organizational culture, job satisfaction, organizational commitment, the effect on lecturer performance. International Journal of Business and Management Invention, 2(12), 21-30.
- İraz, R., Çakıcı, A. B., & Çevik Tekin, İ. (2014). Yenilik yönetimi açısından KOBİ'lerde dış kaynak kullanımının araştırılması: Konya ili örneği. Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 3(6), 51-68.
- Işıkoğlu, N. (2005). Eğitimde nitel araştırma. Eurasian Journal of Educational Research, (20), 158-165.
- Kalay, F., Tuncer, C. O., Kızıldere, C., & Arslan Kalay, H. (2015). Stratejik inovasyon yönetimi uygulamalarının firma inovasyon performansı üzerindeki etkileri. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 10(2), 67-77.
- Karaçuha, E., & Pado, G. (2018). Dijital inovasyon stratejisi yönetimi. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3(1), 118-130. <https://doi.org/10.21733/ibad.370586>
- Karaman, H. (2019). Stratejik inovasyon yönelimi, inovasyon yetenekleri ve inovasyon performansı ilişkisi [Yüksek lisans tezi, Altınbaş Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Kaya, S. (2017). İşletmelerde inovasyon yönetimi ve inovasyon süreci: Bursa Organize Sanayi Bölgesi hazır tekstil üreticileri kapsamında bir uygulama [Yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=P4nHtg0jFYpv9uAVeLAJnA&no=kK07axAidg1YIUn5T4TP8g>
- Korkmaz, İ. H., Taşkesen, A. C., & Çetinkaya, C. (2018). İnovasyon yönetimi süreçlerini etkileyen faktörlerin Kahramanmaraş'ta faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerinden incelenmesi. *R&S - Research Studies Anatolia Journal*, 1(2), 113-125. <https://doi.org/10.33723/rs.424698>
- Kul, S., & Gezen, M. (2020). Dijitalleşmenin değerlendirilmesi. S. Karaman (Ed.), *Yükseköğretimde dijital dönüşüm* (ss. 172-183). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1): 159-174.
- Leal-Rodríguez, A. L., Eldridge, S., Roldán, J. L., Leal-Millán, A. G., & Ortega-Gutiérrez, J. (2015). Organizational unlearning, innovation outcomes, and performance: The moderating effect of firm size. *Journal of Business Research*, 68(4), 803-809.
- Lincoln, S. Y. & Guba, E. G. (1985). Naturalistic inquiry. S. Elo, M. Kääriäinen, O. Kanste, T. Pölkki, K. Utriainen, & H. Kyngäs (Ed.), *Qualitative content analysis: A focus on trustworthiness* (ss. 1-10). Thousand Oaks, CA: Sage Publishing.
- Löf, H., & Heshmati, A. (2006). On the relationship between innovation and performance: A sensitivity analysis. *Economics of Innovation and New Technology*, 15(4-5), 317-344.
- McMillan, J. H. (2004). *Educational research: Fundamentals for the consumer*. Boston: Pearson Publishing.
- Mengaaslan, R., & Esen, A. (2021). Kamu sektöründe yenilik yeteneklerinin kurumsal performansa etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 1375-1387. <https://isarder.org/index.php/isarder/article/view/839>
- OECD & Eurostat. (2005). *Yenilik verilerinin toplanması ve yorumlanması için ilkeler*. Oslo Kılavuzu. 1-164.
- Ömür, G. A. (2016). Yenilikçi örgütlerde inovasyon dinamikleri ile inovasyon performansı arasındaki etkileşim ve İSO inovasyon ödüllü kuruluşlarda nitel bir araştırma [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Öztemel, E. (2018). Endüstri 4.0 ve yapay zekâ. *Bilim ve Teknik*, 1-95.
- Savignac, F. (2006). The impact of financial constraints on innovation: Evidence from French manufacturing firms. *Maison des Sciences Économiques*, 1-41.
- Shefer, D., & Frenkel, A. (2005). R&D, firm size and innovation: An empirical analysis. *Technovation*, 25(1), 25-32. [https://doi.org/10.1016/S0166-4972\(03\)00152-4](https://doi.org/10.1016/S0166-4972(03)00152-4)
- Toker, K. (2018). Endüstri 4.0 ve sürdürülebilirliğe etkileri. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 29(84), 51-64.
- Uzkurt, C. (2017). Yenilik (inovasyon) yönetimi ve yenilikçi örgüt kültürü (Kültürel, yönetsel ve makro yaklaşım). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yang, D., Li, L., Jiang, X., & Zhao, J. (2020). The fit between market learning and organizational capabilities for management innovation. *Industrial Marketing Management*, 86, 223-232. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2019.12.007>
- Yeşil, S., Büyükbeşe, T., & Koska, A. (2013). Exploring the link between knowledge sharing enablers, innovation capability and innovation performance. *International Journal of Innovation Management*, 17(4), 1350018. <https://doi.org/10.1142/S1363919613500187>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (1984). *Case study research: Design and methods*. Beverly Hills, CA: Sage Publishing.
- Yüksel, A., Uçkun, G., Dinçel, G., & Demir, B. (2013). İnovasyon yeteneğinin artırılmasında üniversite-sanayi işbirliği ve meslek yükseköğretim kurumlarının rolü. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 3(4), 21-28. <https://www.tekstilturkiye.net/>

MALİ TABLO ANALİZİ ÇALIŞMALARININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

1. Enver SÜMER¹

2. Şule Yüksel YİĞİTER²

ÖZET

Günümüzde işletmeler varlıklarını sürdürebilmek ve rekabet edebilmek için hem geçmiş durumlarını hem de mevcut durumlarını analiz etmek, varsa kötü gidişat olan noktalarda önlemler almak ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunmak için mali analize ihtiyaç duymaktadır. Mali analiz işletmelerin geçmiş ve güncel durumunun analiz edilmesine imkan verirken, aynı zamanda geleceğe de ışık tutmaktadır. Çalışmada literatürde geçmişten bugüne işletmelerin mali tablo analizinin yapıldığı akademik çalışmaların bibliyometrik analizi yapılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Web of Science veri tabanında çalışmalar taranmış ve 319 yayına ulaşılmıştır. Analiz sonucunda mali tablo analizi konusunda ilk çalışmanın 1980 yılında yayımlandığı görülmektedir. İlgili alanda en fazla çalışma 2014 yılında yapılmıştır. Mali analiz konusunda en çok çalışma yapılan ve en çok atıf alan ülke ABD'dir.

Anahtar Kelimeler: Mali tablo analizi, finansal oranlar, mali tablolar, oran analizi, temel analiz.

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF FINANCIAL STATEMENT ANALYSIS STUDIES

ABSTRACT

Today, businesses need financial analysis to analyze both their past and current situations, take precautions in case of any negative developments, and make predictions about the future in order to sustain their existence and compete. While financial analysis allows the analysis of the past and current situations of businesses, it also sheds light on the future. The aim of the study is to conduct a bibliometric analysis of academic studies in which financial statement analysis of businesses has been conducted from past to present. In this context, studies were scanned in the Web of Science database and 319 publications were reached. As a result of the analysis, it is seen that the first study on financial statement analysis was published in 1980. The most studies in the relevant field were conducted in 2014. The country with the most studies and the most citations on financial analysis is the USA.

Key Words: Financial statement analysis, financial ratios, financial statements, ratio analysis, fundamental analysis

¹ Dr. Öğr. Üyesi, EBYÜ, MYO, esumer@erzincan.edu.tr, ORCID: 0009-0001-9971-2889

² Doç. Dr., EBYÜ, İşletme Bölümü, syigiter@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3230-5784

Geliş Tarihi: 12.11.2024 / Kabul Tarihi: 19.11.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır.

GİRİŞ

İşletmeler yoğun rekabet ortamında ayakta kalabilmek için mevcut ve gelecek durumlarını analiz etmeli, alacakları kararları buna göre yönlendirmelidir. Özellikle finansal ve faaliyet başarısının sağlanması ve sürdürülebilmesi için bu durum vazgeçilmez bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir. İşletmeler durum değerlendirmesi yaparken en çok mali tablolardan faydalanmaktadır. Mali tablolar sayesinde hem mevcut durum ortaya konurken hem de geleceğe yönelik tahminler yapılabilmektedir.

Mali tablolar, işletmelerin mali durumları, varlık yapısı ve faaliyet performansı hakkında ilgililere önemli bilgiler sunmaktadır. Tabloların içerdiği bilgilerin doğruluğu kadar, gerçekçi yorumlanması da önem taşımaktadır. İşletmelerin mali tablolarını kullanarak karar alan iç ve dış paydaşları bulunmaktadır. Dolayısıyla söz konusu tabloların analizi tüm paydaşların doğru kararlar almasına imkan tanımaktadır.

Mali Tablolar Analizi ile işletmenin mali yapısı, faaliyet etkinliği ve hem mali açıdan hem de finansal açıdan geleceğe ilişkin tahminde bulunma imkanı sağlanmaktadır. Mali tablo analizlerinde çeşitli teknikler kullanarak kalemler arasındaki ilişkiler ortaya konmakta ve söz konusu kalemlere ilişkin değişimler incelenebilmektedir (Önce 2019: 4).

Mali analiz, mali tabloların birtakım analiz yöntemleri kullanılarak incelenmesi ve ulaşılan sonuçların yorumlanarak işletme hakkında bazı öngörülere ulaşılması faaliyetidir (Elmas, 2019: 4)

Mali tablo analizinin işletmelere birçok faydası bulunmakla birlikte analiz yapılırken dikkat edilmesi gereken bazı koşulların bulunmaktadır. Bu koşulların en önemlilerinden biri mali tabloların dayandığı muhasebe kayıtlarının doğru, güvenilir ve muhasebe ilkeleri doğrultusunda hazırlanmış olmasıdır. Mali tablo kalemlerinin doğru bilgileri içermesi analizin başarısını önemli ölçüde arttıracaktır.

1. MALİ ANALİZ TEKNİKLERİ

İşletmenin karlılık durumunun, borç ödeme gücünün, varlıklarını etkin kullanıp kullanmadığının tespit edilmesine yönelik olarak mali tablo kalemlerinin gösterdiği eğilimin incelenmesi amacıyla kullanılan teknikler Yatay analiz, Dikey analiz, Trend Analizi ve Oran analizi olmak üzere dört başlıkta toplanmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2003: 518).

1.1. YATAY ANALİZ (KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ)

Yatay analiz bir işletmenin mali tablolarının iki veya daha fazla yılı kapsayacak şekilde ele alınması ve elde edilen sonuçlara göre mali tablo kalemlerindeki değişimin fark (artış ve azalış) ve bir önceki veya baz yıla göre yüzdesel değişimin ortaya konulmasıdır (Toroslu ve Durmuş, 2013: 69-70). Yatay analiz birden fazla yılı kapsamı nedeniyle dinamik bir analiz tekniğidir. Tekniğin üstün yönü ise işletmenin gelişme yönü hakkında bilgi vermesidir (Savcı, 2009: 172). Yatay analiz ile bir işletmenin mali durumu ve mali performansında meydana gelen değişim tespit edilerek, geçmişteki ve mevcut durumu ortaya konulabilmekte ve geleceğe yönelik tahminlerde bulunulabilmektedir (Elmas, 2019: 126).

Mali tablolardaki hem tutar değişimi hem de yüzdesel değişim aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Lazol, 2010: 17):

HESAP	TUTAR		DEĞİŞİM	
	I. YIL	II. YIL	TUTAR	%
AAAAA	X	Y	(Y-X)	$[(Y-X) / X] * 100$

1.2. DİKEY ANALİZ (YÜZDE YÖNTEMİ İLE ANALİZ)

Dikey analiz yönteminde, mali tablolarda yer alan her bir kalemin ya grup toplamı (dönen varlıklar, duran varlıklar, kısa vadeli yabancı kaynaklar, uzun vadeli yabancı kaynaklar, özkaynaklar) ya da genel toplam (aktif ve pasif) içerisindeki yüzdesi bulunmaktadır. Her bir kalemin grup toplamı içerisindeki yüzdesi hesaplanırken grup toplamları, genel toplam içerisindeki yüzdesi hesaplanırken de genel toplam 100 kabul edilmektedir. Gelir tablosu analiz edilirken ise net satışlar 100 kabul edilmekte ve diğer kalemler net satışlara oranlanmaktadır (Aydın vd., 2010: 123). Dikey analizin en önemli üstünlüğü, mali tablo kalemlerinin genel veya grup toplamı içerisindeki yüzdesinin belirlenmesi ile işletmelerin sektör ve rakip işletmelerle karşılaştırılmasına imkan vermesidir (Omağ, 2014: 69).

Bilanço ve gelir tablosu dikey yüzdeleri aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Lazol, 2010: 31-32):

İlgili Kalemin Toplam İçindeki Payı:	$(\text{İlgili Kalem Tutarı} / \text{Bilanço Toplamı}) * 100$
İlgili Kalemin Grup İçindeki Payı:	$(\text{İlgili Kalem Tutarı} / \text{Grup Toplamı}) * 100$
Grupların Toplam İçindeki Payı:	$(\text{Grup Tutarı} / \text{Bilanço Toplamı}) * 100$

İlgili Kalemin Toplam İçindeki Payı:	$(\text{İlgili Kalem Tutarı} / \text{Net Satışlar}) * 100$
İlgili Kalemin Grup İçindeki Payı:	$(\text{İlgili Kalem Tutarı} / \text{Grup Toplamı}) * 100$
Grupların Toplam İçindeki Payı:	$(\text{Grup Tutarı} / \text{Net Satışlar}) * 100$

1.3. ORAN ANALİZİ

Oran analizinin temelinde, mali tablo kalemleri arasında matematiksel ilişki kurarak, kalemlerin birbirine oranlanması düşüncesi yatmaktadır. En çok kullanılan analiz tekniklerinden biridir (Karapınar ve Zaif, 2009: 148). Finans yöneticileri mali tablolardaki ham veriyi yorumlama açısından anlamlı hale getirebilmek için oran analizini kullanmaktadır (Özer, 2012: 185). Oran analizinin en büyük avantajlarından biri elde edilen sonuçların, standart oranlarla, sektörün ortalama oranları ile ve rakip işletmelerin oranlarıyla karşılaştırma yapma imkanı vermesidir. Bu sayede işletmenin durumu hem sektör bakımından hem de rakip işletmeler açısından daha net anlaşılabilir olacaktır. Oranlar genel olarak aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir (Aydın vd., 2010: 90-91):

- Likidite Oranları
- Faaliyet Oranları
- Kaldıraç Oranları
- Karlılık Oranları
- Piyasa Performansı Oranları

1.3.1. Likidite Oranları

İşletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü ve likiditesini ölçen oranlardır. İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynakları ve dönen varlıkları arasındaki ilişki analiz edilmektedir. Ayrıca likidite oranları sayesinde işletmenin net çalışma sermayesinin yeterli olup olmadığı da analiz edilmiş olur. Likidite oranları cari oran, asit-test oranı ve nakit oran olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Münyas, 2018: 124-125).

1.3.2. Faaliyet Oranları

Faaliyet oranları işletmelerin varlıklarını ne kadar etki kullandıklarını ölçen oranlardır. Söz konusu oranlar işletme varlıklarına bağlanan her bir liralık fonun ne kadar satışa neden olduğunu ortaya

koymaktadır. Faaliyet oranları hesaplanırken, oranın paydasında satışlar pay kısmında ise analiz edilen ilgili hesap kalemi yer almaktadır. Alacak devir hızı, stok devir hızı, özsermaye devir hızı ve aktif devir hızı faaliyet oranlarına örnek gösterilebilir (Ceylan ve Korkmaz, 2018: 65).

1.3.3. Kaldıraç Oranları

Borçlanma oranları veya mali yapı oranları olarak da adlandırılan bu oranlar işletmenin uygun finanse edilip edilmediğini ortaya koymaktadır. Kaldıraç oranları hesaplanırken öz sermaye ve yabancı kaynaklar dikkate alınmaktadır. İşletmenin uzun vadede yükümlülüklerini yerine getirip getiremeyeceğini konusunda bilgi vermektedir. Yabancı kaynak/ Varlık toplamı, Öz sermaye / Varlık toplamı, Yabancı kaynak/ Öz sermaye oranı gibi oranlar kaldıraç oranları olarak hesaplanan oranlardandır (Akgüç, 2010: 32).

1.3.4. Karlılık Oranları

Karlılık oranları işletmenin faaliyet sonuçlarının doyurucu olup olmadığı, yeterince kar elde edip etmediği gibi soruların cevaplanmasına yardım eden oranlardır. Karlılık oranlarının düşük çıkması başlangıçta sorun gibi gözükse de sektördeki diğer işletmelerden yüksek olması yeterince kar edildiğini ortaya koymaktadır. Karlılık analizinde kar ile sermaye ve satışlar arasındaki ilişkilerin saptanmasında kullanılan oranlar, işletmenin hissedarlarına yeterli kar sağlayıp sağlayamadığını gösteren oranlar ve yükümlülüklerini karşılayabilmek için yeterli gelir elde edip etmediğini saptamada kullanılan oranlar hesaplanmaktadır (Akgüç, 2011, 482-483).

1.3.5. Piyasa Performansı Oranları

Borsa performansı oranları olarak da adlandırılan bu oranlar işletmelerin borsada göstermiş olduğu performansın ölçülmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu oranlar özellikle potansiyel yatırımcılar tarafından takip edilmektedir ve işletmenin hisse senetlerinin gerçek değerinin belirlenmesini sağlayarak yatırımcıyı yönlendirmektedir. Fiyat/ Kazanç oranı, Piyasa Değeri/ Defter Değeri oranı, Hisse Başına Kar, Kar dağıtım Oranı gibi oranlar piyasa performansının ölçülmesinde kullanılan oranlardır (Bakır ve Şahin, 2009: 148-149).

1.4. TREND ANALİZİ

Mali tablolar analizi ile işletmelerin hem mali durumlarına hem de faaliyet sonuçlarına ilişkin önemli yargılara ulaşılması mümkündür. Elde edilen bilgilerle işletmenin mevcut durumu ortaya konurken gelecekte karşılaşılabileceği durumlarla ilgilide tahminde bulunma şansı elde edilmiş olur. Mali tablolar analizi yapılırken kullanılan teknikler yatay analiz, dikey analiz, trend analizi ve oran analizi şeklinde sayılmaktadır. Mali tablolar analizi ile işletmenin geçmişte ve mevcut durumda gerçekleştirdiği faaliyetlerinin başarılı olup olmadığı da ortaya konulmaktadır. Böylece yanlış olan uygulamaların düzeltilmesi söz konusu olabilecektir. Analizden beklenen amaçların elde edilebilmesi için mali tablo kalemlerindeki bilgilerin doğru ve güvenilir olması gerekmektedir. Mali tabloların bağımsız denetimden geçmiş olması analizin güvenilirliğini artıracak önemli etkenlerden biridir (Çabuk, 2013: 16).

Mali analizde kullanılan her bir tekniğin avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Trend analizinin en önemli avantajı çok daha uzun dönemlerin analiz edilmesine imkan vermesidir. Böylelikle daha uzun dönemler itibarıyla mali tablo kalemlerindeki eğilimler tespit edilebilmektedir. Analizin başarılı sonuçlar vermesi için ön şart, söz konusu analizin 5-6 yıllık bir dönemi kapsamasıdır (Topak: 193).

Trend analizi yapılırken mali tablo analizi kalemlerinin değişim eğilimlerinin belirlenmesi gerekir. Uygulamada iki yöntem kullanılmaktadır: Baz yıl yöntemi ve bir önceki yıl yöntemi (Lazol,

2010: 47). Analizin başarılı olabilmesi için baz yıl olarak seçilecek yılın mümkün olduğunca normal bir yıl olması önemlidir. Baz yıl yanlış seçildiği takdirde mali tablo kalemlerinin eğilimleri ve sonuçlar yanlış çıkacaktır (Sevim, 2013:52). Trend analizi birden fazla dönemin analiz edilmesine imkan verdiği için dinamik bir analiz olarak kabul edilmektedir.

Mali tablo eğilim yüzdelerine göre düzenlendikten sonra birbirleri ile ilişkili olan kalemlerin gösterdikleri eğilimler karşılaştırmalı olarak yorumlanmalıdır. Böylece daha doğru ve güvenilir sonuçlara ulaşmak mümkün olabilecektir. Tren analizinde eğilim yüzdeleri aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Çil Koçyiğit vd., 2022: 5).

Analizi Yapılan Yılda İlgili Kalem Verisi Eğilim Yüzdesi

$$\text{Eğilim Yüzdesi} = \frac{\text{Baz Alınan Yılda İlgili Kalem Verisi}}{\text{Baz Alınan Yılda İlgili Kalem Verisi}} \times 100$$

Baz Alınan Yılda İlgili Kalem Verisi

Trend analizinde bir dönemin tüm kalemlerinin incelenmesi söz konusudur. Baz yıl olarak alınan yılın tüm mali tablo kalemleri 100 olarak kabul edilir ve incelenen diğer yıllar buna göre ifade edilir (Karapınar ve Ayıkoğlu Zaif, 2009: 141). İncelenen yıldaki mali tablo kalemlerinin yüzün üzerinde olması artış olduğunu, yüzün altında olması ise azalış olduğunu ortaya koymaktadır.

Tren analizi yapılırken amaç belirli bir zaman aralığında mali tablo kalemlerinin eğilimlerinin tespit edilmesi olduğu için aşağıdaki sıranın izlenmesi önemli olacaktır (Toroslu ve Durmuş, 2013: 84):

- İncelenen kalemlerin eğilimleri hesaplanması.
- Hesaplanan eğilimler arasındaki benzerliklerin veya farklılıkların tespit edilmesi.
- Birbiri ile ilişkili kalemlerin eğilimleri arasındaki etkileşimin ortaya konulması.
- İlişkili kalemlerin eğilimlerinin işletme açısından nasıl sonuçlara neden olduğunun belirlenmesi.
- Söz konusu durumun gelecekte ne gibi sonuçlara neden olabileceğinin tahmin edilmesi.

2. LİTERATÜR

Avan (2023) tarafından yapılan çalışmada hastane hizmetleri alt sektörünün finansal performansı trend analizi ile incelenmiştir. 2009-2020 yıllarını kapsayan çalışmada 2009 yılı baz yıl olarak alınmıştır. Çalışma sonucunda incelenen sektörün duran varlıklarının ve öz kaynaklarının baz yıla göre devamlı arttığı görülmüştür. Dönen varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynaklar 2019 yılında azalırken, uzun vadeli yabancı kaynaklar 2018 yılında azalmıştır. Hastanelerin aktiflerinin ve pasiflerinin temel yıla oranla devamlı yükseldiği tespit edilmiştir (Avan, 2023: 8).

Çil Koçyiğit vd. (2022), bir sağlık işletmesinin finansal performansını trend analizi ile incelemişlerdir. Çalışma, 2010-2020 yılları arasındaki 11 yıllık bilanço ve gelir tablosu kullanılarak yapılmıştır. 2010 yılının baz alındığı çalışma sonucunda sağlık işletmesinin ticari alacaklarının yıllar itibarıyla artış eğiliminde, nakit ve benzeri değerlerinin ise azalış eğiliminde olduğu görülmüştür. Ayrıca analiz sonuçları işletmenin alacak tahsilinde sorun yaşadığını ortaya koymuştur.

Demir (2022), Türkiye’de menkul kıymetleri BİST’de işlem gören savunma sanayi şirketleri ile Defense 100 listesinde yer alan savunma sanayi şirketlerinin bilanço ve gelir tabloları trend analizi incelenmiştir. 2015-2020 yıllarını kapsayan çalışmada incelenen Türk şirketlerinin satışlar, satışların maliyeti ve karlılık oranları açısından karşılaştırma yapılan şirketlere göre daha iyi performans gösterdiği, buna karşılık kısa ve uzun vadeli borçlar açısından daha kötü durumda olduğu sonucuna varılmıştır.

Mazman İtik (2021), BİST’de faaliyet gösteren bir gıda işletmesinin mali tablolarını tüm analiz tekniklerini kullanarak incelemiştir. 2015-2019 yıllarına ilişkin bilanço ve gelir tablosundan

faydalanılarak yapılan analiz sonucunda; işletmenin 2019 yılında 2018 yılına göre daha düşük net işletme sermayesine sahip olmasına rağmen borç ödeme gücünün olduğu, 2018 yılına göre 2019 yılında karlılığının daha düşük olduğu, bu durumun ise finansal giderlerden kaynaklı olduğu, ayrıca kısa vadeli yabancı kaynak oranının yüksek ve cari oranının istenilen seviyede olmaması nedeniyle gereken önlemlerin alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özari ve Demir Erol (2019), ABC grubunun üyesi olan beş çimento firmasının 2012-2016 dönemlerine ilişkin performans analizini yapmışlardır. Çalışmada önce trend analizi yapılmış, daha sonra ise bu analizin sonuçları kullanılarak Gri İlişkisel Analiz yapılmıştır. Analiz sonuçlarından yola çıkılarak yöneticilerin almış oldukları finansal kararların doğruluğunun tespit edilmesine çalışılmıştır. İşletmelerin büyümek için aşırı derecede borçlanmalarının risk oluşturmalarına rağmen yine de bazı işletmelerin bu riski aldıkları ve bu nedenle de finansal performanslarının düşük çıktığı görülmüştür.

Bülüç vd. (2018) 2013-2017 yılları için kamu üniversite hastanelerinin finansal performansını trend analizi ile incelemişlerdir. 2013 yılının baz yıl alındığı çalışmada, üniversite hastanelerinin dönen varlıklarının değişmediği, stoklarının, borçlarının, öz kaynaklarının arttığı, duran varlıklarının 2015 yılında aşırı düzeyde olduğu, kısa vadeli borç ödeme gücünün azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kamu üniversite hastanelerinin finansal açıdan problem yaşadığı, zarar ettiği ve 2015 yılı dışında zararlarının arttığı görülmüştür.

Göçer (2015), Pendik Belediyesinin 2008-2012 yılları arasındaki mali tablolarını yatay ve dikey analiz ile incelemiştir. Çalışma sonucunda 2008 yılından başlayarak dönen varlıklarda artış (2009 yılı hariç), duran varlıklarda azalış olduğu, artışın özellikle 2010-2012 yıllarında yüksek olduğu, önceki yıl baz alınarak yapılan yatay analiz sonuçlarına göre ise, 2009 ve 2011 yılları hariç kısa vadeli borçların arttığı tespit edilmiştir. Belediyenin duran varlıklarındaki azalmanın temel nedeni, arazi, arsalarda ve birikmiş amortismanlarda azalma olarak ortaya konmuştur.

Özer (2012), çalışmasında bir eğitim ve araştırma hastanesinin 2008-2009-2010 yıllarına ait mali tablolarını oran analizi ve yatay analiz ile incelemiştir. Söz konusu yıllara ait bilanço ve gelir tablolarının kullanıldığı çalışmada veriler M.S. Office programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular hastanenin 2008 ve 2009 yıllarında dönen varlıklarının çoğunluğunun ticari alacaklardan oluştuğunu ve alacakların tahsilinde ciddi sıkıntılar yaşadığını göstermektedir. Ayrıca hastanenin mali yapısının genel olarak öz kaynak ağırlıklı olduğu, 2008 yılında zarar ettiği, 2009 yılında karlılığının yükseldiği ve 2010 yılında tekrar düşüş olduğu tespit edilmiştir.

Akcanlı vd. (2013), borsaya kayıtlı olan iki havayolu şirketinin 2007-2011 yıllarındaki mali tablolarını trend analizi yöntemiyle analiz etmişlerdir. Her iki işletme özelinde stok-net satış, ticari alacak-net satış, stok-ticari borç, dönen varlık-net satış, dönen varlık-kısa vadeli yabancı kaynak, maddi duran varlık-net satış, maddi duran varlık-özkaynak, uzun vadeli yabancı kaynak-duran varlık, yabancı kaynak-özkaynak ilişkisi incelenmiştir.

Ekşi (2010), çalışmasında KOBİ ve büyük ölçekli işletmelerin kriz sürecindeki mali tablolarını trend analizi ile incelemiştir. Çalışmada 1999-2003 yılları için öncelikle işletmelerin oranları hesaplanmış daha sonra ise bu oranlar trend analizi ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, KOBİ ve büyük ölçekli işletmelerin likidite, mali yapı ve faaliyet oranlarının özellikle kriz yılı olan 2000 ve 2001 yıllarında önemli denilebilecek düzeyde değiştiğini, ancak 2002 ve 2003 yıllarında toparlanma eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Karlılık oranları ise yıllar itibarıyla oldukça fazla dalgalanmıştır.

3. VERİ SETİ ve METODOLOJİ

Çalışmada Web of Science veri tabanı dikkate alınarak mali tablo analizi konusunda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Analizde Web of Science veri tabanının kullanılmasının sebebi, bu veri tabanı

kapsamındaki endekslerde yayınlanan ve literatüre önemli katkılar sağlayan çalışmaların yayımlandığı dergilerin yer aldığı bir veri tabanı olmasıdır (Ancarlı vd., 2023: 47).

Araştırmanın amacı ile kullanılan analizler ve bulgular aşağıda açıklanmaktadır. Nicel veriler ve nümerik ölçümler kapsamında mali tablo analizi ile ilgili gerçekleştirilen bibliyometrik analiz ile gelecekteki çalışmalara ışık tutması amaçlanmaktadır.

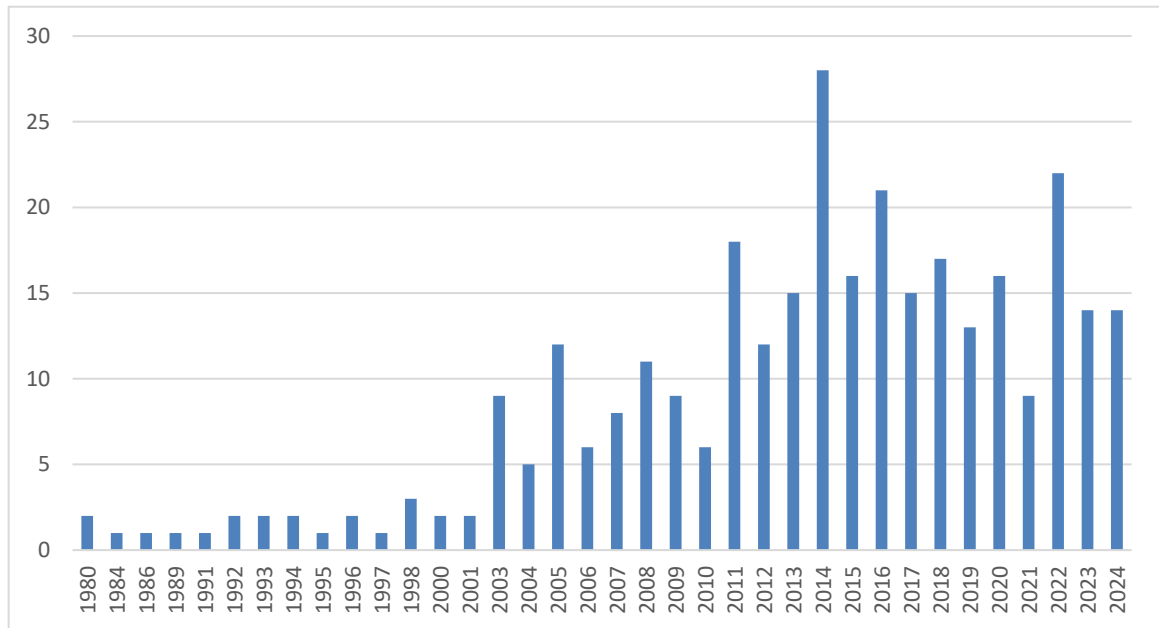
Literatürde birçok farklı bibliyometrik analiz tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Mevcut çalışmada ise daha işlevsel olduğu öngörülen VOSviewer programı kullanılarak analizler yapılmıştır. VOSviewer görsellik, çok boyutlu analiz ve haritalama olanakları sunarak veri setlerinin daha ayrıntılı analizine imkan vermektedir. Çalışmada verilere Web of Science veri tabanından ulaşılmıştır. Söz konusu veri tabanının kullanılması Bibliyometrik analiz çalışmalarının güvenilirliğinin sağlanmasında oldukça önemlidir. Web of Science veri tabanında üst düzey veri analizleri için çeşitli kontrol mekanizmaları yer almaktadır ve farklı disiplinlerden birçok nitelikli ve güvenilir çalışmalar bulunmaktadır (Dirik vd., 2023: 173).

Çalışma kapsamında, 31.09.2024 tarihinde, “Mali tablo analizi” anahtar kelimesiyle Web of Science’da “tüm alanlar” seçilerek gerçekleştirilen araştırmada 2393 çalışma olduğu görülmüştür. 1980-2024 yıllarında farklı disiplinlerden 225 makale, 16 kitap bölümü, 10 editoryal yazı, 70 bildiri, 6 erken görünümde araştırma, 5 derleme, 15 kitap incelemesi ve 1 kitap türü çalışmaya ulaşılmıştır. Araştırma alanları dikkate alındığında sıralama işletme finansmanı (168), yönetim (49), işletme (35), ekonomi (29) ve eğitim araştırmaları (21) şeklinde olmaktadır

4. BULGULAR

Bu bölüm mali tablo analizi kavramına ait bilgiler ve çalışmanın esas sorularına cevap olabilecek nitelikteki görsellerle açıklanmıştır. Web of Science veri tabanındaki ilk mali tablo analizi makalesi 1980 yılında yayınlanmıştır. 1980-2024 yılları arasında söz konusu konu ile ilgili en çok çalışmanın 2014 yılında yapıldığı tespit edilmiştir. Makalelerin yıllara göre dağılımı Grafik 1’de özetlenmiştir.

Grafik 1. Yıllara Göre Makale Sayılarının Dağılımı

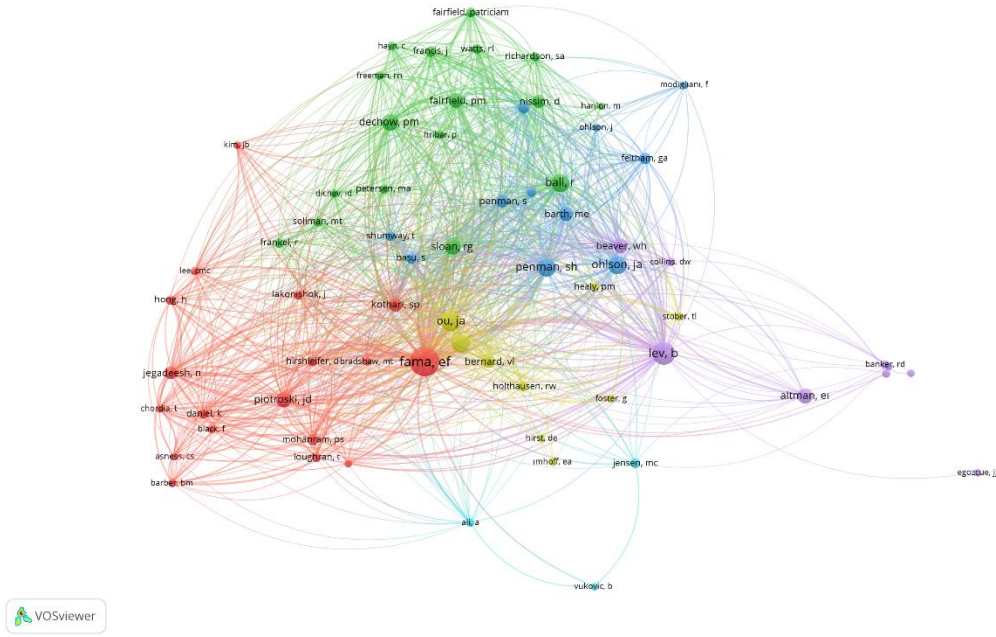

Kaynak: Web of Science Veri Tabanı, 2024

Ortak Yazar Analizi

Ortak yazarlık analizi yapılarak, birbiriyle en çok bağlantı halinde olan ve ortak çalışan yazarları belirlemek üzere en az 1 yayın, en az 1 atıf ölçütü tespit edilerek ağ haritası meydana getirilmiştir. Aralarında bağlantının en fazla olduğu yazarlar arasında gerçekleştirilen analizde, tek bir kümede birleşen 19 bağlantı tespit edilmiştir. En çok atıf alan yazarların 900 atıf ile Campbell Harvey, 900 atıf ile Yan Liu ve 900 atıf ile Heqing Zhu, en yüksek bağlantıya sahip isimlerin ise 9 bağlantı ile Azuraliza Abu Bakar, 9 bağlantı ile Abdul Razak Hamdan ve yine 9 bağlantı ile Siti Sakira Kamaruddin olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte en fazla sayıda çalışma yapan yazarın 8 çalışma ile Chinhwee Tan 7 çalışma ile Thomas R. Robinson ve 4 çalışma ile Nuria Arimany-Serrat olduğu belirlenmiştir.

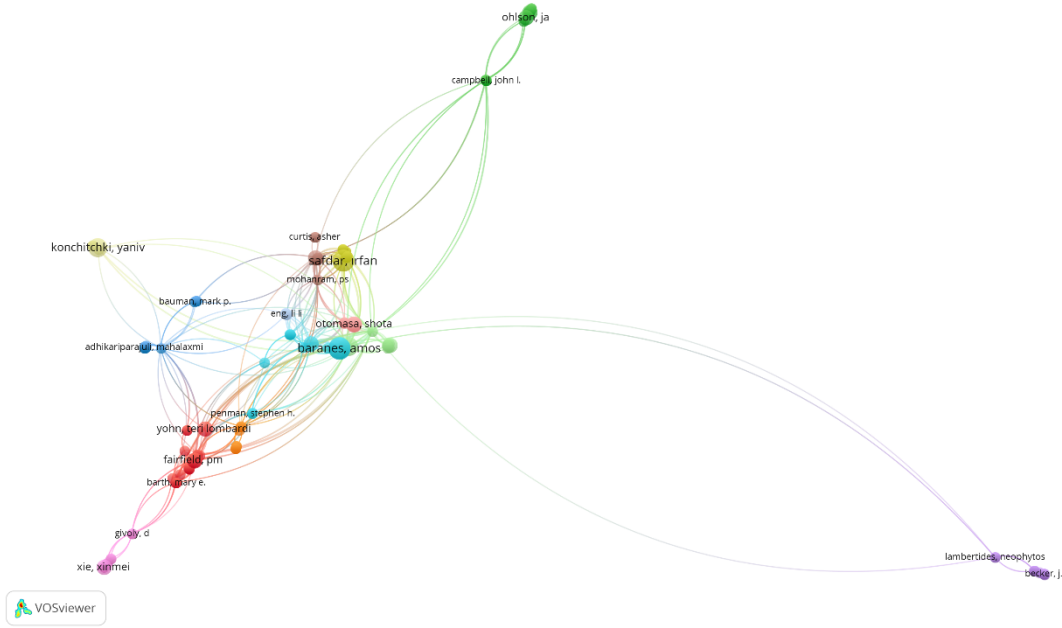
Şekil 1. Yazarların Ortak Çalışmalarını İfade Eden Yazar Bağları

Yazarlara Göre Atıf Analizi

Atıf ağlarını belirlemek amacıyla en az 1 yayın, en az 1 atıf ölçütüyle yazar atıf analizi için ağ haritası oluşturulmuştur. Aralarında bağlantı tespit edilen 139 birim ile gerçekleştirilen analiz sonucunda toplamda 13 küme, 504 bağlantı ve 573 toplam bağlantı gücü olduğu belirlenmiştir. Atıf sayısı en çok olan araştırmacılar 900 atıf ile Campbell Harvey, 900 atıf ile Yan Liu ve 900 atıf ile Heqing Zhu olduğu tespit edilmiştir.

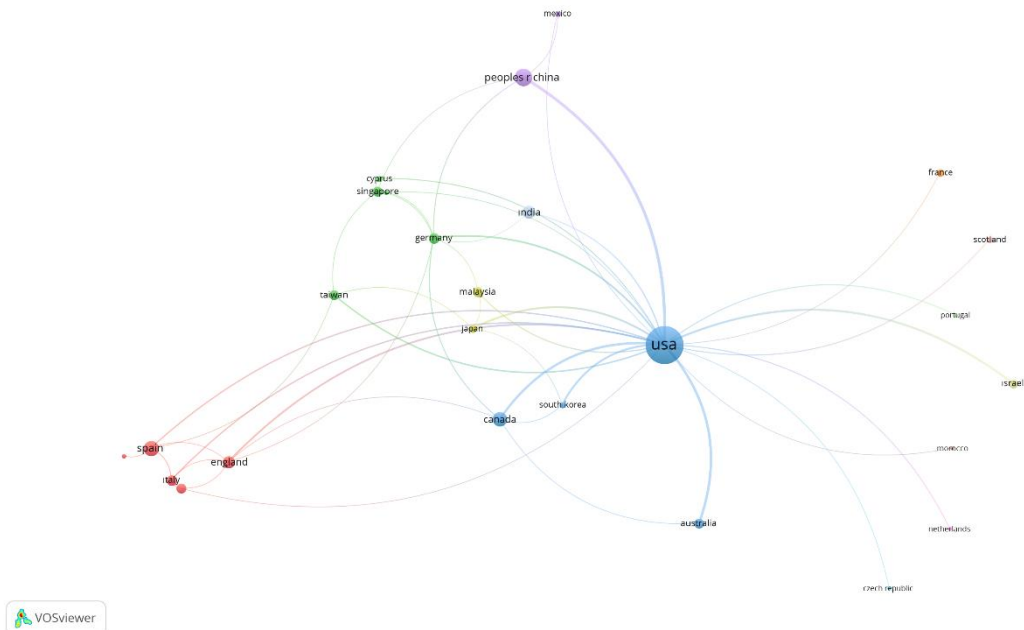
Şekil 2. Yazarların Atıf Bağları

Ülkelere Göre Atıf Analizi

Yayınların ülkelere göre aldıkları atıflara dair ağ haritası oluşturmak üzere bir ülkenin en az 1 eser yayınlaması ve atıf alması ölçütü kapsamında aralarında ilişki olan 26 öge ile analiz gerçekleştirilmiştir. 13 küme, 48 bağlantı ve 151 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. Atıf sayısının en fazla olduğu ülkeler ABD (5524 atıf), Almanya (692 atıf) ve Çin (415 atıf) olmuştur. Yayın sayısının en fazla olduğu ülkeler ise ABD (118 yayın), Çin (26 yayın) ve İspanya (20 yayın) olarak belirlenmiştir. Bağlantı gücü açısından ise sıralama ABD (123 bağlantı), Çin (24 bağlantı) ve Kanada (18 bağlantı) şeklinde gerçekleşmiştir.

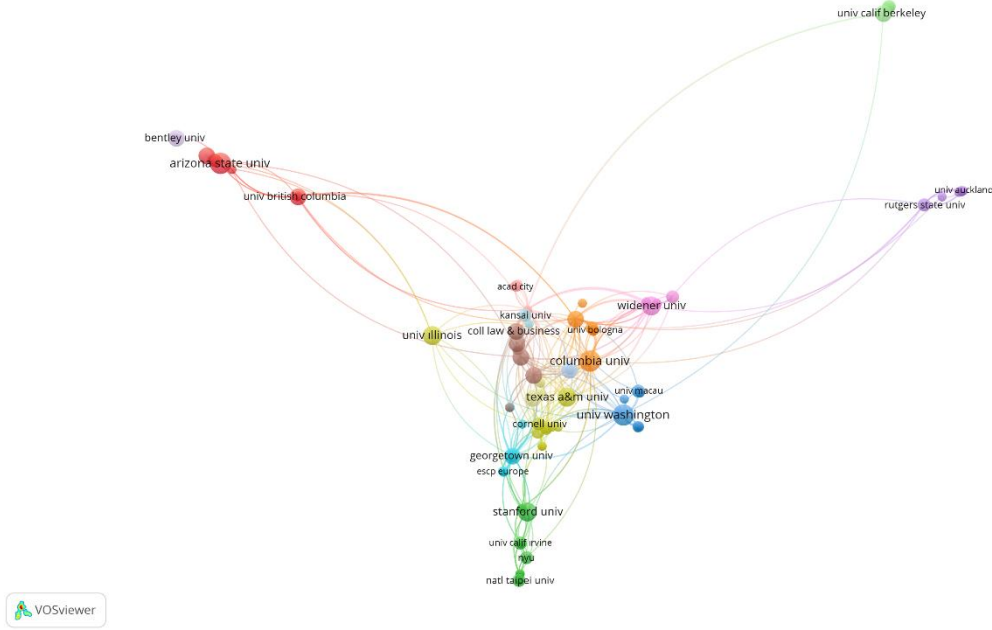
Şekil 3. Ülkelere Göre Atıf Bağları

Kurumlara Göre Atıf Analizi

Kurumlar arası atıflara göre ağ haritası oluşturmak amacıyla bir kurumun en az 1 eser yayınlaması ve atıf alması ölçütü kapsamında ilişkili olan 110 öge ile analiz gerçekleştirilmiştir. Resource Panel Govt Parliamentary (8 eser), Cfa Inst (7 eser), Univ Miami (7) çalışmayla temsil edilmektedir. En çok atıfı olan çalışmaların adres kurumları ise Duke Univ (957 atıf), Texas A&M Univ (935 atıf) ve Univ Oklahoma (900 atıf) şeklinde gerçekleşmiştir. Bağlantı gücü açısından kurumların sıralaması 52 bağlantı ile Univ Calif Berkeley, 41 bağlantı ile Columbia Univ. ve 39 bağlantı ile Univ. Chicago olarak tespit edilmiştir. Toplamda 15 küme, 342 bağlantı ve toplam bağlantı gücü 382 olarak tespit edilmiştir.

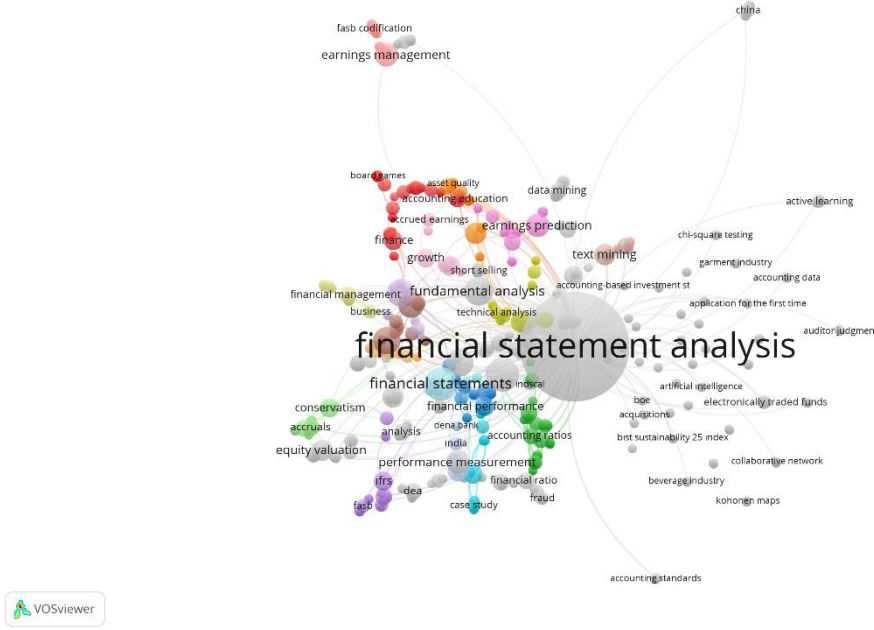
Şekil 4. Kurumlara Göre Atıf Bağları

Anahtar Sözcük Analizi

Mali tablo analizi ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan anahtar kelimeler incelendiğinde 125 tekrar ile financial statement analysis (mali tablo analizi), 12 tekrar ile financial ratios (finansal oranlar), 12 tekrar ile financial statement (mali tablolar), 8 tekrar ile ratio analysis (oran analizi) ve 9 tekrar ile fundamental analysis (temel analiz) kelimelerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Toplam bağlantı gücü bakımından da sıralama financial statement analysis, financial ratios, financial statement, ratio analysis ve fundamental analysis şeklinde gerçekleşmiştir.

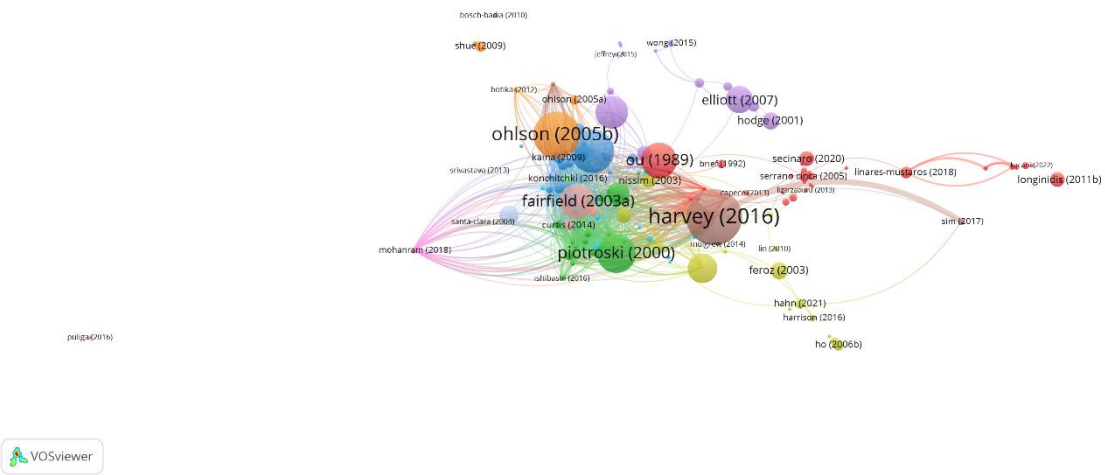
Şekil 5. En Sık Kullanılan Anahtar Kelime Bağları

Metinlerin Bibliyografik Eşleşme Analizi

Bibliyografik eşleşme, bağımsız iki kaynağın alıntılıdığı ortak bir çalışmaya atıf yapılması halini göstermektedir. En az 1 atıf almak ölçütüyle seçilen ve bağlantı olan 143 öge ile gerçekleştirilen analize göre 12 küme, 2046 bağlantı ve 5506 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. Aralarında en çok bibliyografik eşleşme bulunan araştırmalar 900 alıntı ile Harvey (2016), 632 alıntı ile Ohlson (2005b) ve 545 alıntı ile Givoly (2000) olmuştur. Toplam bağlantı gücünün en yüksek olduğu çalışmalar Harvey (2016), Soliman (2008) ve Jun (2022) şeklinde tespit edilmiştir.

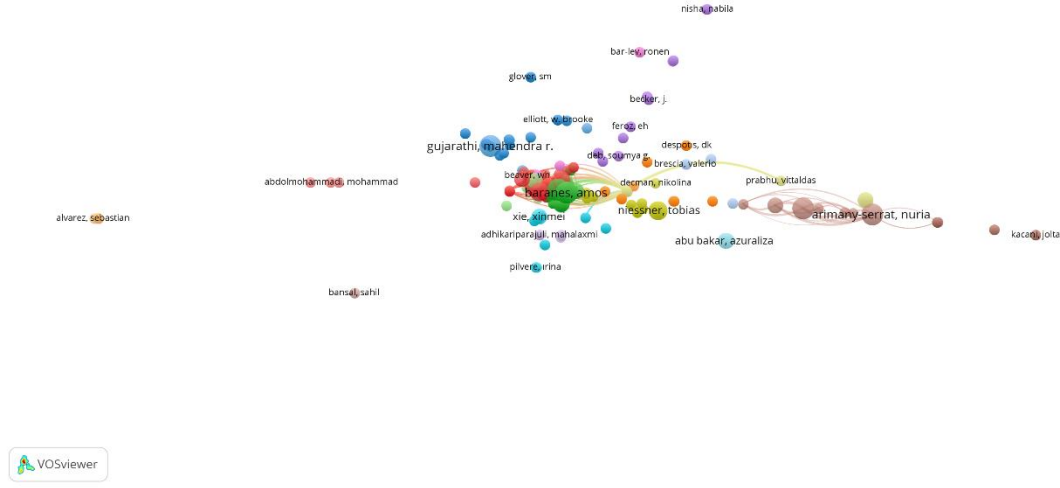
Şekil 6. Eserlerin Bibliyografik Eşleşme Bağları

Yazarların Bibliyografik Eşleşme Analizi

En az 1 eser yayınlamış ve 1 atıf almış olmak kriteri ile seçilen ve aralarında bağlantı bulunan 319 öge birim ile yapılan analize göre 17 küme, 9612 bağlantı ve 54896 toplam bağlantı gücü elde edilmiştir. En fazla bibliyografik eşleşme olan yazarlar 900 alıntı ile Harvey Campbell (6706 bağlantı gücü), 900 alıntı ile Liu Yan (6706 bağlantı gücü) ve 900 alıntı ile Heqing Zhu (6706 bağlantı gücü) şeklinde belirlenmiştir.

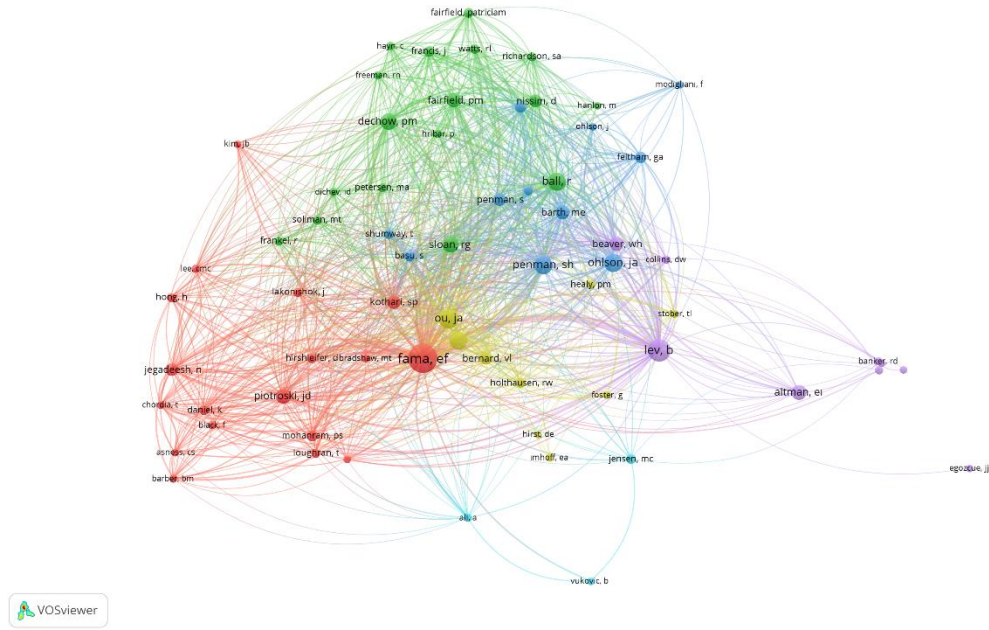
Şekil 7. Yazarların bibliyografik eşleşme bağları

Yazarların Ortak Atıf Analizi

Bir yayında atıf yapılan farklı kaynaklar co-citation (ortak atıf) olarak adlandırılır. Atıf sayısı minimum 10 seçilerek 67 öge üzerinden yapılan analize göre toplamda 6 küme, 1518 bağlantı ve 12000 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. En fazla ortak atıf yapılan yazarlar EF Fama (142), B Lev (84) ve Ja Ou (63) olarak tespit edilmiştir.

Şekil 8. Ortak atıf yapılan yazarlar arası bağlar

SONUÇ

Rekabetin gittikçe daha da arttığı günümüz koşullarında mali tabloların ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, işletmelerin hem mevcut durumunu değerlendirmesi ve hem de geleceğe yönelik öngörude bulunarak planlama yapabilmesi açısından önem arz etmektedir. İşletmelerin iç ve dış paydaşları işletmenin mali durumunu ve faaliyetlerinin başarı derecesini bilmek isterler. Söz konusu bilgiler ise mali tablolardan elde edilebilmektedir. Mali tabloların analiz teknikleri ile yorumlamaya hazır hale getirilmesi daha anlaşılır bilgilerin elde edilmesine neden olmaktadır. Ayrıca işletmelerin tüm alanlarda alacakları kararların doğruluk payı artmaktadır.

Çalışmanın amacı geçmişten bugüne kadar yapılmış olan mali tablo analizi araştırmalarının nicel bakış açısı ile incelenmesidir. 1980-2024 arası dönemdeki araştırmaların incelendiği çalışmada yapılan analizler sonucunda birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Mali tablo analizi ile ilgili tüm kavramların ve bağlantıların ortaya konulması çalışmanın literatüre katkısı açısından önemli olacaktır.

Mali tablo analizi ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar üzerinden ortaya koyulan kavramsallaştırmalar ile ilgili 1980-2024 yıllarında farklı disiplinlerden 225 makale, 16 kitap bölümü, 10 editoryal yazı, 70 bildiri, 6 erken görünümde araştırma, 5 derleme, 15 kitap incelemesi ve 1 kitap türü çalışmaya ulaşılmıştır. Mali tablo analizi ile ilgili 319 çalışmanın yıllara göre dağılımları incelendiğinde, en fazla 2014 (28 çalışma), 2022 (22 çalışma) ve 2016 (21 çalışma) yıllarında olduğu; en fazla çalışma yapanların Chinhwee Tan, Thomas Robinson ve Nuria Arimany-Serrat olduğu görülmüştür. Araştırma alanları dikkate alındığında sıralama işletme finansmanı (168), yönetim (49), işletme (35), ekonomi (29) ve eğitim araştırmaları (21) şeklinde olmaktadır. Yazarlara ilişkin bulgular incelendiğinde en fazla atıf alan yazarların 900 alıntı ile Campbell Harvey, Yan Liu ve Nuria Arimany-Serrat olduğu görülmektedir. Ülkelere göre yayınlar incelendiğinde sıralamanın ABD (118), Çin (26) ve İspaya (20) şeklinde olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada kurumlara yapılan atıf sayıları incelendiğinde en çok atıf alan çalışmaların Duke Univ (957 atıf), Texas A&M Univ (935 atıf) ve Univ Oklahoma (900 atıf) kurumlarına ait olduğu

görülmektedir. Mali tablo analizi ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan anahtar kelimelerin sırasıyla financial statement analysis, financial ratios, financial statement, ratio analysis ve fundamental analysis olduğu tespit edilmiştir.

Literatürde daha önce mali tablo analizi kavramının bibliyometrik incelemeye dahil edildiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. 1980’li yıllardan itibaren dikkat çekmeye başlayan mali tablo analizi konusundaki çalışmalar yıllar geçtikçe daha fazla literatüre girmeye başlamıştır. Gittikçe artan rekabet işletmelerin geçmiş ve mevcut durumlarının daha iyi anlaşılmasını ve analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Mali analiz kavramının bu denli önemli hale gelmesi çalışmanın önemini artırmaktadır. Çalışmanın en önemli kısıtı sadece WOS Core Collection’da bulunan araştırmaların ele alınmasıdır. Daha sonra yapılacak çalışmalara Scopus, TÜBİTAK Ulakbim gibi diğer ulusal ve uluslararası veri tabanlarının dahil edilmesi sonuçların zenginleşmesine neden olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKCANLI, Fatma, SOBA, Mustafa ve KESTANE, Ali (2013), “İMKB’ye Kote Edilmiş Havayolu Taşımacılığı Sektöründe Trend Analizine İlişkin Örnek Bir Uygulama”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6/3, 191-207.
- AKDOĞAN, Nalan ve TENKER, Nejat (2003), Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Gazi Kitabevi, Ankara.
- AKGÜÇ, Öztin (2010), Finansal Yönetim (8. Baskı), Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- AKGÜÇ, Öztin (2011), Mali Tablolar Analizi (14. Baskı), Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- ANCARLI, Süleyman, Erhan, KARACA, Süleyman, Serdar ve BAŞCI, Eşref, Savaş (2023), “Blockchain Kripto Varlık Bitcoin Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz Web of Science Uygulaması”, Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi, 5(1), 44-72.
- AVAN, Esra (2023), Hastane Hizmetleri Alt Sektörünün Finansal Performansının Trend Analiziyle İncelenmesi, Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1, 1-11.
- AYDIN, Nurhan, BAŞAR, Mehmet ve COŞKUN, Metin (2010), Finansal Yönetim, Detay Yayıncılık, Ankara.
- BAKIR, Hasan ve ŞAHİN, Cumhur (2009), Yöneticiler İçin Finansal Tablolar Analizi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- BÜLÜÇ, Ferda, ÖZKAN, Okan ve AĞIRBAŞ, İsmail (2018), “Üniversite Hastanelerinin Finansal Performansının Trend Analiziyle Değerlendirilmesi”, 2. Uluslararası 12. Ulusal Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi, 11-13 Ekim 2018 Bodrum, Muğla.
- CEYLAN, Ali ve KORKMAZ, Turhan (2018), Finansal Yönetim Temel Konular, Ekin Yayınevi, Bursa.
- ÇİL, KOÇYİĞİT, Seyhan, BIYIK, Erhan ve ERTAŞ, Şermin (2022), “Özel Bir Sağlık İşletmesinin Finansal Performansının Trend Analizi ile Değerlendirilmesi”, Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1), 165-180.
- ÇABUK, Adem (2013), Mali Analiz, (Ed. Saime Önce), Bölüm: Finansal Tablolar ve Mali Analiz, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3013, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1966, Eskişehir.
- DEMİR, Zekeriya (2022), “Türk Savunma Sanayi Şirketleri ile Defense 100 Şirketlerinin Trend Analizi İle Karşılaştırılması: Örnek Uygulama”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1, 168-195.
- DİRİK, Deniz, ERYILMAZ, İnan ve ERHAN, Tuğba (2023), “Post-Truth Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmaların Vosviewer ile Bibliyometrik Analizi”, Sosyal Mucit Academic Review, 4(2), 164-188.
- EKŞİ, Hail, İbrahim (2010), “Firmaların Ölçekleriyle Krizden Etkilenme Düzeylerinin Karşılaştırılması: Tekstil Sektörü Örneği”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 4, 65-78.
- ELMAS, Bekir (2019), Finansal Tablolar Analizi (Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı), Nobel Yayınevi, Ankara.

- GÖÇER, Kenan (2015), “Mali Tablolar Analizi: Pendik Belediyesi Örneği”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt: X Sayı: I, 139-161.
- KARAPINAR, Aydın ve ZAFİF, AYIKOĞLU, Figen (2009), Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile Uyumlu Finansal Analiz, Gazi Kitabevi, Ankara.
- LAZOL, İbrahim (2010), Mali Analiz Uygulamaları, Ekin Yayınevi, Ankara.
- MAZMAN, İTİK, Ülkü (2021), “Mali Tablolar Analizi: Borsa İstanbul (BİST)’da Faaliyet Gösteren Bir Gıda İşletmesinde Uygulama (2015-2019)”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 80, 1641-1661.
- MÜNYAS, Turgay (2018), Finansal Yönetim ve Portföy Yönetim Teorisi, Bölüm: Finansal Tablolar ve Rasyo Analizi, Editör: Turgay Münyas, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- OMAĞ, Aclan (2014), “Yüzde Yöntemi ile Analiz ve Gıda Sektörüne Yönelik Bir Uygulama”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 11; 65-82.
- ÖZARİ, Çiğdem ve DEMİR, EROL, Esra (2019), “Trend Analizi ve Gri İlişkisel Analiz Yöntemleriyle Finansal Performans Analizi”, Research Studies Anatolia Journal, Vol: 2, Issue: 5; 230-246.
- ÖZER, Özlem (2012), “Mali Tablolar Analizi: Bir Hastane Örneği”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı: 6, 183-199.
- SAVCI, Mustafa (2009), Mali Tablolar Analizi, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- SEVİM, Şerafettin (2013), Mali Analiz, (Ed. Saime Önce), Bölüm: Finansal Tablolar ve Mali Analiz, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3013, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1966, Eskişehir.
- TOPAK, Mehmet, Sabri., Finansal Tablolar Analizi Ekonometri, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/ekonometri_ue/finansaltablolaranalizi.pdf, (17.10.2024).
- TOROSLU, M. Vefa ve DURMUŞ, Cem, Niyazi (2013), Finansal Tablolar Analizi, Kavramlar-Analiz Teknikleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

KUŞAKLAR ARASI DESTİNASYON SEÇİM ÖNCELİKLERİNİ ANLAMAK: X, Y VE Z KUŞAĞI ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ¹

Gürkan ALAGÖZ²

Erkan GÜNEŞ³

ÖZET

Destinasyon seçimi, turizm rekabet gücünün değerlendirilmesinde önemli bir bileşen olarak kabul edilmektedir. Destinasyon tercihlerini etkileyen çeşitli faktörler üzerine yapılan birçok araştırma bulunmakla birlikte, kuşak farklılıklarının destinasyon seçimi üzerindeki etkilerinin daha derinlemesine incelenmesi gerektiği gözlemlenmektedir. Bu araştırma, X, Y ve Z kuşakları arasında destinasyon seçimi üzerinde etkili olan faktörler bakımından herhangi bir farklılık olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, son bir yıl içerisinde tatil amacıyla seyahate çıkmış ve 18 yaşını geçmiş katılımcılar üzerinde bir anket uygulanmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilen ankete 330 kişi katılmıştır. Verilerin analizi sonucunda, destinasyon seçiminde etkili olan altyapı olanakları, bilgi erişim olanakları ve destinasyonun turistik çekicilikleri açısından kuşaklar arasında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Ayrıca, araştırmaya katılan bireylerin eğitim düzeyleri ile destinasyon seçim davranışları arasında da farklılıklar tespit edilmiştir. Bu araştırmanın bulguları, destinasyon pazarlama organizasyonlarına etkili pazarlama stratejileri geliştirme konusunda fırsatlar sunacak ve farklı kuşakların satın alma davranış niyetlerinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Destinasyon, Destinasyon Seçimi, X, Y ve Z kuşağı

UNDERSTANDING GENERATIONAL DIFFERENCES IN DESTINATION CHOICE PRIORITIES: A COMPARATIVE ANALYSIS OF GEN X, Y, AND Z

ABSTRACT

Destination choice is considered a key component in assessing the competitiveness of tourism destinations. While numerous studies have been conducted on the various factors influencing destination preferences, it has been observed that the impact of generational differences on destination choice requires deeper investigation. This study aims to determine whether there are any differences in the factors influencing destination choice among the X, Y, and Z generations. To this end, a survey was conducted among participants who had traveled for holiday purposes within the past year and were over 18 years old. The survey conducted using the convenience sampling method was participated in by 330 individuals. The analysis of the data revealed significant differences between the generations in terms of factors such as infrastructure facilities, access to information, and the tourist attractions of the

¹ This study was presented as an oral presentation under the title "Factors Influencing Destination Choice: A Comparison Between Generations X, Y and Z" at the 8th International West Asia Congress of Tourism Research held from April 25-27, 2024, and it was published as an abstract in the congress proceedings.

² Assoc. Prof., EBYU, Vocational School of Tourism and Hotel Management, galagoz@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7446-6220

³ Assoc. Prof., EBYU, Vocational School of Tourism and Hotel Management, egunes@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9196-3958

Geliş Tarihi: 21.11.2024 / Kabul Tarihi: 24.12.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır.

destination. Furthermore, differences were found between the participants' education levels and their destination selection behaviors. The findings of this research provide opportunities for destination marketing organizations to develop effective marketing strategies and contribute to a deeper understanding of the purchasing behavior intentions of different generations.

Key Words: Destination, Destination Choice, Generation X, Y and Z.

INTRODUCTION

People travel for a variety of purposes. Once the decision to take a vacation is made, the question of where to go becomes the next consideration. The destination must align with the purpose of the vacation. At this stage, the destination selection process begins. During this process, individuals' sociodemographic characteristics, alongside attractive factors, play a significant role. The topic of destination choice, which occupies the attention of tourists, has been extensively studied in the literature (Morley, 1994; Eşitti & Işık, 2015; Pan, Rasouli & Timmermans, 2021; Cooper & Buckley, 2022). Due to the intense competition among tourist destinations, understanding customer desires and needs, as well as identifying the factors influencing the decision-making process, is crucial for retaining existing customers and attracting potential ones (Davras & Uslu, 2019).

There are many factors that influence destination selection. For instance, how tourists obtain information about a destination (Eşitti & Işık, 2015), their experiences (Ahn et al., 2013), travel duration, attractive factors, and the number of tourist attractions can all play a role in the decision-making process (Wu et al., 2011). According to Demir (2010), accommodation and transportation options, recreational attractions, historical and natural sights, and socio-cultural values are influential in the destination selection process. Davras and Uslu (2019) state that information and adventure, transportation and activity opportunities, socio-cultural activities, natural attractions, travel prestige, entertainment, and relaxation factors also affect destination choice.

Although variables such as education, income, gender, occupation, social class, place of residence, and marital status have been suggested to influence tourists' perceptions and destination image, age is considered an important determinant of both image and travel behavior (Huang & Petrick, 2010). However, in order to properly understand the role of age in tourist preferences, marketing, promotion, and segmentation studies should be examined according to generational theory. The generational approach is suggested to provide richer information than age-based segmentation, as the time period in which a person lives has an impact on their consumption behavior (Huang & Petrick, 2010; Gardiner et al., 2014). Karacaoğlu (2021) emphasizes that the attractiveness factors of a destination should be organized in terms of the needs, desires, and expectations of different generations, and that tourism stakeholders should adopt a generational market segmentation approach. Recently, the impact of generational differences on destination selection has been addressed in many studies in the socio-demographic context (Zorlu & Candan, 2023; Vrhoci et al., 2021).

In this context, determining the level of perception regarding the factors influencing destination selection is important. The primary aim of this study is to identify whether the importance given to factors affecting destination selection varies across generations. Additionally, another objective of the research is to explore whether there are differences in destination selection based on gender, marital status, and educational background. In this framework, the study first addresses destination selection and generations, followed by the relationship between generations and destination choice, and hypotheses are developed in line with the relevant

literature. It is anticipated that the findings of this study will make significant contributions to destination stakeholders and the related literature.

1. CONCEPTUAL FRAMEWORK

1.1. Generational Differences and Destination Choice

A generation refers to a group of individuals born in a specific period and shaped by the values, attitudes, and lifestyles influenced by that era, reflecting its characteristics. Different generations carry symbols and traits that bind them within the group and distinguish them from others. Members of a generation are connected through a shared network of perceptions, emotions, and desires. Generally, generations are categorized by age, as age serves as an indicator that simplifies understanding of society. This phenomenon is explained by generational theory, where each generation is shaped by the unique value judgments of the time in which it exists (Chen, 2010). Generations are not solely based on birth years, but are composed of individuals whose attitudes, values, and experiences are shaped by shared historical events. Individuals within a generation share a system of common values, beliefs, and expectations, formed by the historical or environmental events they experienced at a particular time (Leiter et al., 2010).

A human lifetime is divided into four stages: childhood, young adulthood, middle age, and old age. A social generation consists of individuals in similar age groups who are shaped by common historical events and tend to have similar experiences during the same life stage. These experiences shape the beliefs, behaviors, and social identities of the members of the generation (van Twist & Newcombe, 2021). There is no clear consensus on the exact birth years for each generation. However, common classifications include Generation X, which refers to those born between 1965 and 1980; Generation Y (Millennials), born between 1981 and 1995; and Generation Z, born between 1996 and 2010 (Kim et al., 2015). This study adopts this classification.

As a social phenomenon, tourism, which emerges as part of this dynamic social environment (Špindler, 2018), can influence customer preferences and enhance experiences by adopting generational changes and technological developments (Pricope Vancia et al., 2023). Among the key decisions tourists make are whether to travel, where to go, who to travel with, when to travel, the length of stay, and the budget to be spent. Although destination policymakers and planners are highly interested in how potential tourists make these decisions, the most determining factor is the select of destination, i.e., the destination choice (Alvarez & Brida, 2019). The "where to go" question is one of the most important aspects of vacation preferences (Oppewal et al., 2015). Tourism destinations are areas where tourism products and services are offered; they are complex to manage but critically important in terms of tourism marketing (Güneş, 2018). Destination choice in tourism is seen as a critical and complex decision-making process. This process is hierarchical, sequential, and multi-stage, and it varies according to psychological, demographic, and social profiles (Pandey & Joshi, 2021).

1.1.1. Generation X

Generation X refers to individuals born between 1965 and 1980. This generation has been significantly influenced by events such as the 1973 Oil Crisis, the end of the Cold War, and the HIV/AIDS epidemic, all of which have shaped their behavior (Li et al., 2013). Generation X is media-savvy and experienced; although television remains a major source of advertising, only advertisements tailored to their preferences are effective. They are sensitive to messages emphasizing security, safety, and independence, and seek products that promise reliability and ease of life. Premium quality and brand prestige play a significant role in their purchasing decisions. They generally prefer activities that offer comfort and relaxation. When choosing travel options, they prioritize economic benefits such as travel packages, price discounts, and coupons, and favor destinations like beaches, amusement/theme parks, and spectator sports (Huang & Petrick, 2010). Compared to other generations, this cohort is more likely to travel with children (Li et al., 2013), and budget is a determining factor in their travel decisions, with opportunities and special discounts playing a more prominent role in their holiday preferences (Špindler, 2018).

1.1.2. Generation Y

Generation Y, also known as Millennials, includes individuals born between 1981 and 1995. This generation has been shaped by the effects of globalization. Globalization has led to the blurring of borders between countries, the merging of cultures, and greater access to products and services worldwide. Dual-income households have become the norm, providing better opportunities for children's development. The core values of this generation include independence, ambition, innovation, and growth, while ethical values, multiculturalism, social sensitivity, and digital communication technologies are also central. Generation Y is a highly mobile cohort, willing to travel and relocate, and has expanded its social networks not only within their own countries but also internationally (Hysa et al., 2021). This generation has lived through significant historical events such as the Collapse of the Soviet Union, the First Gulf War, the Rise of the Information Age, and the widespread use of the internet, all of which have influenced their behavior. Compared to older generations, they travel more frequently (Li et al., 2013) and are influenced by informational content from destinations and travel brands. They also tend to prefer non-touristy destinations, local recommendations, all-inclusive resorts, and cruises as part of their travel choices (Špindler, 2018). Having grown up with digital technologies, this generation has brought about significant changes in tourism marketing, transforming the demand and supply dynamics in the tourist market (Starcevic & Konjikusic, 2018).

1.1.3. Generation Z

Generation Z refers to individuals born between 1996 and 2010. This generation is typically characterized by an interest in interactive, personalized tourist experiences, which they share on their preferred social media platforms (Poruțiu et al., 2024). They have developed distinct behavioral habits in economic, social, cultural, and political domains. Born in a period of rapid technological advancement (Güneş et al., 2022). Generation Z lives in the era of Industry 4.0, heavily interacting with the internet and social media, and engaging with concepts like smart cities and smart tourism (Nguyen, 2021). They are not only open to technological innovations but also to discovering new places. This generation consists of multitaskers, and

social media serves as their primary means of communication. Members of Generation Z are highly open to the world and eager to engage in various tourist activities, although they often lack financial resources due to not yet being fully employed or being dependent on their parents. As a result, family or friends' local holidays are more common among them (Hysa et al., 2021). Members of Generation Z are more inclined to save money on their travels, often opting for budget flights, accommodation, and low-cost spending. Due to their lower incomes, they generally prefer nearby and accessible destinations, which offers them more affordable and practical travel experiences. This preference reflects both their financial situation and their desire to explore diverse experiences around them (Poruțiu et al., 2024).

This generation, which represents today's youth, has been deeply affected by global events such as globalization, terrorism, the 2008 financial crisis, technological developments, and the Covid-19 pandemic, all of which have shaped their attitudes, beliefs, and behaviors. Understanding this generation is crucial, as by 2020, they accounted for 32% of the global population, making them a significant demographic force worldwide (Pinho & Gomes, 2023). Their habits, including travel preferences, have the potential to influence future generations (Puiu et al., 2022).

1.2. Development of Research Hypotheses

An important objective of tourism demand analysis is to understand the societal behavior towards a destination across different generations. In this context, it is crucial to examine how tourists from different generations choose their destinations and what factors influence these decisions (Seddighi & Theocharous, 2002). Therefore, it is beneficial to explore tourist behaviors, particularly consumption habits, from an intergenerational analytical perspective (Li et al., 2013). Specifically, age is highlighted as one of the fundamental factors influencing behaviors (Octaviana & Mardiyana, 2024). Individuals planning trips based on age have different expectations, needs, and preferences regarding how they spend their vacations, which leads to diversity in vacation purposes, destination choices, and timing (Hysa et al., 2021). In a study by Poruțiu et al. (2024), a significant shift in travel preferences was observed between the Generation Z and Generation Y, particularly concerning domestic travel. Unlike previous generations, Generation Z shows more interest in exploring domestic destinations rather than traveling abroad. A study by Akşit Aşık (2020) revealed significant differences between Generation Y and Generation Z in terms of factors influencing destination choices. Li et al. (2013) also noted that tourists from different generations exhibit differing preferences regarding travel destinations and future destination choices. In another study, participants from Generation Z identified entertainment and sports facilities as the most important factors when choosing a vacation destination, while Generation Y participants prioritized the natural environment and entertainment opportunities. Generation X participants, on the other hand, ranked the natural environment and safety as the most significant factors. Generation Z places more emphasis on sports facilities, Generation Y on the natural environment, and Generation X on safety, while all generations shared historical and cultural attractions as a common priority (Özaltaş Serçek & Serçek, 2017). Based on this information, the following hypothesis is proposed:

H₁: The factors influencing destination choice differ by generation.

Demographics are a key determinant of international tourism supply and demand trends (Gidebo, 2021). Specifically, vacation habits and destination choice behaviors are strongly correlated with demographic and lifestyle characteristics. Understanding how different market segments assess various tourism destinations can increase opportunities for highlighting the right destinations and optimizing marketing strategies (Buhalis & Law, 2008). This underscores the importance of understanding the psychological and demographic factors that shape tourist behavior (Octaviany & Mardiyana, 2024). Several studies in the literature have identified the impact of sociodemographic variables on destination selection and attractiveness. In a study by Almeida (2020) examining the role and relationship of sociodemographic variables in destination selection, it was found that the most significant sociodemographic factors influencing tourist behavior were country of origin, age, gender, and income level. Uslu et al. (2020) found that marital status plays a moderating role in the relationship between destination interest and loyalty. Woyo et al. (2019) concluded that there are significant differences between the perceived attractiveness of a destination and variables such as education level and the continent of residence. Another study found significant differences between domestic and international tourism destination choices based on variables such as gender, age, income, and education level (Slak Valek et al., 2014). Based on these findings, the following hypotheses are proposed:

H₂: The factors influencing destination choice differ by gender.

H₃: The factors influencing destination choice differ by marital status.

H₄: The factors influencing destination choice differ by education level.

2. METHOD

Intense competition in the tourism and destination markets, along with the many factors influencing tourists' destination choices, constantly encourages destination planners, marketers, and managers to conduct research (Ünal & Çakır, 2020). In order for destinations to maintain their competitive advantage in the tourism market, it is essential to closely monitor industry developments, accurately analyze tourists' demands, and develop strategies accordingly, as these are key elements of a successful destination selection (Apak, 2023). One of the most important aspects of the tourism purchase decision process is destination choice. Making the optimal choice among alternatives is crucial. Many people pay attention to various factors when selecting a destination for their vacation. In this context, the tourist infrastructure of destinations, such as accommodation, transportation, food and beverage, the local population's behavior toward tourists, information facilities, and attractions, play a significant role in making the tourism purchase decision. It is believed that individual characteristics influence the destination choice process. The purpose of this study is to investigate whether the birth period has an impact on the purchase decision. In this context, it is suggested that there might be differences in destination preferences among tourists from different generations. The main objective of the study is to determine whether there are differences in the factors influencing destination choice across generations. Additionally, identifying differences based on other demographic variables is also one of the research goals.

A quantitative research method has been used in this study. A two-part questionnaire has been developed to assess sociodemographic characteristics and factors influencing destination selection. The questionnaire includes questions on gender, marital status, education, occupation, year of birth, frequency of travel, travel companions, and sources of information about destinations, as well as 20 items related to factors affecting destination choice. The scale for factors influencing destination choice was developed by Tomić and Bozic (2015) and adapted to Turkish by Ünal (2020). The scale consists of 20 items across three factors: Destination Infrastructure Facilities (DINFR) with eight items, Destination Information Facilities (DINFO) with six items, and Destination Tourist Attractions (DTA) with six items. The validity and reliability of the scale have been confirmed by Ünal (2020). Participants rated the statements on a 5-point Likert scale: 1 = Strongly Disagree, 5 = Strongly Agree.

The population of the study consists of individuals who have traveled at least once for tourism in the past year. A total of 330 individuals participated in the online survey conducted between February 15 and March 25, 2024, using a convenience sampling method. The sample size was determined by referencing the total number of items in the questionnaire, with a sample size 5 to 10 times the number of items (Bryman & Cramer, 2001).

Before conducting the data analysis, the normality assumption of the scale was evaluated. The skewness and kurtosis coefficients of the items were found to be consistent with a normal distribution (Kline, 2016). The reliability of the scale was assessed, and the overall reliability coefficient ($\alpha = 0.878$) was found to be satisfactory. For the subscales, DINFR ($\alpha = 0.812$), DINFO ($\alpha = 0.712$), and DTA ($\alpha = 0.731$) were also found to be reliable, indicating that the scale and its factors meet the reliability conditions (Kayış, 2010). For data analysis and hypothesis testing, frequency analysis, t-tests, and analysis of variance (ANOVA) were employed.

3. RESULTS

3.1. Demographic Findings

Table 1 presents the demographic characteristics of the participants. According to this, 52.4% of the participants are male, while 47.6% are female. When examining the distribution of participants across generations, 15.5% belong to Generation X, 56.4% to Generation Y, and 28.2% to Generation Z. Regarding vacation frequency, 72.1% of the participants take a vacation at least once a year.

Table 1. Demographic Characteristics

Gender	n	%	Education Level	n	%
Female	157	47,6	High School and Below	43	13,1
Male	173	52,4	University	178	53,9
			Postgraduate	109	33
Marital Status	n	%	Information Source	n	%
Married	186	56,4	Friends	60	18,2
Single	144	43,6	Internet ve Social Media	215	65,2
Vocation Frequency	n	%	Travel Agency	11	3,3
At least once a year	238	72,1	Other	44	13,3
Twice a year	60	18,2			

Three or more times	32	9,7	Travel Companion	n	%
Generation	n	%	Alone	36	10,9
Generation X	51	15,5	With Friends	59	17,9
Generation Y	186	56,4	With Relatives	50	15,2
Generation Z	93	28,2	With Family	185	56,1
Total				330	100

It can be inferred that more than half of the participants travel on vacation with their families. The majority of participants gather information about their travel destination through the internet and social media before embarking on a trip.

3.2. Findings Regarding the Factors Affecting Destination Choice

Table 2 presents the participation averages for the statements regarding the factors influencing the participants' destination choice. Initially, when considering infrastructure opportunities, the overall participation average is found to be ($\bar{x} = 4.28$). Among the statements related to this factor, the aspect most emphasized by the participants is the availability of high-quality and reasonably priced accommodation options ($\bar{x} = 4.51$). Additionally, transportation and accessibility to the destination are also among the most prioritized infrastructure opportunities.

Table 2. Participation Averages Regarding the Factors Affecting Destination Choice

Factor	$\bar{x}$	s.d.
Destination Infrastructure Facilities	4,28	0,49
Destination Information Facilities	4,10	0,51
Destination Tourist Attractions	4,12	0,50

When examining the information accessibility of the destination, the most emphasized factors are the accessibility of information ($\bar{x} = 4.4$) and the presence of photos and videos about the destination ($\bar{x} = 4.35$). The overall average of this factor is high ($\bar{x} = 4.10$). Lastly, the factor of tourist attractions at the destination has been evaluated. The overall average of this factor is high ($\bar{x} = 4.12$). Within this factor, natural attractions ($\bar{x} = 4.34$), climatic characteristics ($\bar{x} = 4.18$), and the cultural heritage of the destination ($\bar{x} = 4.14$) were assigned a high level of importance.

3.3. Hypothesis Testing

This study aims to determine whether the importance of factors affecting destination choice differs according to demographic variables. In this context, the results of the variance analysis conducted to examine whether the factors influencing destination selection vary by generation are presented in Table 3. According to this analysis, the participation levels in DINFR, DINFO, and DTA factors differ according to the generation in which the participants were born. Participants from Generation Y assign a higher level of importance to the factors influencing destination selection compared to other participants. On the other hand, Generation Z participants, except for DINFO, have placed lower importance on the factors influencing destination selection compared to Generation X and Y. Based on this result, H_1 is accepted.

Table 3. Factors Influencing Destination Choice According to Generations

Factor	Gen	n	$\bar{x}$	s.d.	F	p	Difference
DINFR	X	51	4,34	0,62	6,343	0,002*	3<2** 3<1**
	Y	186	4,34	0,46			
	Z	93	4,13	0,43			
DINFO	X	51	3,98	0,65	5,284	0,006*	3<2** 2>1**
	Y	186	4,18	0,50			
	Z	93	4,01	0,40			
DTA	X	51	4,08	0,68	3,632	0,028*	3<2**
	Y	186	4,18	0,47			
	Z	93	4,02	0,41			

*p<0.05

The results of the t-test conducted to examine whether the factors influencing destination choice differ according to gender and marital status are presented in Table 4. According to this analysis, no significant differences were found between the groups. Therefore, H₂ and H₃ are not accepted.

Table 4. Factors Influencing Destination Choice According to Gender and Marital Status

Variables	DINFR			DINFO		DTA	
	n	$\bar{x}$	s.d.	$\bar{x}$	s.d.	$\bar{x}$	s.d.
Gender							
Female	157	4,32	0,41	4,14	0,46	4,16	0,45
Male	173	4,24	0,55	4,07	0,54	4,08	0,53
t-test	t	1,339		1,397		1,413	
	p	0,181		0,163		0,159	
Marital Status							
Married	186	4,32	0,52	4,11	0,54	4,14	0,53
Single	144	4,23	0,44	4,09	0,45	4,10	0,45
t-test	t	1,624		0,454		0,715	
	p	0,105		0,650		0,475	

*p<0.05

The results of the variance analysis conducted to determine whether the factors influencing destination choice vary according to the participants' educational level are presented in Table 5.

Table 5. Factors Influencing Destination Choice According to Educational Level

Factor	Educational level	n	$\bar{x}$	s.d.	F	p	Difference
DINFR	High School and Below	43	4,28	0,59	5,488	0,005*	2<3**
	University	178	4,20	0,49			
	Postgraduate	109	4,40	0,41			
DINFO	High School and Below	43	4,02	0,51	5,833	0,003*	2<3**
	University	178	4,04	0,49			
	Postgraduate	109	4,24	0,51			
DTA	High School and Below	43	4,10	0,38	5,249	0,006*	2<3**
	University	178	4,05	0,50			
	Postgraduate	109	4,24	0,51			

*p<0.05

According to Table 5, it is observed that participants with postgraduate-level education place a higher level of importance on the factors influencing destination choice compared to other participants. Therefore, H₄ is accepted.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

This study presents the results of an investigation into the most important factors influencing destination selection during the participants' most recent and planned holidays. The sample consists of individuals from Generations X, Y, and Z who have previously visited a holiday destination. The research examines whether there are significant differences in the importance levels of destination attributes across these three generations.

Motivations, goals, and expectations of travelers vary. People born in the same period are likely to share similar perspectives shaped by the conditions and influences of that time. It is expected that individuals born in different periods will have different preferences (Yılmaz, 2023). Understanding the various attitudes associated with the travel preferences of different generations is of significant importance to both researchers and practitioners. For example, answering questions such as how each generation accesses travel information and what activities they enjoy during their leisure time helps in understanding the factors that a destination must possess to attract customers, contributing to the development of effective marketing strategies by tourism stakeholders (Huang & Petrick, 2010).

The study reveals that all factors influencing destination choice are considered highly important. The highest priority is given to destination infrastructure, while opportunities for destination information are regarded as the least important. Participants place the highest importance on "quality and affordable accommodation options." Therefore, quality and affordable accommodation infrastructure emerges as a crucial factor in destination choice. The least importance is attributed to "nightlife and entertainment options." Destination infrastructure has also been identified as a significant factor influencing preferences in similar studies (Ünal, 2020). Another study conducted on a tourism destination found that "accommodation and transportation options" and "historical and natural attractions" were the key factors (Demir, 2010). In a similar study, the primary factors for Generation Y tourists were affordable prices and ease of transportation (Albayrak & Özkul, 2013).

When evaluating the research hypotheses, it was found that the perception of factors influencing destination preference varied according to generation, in line with the study's main objective. When examining intergenerational differences, X and Y generations placed more importance on destination infrastructure, including affordable food and beverage establishments, accommodation facilities, transportation options, and the hospitality of the local population, compared to Generation Z. The Y generation, however, placed greater emphasis on destination information access than the other generations. This factor includes the availability of information about the destination, nightlife, and entertainment options. In terms of destination tourist attractions, the Y generation participants attached more importance to climatic features, adventure opportunities, cultural heritage, shopping facilities, and natural attractions than the X and Z generations.

Age is known to be a significant variable influencing a tourist's destination choice (Hysa et al., 2021; Octaviany & Mardiyana, 2024). Understanding tourist behaviors and habits from an intergenerational perspective can be beneficial (Li et al., 2013). Consumer behavior is significantly influenced by demographic factors, and in this context, the concept of generation serves as an effective indicator in understanding a traveler's behavior. This has led to the rise of generational studies as a key area of research (Vrhoci et al., 2021).

Regarding the perception of factors influencing the preferences of Generations X, Y, and Z, the highest participation average is attributed to Generation Y. Destination infrastructure, information access, and tourist attractions are more important for this generation. When examining the research results as a whole, the differences between Generations X and Y become increasingly indistinct. While more similarities are found between Generations X and Y, Generation Z differs significantly from the other generations. The findings of this study are consistent with similar research. For example, in one study, Generation Y participants were found to prioritize scenic views, cultural (art, history) assets, the popularity of the travel destination, and the development of communication services when selecting a destination. In general, significant differences in destination selection emerged between the Baby Boomer, X, and Y generations (Karacaoğlu, 2021). Another study revealed that the consumer perception and purchase intention effects of promotional content featuring social media influencers varied across Generations X, Y, and Z (Kara, 2021).

When evaluating the results of other hypotheses proposed in the study, it is found that the perception of factors influencing destination preference does not significantly differ based on gender and marital status. However, there is a difference in the perception of factors influencing destination preference based on educational level. Participants with postgraduate education attribute a higher level of importance to these factors compared to other groups. Based on the findings of the study, several recommendations can be made for destination stakeholders, managers, and planners:

- Competition among destinations in the tourism sector is increasing, and different generations are traveling together. Therefore, it is crucial to understand potential tourists well and design tourism products that align with the target market.
- In the future, generational differences will continue to influence destination choice, along with all purchasing behaviors.
- In today's rapidly changing tourist demand and expectations, it is necessary to reassess tourist profiles and conduct marketing activities accordingly.
- Due to the varying purchasing priorities across generations, tourism businesses and destination managers should focus on targeted marketing, promotional activities, and the development of destination image-building strategies.

Tourist behavior is an area of increasing interest, paralleling the rapid development of the tourism sector. In recent years, changes in tourist behaviors have become more dynamic due to the effects of various factors such as technology, globalization, and cultural transformations. Additionally, tourist behavior is a complex phenomenon influenced by demographic characteristics, affecting factors such as travel goals, motivations, destination attributes, activities undertaken, satisfaction levels, perceptions, and interactions during the travel process.

A deep understanding of these factors is of critical importance for effectively conducting market segmentation (Octaviany & Mardiyana, 2024).

Limitations and Future Research

Like any study, this research has several limitations. It is limited in terms of research methodology and sample. Additionally, the number of participants within each group, in terms of sample diversity, affects the evaluation of results in the variance analysis. The sociocultural and demographic differences between the groups result in a differentiated evaluation process. Research conducted on participants from different generations with similar resources may yield different results. Another limitation is that the study population consists solely of domestic tourists, is made up of Generations X, Y, and Z, and data were collected through a survey. Future research is recommended to include tourists of different nationalities and employ mixed methods.

REFERENCES

- Ahn, T., Ekinci, Y. & Li, G. (2013). Self-congruence, functional congruence, and destination choice. *Journal of Business Research*, 66, 719-723.
- Akşit Aşık, N. (2020). Seyahat motivasyonları ve destinasyon seçimi: Y ve Z kuşakları arasında bir karşılaştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1746-1762. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.448>
- Albayrak, A., & Özkul, E. (2013). Y kuşağı turistlerin destinasyon imaj algıları üzerine bir araştırma. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8(6), 15-31.
- Almeida, F. (2020). Exploring the impact of socio-demographic dimensions in choosing a city touristic destination. *Journal of Tourism and Heritage Research*, 3(4), 120-142.
- Alvarez, E., & Brida, J. G. (2019). An agent-based model of tourism destinations choice. *International Journal of Tourism Research*, 21(2), 145-155. <https://doi.org/10.1002/jtr.2248>
- Apak, Ö. C. (2023). Destinasyon imajının destinasyon aidiyetine etkisi: İzmir ilini ziyaret edenler üzerine bir araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*, 10(1), 69-84.
- Bryman, A., & Cramer, D. (2001). Quantitative data analysis with SPSS Release 10 for Windows. London: Routledge.
- Buhalis, D., & Law, R. (2008). Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet-The state of eTourism research. *Tourism Management*, 29(4), 609-623. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.01.005>
- Chen, H. (2010). Advertising and generational Identity: A theoretical model. American Academy of Advertising Conference Proceedings, 132-140.
- Cooper, M. A., & Buckley, R. (2022). Tourist mental health drives destination choice, marketing, and matching. *Journal of Travel Research*, 61(4), 786-799.
- Davras, Ö. & Uslu, A. (2019). Destinasyon seçimini belirleyen faktörlerin destinasyon memnuniyeti üzerindeki etkisi: Fethiye’de İngiliz turistler üzerinde bir araştırma, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 679-696.
- Demir, Ş. Ş. (2010). Çekici faktörlerin destinasyon seçimine etkisi: Dalyan örneği. *Ege Akademik Bakış*, 10(3), 1041-1054.
- Eşitti, Ş. & Işık, M. (2015). Sosyal medyanın yabancı turistlerin Türkiye’yi tatil destinasyonu olarak tercih etmelerine etkisi. *Karadeniz*, 27, 11-30.

- Gardiner, S., Grace, D., & King, C. (2014). The generation effect: The future of domestic tourism in Australia. *Journal of Travel Research*, 53(6), 705-720.
- Gidebo, H. B. (2021). Factors determining international tourist flow to tourism destinations: A systematic review. *Journal of Hospitality Management and Tourism*, 12(1), 9-17. <https://doi.org/10.5897/JHMT2019.0276>
- Güneş, E. (2018). Destinasyon kalite unsurlarının analizi: Antalya örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(2), 423-442. <https://doi.org/10.24010/soid.453194>
- Güneş, E., Ekmekçi, Z., & Taş, M. (2022). Sosyal medya influencerlarına duyulan güvenin satın alma öncesi davranış üzerine etkisi: Z kuşağı üzerine bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 163-183. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2022.946>
- Hysa, B., Karasek, A., & Zdonek, I. (2021). Social media usage by different generations as a tool for sustainable tourism marketing in society 5.0 idea. *Sustainability*, 13(3), 1018. <https://doi.org/10.3390/su13031018>
- Huang, Y,C, & Petrick, J, F. (2010). Generation Y's travel behaviours: A comparison with baby boomers and generation X. In *Tourism and generation Y*, P, Benckendorff, G. Moscardo, D. Pendergast (Eds.), (pp, 27-37), Cambridge: MA CAB International, <https://doi.org/10.1079/9781845936013.002>
- Kara, E. (2021). Sosyal medya fenomenlerinin rol aldığı turistik ürün tanıtımlarının X, Y ve Z kuşağı tüketici algısı ve satın alma niyetine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Karacaoğlu, S. (2021). Turistlerin seyahat motivasyonları ve destinasyon imajı algıları üzerine bir araştırma: Bebek patlaması, X ve Y kuşakları karşılaştırması. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 4(2), 445-464.
- Kayış, A. (2010). Güvenilirlik Analizi içinde, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (Editör: Kalaycı, Ş.). 5. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 403-419.
- Kim, H., Xiang, Z., & Fesenmaier, D. R. (2015). Use of the internet for trip planning: A generational analysis. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 32(3), 276-289. <https://doi.org/10.1080/10548408.2014.896765>
- Kline, R. B. (2016). Principles and practice of structural equation modeling (Fourth Edition). NewYork: Guilford publications.
- Leiter, M. P., Price, S. L., & Spence Laschinger, H. K. (2010). Generational differences in distress, attitudes and incivility among nurses. *Journal of Nursing management*, 18(8), 970-980.
- Li, X., Li, X. R., & Hudson, S. (2013). The application of generational theory to tourism consumer behavior: An American perspective. *Tourism Management*, 37, 147-164.
- Morley, C. L. (1994). Experimental destination choice analysis. *Annals of tourism research*, 21(4), 780-791.
- Nguyen, V. H., Truong, T. X. D., Pham, H. T., Tran, D. T., & Nguyen, P. H. (2021). Travel intention to visit tourism destinations: A perspective of generation Z in Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(2), 1043-1053. <https://doi:10.13106/jafeb.2021.vol8.no2.1043>
- Octaviany, V. & Mardiyana, E. (2024). Generation travel behavior to visit tourism destination. *Asian Journal of Social Science and Management Technology*, 6(2), 54-65.
- Oppewal, H., Huybers, T., & Crouch, G. I. (2015). Tourist destination and experience choice: A choice experimental analysis of decision sequence effects. *Tourism Management*, 48, 467-476. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.12.016>
- Özaltaş Serçek, G., & Serçek, S. (2017). X, Y ve Z kuşaklarındaki turistlerin destinasyon imaj algılarının karşılaştırılması. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(1), 6-19. <https://doi.org/10.24010/soid.302248>

- Pan, X., Rasouli, S., & Timmermans, H. (2021). Investigating tourist destination choice: Effect of destination image from social network members. *Tourism Management*, 83, 104217.
- Pandey, K., & Joshi, S. (2021). Trends in destination choice in tourism research: A 25-year bibliometric review. *FIIIB Business Review*, 10(4), 371-392. <https://doi.org/10.1177/23197145211032430>
- Pinho, M. & Gomes, S. (2023), Generation Z as a critical question mark for sustainable tourism – An exploratory study in Portugal. *Journal of Tourism Futures*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JTF-07-2022-0171>
- Pricope Vancia, A. P., Băltescu, C. A., Brătucu, G., Tecău, A. S., Chițu, I. B., & Duguleană, L. (2023). Examining the disruptive potential of generation Z tourists on the travel industry in the digital age. *Sustainability*, 15(11), 8756. <https://doi.org/10.3390/su15118756>
- Poruțiu, A. R., Brata, A. M., Dumitras, D. E., Oros, O. P., & Muresan, I. C. (2024). Understanding Romanian generational preferences and travel decision-making when choosing a rural destination. *Sustainability*, 16(10), 4074. <https://doi.org/10.3390/su16104074>
- Puiu, S., Velea, L., Udristioiu, M. T., & Gallo, A. (2022). A behavioral approach to the tourism consumer decisions of generation Z. *Behavioral Sciences*, 12(9), 320. <https://doi.org/10.3390/bs12090320>
- Seddighi, H. R., & Theocharous, A. L. (2002). A model of tourism destination choice: a theoretical and empirical analysis. *Tourism management*, 23(5), 475-487. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(02\)00012-2](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(02)00012-2)
- Slak Valek, N., Shaw, M., & Bednarik, J. (2014). Socio-demographic characteristics affecting sport tourism choices: A structural model. *Acta gymnica*, 44(1), 57.
- Špindler, T. (2018). The influence of generations and their values on tourism product selection: Theoretical over-view. In M.Gorenak & A.Trdina (Eds.), *Responsible hospitality: Inclusive, active, green*(pp. 165–192). University of Maribor, Maribor, Slovenia.
- Starcevic, S. & Konjikusic, S. (2018). Why Millenials As Digital Travelers Transformed Marketing Strategy in Tourism Industry. In *International Thematic Monograph Tourism in Function of Development of the Republic of Serbia, Tourism in the Era of Digital Transformation*; University of Kragujevac: Kragujevac, Serbia, 221–224.
- Tomić, N. & Bozic, S. (2015). Factors affecting city destination choice among young people in Serbia. *Journal of Tourism-Studies and Research in Tourism*, 19, 15-22.
- Uslu, A., İnanır, A., & Dağdelen, Ö. (2020). The relationship between destination image, curiosity and destination loyalty and the moderator role of demographic variables: A research in antalya destination. *PASOS Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 18(4), 615-630. <https://doi.org/10.25145/j.pasos.2020.18.044>
- Ünal, A. (2020). Gençlerin destinasyon seçimlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Journal of Gastronomy, Hospitality, and Travel*, 3(1), 42-50. DOI: 10.33083/joghat.2020.29
- Ünal, A., & Çakır, G. (2020). Turistlerin destinasyon seçim kararlarında destinasyon imajının rolünün belirlenmesine yönelik bir araştırma: Kaş örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 395-403. <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.631097>
- van Twist, A. V. E. D., & Newcombe, S. (2021). Strauss-Howe generational theory. *Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements*. Retrieved from www.cdamm.org/articles/strauss-howe.(First published 12 June 2017 [censamm.org/resources/profiles/strauss-howe-generational-theory](http://www.cdamm.org/resources/profiles/strauss-howe-generational-theory)).
- Vrhoci, A., Tanković, A. C., & Kapeš, J. (2021, September). Perception of online information when selecting a tourist product: differences between generations x, y and z. In *27th*

- Cromar Congress. Let The Masks Fall-New Consumer in Business Research* (pp. 363-382).
- Woyo, E., Slabbert, E., & Saayman, M. (2019). Do socio-demographic characteristics influence destination attractiveness perceptions after political turmoil: The case of Zimbabwe. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 8(3), 1-20.
- Wu, L., Zhang, J. & Fujiwara, A. (2011). Representing tourists' heterogeneous choices of destination and travel party with integrated latent class and nested logit model. *Tourism Management*, 32, 1407-1413.
- Yılmaz, T. (2023). Seyahat, turizm ve rekreasyon ilişkisinde kuşakların etkisi: Literatür incelemesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 9(113), pp:7455-7464. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sss.70151>
- Zorlu, Ö., & Candan, T. (2023). The impact of social media influencers on destination preferences: A cross-generation comparison. *Journal of Tourism Leisure and Hospitality*, 5(1), 53-61.

ADANMIŞLIKTAN SESSİZLİĞE, SESSİZLİKTEN VAZGEÇİŞE: SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA SESSİZ İSTİFA ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

Doç. Dr. Nurperihan TOSUN¹

Alp Caner AKAY²

ÖZET

Sağlık çalışanları arasında örgütsel sessizlik, sağlık işletmelerinin ve hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik katkıları engelleyebilecek önemli bir sorundur. Sessiz istifa ise çalışanların işlerine karşı duydukları bağlılık ve motivasyonun zamanla azalması ve yalnızca asgari düzeyde görevlerini yerine getirmeleriyle karakterizedir. Sağlık profesyonelleri rollerinden zihinsel olarak uzaklaştıklarında, bu durum daha kötü hasta sonuçları, azalan güvenlik ve tehlikeye giren duygusal bakımla sonuçlanabilir. Bunlar hasta memnuniyeti ve genel sağlık hizmeti etkinliği için hayati önem taşıyan faktörlerdir. Sonuç olarak örgütsel sessizlik, sessizlik sarmalı ve sessiz istifa, işyeri iletişimini etkileyen birbirine bağlı ve ilişkili olgulardır. Sağlık sektöründe artan iş yükleri, yoğun ve stresli çalışma koşulları çoğu zaman bu sessizlik sarmalı içindeki örgütsel sessizliği etkilemektedir. Sonrasında ise bu durum dolaylı maliyetlerle fiilen işten ayrılmanın maliyetine neredeyse eşit olan sessiz istifaya yol açmaktadır. Bu nedenle sağlık yöneticilerin proaktif stratejiler geliştirerek çalışanların iş-yaşam dengesini koruyacak, fiziksel ve psikolojik yüklerini kontrol altına alacak, güven temelli, destekleyici, ilerleme ve gelişim odaklı çalışma ortamları oluşturmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sessiz İstifa, Örgütsel Sessizlik, Sessizlik Sarmalı, Sağlık Çalışanları

**FROM DEDICATION TO SILENCE, FROM SILENCE TO RENUNCIATION:
A CONCEPTUAL FRAMEWORK ON SILENT RESIGNATION IN HEALTHCARE
WORKERS**

ABSTRACT

Organizational silence among health care workers is an important problem that can hinder contributions to the improvement of health care enterprises and services. Dec. Silent resignation, on the other hand, is characterized by¹ the fact that the commitment and motivation of employees towards their work decrease over time and they fulfill their duties only at a minimal level. When healthcare professionals mentally step away from their roles, this can result in worse patient outcomes, decreased safety, and compromised emotional care. These are factors that are vital for patient satisfaction and overall health service effectiveness. As a result, organizational silence, spiral of silence and silent resignation are interconnected and related phenomena that affect workplace communication. Increasing workloads, intense and stressful working conditions in the health sector often affect the organizational

¹ Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, nkarabulut@cumhuriyet.edu.tr, ORCID:0000-0001-6548-3099.

² Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Yüksek Lisans Öğrencisi, alpcnrakay@gmail.com, ORCID: 0009-0005-0521-8169.

Geliş Tarihi: 06.12.2024 / Kabul Tarihi: 24.12.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır

silence in this spiral of silence. Subsequently, this leads to silent resignation, which is almost equal to the cost of leaving the actual job with indirect costs. For this reason, health managers should create work environments that will protect the work-life balance of employees by developing proactive strategies, control their physical and psychological loads, trust-based, supportive, progress-oriented and development-oriented.

Key Words: Quiet Quitting , Organizational Silence, Spiral of Silence, Healthcare workers

GİRİŞ

Günümüzde hızla değişen ve gelişen küresel dinamikler, artan nüfus ve buna paralel olarak yükselen rekabet, kaliteli hizmet beklentileri, küreselleşme, teknolojik yenilikler ve değişen iş yapma şekilleri ile birlikte işletmeler, bünyelerinde çalışan personelden girişimci, yaratıcı, problem çözücü, işbirliği ve ekip çalışmasına yatkın, sorumluluk bilincine sahip ve aynı zamanda düşüncelerini ve görüşlerini açıkça ifade etmekten çekinmeyen bireyler olmasını beklemektedir (Takeda ve Homberg, 2014). Bunun yanı sıra modern işletmeler kurumsal başarı için sadece teknik bilgi ve becerilere sahip çalışanlar değil aynı zamanda ekip çalışması ve sosyal dayanışmayı benimseyen bireyleri de istihdam etmeyi hedeflemektedir. İş başarısı özellikle kar elde etmek anlamına gelmekle birlikte, kar elde etmek sadece çalışanların işletme için nakit akışı ve bağlantılar üretmesi anlamına gelmemekte, aynı zamanda çalışanların meslektaşları, müşterileri ve üstleriyle olumlu çalışma ilişkileri kurma ve sürdürme becerisini de içermektedir (Quinn ve Spreitzer, 1997: 37; Tarricone ve Luca, 2002).

Başarılı organizasyonlar, günümüzde işin gerekliliklerini çalışanların ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirmeye, sosyal bağlılığı artırmaya ve bireysel katkıların genel iş başarısına olan etkisini teşvik eden bir ekip kültürü oluşturmaya odaklanmaktadır (Bala, 2013; 62 Tarricone ve Luca, 2002;54). Çalışanlar açısından değerlendirildiğinde ise çalışanlar artık sadece ücretle ilgilenmemekte, anlamlı bir iş, kişisel gelişim, daha iyi koşullar, eşitlik, katılım ve olumlu bir çalışma ortamı beklemektedirler (Borysiuk ve Babic, 2020). İşverenler, giderek daha fazla çalışan odaklı bir işgücü piyasasında yetenekleri çekmek ve elde tutmak için bu beklentileri karşılamalıdır. Ancak, bu beklentiler doğrultusunda örgütsel sessizlik gibi olguların önlenmesi, çalışanların iş yerinde aktif katılım sağlamaları ve seslerini duyurabilmeleri için kritik öneme sahiptir.

Örgütsel sessizlik, çalışanların endişelerini veya görüşlerini ifade etme konusunda isteksizlik göstermeleri, sağlık kuruluşlarında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar idari ve örgütsel faktörlerin, özellikle doktorlar ve hemşireler gibi sağlık çalışanları arasında sessizliğin başlıca nedenleri olduğunu ortaya koymaktadır (Tangirala ve Ramanujam, 2008). Bu sessizlik azalan iş tatmini, çalışan katılımı ve bağlılığı azalan yenilik ve yaratıcılık ile örgütsel stres, tükenmişlik, örgütsel sinizm, sessiz istifa ve işten ayrılma niyetinin artması gibi çeşitli olumsuz sonuçlara yol açabilir (Aeen, Zarei ve Matin, 2014; Zohra ve Sabrina, 2022; Arshad ve Ullah, 2023).

Sağlık çalışanlarında sessiz istifa, özellikle COVID-19 pandemisinin getirdiği yoğun çalışma koşulları ve tükenmişlikle ilişkilendirilen önemli bir olgudur. Bir başka ifade ile COVID-19 pandemisinin, sağlık çalışanlarında sessiz istifayı tetikleyen bir "katalizör" niteliğinde olduğu söylenebilir (Galanis ve Katsiroumpa, 2023). Sağlık hizmetlerinde sessiz istifa, hizmet kalitesini ve hasta güvenliğini olumsuz yönde etkileyen, giderek artan bir endişe kaynağıdır. Bu olgu işyerinde şiddet, düşük ücretler, tanınmama, personel yetersizliği, aşırı iş yükü, sınırlı kariyer geliştirme fırsatları ve algılanan adaletsizlik gibi bir dizi faktörden kaynaklanmaktadır (Gözlü, 2023). COVID-19 pandemisi, bu sorunları daha da derinleştirerek, özellikle hemşireler arasında tükenmişlik ve memnuniyetsizliğin artmasına yol açmıştır (Couto ve Canle, 2023). Sessiz istifa, sağlık çalışanlarının görev tanımlarından uzaklaşmalarını ve dolayısıyla hasta bakımını riske atmalarını içeren bir durumu ifade etmektedir (Montgomery ve Lainidi, 2022).

Sessiz istifa, sağlık sektörünün toplum sağlığını doğrudan etkileyen kritik rolü göz önüne alındığında, örgütsel sessizliği ve çalışanların iş yerinde aktif bir katılım göstermemesi ve sadece asgari düzeyde çaba sarf etmesi durumunu ifade etmektedir. Sessiz istifanın nedenlerini ve sonuçlarını anlamak, sağlık hizmetlerinin kalitesini ve etkinliğini artırmak, hasta güvenliğini sağlamak ve klinik ortamlarda etkili insan kaynakları stratejileri geliştirmek için büyük bir öneme sahiptir (Çaylak ve Altuntaş, 2016; Harmancı Seren v., 2018).

Bu çalışmada, sağlık çalışanlarında giderek artan bir endişe kaynağı haline gelen sessiz istifa olgusu ele alınmaktadır. Çalışmada, sağlık sektöründe bu fenomenin ortaya çıkmasına neden olan faktörler, bu durumun sağlık hizmetlerinin kalitesi ve hasta güvenliği üzerindeki potansiyel etkileri incelenmektedir. Ayrıca, COVID-19 pandemisinin sağlık çalışanları üzerindeki etkisi, tükenmişlik, iş tatmini ve motivasyon kaybı bağlamında tartışılmaktadır. Çalışma; kısıtlı kaynaklar, aşırı iş yükü ve zorlu çalışma koşulları altında mesleki sorumluluklarını yerine getirirken, yüksek bir özveri ve fedakarlık sergileyen sağlık çalışanlarının adanmışlıktan sessizliğe, sessizlikten ise vazgeçişe evrilen süreçlerini kavramsal bir çerçeve içerisinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma ortamı ve koşullarının, psikolojik faktörlerin ve organizasyonel destek sistemlerinin örgütsel sessizlik ve sessiz istifa üzerindeki rolü de ele alınmıştır. Bu çalışmadaki kavramsal çerçeve ile sağlık yöneticilerine ve politikacılara, sağlık çalışanlarında sessiz istifa olgusunun nedenleri, etkileri ve dinamikleri hakkında derinlemesine bir anlayış sağlanacak olup sağlık politikaları ve uygulamalarında daha etkili stratejilerin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

1. ÖRGÜTSEL SESSİZLİK KAVRAMI

Literatürde, 60 yılı aşkın bir süredir sessizlik ve sesle ilgili kavramlar üzerine çalışmaktadır. Çalışanlar, genellikle iş süreçlerini ve organizasyon yapısını iyileştirmek için yapıcı fikir, bilgi ve görüşlere sahip olmaktadır. Bazı durumlarda bu fikirlerini açıkça ifade ederek seslerini duyururken, bazı durumlarda ise sessiz kalmayı tercih etmekte ve sahip oldukları fikir, bilgi ve görüşleri paylaşmaktan kaçınmaktadır (Brinsfiel ve Edwards, 2020). Çalışanların kurum içinde gönüllü olarak katıldıkları örgütsel faaliyetler, yalnızca kurum içi iletişimi güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda kurumun gelişimi, değişim ve yenilik süreçlerinin başarısı açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu gönüllü katılımlar, kurumun işleyişini ve faaliyetlerini olumlu yönde etkileyebilecek potansiyele sahip olduğu için literatürde örgütsel ses olarak adlandırılmaktadır (Bayın vd., 2016, Saygılı ve Özer, 2019).

Ses ve sessizlik bir madalyonun iki yüzü olarak düşünülebilmektedir. Ancak bu madalyonun doğasını tam anlamıyla kavrayabilmek için her iki yönünün de derinlemesine ele alınması gerekmektedir (Morrison ve Milliken, 2000; Brinsfiel ve Edwards, 2020). Bu açıdan da davranışları ifade etmek ve gizlemek birbirinin tam tersi gibi görülebilmektedir. Çünkü sessizlik konuşmamak anlamına gelirken, ses çıkarmak örgütlerdeki önemli konular ve problemler hakkında konuşmak anlamına gelmektedir. Bu davranışlar, iş yerindeki iletişim dinamiklerini ve örgütsel süreçlerin etkinliğini doğrudan etkileyen önemli unsurlar olmaktadır (Zehir ve Erdoğan, 2011; Bagheri vd., 2012).

Örgütsel sessizlik kavramı ilk olarak, Morrison ve Milliken tarafından 2000 yılında geliştirilmiş olup, örgütlerde çalışanların düşüncelerini, görüşlerini veya endişelerini ifade etme konusundaki isteksizliklerini açıklamak için kullanılmaya başlanmıştır (Morrison ve Milliken, 2000; Abdillahi vd., 2018). Örgütsel sessizlik kavramı, çalışanların işlerini ve örgütlerini iyileştirmek için bilgi ve görüşleri kasıtlı olarak saklamaları olarak tanımlanmaktadır (Bagheri vd., 2012). Van Dyne, Ang ve Botero (2003) sessizliği, bir çalışanın işle ilgili iyileştirmeler hakkında fikir, bilgi ve görüşlerini ifade etmek yerine saklama motivasyonu (konuşma davranışının varlığı veya yokluğu) ile ilgili olarak tanımlamıştır.

Yönetim araştırmaları, çalışan sessizliğini ya *kabullenen* (yani istifaya dayalı ilgisiz davranış) ya da *durgun* (yani korkuya dayalı kendini koruma davranışı) olarak nitelendirmektedir (Pinder ve Harlos, 2001). Örgütsel sessizlik, çalışanların işyerindeki konularla ilgili bilgi, görüş ve endişelerini kasıtlı olarak gizlemeleri anlamına gelmekte olup (Civelek vd., 2015; Macit ve Erdem, 2020), bu olgu örgütsel değişim ve gelişimin önünde önemli bir engel olarak nitelendirilmektedir (Yıldız, 2013). Örgütsel sessizlik korku, güven eksikliği ve iletişim eksikliğinden kaynaklanmakta ve olumsuz iş tutumlarıyla ilişkilendirilmektedir (Jahangir ve Abdullah, 2017).

Örgütsel sessizlik, maliyet ve çaba israfına neden olan, örgütsel verimliliği olumsuz etkileyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgütsel sessizlik, toplantılarda toplu sessizlik, öneri sistemlerine düşük katılım, düşük kolektif ses seviyeleri gibi çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir (Shojaie vd., 2011). Bu durum, çalışanların fikir ve önerilerini paylaşmaktan kaçınmasıyla sonuçlanarak yenilikçi çözümlerin ortaya çıkmasını engellemekte ve organizasyonların karar alma süreçlerini zayıflatmaktadır (Bagheri vd., 2012).

1.1. ÖRGÜTSEL SESSİZLİK TÜRLERİ

Literatürde örgütsel sessizlik, üç farklı türe ayrılmaktadır. Bunlar; kabul edici/itaatkar sessizlik, savunmacı sessizlik ve özgeci/toplum yanlısı sessizlik şeklindedir (Dyne vd., 2003; Bayın vd., 2016). Kabul edici/itaatkar sessizlik, kasıtlı şekilde pasif bir sessiz davranış olarak ifade edilirken, savunmacı sessizlik misilleme korkusuna dayanarak iş ile ilgili bilgilerin kasıtlı olarak ihmal edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Özgeci/toplum yanlısı sessizlik ise kuruluş da dahil olmak üzere başkalarının yararına olan iş ile ilgili bilgilerin saklanması ifade etmektedir (Bagheri vd., 2012).

An ve Bramble'ye (2017) göre kabul edici sessizlik, boyun eğmeye ve istifa etmeye dayalı olarak fikirlerin pasif olarak saklanması, savunmacı sessizlik ise yönetimin tepkilerinden korkulduğu için kendini korumak adına ilgili fikirlerin aktif olarak saklanması şeklindedir. Özgeci sessizlik, başkalarının ihtiyaçlarını ve duygularını göz önünde bulundurarak onları korumak için kasıtlı olarak sessiz kalmaktır (Van Dyne vd., 2003; Yao vd., 2022). Bir örgütsel vatandaşlık davranış biçimi olarak, örgütsel sorunların zararını azaltabilecek veya bunların ortaya çıkmasını önleyebilecek yardım eylemlerini içermektedir. Bu açıdan da Hao vd. (2022) ile Kızrak ve Yeloğlu (2024) tarafından da vurgulandığı üzere özgeci sessizlik; fedakarlık ve sosyal amaçlar taşıdığında son derece değerli bir nitelik kazanmaktadır.

1.2. ÖRGÜTSEL SESSİZLİĞE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Örgütsel sessizlik, çalışanların potansiyel sorunlar veya önemli konular hakkında bilgi paylaşımından kaçınmalarını ifade eden bir olgu olup, çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörler arasında özellikle üst düzey yönetimin özellikleri, örgütsel yapılar ve yönetsel inançlar önemli bir yer tutmaktadır (Vakola ve Bouradas, 2005). Örgütsel sessizlik; yönetim tarzı ve liderlik anlayışı gibi üst düzey yönetim faktörlerinden, hiyerarşik yapılar ve örgüt içi iletişim kanalları gibi kurumsal düzenlemelere kadar geniş bir yelpazede şekillenmektedir (Bagheri vd. 2012).

Örgütsel sessizliğe yol açan faktörler incelendiğinde çalışanların kurumlarına duyduğu güven eksikliği, en önemli nedenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Kurum içindeki sorunlara yönelik çözüm üretiminde, çalışanlardan alınan geri bildirimler ve çalışanların karar alma süreçlerine katılımı kritik bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, çalışanların yöneticilerine karşı geliştirdiği güvensizlik, adaletsizlik duygusu, bu geri bildirim süreçlerini olumsuz yönde etkileyerek örgütsel sessizlik düzeyini artırmaktadır (Dedahanov ve Rhee, 2015). Morrison ve Milliken (2000) yaptıkları araştırmalarda örgütsel sessizliği iki farklı etmene bağlamaktadır. Birincisi kurumlardaki problemler hakkında fikir belirtmenin çaba sarf edecek kadar değerli olmadığı, ikincisi ise bir konuda fikir belirtmenin tehlike ve problemlere yol açabileceği düşüncesi şeklinde olmaktadır. Bunlara ek olarak korku, utanç, ses çıkarma fırsatının olmaması ve örgütler içindeki sosyo-kültürel faktörler sessizliğe yol açabilmektedir (Sulphrey, 2020).

Macit ve Erdem (2020) örgütsel sessizliğin itaat, korku ve işbirliği güduları gibi çeşitli kişisel ve örgütsel faktörlerden kaynaklanabileceğini ifade etmektedir. İtaat, çalışanların hiyerarşik düzene uyma

isteğiyle eleştirel düşüncelerini ifade etmekten kaçınmasına yol açmakta, korku ise geri bildirimde bulunmanın cezalandırılma, dışlanma veya olumsuz değerlendirilme gibi sonuçlara neden olacağı algısından kaynaklanmaktadır. Örgütsel sessizlik itaat, korku ve işbirliği güdülerinden kaynaklanabilmekte ve kabul edici, durgun, toplum yanlısı ve fırsatçı sessizlik biçimlerine yol açabilmektedir (Akçakanat ve Dirin, 2019; Kunasz, 2023).

Çalışanların iş yeri sorunlarına ilişkin görüş ve endişelerini dile getirmekten kaçınmalarını ifade eden örgütsel sessizlik, yönetimin ilgisizliği, kayırmacılık ve nepotizm algıları, korku, iyi ilişkileri sürdürme ve sosyal eğilimler vb. nedenlerle özellikle sağlık sektöründe sıkça görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık hizmetleri içinde hali hazırda olan sorunlar COVID-19 pandemisi ile artış göstermiş ve sağlık hizmetleri alanında gün geçtikçe artan sorunlara yol açmıştır. Yapılan çalışmalar, hemşirelerin ve doktorların, genellikle idari ve örgütsel konularda sessiz kalmayı tercih ettiklerini ortaya koymaktadır (Henriksen ve Dayton, 2006; Yeşilaydın vd., 2016; Pata ve Gemlik, 2022; Öztürk ve Bayram, 2022; Biçer vd., 2024).

1.3. ÖRGÜTSEL SESSİZLİKLE İLGİLİ TEORİLER

Örgütsel sessizliğin teorik bakış açıları arasında fayda maliyet analizi teorisi, sosyal değişim teorisi, kaynakların korunması teorisi ve sessizlik sarmalı teorisi yer almaktadır (Pata ve Gemlik, 2021; Dehkharghani vd., 2022).

1.3.1. Fayda Maliyet Analizi Teorisi

Çalışanlar sessiz kalma veya fikirlerini dile getirmeden önce fayda maliyet analizi yapmaktadır. Çalışanlar bir konu hakkında düşüncelerini belirtmeden önce konuşmalarının kendilerine veya çalıştıkları kuruma ne gibi etkilerinin olabileceğini düşünmektedir. Çalışanların genel olarak karşılaştığı maliyet çalışanın sarf ettiği emek, zaman kaybı, imaj ve itibar kaybı şeklinde olmaktadır (Çakıcı, 2007). Çalışanların karşılaşmaktan çekindiği bazı etmenler ise itibar sarsılması, kurum içindeki imajın zarar görmesi, zıt görüşlerin yol açabileceği iletişim problemleri, yok sayılan fikirlerin çalışanlar üzerindeki olumsuz etkileri gibi etmenler yer almaktadır (Edmondson ve Detert, 2005). Çalışanlar düşüncelerini dile getirdiklerinde ne kazanıp ne kaybedeceklerine ilişkin fayda maliyet değerlendirmesi yaparken liderin veya idari yöneticilerin tutumlarını ve daha önceki tecrübelerini göz önünde bulundurarak yapmaktadır (Ebik, 2017).

Sessizliğin maliyet ve fayda değerlendirmelerinin rasyonel bir dengesi olarak görülebileceği ve kendilerini savunmasız hisseden ya da kuruma olan bağlılıkları düşük olan çalışanlar için bir tür hayatta kalma stratejisi olarak anlaşılabilen öne sürülmektedir (An ve Bramble, 2017).

1.3.2. Kaynakların Korunması Teorisi

Hobfoll (1989) tarafından geliştirilen kaynakların korunması teorisi, bireylerin stresle karşı karşıya kaldıklarında değer verdikleri kaynakları korumak ve arttırmak adına gösterdikleri tepkileri ifade etmektedir. Bireyler, değer verdikleri bu temel kaynakları elde etmek, elde tutmak, geliştirmek ve korumak için çaba göstermektedir. Çünkü kaynaklar, bireylere önemli ve anlamlı hedefleri yerine getirmeleri için araç sağlama gibi araçsal bir değere sahiptir (Hsieh ve Huang, 2022).

Çalışma ortamından gelen kaynak talep eden uyarılarla (yani, iş kaynaklı stres faktörleri) karşı karşıya kaldıklarında, bireylerin kaynak kaybı tehditleri algılamaları veya gerçek kaynak kaybı yaşamaları ve sonuç olarak kendilerini stresli ve tükenmiş hissetmeleri muhtemel olmaktadır. Daha az

kaynağa sahip bireyler kaynak kaybına karşı daha savunmasız ve stres faktörleriyle başa çıkma yetenekleri daha az olmaktadır. Tersine, daha fazla kaynağa sahip bireyler stres faktörleriyle daha iyi başa çıkmakta ve bu nedenle stresli ve bitkin hissetme olasılıkları daha düşük gerçekleşmektedir (Hobfoll vd., 2018; Knoll vd., 2019).

1.3.3. Sessizlik Sarmalı Teorisi

İlk olarak Elisabeth Noelle-Neumann tarafından 1974 yılında geliştirilen sessizlik sarmalı teorisi, kamuoyunun zaman içinde nasıl oluştuğunu ve değiştiğini açıklamaktadır (Scheufele, 2008). Sessizlik sarmalı teorisi, insanların izolasyon korkusu nedeniyle azınlıkta olduklarını düşündükleri fikirleri ifade etmekten kaçınmalarını açıklamaktadır. Konuşmaya karşı bu isteksizlik, görünürdeki çoğunluk görüşünün güç kazanırken, azınlık görüşlerinin giderek daha sessiz hale geldiği kendi kendini güçlendiren bir döngü yaratmaktadır (Ho, 2015). Sessizlik sarmalı kamuoyunun oluşumunda etkili olarak kabul edilirken, meta analizler etkisinin nispeten küçük ama önemli olduğunu göstermektedir (Donsbach vd., 2014).

İnsanların fikirlerini ifade etme istekleri yalnızca kendi kişisel fikirlerinden değil, aynı zamanda dış çevrelerinden, özellikle de hakim olan 'fikir iklimi' olarak algıladıkları yapıdan da etkilenmektedir (Scheufele ve Moy, 2000). Egemen kamuoyu, bireyler üzerinde kontrol sağlamak için genellikle sosyal normlara uyumu teşvik etmekte ve sapkın olarak algılanan davranışları tecrit tehdidiyle baskılamaktadır. Bu durum, bireylerin sosyal dışlanmayı önlemek adına çoğunluğun görüşlerini benimseme eğilimini artırmaktadır. İnsanlar yalnızca çoğunluğun mevcut görüşlerini anlamakla kalmamakta, aynı zamanda farklı fikirlerin popülerlik eğilimlerini de gözlemlemektedir. Bu sayede, hangi görüşlerin güçlenmekte ya da zayıflamakta olduğunu değerlendirerek sosyal kabul görme çabalarını şekillendirebilmektedir. Bu süreç, bireylerin sosyal uyum ile bireysel düşünceler arasında denge kurma arayışını yansıtmaktadır (Noelle-Neumann, 1974; Gonzenbach vd., 1999; Schedfele vd., 2001).

Örgütsel sessizlik ile sessizlik sarmalı arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, bireylerin sosyal veya çalışma grupları içinde kendi görüşlerine yönelik destek algıları ön plana çıkmaktadır. Sessizlik sarmalı teorisi, insanların başkalarının onları desteklediğine inandıklarında görüşlerini ifade etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve görüşlerinin azınlıkta olduğunu hissettiklerinde sessiz kaldıklarını varsaymaktadır (Bowen ve Blackmon, 2003; Maxfield vd., 2005).

1.4. ÖRGÜTSEL SESSİZLİĞİN ÖRGÜT ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Örgütsel sessizlik olgusunun hem sağlık çalışanları hem de örgütün tamamı üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Çalışanların, özellikle hasta güvenliğini tehlikeye atabilecek veya tedavi kalitesini düşürebilecek durumlarla ilgili endişelerini ifade etmekten çekinmeleri, kritik hataların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Bu durum, hasta bakım süreçlerini aksatmakla kalmaz, aynı zamanda personel refahını da olumsuz etkileyerek tükenmişlik ve stres seviyelerinin artmasına neden olabilmektedir (Kaur, 2024). Yapılan araştırmalar, sağlık çalışanları arasındaki sessizlik davranışlarının ahlaki ikilemlere, bakım kalitesinde azalışa (Yalçın ve Baykal, 2019), bunula birlikte işe katılım ve iş performansında düşüşe yol açabileceğini göstermektedir (Yağar ve Dökme Yağar, 2022). Çalışanların sessizliği, üstler ve astlar arasındaki güven kaybına ve iş birliğinin azalmasına yol açabilmekte, bu da potansiyel olarak işten ayrılma niyetlerini artırabilmekte ve sadakati azaltabilmektedir (Kaur ve Arora, 2022).

Sağlık sektöründe korku, hiyerarşi ve kültürel normlardan kaynaklanan çalışanların sessizliği, kurumsal başarıyı, sinerjiyi ve çalışanların duygusal refahını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Kaur,

2022). Bu sorunları ele almak için sağlık kurumları açık iletişimi ve geri bildirimini teşvik etmek ve çalışanlarının psikolojik sermayesini güçlendirmek için örgütsel atmosferi iyileştirmeye odaklanmalıdır (Khosravizadeh vd., 2022).

Sağlık kurumlarının başarısını doğrudan etkileyen faktörlerin başında iş görenlerin fikirlerini ifade eden, işin getirdiği zorluklara karşı duyarlı olan, bilgi ve tecrübelerini paylaşmaktan korkmayan çalışanların kurum içerisinde aktif olarak katılımları yer almaktadır. Çalışanların mesleki bağlılıkları ve kuruma olan adanmışlıklarının yüksek düzeylerde olması örgütsel sessizliğin örgüt üzerindeki etkilerini azaltmakta fayda sağlamaktadır (Saygılı ve Özer, 2019).

Sağlık kurumlarında örgütsel sessizlik, sağlık hizmetlerinin doğası gereği geri dönüşü ve telafisi mümkün olmayan derin vicdani sorunlara yol açabilecek bir unsur olarak göz ardı edilmemelidir. Sağlık çalışanlarının uyum içinde çalışarak işin getirdiği sorumlulukları paylaşmaları hayati önem taşımaktadır. Kurumların gelişimi ve yeniliklere uyum sağlayabilmesi için açık iletişim modellerinin benimsenmesi, kurum iklimine ve geleceğine olumlu katkılar sunmaktadır. Ancak, katı hiyerarşinin hâkim olduğu sağlık kurumlarında, işleyişe dair problemlerin dile getirilememesi ve sağlık profesyonelleri arasındaki sağlıklı iletişim eksikliği, hizmet kalitesinin düşmesine ve hastaların zarar görmesine neden olmaktadır (Dankoski vd., 2014).

2. SESSİZ İSTİFA KAVRAMI

Sessiz istifa olarak da bilinen "quiet quitting" kavramı, COVID-19 pandemisinin ardından iş dünyasında önemli bir olgu olarak gündeme gelmiştir. Sessiz istifa çalışanların işlerini tam anlamıyla bırakmadığı, bunun yerine sadece görev tanımlarında belirtilen minimum gereklilikleri yerine getirdikleri ve beklentilerin ötesine geçmediği iş ile ilgili bir olguyu tanımlamaktadır (Scheyett, 2023; Hamouche vd., 2023).

Sessiz istifa kavramı, ilk kez ekonomist Mark Boldger tarafından 2009 yılında ortaya atılmakla birlikte, 2022 yılında "Büyük İstifa"nın başlamasından bir yıl sonra daha geniş bir popülerlik kazanmıştır (Formica ve Sfodera, 2022). Sessiz istifa kavramı yazılım mühendisi olan Zaid Khan tarafından 2022 Temmuz ayında TikTok platformunda yayınlanan bir video ile viral hale gelmiştir. Zaid Khan 17 saniyelik ve milyonlarca izlenerek viral hale gelen TikTok videosunda "Sessiz istifa işinizi bırakmak anlamına gelmiyor. Sadece işinizin hayatınızı ele geçirmesine engel olmak anlamına geliyor. İşiniz hayatınız değil! Değeriniz ürettiklerinizle tanımlanamaz" ifadesinde bulunmuştur (Khan, 2022).

COVID-19 pandemisinin çalışma-yaşam dengesi üzerindeki köklü değişim ve dönüşüm etkileri ve ardından gelen "Büyük İstifa" (Great Resignation) hareketinin, iş yaşamındaki bir çok olguyu ortaya çıkarttığı ve "sessiz istifa" kavramının yükselmesine önemli ölçüde katkıda bulunduğu söylenmektedir (Weinstein ve Hirsch, 2022; Suprayitno, 2024).

COVID-19 pandemisi sırasında sağlık çalışanları, kişisel ve profesyonel yaşam sınırlarının belirsizleşmesi, ekipman eksikliği, aşırı iş yükü, yüksek stres ve tükenmişlik gibi yüksek psikososyal risklere maruz kalmış ve bu durum iş tatminsizliğinin artmasına, dolayısıyla meslekten ayrılma niyetlerinin yükselmesine neden olmuştur. Pandemi sürecindeki aşırı iş yükü, uzun çalışma saatleri, kaynak yetersizlikleri ve hasta kayıpları gibi faktörler, sağlık çalışanlarının psikolojik iyi olma halini olumsuz yönde etkilemiştir (Queijo Couto ve Rodríguez Canle, 2023). ABD’de yapılmış olan bir çalışmada sahada pandemi sırasında aktif olarak hizmet veren sağlık profesyonellerinin %47’sinin 2025 yılına kadar işlerini bırakmayı düşündükleri sonucuna varılmıştır. Hemşirelerde ise bu oranın yüzde 90 olduğu görülmüştür (Galanis vd.,2023).

2.1. SESSİZ İSTİFANIN NEDENLERİ

Sessiz istifa, bir çalışanın ekstra çaba gösterme konusundaki isteksizliği olarak ortaya çıkmakta ve bu genellikle bir organizasyonun çalışanlarıyla anlamlı bir ilişki kurma yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Çalışanlar genellikle kişisel iş/yaşam dengesini korumak veya yüksek baskı altındaki bir çalışma ortamında sağlık ve refahlarını korumak için iş yerindeki çabalarını sınırlamakta ve sessiz istifaya başvurmaktadır. Bu açıdan sessizce istifa edenlerin, işlerini bırakmak yerine hayatlarının iş tarafından yönetilmesi fikrini reddettikleri söylenebilir (Zenger ve Folkman, 2022; Mahand ve Caldwell, 2023).

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde sessiz istifanın nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Sturt ve Nordstrom, 2018; Mahand ve Caldwell, 2023; Koelhi ve Lidströmer, 2024; Alami vd., 2024; Bulut vd., 2024; Srivastava vd., 2024).

Ahlaki Sıkıntı: Sağlık çalışanları, etik değer ve normlarına göre hareket edemedikleri durumlarla karşılaştıklarında ahlaki sıkıntı yaşamaktadır. Bu tür durumlar, çalışanların moralini ve iş tatminini olumsuz etkileyebilmekte ve başa çıkma mekanizması olarak da duygusal kopuşa yol açabilmektedir. Diğer bir ifade ile sessiz istifa sıkıntısına bir yanıt olarak ortaya çıkan, etik zorluklar karşısında kendini koruma biçimi olarak sağlık çalışanları arasında katılımın ve katılımın azalmasıyla karakterize edilen bir durumdur.

İşyeri Koşulları ve Çalışma Ortamı: Yetersiz personel, aşırı iş yükü, uzun çalışma saatleri, düşük maaş, destekleyici olmayan yönetim, yöneticiler tarafından verilen sözlerin tutulmaması, takdir ve ödüllendirme eksikliği, çatışmalar, düşük ekip dinamiği ve kariyer fırsatlarının eksikliği gibi faktörler sessiz istifaya önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Ayrıca işyerinde olumsuz dedikodular, strese ve duygusal yorgunluğa yol açmakta, bu da sessizce istifaya sebep olmaktadır.

Çalışan Refahına Odaklanma Eksikliği: Psikolojik, sosyal ve fiziksel kaynakları kapsayan çalışan refahı, işyeri dinamiklerini ve çalışanların işyerinde kalma oranlarını etkileyen birbiriyle bağlantılı faktörler bütünüdür. Psikolojik sağlık, istifa oranlarını önemli ölçüde etkileyen bir faktördür ve bu durumu iyileştirmek için işverenlerin kapsamlı kurumsal stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. İşverenler tarafından çalışanların başarıları takdir edilmediği durumlarda, çalışanlar kurumlarının yararına sağlıklarından, refahlarından, ilişkilerinden vazgeçmeyi bırakmaktadırlar.

Kültürel ve İş Dünyasında Değişimler: COVID-19 pandemisi, iş-yaşam dengesinin yeniden gözden geçirilmesini hızlandırarak, çalışanları geleneksel iş beklentileri yerine kişisel refaha öncelik vermeye teşvik etmiştir.

2.2. SESSİZ İSTİFANIN SONUÇLARI

Çalışanlar tatmin edici olmayan rollerden ayrılma imkânı bulamadıklarında hem organizasyon hem de birey için olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. McKinsey'in bu alandaki araştırması, sessiz istifanın maliyetlerinin çalışanların fiilen işten ayrılmasının maliyetine neredeyse eşit olabileceğini göstermektedir. Yüksek çalışan devir oranının etkileri arasında doldurulamayan pozisyonlar nedeniyle azalan üretkenlik, işe alım ve oryantasyon süreçlerinden kaynaklanan yüksek maliyetler ve deneyimsiz çalışanların neden olduğu düşük başlangıç performansı gibi faktörler yer almaktadır (Allas ve Mugayar-Baldocchi, 2024).

Çalışanlar boyutunda değerlendirildiğinde ise sessizce işi bırakanların diğer çalışanlara göre üç kat daha fazla memnuniyetsizlik yaşama olasılığı bulunmaktadır. Araştırmalar, bu tür çalışanların daha

fazla izin aldığı, daha az takdir yetkisine sahip olduğunu, çıktılarını teslim etmeye daha az odaklandığını ve hatta müşterileri ve iş arkadaşlarını mutsuz edebileceğini göstermektedir (Bellet vd., 2023). Robinson'a (2022) göre, sessiz istifanın görüldüğü işletmelerde düşük iş kalitesinin tetikleyicisi olarak müşteri memnuniyetinde azalmaların görülmesi kaçınılmaz olmaktadır. Shaukat ve Khurshid (2021) araştırmalarında çalışanların sessizliğin tükenmişliğe yol açabileceğini, performansı olumsuz etkileyebileceğini ve işten ayrılma niyetlerini artırabileceğini belirtmektedir.

2.3. SESSİZ İSTİFANIN ÖNLENMESİ İÇİN STRATEJİLER

Sessiz istifaları önlemek için kuruluşların çalışan katılımını, iş-yaşam dengesini ve yönetim uygulamalarını ele alan kapsamlı ve proaktif stratejiler benimsemeleri gerekmektedir. Sessiz istifayı önleme stratejileri arasında destekleyici çalışma ortamları yaratmak, olumsuz iş yeri kültürlerini ele almak, beklentilerin açık bir şekilde iletilmesini sağlamak, eşit büyüme fırsatları sağlamak, mikro yönetimi azaltmak ve ekip üyeleriyle değer ve aidiyet duygusunu artırmak için düzenli görüşmeler yapmak yer almaktadır (Joseph, 2023; Hungerford vd., 2024). Etkili iletişim, çeşitlendirilmiş ve uygun becerilere sahip bir iş gücünün istihdamı ile gelişim ve eğitim programlarının sunulması, çalışanların elde tutulmasında önemli faktörleri oluşturmaktadır (Cloutier vd., 2015).

Sessiz istifa olgusu ile karşı karşıya olan kuruluşların, erişilebilir ruh sağlığı kaynakları sağlamak ve çalışanlar arasında kişisel bağlantıları kolaylaştırmak gibi destek girişimleri uygulamaları önerilmektedir (Couto ve Canle, 2023).

Çalışanların işten ayrılması ve sessiz istifa etme, kuruluşlar için önemli zorluklardır. Çalışan, örgütsel ve çevresel faktörler de dahil olmak üzere çeşitli faktörler işten ayrılmaya neden olabilmektedir. Şirketler işten ayrılmayı ve sessiz istifa etmeyi önlemek için çeşitli stratejiler uygulayabilir. Bunlara örnek olarak, işe alım süreçlerini, kariyer geliştirme fırsatlarını, çalışma ortamlarını, IT yeteneklerini ve ödül sistemlerini iyileştirme vb. verilebilir (Harvida ve Wijaya, 2020).

Sessiz istifa sorunun çözümünde yöneticiler önemli bir rol oynamaktadır. Sessiz istifaya neden olan faktörlerin belirlenerek bu faktörleri ortadan kaldırmak ve kurum içinde güven oluşturmak yöneticilerin sorumluluğundadır. Yöneticiler sorunları ya da eksiklikleri dile getiren çalışanları içtenlik ile dinleyerek, çözüm odaklı bir tavır sergileyebilir ve çalışanların güvende hissedebileceği bir iş ortamı sağlayabilirler (Macit ve Erdem, 2020).

SONUÇ

COVID-19 pandemisinin getirdiği belirsizlik ve stres altında çalışanlar, çalıştıkları kurumlardaki yönetici ve liderlerin onlara nasıl bir değer biçtiğini işlerinin yaşamlarındaki yerini ve anlamını yeniden düşünme ve gözden geçirme fırsatını bulmuşlardır. Kişisel refahın önemine odaklanarak tükenmişlik ile sürdürülemez iş kültürlerine karşı bir duruş sergilemişlerdir. "Büyük İstifa" pandemi sırasında ve sonrasında, çalışanların daha iyi bir iş-yaşam dengesi, anlamlı işler ve daha iyi çalışma koşulları talebiyle işlerinden gönüllü olarak ayrılmalarını ifade etmektedir. Bu büyük oranda yaşanan kopuş hareketi, çalışanların yalnızca işlerinin asgari gerekliliklerini yerine getirdikleri ve daha fazla sorumluluk alma ve ekstra çaba sarf etmekten kaçındıkları "sessiz istifa" yaklaşımına zemin hazırlamıştır. Bu açıdan da sessiz istifa, çalışanların iş yerlerinde "ne kadarını verirsem yeterli olur" sorusuna verdikleri bir cevap olarak örgütsel bağlılıklarını ve vatandaşlıklarını sorgulayan, sınırlarını belirleyen ve minimal bir şekilde katılım göstermelerine neden olan bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir.

Sessiz istifa olgusunun en yüksek oranda yaşandığı sektörlerin başında sağlık ve eğitim yer almaktadır. Sağlık çalışanı olmak ve sahada aktif hizmet vermek her zaman zor ve meşakkatli olmaktadır. Değişen koşullar ile sağlık profesyonellerinin sürekli aktif, üretken ve verimli şekilde çalışmaları beklenmektedir. Hem fiziksel hem de psikolojik açıdan büyük bir yük taşıyan sağlık çalışanları, pandemi gibi küresel sağlık krizleri ile birlikte belirsizlik ve baskı altında uzun çalışma saatleri, aşırı iş yükü, yüksek düzeyde iş stresi ve tükenmişlik yaşamalarına yol açmıştır. COVID-19 pandemisi ile artış gösteren bu olumsuz durumlar sağlık çalışanlarında sessiz istifayı, beyin göçünü ve işten ayrılmaları beraberinde getirmiştir.

Sonuç olarak örgütsel sessizlik, sessizlik sarmalı ve sessiz istifa işyeri iletişimini etkileyen birbirine bağlı ve ilişkili kavramlardır. Örgütsel sessizlik, çalışanların genellikle tepki korkusu veya destekleyici bir kültür eksikliği nedeniyle örgütsel konularla ilgili fikir veya endişelerini ifade etme konusundaki isteksizliğini ifade etmektedir. Bu sessizlik, bireylerin görüşlerinin azınlıkta olduğunu algıladıkları ve onları konuşmaktan daha da caydırıcı bir sessizlik sarmalına yol açabilmektedir. Örgütsel sessizlik, örgüt içi iletişimi ve yeniliği olumsuz yönde etkileyen bir davranış olarak kabul edilse de bazı açılardan da kaos ve çatışma ortamlarında koruyucu bir mekanizma olarak değerlendirilebileceği varsayılabilmektedir. Sessiz istifa olgusu ise çalışanların rollerinden uzaklaştıkları, iş yerindeki görev ve yükümlülüklerine sınırlı katkı sağladıkları genellikle uzun süreli örgütsel sessizlik ve bağlılık eksikliğinin bir sonucu olan bir geri çekilme davranışıdır.

Sessiz istifanın önlenmesi ve önüne geçilmesindeki en önemli sorumluluk yöneticilere ve liderlere düşmektedir. Kurumlar çalışanların iş dışında da bir yaşama sahip oldukları ve yaşamlarında farklı dinamiklerin olabileceğinin farkında olarak iş ve yaşam dengesini sağlamaları, çalışanların gösterdikleri çabayı ve emeklerini takdir ederek saygı duyduklarını, aynı zamanda desteklediklerini çalışanlarına hissettirerek aidiyet oluşturmalarıdır. Bu noktada adalet ve güven duygusuna dayalı, açık ve etkili iletişim mekanizmalarının mevcut olduğu, kariyer ilerleme fırsatlarının açık olduğu, gelişime odaklanmış destekleyici bir ortamın sağlanması önemli olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdillah, M. R., Anita, R., Nofianti, L., ve Zakaria, N. B. (2018). Organizational Trust And Organizational Silence: The Factors Predicting Organizational Commitment. *International Journal Of Engineering ve Technology*, 126-131.
- Aeen, M. N., Zarei, R., ve Matin, H. Z. (2014). Do the organizational rumours emphasize the influence of organizational silence over organizational commitment? *Journal of Social Issues ve Humanities*, 2, 88-92.
- Akçakanat, T., ve Dirin, İ. (2019). İşgören Sessizliği Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *Balikesir University Journal Of Social Sciences Institute*, 22(41).
- Alami, R., Stachowicz-Stanusch, A., Agarwal, S., ve Al Masaeid, T. (2024). Predicting Quiet Quitting: Machine Learning Insights into Silent Resignations in Healthcare Industry. *Journal of Ecohumanism*, 3(4), 3444-3462.
- Allas, T., Mugayar-Baldocchi, M. (2024). The hidden costs of quiet quitting, quantified. Erişim: <https://www.mckinsey.com/uk/our-insights/the-mckinsey-uk-blog/the-hidden-costs-of-quiet-quitting-quantified> Erişim Tarihi:02.11.2024
- An, F., ve Bramble, T. (2017). Silence as a survival strategy: will the silent be worse off? A study of Chinese migrant workers in Guangdong. *The International Journal of Human Resource Management*, 29(5), 915-940.
- Bacaksız, F. E., Tuna, R., ve Seren, A. K. H. (2018). Sağlık çalışanlarında performans ve örgütsel sinizm ilişkisi: Hemşireler üzerinde bir araştırma. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1), 52-58.
- Bagheri, G., Zarei, R., ve Aeen, M. N. (2012). Organizational silence (basic concepts and its development factors). *Ideal Type of management*, 1(1), 47-58.

- Bala, I. (2013). The Psychological Contract: The Changing Nature Of Employee-Employer Expectations. *International Journal Of Management ve Information Technology*, 3(1), 62-70.
- Batmunkh, M. (2011). *Liderlik Tarzları İle Örgütsel Bağlılık Ve Örgütsel Sessizlik Arasındaki İlişki Ve Bir Araştırma* (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey))
- Bayın, G., Yeşilaydın, G., ve Yılmaz, G. (2016). Sağlık Personelinin Örgütsel Sessizlik Nedenlerinin Belirlenmesi: Özel Hastane Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2).
- Bellet, C., De Neve, J.-E., ve Ward, G. (2023, February). Does employee happiness have an impact on productivity? Said Business School Working Papers. Erişim: https://www.researchgate.net/publication/370700918_Does_Employee_Happiness_Have_an_Impact_on_Productivity Erişim Tarihi:11.11.2024
- Bıçer, C.(2024). Örgütsel Sessizlik Olgusu Ve Örgütlere Olan Etkisi: Kavramsal Bir Çerçeve. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(1), 24-32.
- Borysiuk, Y., ve Babić, T. (2020, September). STEAM Students and Their Expectations from Future Business Life: a Values-driven Workplace. In 2020 43rd International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO) (pp. 776-781). IEEE.
- Bowen, F., ve Blackmon, K. (2003). Spirals of silence: The dynamic effects of diversity on organizational voice. *Journal of management Studies*, 40(6), 1393-1417.
- Brinsfield, C. T., ve Edwards, M. S. (2020). Employee voice and silence in organizational behavior. In *Handbook of research on employee voice* (pp. 103-120). Edward Elgar Publishing.
- Bulut, M. B., Tanrıverdi, O., Tekeli, M. R., Yıldızeli, N., Ünal, N. N., ve Çolak, C. (2024). Unveiling the Hushed Rebellion! Exploring the Concept of Quiet Quitting in the Modern Workplace: Development and Validation of Quiet Quitting Scale. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 16(30), 230-255.
- Cloutier, O., Felusiak, L., Hill, C., ve Pemberton-Jones, E. J. (2015). The importance of developing strategies for employee retention. *Journal of Leadership, Accountability ve Ethics*, 12(2).
- Couto, C.Q., Canle, N.M. (2023). Psychosocial Risks And Silent Resignation In Nurses During Pandemic: A Literature Review. *International Symposium on Occupational Safety and Hygiene: Proceedings Book of the SHO2023*.
- Çakıcı, Y. D. D. A. (2007). Örgütlerde sessizlik: Sessizliğin teorik temelleri ve dinamikleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 145-162.
- Çaylak, E. ve Altuntas, S. (2017). Organizational Silence Among Nurses: The Impact on Organizational Cynicism and Intention to Leave Work. *Journal of Nursing Research*, 25(2), 90-98.
- Dankoski, M. E., Bickel, J., & Gusic, M. E. (2014). Discussing the undiscussable with the powerful: why and how faculty must learn to counteract organizational silence. *Academic Medicine*, 89(12), 1610-1613.
- Dedahanov, A. T., ve Rhee, J. (2015). Examining The Relationships Among Trust, Silence And Organizational Commitment. *Management Decision*, 53(8), 1843-1857.
- Dehkharghani, L. L., Paul, J., Maharati, Y., ve Menzies, J. (2022). Employee silence in an organizational context: A review and research agenda. *European Management Journal*.
- Donsbach, W., Tsfati, Y., ve Salmon, C. T. (2014). The legacy of spiral of silence theory: An introduction. In *The Spiral of Silence* (pp. 1-18). Routledge.
- Dyne, L. V., Ang, S., ve Botero, I. C. (2003). Conceptualizing employee silence and employee voice as multidimensional constructs. *Journal of management studies*, 40(6), 1359-1392.
- Ebik, G. E. (2017). *Hemşirelikte Örgütsel Sessizlik Düzeyinin Hasta Güvenliği Kültürü Üzerine Etkisi* (Master's Thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Edmondson, A. C., ve Detert, J. R. (2004). The role of speaking up in work-life balancing. In *Work and life integration* (pp. 391-416). Psychology Press.
- Formica, S., ve Sfodera, F. (2022). The Great Resignation and Quiet Quitting paradigm shifts: An overview of current situation and future research directions. *Journal of Hospitality Marketing ve Management*, 31(8), 899-907.
- Galanis, P., Moisoglou, I., Katsiroumpa, A., Vraka, I., Siskou, O., Konstantakopoulou, O., ve Kaitelidou, D. (2024). Moral Resilience Reduces Levels of Quiet Quitting, Job Burnout, and Turnover Intention among Nurses: Evidence in the Post COVID-19 Era. *Nursing Reports*, 14(1), 254-266.

- Gonzenbach, W. J., King, C. and Jablonski, P. (1999). 'Homosexuals and the military: an analysis of the spiral of silence'. *The Howard Journal of Communications*, 10, 281–96
- Gözlü, K. (2023). Tükenmişlik Bağlamında Yeni Bir Kavram Olarak Sessiz İstifa Ve Sağlık Sektöründeki Etkileri. *MEYAD Akademi*, 4(2), 213-241.
- Harmanci Seren, A. K., Topcu, İ., Eskin Bacaksiz, F., Unaldi Baydin, N., Tokgoz Ekici, E., ve Yildirim, A. (2018). Organisational silence among nurses and physicians in public hospitals. *Journal of clinical nursing*, 27(7-8), 1440-1451.
- Harvida, D. A., & Wijaya, C. (2020). Faktor Yang Mempengaruhi Turnover Karyawan dan Strategi Retensi Sebagai Pencegahan Turnover Karyawan: Sebuah Tinjauan Literatur. *JIANA (Jurnal Ilmu Administrasi Negara)*, 18(2), 13-23.
- Henriksen, K., ve Dayton, E. (2006). Organizational silence and hidden threats to patient safety. *Health services research*, 41(4p2), 1539-1554.
- Ho, S. S. (2015). Spiral of silence. *The international encyclopedia of political communication*, 1-5.
- Hobfoll, S. E., Halbesleben, J., Neveu, J. P., ve Westman, M. (2018). Conservation of resources in the organizational context: The reality of resources and their consequences. *Annual review of organizational psychology and organizational behavior*, 5(1), 103-128.
- Hsieh, H. H., ve Huang, J. T. (2022). Why and when are silent employees less satisfied with their jobs? A conservation of resources perspective. *Journal of Managerial Psychology*, 37(4), 319-331.
- Hungerford, C., Jackson, D., ve Cleary, M. (2024). Quiet Quitting, Resentment and Other Forms of Disengagement: What Are the Answers for Nurses?. *Journal of Advanced Nursing*.
- Jahangir, M., ve Abdullah, M. (2017). A Review of Organizational Silence antecedents and its impact on Job Attitudes. *Sarhad Journal of Management Sciences*, 3(01), 146-159.
- Joseph, E. R. (2023). Reshaping Agency Dynamics: Agency Theory Based Innovative Strategies to Foster Employee Retention and Curtailing 'Quiet Quitting'. Available at SSRN 4551562.
- Kaur, J. (2024). Ethical Obligations and Organizational Silence: A Critical Analysis in Healthcare. In *Ethical Quandaries in Business Practices: Exploring Morality and Social Responsibility* (pp. 389-420). IGI Global.
- Kaur, J., ve Arora, R. (2022). Employees silence and emotional well-being in hospitals. *International journal of health sciences*, 6(S4), 7233-7238.
- Kelly, J. (2022). How Both Managers And Workers Can Combat 'Quiet Quitting', *Forbes*, Erişim Adresi: <https://www.Forbes.Com/Sites/Jackkelly/2022/08/22/How-Both-Managers-And-Workers-Can-Combat-Quiet-Quitting/?Sh=2b5af2dc466d> Erişim Tarihi: 22.10.2022
- Khan, Z. (2022), "On quiet quitting #workreform", *TikTok*, Erişim adresi: www.tiktok.com/@zaidleppelin/video/7124414185282391342?lang=en
- Khosravizadeh, O., Ahadinezhad, B., Shahsavari, S., Ghiasvand, M., ve Mehri, M. (2022). Role of organizational silence in the professional performance of frontline staff in the hospital structure: a path analysis. *Journal of Health Reports and Technology*, 8(2).
- Kılınç, E. (2012), Hekim Ve Hemşirelerde Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, Örgütsel Sessizlik, Çalışan Performansı Ve Aralarındaki İlişkinin İncelenmesi, *Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Sivas
- Kızrak, M., ve Yeloğlu, H. O. (2024). How can prosocial silence be golden? The roles of commitment to learning and organizational support. *The Learning Organization*, 31(2), 250-267.
- Knoll, M., Hall, R. J., ve Weigelt, O. (2019). A longitudinal study of the relationships between four differentially motivated forms of employee silence and burnout. *Journal of occupational health psychology*, 24(5), 572.
- Koelhi, T., ve Lidströmer, N. (2024). Silent resignations: Navigating moral distress in healthcare—A literature review on quiet quitting. *Journal of Healthcare Ethics*, 15(2), 45-62.
- Kunasz, M. (2022). Motives For Employee Silence In An Organization—A Correlation Analysis Of A Polish Sample. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska*, (164 Zarządzanie zasobami ludzkimi: perspektywy, wdrażanie i wyzwania= Human Resource Management: Perspectives, Implementation and Challenges), 189-199.
- Macit, G., ve Erdem, R. (2020). Örgütsel sessizliğe dair kavramsal bir inceleme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 93-114.
- Mahand, T., ve Caldwell, C. (2023). Quiet quitting—causes and opportunities. *Business and Management Research*, 12(1), 9-19.

- Montgomery, A., ve Lainidi, O. (2022). Understanding the link between burnout and sub-optimal care: Why should healthcare education be interested in employee silence? *Frontiers in Psychiatry*, 13, 818393. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.818393>
- Morrison, E. W., ve Milliken, F. J. (2000). Organizational Silence: A Barrier To Change And Development In A Pluralistic World. *Academy Of Management Review*, 25(4), 706-725.
- Nikolaou, I., Vakola, M., ve Bourantas, D. (2011). The Role Of Silence On Employees' Attitudes “The Day After” A Merger. *Personnel Review*, 40(6), 723-741.
- Noelle-Neumann, E. (1974). The Spiral Of Silence A Theory Of Public Opinion. *Journal Of Communication*, 24(2), 43-51.
- Öztrak, M., ve Bayram, V. (2022). Examining The Relationship Between The Perceptions Of Favouritism And Organizational Silence Behaviours Of Healthcare Professionals: A Comparative Study On Public And Private Hospitals. *Business ve Management Studies: An International Journal*, 10(3), 956.
- Quinn, R. E., ve Spreitzer, G. M. (1997). The Road To Empowerment: Seven Questions Every Leader Should Consider. *Organizational Dynamics*, 26(2), 37-49.
- Pata, Y., ve Gemlik, N. (2021). Örgütsel Sessizlik Kavramına Hemşirelik Mesleği Açısından Bakış. *Sosyal Araştırmalar Ve Yönetim Dergisi*, (1), 38-48.
- Pinder, C. C., Harlos, K. P. (2001). ‘Employee silence: quiescence and acquiescence as responses to perceived injustice’. In Rowland, K. M. and Ferris, G. R. (Eds), *Research in Personnel and Human Resources Management*, Vol. 20. New York: JAI Press, 331–69.
- Robinson, A. (2022). Quiet Quitting: How to Prevent ve Combat it at Work. Erişim: <https://teambuilding.com/blog/quiet-quitting> Erişim Tarihi:02.10.2024
- Saygılı, M., ve Özer, G. E. Ö. (2019). Sağlık Çalışanlarının Örgütsel Sessizlik Ve Çalışan Performansı Düzeylerinin Belirlenmesi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 8(49), 485-500
- Scheufele, D.A ve Moy, P (200). *Twenty-Five Years of The Spiral of Slince: A Conceptual Review and Emprical Outlook*. *International Journal of Public Opinion Research*, 12(1), 3-27
- Scheyett, A. (2023). Quiet quitting. *Social Work*, 68(1), 5-7.
- Schröder, T., Stewart, T. C., ve Thagard, P. (2014). Intention, Emotion, And Action: A Neural Theory Based On Semantic Pointers. *Cognitive Science*, 38(5), 851-880.
- Shaukat, R., ve Khurshid, A. (2022). Woes of silence: the role of burnout as a mediator between silence and employee outcomes. *Personnel Review*, 51(5), 1570-1586.
- Shojaie, S., Matin, H. Z., ve Barani, G. (2011). Analyzing the infrastructures of organizational silence and ways to get rid of it. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 1731-1735.
- S,MM . (2020). Influence of empowerment, psychological contract and employee engagement on voluntary turnover intentions. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 70(2), 325-349.
- Srivastava, S., Saxena, A., Kapoor, V., ve Qadir, A. (2024). Sailing through silence: exploring how negative gossip leaves breeding grounds for quiet quitting in the workplace. *International Journal of Conflict Management*, 35(4), 733-755.
- Sturt, D., ve Nordstrom, T. (2018). Boomerang Employees: 3 Reasons To Rehire And 2 Reasons To Avoid Them.
- Suprayitno, D. (2024). The Great Resignation: Reimagining Work and the Future of HR. *Management Studies and Business Journal (PRODUCTIVITY)*, 1(4), 687-694.
- Şahin, H. (2016). *Örgütsel Sessizlik Ve Çalışanların Performansları Arasındaki İlişki: İzmir İli Çiğli İlçesi Devlet İlkokullarına İlişkin Bir Araştırma* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Takeda, S., ve Homberg, F. (2014). The effects of gender on group work process and achievement: an analysis through self-and peer-assessment. *British Educational Research Journal*, 40(2), 373-396.
- Tangirala, S., ve Ramanujam, R. (2008). Employee silence on critical work issues: The cross level effects of procedural justice climate. *Personnel psychology*, 61(1), 37-68.
- Tarricone, P., ve Luca, J. (2002). Employees, teamwork and social interdependence—a formula for successful business?. *Team Performance Management: An International Journal*, 8(3/4), 54-59.
- Vakola, M., ve Bouradas, D. (2005). Antecedents and consequences of organisational silence: an empirical investigation. *Employee relations*, 27(5), 441-458.
- Van Dyne, L. V., Ang, S., ve Botero, I. C. (2003). Conceptualizing employee silence and employee voice as multidimensional constructs. *Journal of management studies*, 40(6), 1359-1392.

- Weinstein, M. L., ve Hirsch, P. M. (2023). For love and money: rethinking motivations for the “great resignation”. *Journal of Management Inquiry*, 32(2), 174-176.
- Yağar, F., ve Dökme Yağar, S. (2023). The effects of organizational silence on work engagement, intention to leave and job performance levels of nurses. *Work*, 75(2), 471-478.
- Yalçın, B., ve Baykal, Ü. (2019). Development and psychometric testing of the Organizational Silence Behavior Scale for healthcare professionals. *Nursing ve health sciences*, 21(4), 454-460.
- Yeşilaydın, G., Bayın, G., Esatoğlu, A. E., ve Yılmaz, G. (2016). Örgütsel Sessizliğin Nedenleri: Kamu Hastaneleri Çalışanları Üzerine Bir Araştırma.
- Zehir, C., ve Erdogan, E. (2011). The association between organizational silence and ethical leadership through employee performance. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 24, 1389-1404.
- Zenger, J., ve Folkman, J. (2022, 31 Ağustos). Sessiz istifa, kötü çalışanlar değil, kötü patronlar ile ilgilidir. *Harvard Business Review*. 24 Ekim 2022'de alındı, <https://hbr.org/2022/08/quiet-quitting-is-about-bad-bosses-not-bad-employees> adresinden erişildi.
- Zohra, B., ve Sabrina, K. (2022). Organizational silence (Basic concepts and its effects). *International Journal of Economic Performance*, 5(2), 34-47.

DİJİTAL FİNANSIN SPOR İNOVASYONU ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN TEORİK OLARAK İRDELENMESİ

Ahmet ÖNER¹

ÖZET

Son yıllarda dijital finans teknolojileri (fintech), spor sektöründe dinamo bir rol oynayarak hem kulüp finansmanında hem de taraftar deneyiminde yenilikçi çözümler sunmaktadır. Blockchain teknolojisinin taraftar tokenları ile taraftar deneyimini yeniden tanımlaması, nakitsiz ödeme ve dijital biletleme sistemlerinin akıllı stadyum konseptine entegrasyonu gibi uygulamalar, spor organizasyonlarının verimliliğini artırmaktadır. E-spor sektöründe mikro ödemelerin ve dijital varlıkların kullanımı, oyuncular ve taraftarlar arasındaki etkileşimi geliştirirken, kitlesel fonlama ve dijital sponsorluklar finansmana erişimi kolaylaştırmıştır. Ayrıca, dijital finansın sürdürülebilir kalkınmaya katkısı; istihdam yaratma, ekonomik görünürlük sağlama ve bölgesel ekonomik gelişimi destekleme gibi alanlarda özellikle belirtilmiştir. Buna rağmen, dijital okuryazarlık eksiklikleri, teknolojik eşitsizlikler ve siber güvenlik riskleri gibi zorluklar halen devam etmektedir. Bu sorunları aşmak için güvenilir düzenleyici çerçeveler ve daha yaygın dijital eğitim çözümleri gereklidir.

Dijital finans, spor endüstrisinin geleceğini şekillendiren kritik bir aracı oluşturmaktadır. Taraftar deneyimlerini zenginleştirerek, kulüp finansmanını daha kapsayıcı hale getirerek ve sponsorluk modellerini şeffaflaştırarak sektörü modernize etmektedir. Ancak, bu teknolojilerin benimsenmesinde karşılaşılan zorlukların giderilmesi, gelecekte daha kapsayıcı ve etkili bir dijital spor ekosisteminin oluşması için önem arz etmektedir.

Bu makalede, blockchain tabanlı taraftar tokenları, nakitsiz ödeme sistemleri, dijital sponsorluklar ve e-spor mikro ödemeleri gibi uygulamalar incelenmiş ve bunların spor inovasyonuna katkıları teorik olarak ele alınmıştır. Ayrıca dijital finansın spor sektörüne etkileri, taraftar etkileşimini derinleştirme, finansal kapsayıcılığı artırma ve yeni gelir modelleri yaratma açısından ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: dijital finans, inovasyon, spor

A THEORETICAL EXAMINATION OF THE IMPACT OF DIGITAL FINANCE ON SPORTS INNOVATION

ABSTRACT

In recent years, digital financial technologies (fintech) have played a pivotal role in the sports sector by offering innovative solutions in both club financing and fan experience. Applications such as

¹ Öğr. Gör. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Kemah M.Y.O, ahmet.oner@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5751-0568

Geliş Tarihi: 15.12.2024 / Kabul Tarihi: 26.12.2024 Çalışma Türü: İnceleme Makalesi

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır.

redefining fan engagement through blockchain-based fan tokens, integrating cashless payment systems and digital ticketing into smart stadium concepts have enhanced the efficiency of sports organizations. In the e-sports sector, the use of microtransactions and digital assets has improved interactions between players and fans, while crowdfunding and digital sponsorship models have facilitated access to financing. Furthermore, the contribution of digital finance to sustainable development has been particularly emphasized in areas such as job creation, enhancing economic visibility, and supporting regional economic development. However, challenges such as a lack of digital literacy, technological inequalities, and cybersecurity risks persist. Addressing these challenges requires reliable regulatory frameworks and more widespread digital education solutions.

Digital finance constitutes a critical tool in shaping the future of the sports industry. By enriching fan experiences, making club financing more inclusive, and enhancing transparency in sponsorship models, it modernizes the sector. However, overcoming the challenges associated with adopting these technologies is essential to building a more inclusive and effective digital sports ecosystem in the future.

This article examines applications such as blockchain-based fan tokens, cashless payment systems, digital sponsorships, and e-sports microtransactions, analyzing their contributions to sports innovation from a theoretical perspective. Additionally, it evaluates the impacts of digital finance on the sports sector, particularly in terms of deepening fan engagement, increasing financial inclusivity, and creating new revenue models.

Key Words: digital finance, inovation, sport

GİRİŞ

Spor endüstrisi, dijital dönüşümün etkisiyle köklü bir evrim sürecinden geçmektedir. Geleneksel finansman ve operasyon modellerine dayalı olarak şekillenen sektör, dijital finansal teknolojilerin (fintech) sunduğu yenilikçi çözümlerle daha verimli, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yapıya dönüşmektedir. Blockchain tabanlı taraftar tokenları, dijital ödeme sistemleri, NFT uygulamaları ve kitle fonlama platformları gibi dijital finans araçları, spor sektörünün hem ekonomik yapısını hem de taraftar ilişkilerini yeniden tanımlamaktadır. Bu teknolojiler, kulüplerin gelirlerini çeşitlendirmesine, taraftar deneyimlerini kişiselleştirmesine ve operasyonel süreçlerini optimize etmesine olanak sağlamaktadır (Chiu ve Wong, 2022: 154).

Dijital finansal teknolojiler, büyük ölçekli spor organizasyonlarının yanında amatör sporcular ve küçük ölçekli spor işletmeleri için de fırsatlar sunmaktadır. Özellikle, finansal kapsayıcılığı artıran dijital çözümler, geleneksel yöntemlerle finansmana erişimde zorluk yaşayan aktörlere yeni olanaklar sunmakta ve spor ekosisteminin daha dengeli bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunmaktadır (Ozili, 2018; Parada ve Bull, 2018). Örneğin, blockchain teknolojisiyle taraftar tokenları aracılığıyla sağlanan gelirler, kulüplerin bağımsız finansman modellerine geçişini hızlandırmakta (Ryu, 2018; Zachariadis ve Özcan, 2017); NFT'ler ise sporcuların kişisel markalarını dijital olarak ticarileştirmelerine olanak tanımaktadır (Husin vd., 2022). E-spor sektörü, dijital finansın en dinamik uygulama alanlarından biri olarak öne çıkmakta; mikro ödemeler, dijital varlıklar ve sponsorluk anlaşmaları sektöre çok katmanlı bir gelir modeli sunmaktadır (Hamari ve Sjöblom, 2020).

Dijital finansın spor sektöründe sunduğu avantajların yanında, bazı zorluklar da dikkat çekmektedir. Teknolojik altyapıya erişimdeki eşitsizlikler, dijital okuryazarlık eksiklikleri ve siber güvenlik riskleri, bu teknolojilerin benimsenmesi ve etkili bir şekilde kullanılmasının önündeki temel engeller arasında yer almaktadır (Shen vd., 2018; Zhu vd., 2016). Ayrıca, taraftar tokenlarının ve dijital biletleme sistemlerinin yasal çerçevelerle desteklenmesi gerekliliği, düzenleyici otoritelerin ve spor organizasyonlarının bu konuda daha fazla iş birliği yapmasını zorunlu kılmaktadır (Ryu, 2018; Yermack, 2019).

Bu çalışmanın amacı, dijital finans teknolojilerinin spor sektöründeki dönüşüme katkılarını teorik bir perspektifle incelemek ve bu yeniliklerin sektördeki operasyonel verimliliği, finansal kapsayıcılığı ve taraftar deneyimini nasıl etkilediğini analiz etmektir. Araştırma, blockchain teknolojisinin taraftar tokenları ve dijital biletleme sistemleri üzerindeki etkisinden başlayarak, NFT'lerin sunduğu ticari fırsatlara, nakitsiz ödeme sistemlerinin akıllı stadyum konseptlerine entegrasyonuna kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Aynı zamanda, dijital finansın sektördeki zorluklar ve fırsatlar bağlamında nasıl bir denge sağladığı, geleceğe yönelik çözüm önerileriyle birlikte ele alınacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma, dijital finans teknolojilerinin spor endüstrisinde yarattığı yenilikçi etkileri ortaya koyarak sektörün modernizasyonuna yönelik bir rehber sunmayı amaçlamaktadır. Spor ve finans kesişimindeki bu dönüşüm, ekonomik faydalarının yanında toplumsal etkiler de yaratmakta; sporun evrensel değerlerini dijital dünyanın dinamikleriyle harmanlayarak daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir ekosistem oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Bu dönüşümün sürdürülebilir bir şekilde ilerlemesi, yalnızca spor organizasyonlarının değil aynı zamanda düzenleyici kurumların, teknoloji geliştiricilerinin ve taraftarların ortak çabalarına bağlıdır.

1. DİJİTAL FİNANS HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Dijital finans, “mobil telefonlar, kişisel bilgisayarlar, internet veya güvenilir bir dijital ödeme sistemine bağlı kartlar aracılığıyla sunulan finansal hizmetler” olarak tanımlanır (Ozili, 2018, s. 330). Dijital finansın amacı, etkin finansal aracılığa katkıda bulunmak (Motsi-Omojiade, 2018; Ozili, 2019),

daha fazla finansal kapsayıcılık sağlamak (Ozili, 2018; Arabehty vd., 2016), yoksulluğu azaltmak (Wang ve He, 2020; Ozili, 2020a), finansal istikrarı artırmak ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektir (Nguyen, 2016; Afzal, 2017). Dijital finansın faydaları oldukça büyüktür. Bu faydalar arasında daha fazla finansal kapsayıcılık, finansal olmayan sektörler için resmi finansal hizmetlerin genişletilmesi, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksul bireylere uygun maliyetli, kolay ve güvenli bankacılık hizmetlerinin sunulması, gayri safi yurtiçi hasılda (GSYİH) artış ve daha fazla makroekonomik istikrar yer alır (Ketterer, 2017; Ozili, 2018; Parada ve Bull, 2018; Ozili, 2020b). Yoksul toplulukları ve zayıf ekonomileri konu alan birçok çalışma yapılmıştır. Bunlar; Ozili (2018); Ryu, 2018; Karlan vd., 2016; Zachariadis ve Özcan (2017)'dir. Bununla birlikte dijital finansın başarısındaki faktörlere odaklanan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalar dijital finansın başarısındaki kritik faktörlere odaklanmaktadır. Bu çalışmalara göre, finansal okuryazarlık (Shen vd., 2018), dijital okuryazarlık (Morgan vd., 2019), bir cep telefonuna erişim (Sapovadia, 2018) ve internete erişim (Zhu vd., 2016), dijital finans ürünlerinin ve kanallarının kullanımının başlıca belirleyicileridir.

Dijital finansal işlemler, yeterli teknoloji ve altyapının bulunması nedeniyle ilk olarak gelişmiş ülkelerde kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle, bu alandaki çalışmalara çoğunlukla Almanya (Bömer ve Maxin, 2018), Amerika Birleşik Devletleri (Scott vd., 2017; Jakubik ve Moinescu, 2015; Buchak vd., 2018; Wolfe ve Yoo, 2018; Jagtiani ve Lemieux, 2018; Tang, 2019) gibi gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmıştır. Ancak, Teknolojik ilerlemenin zamanla daha eşit bir şekilde dağılması ve internet hizmetlerinin gelişmekte olan ülkelerde ucuzlaması gibi nedenlerle günümüzde dijital finansal işlemler, gelişmekte olan ülkelerde daha yaygın hale gelmekte ve popülerleşmektedir (Kanobe vd., 2017; Ramli, 2020). Bu durum, geleneksel finans sisteminden dijital tabanlı çağdaş bir ekonomiye geçişi beraberinde getirmekte, ödeme sisteminin kağıt ve metal para (kağıt para ve madeni paralar) ile kağıt tabanlı (çekler, havale kuponları, kredi / banka notları) sistemlerden kart tabanlı ve internet tabanlı sistemlere dönüşmesini sağlamaktadır. Geniş alanlara ve büyük nüfusa sahip gelişmekte olan ülkelerde birçok finansal teknoloji şirketi (fintech), start-up'lar, internet ve mobil bankacılık, akıllı telefon tabanlı ödeme uygulamaları (mobil ödeme) ve ayrıca e-ticaret bulunmaktadır. Dijital finansal teknoloji alışverişin; dükkanlar, işyerleri veya alışveriş merkezleri yapılması cazibesi, etkinliği ve verimliliğinin azalmasına yol açarak insanların yaşam tarzını ve iş modelini değiştirmiştir. (Risman vd., 2021: 1981).

1.1. DİJİTAL FİNANS VE SPOR ENDÜSTRİSİ

Dijital finans, özellikle fintech (finansal teknoloji) araçları aracılığıyla spor endüstrisinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, blockchain teknolojisi spor organizasyonlarının finansman modellerini değiştirmiştir. Taraftar tokenları, spor kulüplerine hem yeni bir gelir kaynağı yaratmış hem de taraftar katılımını artırmıştır. Chiliz ve Socios gibi platformlar, taraftar tokenlarının popülerliğini artırmış ve kulüplere milyonlarca dolar gelir sağlamıştır. Spor etkinliklerinde dijital ödeme sistemleri yaygınlaşmıştır. Temassız ödeme teknolojileri, mobil cüzdanlar ve kripto para ödemeleri, bilet alımından stadyum içi alışverişlere kadar birçok alanda kullanılmaktadır. Bu durum, spor deneyimini hem taraftarlar hem de organizatörler için daha hızlı ve sorunsuz hale getirmiştir.

Dijital finans, geleneksel kamu finansmanı modellerinin ötesine geçerek spor endüstrisinde yenilikçiliği destekleyen önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Finansal hizmetleri teknolojiyle birleştiren bu sistem, işlemleri daha verimli hale getirirken maliyetleri düşürmekte ve alternatif yatırım imkanları sunmaktadır. Örneğin, Çin'de dijital finans, spor işletmelerinin yenilikçi teknolojilere yatırım yapmasına olanak tanımış ve finansman sınırlamalarını hafifletmede etkili bir rol oynamıştır. Dijital finansın spor sektörüne etkisi yalnızca işlemleri kolaylaştırmakla sınırlı kalmayıp, özellikle daha küçük işletmelere, geleneksel yöntemlerle erişemedikleri kredi ve fon kaynaklarına ulaşma imkânı sağlamaktadır. Bu erişimin genişlemesi, finansal altyapının daha az gelişmiş olduğu bölgelerde, daha

fazla işletmenin sektöre katılımını mümkün kılmakta ve rekabet ile yeniliği teşvik etmektedir. Ayrıca, dijital finansın bilgi eşitsizliklerini azaltma ve ihtiyaçlara özel finansal çözümler sunma kapasitesi, büyük finansal engellerle karşılaşan küçük ve orta ölçekli spor işletmeleri için önemli bir avantaj sunmaktadır (Li vd., 2024: 2-3).

Solow ekonomik büyüme modeline göre dijital finans, spor endüstrisinin gelişimini üç açıdan destekleyebilmektedir. Bunlar (Zhong ve Huang, 2018);

- İlk olarak, üretim faktörlerinin yatırımlarını artırmak: Hükümetin yoksulluğu azaltmayı teşvik etmek için önemli bir aracı olan dijital finans, finansal eşikleri düşürmekte ve belirli bir ölçüde, "gelişmekte olan sektörlerde finansman zorluğu" olarak bilinen tarihi sorunu hafifletebilmektedir (Zhang ve diğerleri, 2022). Bu durum, spor endüstrisinde üretim faktörlerine yapılan yatırımların artmasını teşvik edebilir (Oswin ve diğerleri, 2019).

- İkinci olarak, kaynak tahsisini değiştirmek: Dijital finans, dijital ekonominin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Spor endüstrisinin dijital modele geçişini teşvik ederek ve büyük veri hesaplamaları aracılığıyla kaynak tahsisini hassas bir şekilde kontrol ederek, spor endüstrisinin kaynak dağıtım verimliliğini etkili bir şekilde artırabilir (David, 1990).

- Üçüncü olarak, teknolojik ilerleme yoluyla tüm üretim faktörlerinin verimliliğini artırmak: Dijital finans, finansal kurumların yüksek işlem riskleri ve maliyetleri sorunlarını hafifletmek için büyük veri işleme teknolojisini kullanmakta, teknoloji yükseltmesini gerçekleştirmekte ve belirli bir ölçüde, teknolojik ilerlemeyi destekleyerek endüstriyel üretim verimliliğini artırmaktadır (Oh, 2010).

1.2. SPOR SEKTÖRÜNDE DİJİTAL FİNANSIN KULLANIM ALANLARI

Dijital finans; dijital ödemeler, eşler arası borç verme ve kripto para birimi gibi geniş bir uygulama yelpazesini kapsamaktadır. Son yıllarda spor endüstrisinde dijital finans kullanımına olan ilgi, taraftar etkileşimi, gelir elde etme ve oyuncu yönetimi gibi alanlarda sunduğu potansiyel faydalar nedeniyle önemli ölçüde artmıştır (Khaund, 2020).

Dijital finansın spor alanındaki faydalarından biri, spor etkinliklerine, ürünlere ve diğer deneyimlere erişimi iyileştirerek taraftar etkileşimini artırma potansiyelidir. Örneğin, dijital finans uygulamaları, taraftarların dijital ödeme yöntemleri kullanarak bilet ve ürün satın almalarını ve sadakat programları aracılığıyla özel içeriklere ve ödüllere erişmelerini sağlayabilmektedir. Bu tür faaliyetleri kolaylaştırmasının yanında dijital finans taraftarların favori takımları ve oyuncularıyla olan ilişkilerini güçlendirmeye yardımcı olabilir; ancak bu, bazı güvenlik sorunlarını da beraberinde getirebilmektedir (Glebova vd., 2020).

Dijital finansın spor endüstrisini etkileyebileceği diğer bir alan ise gelir elde etme başlığıdır. Dijital finans uygulamaları; spor organizasyonlarının sponsorluklar, reklamlar ve diğer dijital ürünler ve hizmetler yoluyla yeni gelir akışları geliştirmelerine olanak tanıyabilmektedir. Ayrıca dijital finans, sporcuların kişisel markalarını daha iyi bir şekilde ticarileştirmelerine, yeni sponsorluk anlaşmaları ve taraftar etkileşimleri için fırsatlar sunmasına olanak sağlayabilmektedir (Baker vd., 2022). Ancak her yeni teknoloji gibi, dijital finansın spor alanındaki potansiyel uygulamalarını incelerken dikkate alınması gereken zorluklar ve sınırlamalar da bulunmaktadır. Özellikle veri gizliliği ve güvenliği ile ilgili endişeler, düzenleyici uyumluluk sorunları ve sektör paydaşlarının teknolojiyi benimsemesi gibi konular önemli engeller olarak ortaya çıkabilmektedir (Khaund, 2020).

Dijital finans, spor sektöründe yenilikçi uygulamalar sunarak hem taraftar deneyimini hem de gelir elde etme yöntemlerini önemli ölçüde değişime uğratmaktadır. Bu konuda bazı önemli kullanım alanları şu şekildedir;

- **Taraftar Etkileşimini Artırma:** Dijital finans, taraftarların spor etkinliklerine ve takımlara erişimini kolaylaştıran ödeme yöntemleri ve platformlar sunar. Dijital ödeme sistemleri, bilet ve ürün satın alımını hızlandırırken sadakat programlarıyla taraftar bağlılığını güçlendirmektedir (Glebova vd., 2020).

- **Yeni Gelir Modelleri ve Monetizasyon:** Dijital finans, spor organizasyonlarının yeni gelir modelleri geliştirmesine olanak tanır. Blockchain tabanlı uygulamalar ve fan token gibi yenilikler, hem taraftar katılımını artırır hem de sponsorluk ve reklam gibi geleneksel gelir kaynaklarına dijital bir boyut kazandırır (Ante vd., 2024).

- **Kripto Para ve NFT Uygulamaları:** NFT'ler (non-fungible tokens), benzersiz dijital varlıklar oluşturmak için kullanılabilen bir tür dijital varlıktır. Bu varlıklar; sanat eserleri, müzik veya videolar gibi koleksiyonluk ürünler yaratmak için kullanılabilir. Spor bağlamında, NFT'ler; maçta giyilmiş formalar, sınırlı sayıda üretilmiş dijital ticaret kartları veya imzalı hatıraların dijital versiyonları gibi koleksiyonluk dijital varlıklar oluşturmak için kullanılabilir. NFT'ler, dijital varlıkların oluşturulması ve ticareti için yeni bir yol olarak son yıllarda büyük ilgi görmüştür. NFT'ler; sanat, müzik veya video oyunu öğeleri gibi çeşitli unsurları temsil edebilen, benzersiz ve bölünemez tokenlardır (Husin vd., 2022).

- **Kişiselleştirilmiş Taraftar Deneyimleri:** Dijital finans uygulamaları, taraftarlara özel içerikler ve ödüller sunarak deneyimlerini kişiselleştirmektedir. Bu, mobil uygulamalar, dijital cüzdanlar ve sadakat programlarıyla gerçekleştirilmektedir (Baker vd., 2022).

- **Veri Güvenliği ve Regülasyon:** Dijital finansın kullanımında veri güvenliği ve regülasyon gibi konular kritik öneme sahiptir. Spor organizasyonları, dijital finansın sağladığı olanakları kullanırken veri gizliliği ve yasal uyumluluk gibi konularda dikkatli olmalıdır (Khaund, 2020).

2. SPOR İNOVASYONU HAKKINDA GENEL BİLGİLER

İnovasyonun farklı tanımlarını incelediğimizde, ortak bir tanım veya kavramın bulunmaması, inovasyonun farklı amaçlara dayalı olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Literatür incelendiğinde, inovasyonun birçok tanımı ve kavramsallaştırmasının mevcut olduğu görülmektedir. Bu tanımların büyük bir kısmı, inovasyonu "mevcut olanı farklılaştırma" ve "yenilik" kavramlarıyla ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda, inovasyon, "yeni" ve "yenilik" terimleriyle ifade edilen, kurumların faaliyetlerinde az ya da çok farklılık yaratan süreçler ve koşullar olarak tanımlanabilmektedir. Günümüzde spor işletmeleri, ev sahipliği yapan organizasyonlar, federasyonlar, spor hizmeti sunan şirketler veya sporu devlet eliyle yöneten kurumlar, geleneksel yönetim yöntemleri yerine bilgiyi hızlı ve farklı bir şekilde sunabilecek yönetim yaklaşımlarına öncelik vermektedir. Bu bağlamda, sporu yöneten tüm kurumlar, müşterilere ve organizasyonel yapıya uygun teknolojiyi veya henüz test edilmemiş fikirleri spor sahasına adapte edebilecek yenilikler geliştirmiş ve farklı özellikleri bir araya getirerek tasarlanan bu inovasyonlardan yararlanmışlardır. Bu değişimlerin temelinde sanayi ve inovasyon yatmaktadır. İnovasyonlar, organizasyonların rekabet gücü ve verimliliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Spor sektörü, hem hızlı değişen ihtiyaçlara hem de global rekabet koşullarına uyum sağlamak için inovasyonlara yönelmek zorunda kalmıştır (Nuriddinov, 2024: 347).

Spor organizasyonlarının başarılı kalabilmesi için müşteri tabanını çekmek ve korumak suretiyle sürekli olarak yenilik yapmaları gerekmektedir (Rundh ve Gottfridsson, 2015). Bu durum mevcut sporların büyümesini ve piyasaya yeni, yenilikçi sporların tanıtılmasından ve sporun geniş bir uluslararası izleyici kitlesine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Sporun artan iş odaklı yapısı, özellikle yenilik yönetimi yaklaşımını ele alan spor çalışmalarına olan ilgiyi artırmaktadır (Baker ve diğerleri, 2016). Çoğu spor türü sektördeki risk, belirsizlik ve rekabet düzeyi nedeniyle bir tür yenilik

çermektedir (Berg, Migliaccio ve Anzini-Varesio, 2014). Bu durum sporda yeni fikirler denemeyi ve yaratıcı olmayı teşvik eden "kazanma tutumunu" etkilemektedir ve bu da, spor tüketicilerinin yüksek katılım seviyeleri nedeniyle sıklıkla yeni fikirler üretmesine yol açmaktadır (Franke ve Shah, 2003).

Günümüzde spor kulüpleri, spor endüstrisinin en temel unsurlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Spor kulüplerinin sunduğu hizmetler ve gerçekleştirdiği faaliyetler, oldukça geniş bir hedef kitleye hitap etmektedir. Rekabetin giderek yoğunlaştığı spor endüstrisinde, bu kitlenin beklentilerini en üst düzeyde karşılamak, müşteri memnuniyetini sağlamak ve sürekli değişen koşullara uyum sağlamak büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, spor kulüplerinin mevcut süreçlerini sürekli olarak yenilikçi ve iyileştirici bir yaklaşımla ele alması gerekmektedir. Süreç yönetimine inovasyonu entegre etmek ve bu doğrultuda stratejik adımlar atmak, spor kulüplerinin hem sürdürülebilirliği hem de etkinliği açısından kritik bir rol oynayacaktır (Demir vd., 2020: 17).

3. DİJİTAL FİNANSIN SPOR İNOVASYONUNDAKİ KATKILARI

Dijital finans; daha önce hizmet alamayan nüfuslara finansal hizmetlere erişim sağlayarak finansal kapsayıcılığı artırmaktadır. Bu durum, dijital ödeme platformları ve kitle fonlama çözümlerinin yerel takımlar, topluluk programları ve gelişen sporcular için fon sağladığı kök salmış sporlarda özellikle belirgindir. Örneğin, GoFundMe ve Patreon gibi platformlar, sporcuların ve takımların doğrudan destekçilerle etkileşim kurarak eğitim, yarışmalar ve ekipman için kaynak temin etmelerini sağlamıştır. Bu sistemler, geleneksel finansal kurumlara olan bağımlılığı azaltarak spor ekosistemi içinde sermayenin merkeziyetsiz bir şekilde akışını sağlamaktadır (Ozili, 2018; Parada ve Bull, 2018). Çalışmada, dijital finansın katkıları aşağıdaki başlıklarda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.1. TARAFTAR TOKENLARI VE BLOCKCHAIN TEKNOLOJİSİ

Son dönemlerde yaygın olarak yararlanılan eşler arası dağıtık ağ olan blockchain teknolojisi; kuruluşlara güvenli, şeffaf, hızlı ve uygun fiyatlı bir dijital çözümler sağlamaktadır (Karaca, 2023: 38). Socios.com gibi platformlar tarafından tanıtılan fan tokenlar, taraftarların takımlarla daha etkileşimli bir şekilde bağ kurmalarını sağlarken, kulüpler için yeni gelir akışları da yaratmaktadır (Ryu, 2018; Zachariadis ve Ozcan, 2017). Bu tokenlar, takım kararları üzerinde oy verme hakları, özel içeriğe erişim ve diğer taraftar avantajları sunarak bir topluluk duygusu yaratmakta ve önemli finansal geri dönüşler sağlamaktadır. Ayrıca, tokenizasyon, stadyumlar veya oyuncu sözleşmeleri gibi yüksek değerli varlıkların bölünerek sahiplenilmesine olanak tanımaktadır. Bu tür yenilikler, yatırım fırsatlarını demokratikleştirmekte ve spor endüstrisi için daha kapsayıcı bir finansal model oluşturmaktadır (Ketterer, 2017).

Mobil ödeme sistemleri ve dijital cüzdanlar, taraftarların spor etkinlikleri ve ürünleriyle etkileşim yöntemlerini dönüşüme uğratmıştır. Stadyumlarda ve çevrimiçi platformlarda sorunsuz nakitsiz işlemler, kolaylık ve güvenliği artırmaktadır. Ayrıca değiştirilemez token'lar (NFT'ler), spor hatıralarının dijital bir uzantısı olarak ortaya çıkmış ve taraftarlara ikonik anlar veya oyuncu başarılarıyla bağlantılı benzersiz dijital varlıklar sunmuştur. Bu trend, teknolojiye yatkın taraftarlar ve koleksiyoncuları çeken yeni bir pazar yaratmıştır (Wang ve He, 2020: 2).

3.2. VERİ ODAKLI SPONSORLUK VE GELİR MODELLERİ

Dijital finans, spor sponsorluklarının daha şeffaf ve ölçülebilir hale gelmesini sağlamıştır. Blockchain tabanlı izleme sistemleri sayesinde sponsorluk yatırımlarının geri dönüşümü daha net bir şekilde analiz edilebilmektedir (Kumar ve Gupta, 2021). Dijital finansın spor analizlerine entegrasyonu,

daha sofistike sponsorluk modellerine olanak tanımaktadır. Dijital ödeme sistemlerinden ve taraftar etkileşimlerinden elde edilen veriler, takımların ve liglerin hedeflenmiş reklamcılık ve özelleştirilmiş sponsorluk paketleri sunmasına imkan vermektedir. Bu durum, sponsorlar için değer teklifini artırırken, spor organizasyonlarının gelirlerini de yükseltmektedir (Morgan ve diğ., 2019).

3.3. BİLETLEME VE DİJİTAL CÜZDANLAR

Dijital finans, biletleme sistemlerinde şeffaflığı ve kolaylığı artırmıştır. Blockchain tabanlı biletleme teknolojisi, sahtecilik riskini ortadan kaldırarak hem organizatörlerin hem de taraftarların fayda sağlamasına yardımcı olmaktadır (Yermack, 2019).

3.4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİNİ DESTEKLEME (SKH)

Dijital finans uygulamaları, özellikle Hedef 8 (İnsana Yakıştır İş ve Ekonomik Büyüme) ve Hedef 9 (Sanayi, Yenilik ve Altyapı) olmak üzere bir dizi SKH ile uyumludur. Araştırmalar, dijital ekonominin spor endüstrisi büyümesine katkısının, istihdam yaratma, teknolojik yenilik ve bölgesel ekonomik kalkınmayı kolaylaştırdığını göstermektedir (Nguyen, 2016; Afzal, 2017). Örneğin Çin'in dijital ekonomi ile spor endüstrisini entegre etme konusundaki odaklanması, hem dijital altyapı hem de spor teknolojisinde önemli ilerlemelere yol açmıştır (Wei ve diğ., 2023).

3.5. ZORLUKLAR VE GELECEK YÖNELİMLERİ

Dijital finans, spor endüstrisindeki birçok faydasına rağmen dijital okuryazarlık eksiklikleri, teknolojiye eşitsiz erişim ve siber güvenlik endişeleri gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Bu sorunların çözülmesi, dijital eğitim ve güvenli ve adil bir benimseme sağlamak için güvenilir düzenleyici işlemlere yatırım yapmayı gerektirmektedir (Shen ve diğ., 2018; Zhu ve diğ., 2016). Spor endüstrisinde dijital finansın geleceği, erişilebilirliğini artırmak ve AI destekli ödeme sistemleri ve sanal gerçeklik entegrasyonları gibi yeni teknolojileri keşfetmekle şekillenecektir. Bu yenilikler, teknoloji ile spor arasındaki uçurumu daha da kapatarak hem ekonomik büyümeyi hem de taraftar katılımını artırmayı vaat etmektedir.

3.6. KİTLESEL FONLAMA VE DİJİTAL SPONSORLUKLAR

Dijital platformlar, spor kulüplerinin ve organizasyonların projelerini finanse etmek için kitlesel fonlama kampanyaları yürütmesine imkan tanımıştır. Sporcular, bireysel performansını veya ekipman alımlarını desteklemek için bu fonlama yöntemlerini kullanmaktadır (Kılıç ve Yıldırım, 2019).

3.7. AKILLI STADYUMLAR VE NAKİTSİZ ÖDEMELER

Akıllı stadyum konsepti, dijital finansın spor deneyimini yeniden tanımladığı bir başka alandır. Nakitsiz ödeme sistemleri, dijital biletleme ve blockchain destekli stadyum operasyonları, taraftar deneyimini daha hızlı ve verimli hale getirmektedir (Georgiev, 2021).

3.8. E-SPOR VE MİKRO ÖDEMELER

E-Spor endüstrisi, dijital finansın en dinamik kullanım alanlarından biridir. Mikro ödemeler ve dijital varlıklar, oyuncular ve taraftarlar arasındaki ekonomik ilişkileri yeniden şekillendirmektedir.

League of Legends gibi önde gelen e-spor oyunları, mikro ödemelerle çok katmanlı gelir akışları oluşturmuştur (Hamari ve Sjöblom, 2020).

4. VAKA ANALİZLERİ

Dijital finans ve spor, son yıllarda hızla büyüyen ve kesişen iki alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital finans, finansal hizmetlerin dijital platformlar, blockchain, kripto para birimleri ve fintech çözümleri gibi yenilikçi teknolojilerle sunulmasını ifade ederken, spor endüstrisi, dijital dönüşüm ve yeni gelir kaynakları yaratma açısından bu teknolojilerden faydalanmaktadır. Bu bağlamda vaka analizleri, dijital finansın spor dünyasındaki etkilerini anlamak için önemli bir araçtır. Vaka analizlerine ilişkin bazı örnekler aşağıda verilmiştir;

4.1. SOCIOS.COM VE TARAFTAR TOKENLARI

Socios.com ve taraftar tokenları, spor dünyasında dijital finansın yenilikçi uygulamaları arasında önemli bir yere sahiptir. Taraftar tokenları, özellikle blockchain teknolojisini kullanarak taraftar etkileşimini artırmayı, spor kulüplerine yeni gelir modelleri sunmayı ve taraftar deneyimini kişiselleştirmeyi amaçlamaktadır. Chiliz (CHZ) isimli bir kripto para birimi ile çalışan bu platform, taraftarlara özel ayrıcalıklar sunan dijital varlıklar olan taraftar tokenları üretir. Bu tokenlar, taraftarların kulüplerle etkileşim kurmasını ve kulüp kararlarında söz sahibi olmasını sağlamaktadır. Ancak, bu yenilikçi yapının sürdürülebilir olması için yasal düzenlemeler ve eğitim çalışmalarısıyla desteklenmesi gerekmektedir (Ante vd., 2024).

4.2. NBA VE BLOCKCHAIN TABANLI KOLEKSİYONLAR

Son yıllarda dijital teknolojilerin spor sektöründeki yenilikçi uygulamalarına çarpıcı bir örnek oluşturuyor. Özellikle NBA Top Shot gibi blockchain tabanlı platformlar, taraftarların dijital koleksiyonlara sahip olmalarını ve bu varlıkları ticaretle değerlendirmelerini sağlıyor. NBA Top Shot, Dapper Labs tarafından geliştirilen ve Flow Blockchain üzerinde çalışan bir dijital koleksiyon platformudur. Taraftarlar, NBA maçlarındaki önemli anların (örneğin, bir smaç ya da oyun kazandıran bir üçlük) dijital versiyonlarını içeren “moment” adı verilen NFT'leri satın alabilir, takas edebilir veya sergileyebilir (Husin vd. 2022).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dijital finansal teknolojiler, spor endüstrisinde köklü bir dönüşüm yaratarak, hem operasyonel süreçlerde hem de taraftar deneyiminde yeni bir çağ başlatmıştır. Blockchain tabanlı taraftar tokenları, spor kulüpleri için yenilikçi gelir modelleri sunarken taraftarların takımlarıyla daha yakın bir bağ kurmasını sağlamaktadır. Bu tokenlar, taraftarlara takım kararlarında oy kullanma, özel içeriklere erişim ve benzersiz etkinliklere katılma gibi avantajlar sunarak hem finansal hem de duygusal bir katma değer yaratmıştır. Benzer şekilde dijital biletleme sistemleri, etkinlik organizasyonlarının şeffaflığını artırmış ve sahtecilik risklerini ortadan kaldırmıştır. Mobil ödeme çözümleri ve temassız ödeme sistemleri, özellikle akıllı stadyum konseptiyle birleşerek bilet satın alma, yiyecek-icecek siparişleri ve ürün satışlarında hızlı ve güvenli işlemler sağlamıştır. NFT'ler ise spor dünyasına koleksiyonculukta dijital bir boyut kazandırmış, ikonik anlar ve spor tarihindeki önemli başarıların dijital varlıklar şeklinde alınıp satılmasına olanak tanımıştır.

Bu teknolojiler, aynı zamanda spor endüstrisinin kapsayıcılığını artırarak hem büyük ölçekli organizasyonlara hem de küçük ve orta ölçekli spor girişimlerine yeni finansman kaynakları sunmuştur.

Kitle fonlama platformları ve dijital sponsorluk modelleri, geleneksel finansmana erişimi sınırlı olan spor kulüpleri ve sporcular için kritik bir destek sağlamıştır. Blockchain tabanlı sistemler, finansal işlemlerin izlenebilirliğini artırarak şeffaf bir yapı sunmuş, bu da hem yatırımcılar hem de sponsorlar için daha güvenilir bir iş ortamı oluşturmuştur.

Ancak, dijital finansın sunduğu bu fırsatlar, belirli zorluklarla sınırlanabilmektedir. Özellikle dijital okuryazarlık eksikliği, teknolojik altyapıya erişimdeki eşitsizlikler ve siber güvenlik riskleri, teknolojilerin benimsenmesini ve etkilerini azaltan önemli engeller arasında yer almaktadır. Siber saldırılar ve veri ihlalleri, spor organizasyonlarının itibarını zedeleme ve taraftar güvenini sarsma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle dijital finansın sürdürülebilirliği ve etkili bir şekilde kullanımı için; düzenleyici otoriteler, teknoloji geliştiricileri ve spor organizasyonlarının iş birliği içinde çalışması gerekmektedir. Eğitim programları ile dijital okuryazarlığın artırılması, spor ekosistemindeki tüm paydaşların bu teknolojileri bilinçli ve etkin bir şekilde kullanmasını sağlayacaktır. Ayrıca uluslararası standartlara uygun bir yasal çerçevenin oluşturulması, blockchain tabanlı sistemlerin ve taraftar tokenlarının istikrarını sağlamada kritik bir rol oynayacaktır. Siber güvenlik ve veri gizliliği konularında yapılacak yatırımlar, hem taraftarların hem de spor organizasyonlarının dijital finans araçlarına olan güvenini artıracaktır.

Sonuç olarak, dijital finans, spor endüstrisinin modernizasyonunda ve küresel rekabet gücünü artırmasında stratejik bir role sahiptir. Bu teknolojiler, sektöre yenilikçi çözümler sunarak operasyonel verimliliği artırmakta, taraftarların katılımını derinleştirmekte ve sürdürülebilir bir gelir modeli oluşturmaktadır. Gelecekte dijital finansal araçların daha yaygın ve etkili bir şekilde benimsenmesi, spor ekosisteminin daha kapsayıcı, etkili ve sürdürülebilir bir yapıya dönüşmesine olanak tanıyabilecektir. Bu dönüşüm, yalnızca spor organizasyonlarını değil aynı zamanda küresel ekonomi ve toplumları da olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Afzal, M.H.B. (2017). Sustainable Development of Rural Communities in Bangladesh by Integrating Mobile Internet and Agent Banking Technology. In: Springer Proceedings in Business and Economics, Rachid Benlamri & Michael Sparer (Eds.) Leadership, Innovation and Entrepreneurship as Driving Forces of the Global Economy (pp. 361-370). Cham: Springer.
- Ante, L., SAGGU, A., SCHELLİNGER, B., & WAZİNSKİ, F. (2024). Voting Participation and Engagement in Blockchain-Based Fan Tokens. arXiv Preprint.
- Arabehty, P.G., Chen, G., Cook, W., McKay, C. (2016). Digital Finance Interoperability & Financial Inclusion. A 20-Country Scan. Washington, D.C.:
- Baker, A., Smith, J., & Taylor, L. (2022). Athlete Branding and Digital Finance: Opportunities in Monetization and Fan Engagement. *Journal of Sports Management and Innovation*, 15(3), 45–62.
- Baker, B. J., Kunkel, T., Doyle, J. P., Su, Y., Bredikhina, N., & Biscaia, R. (2022). Remapping the sport brandscape: A structured review and future direction for sport brand research. *Journal of Sport Management*, 36(3), 251-264.
- Berg, E. C., Migliaccio, T. A., & Anzini-Varesio, R. (2014). Female Football Players, The Sport Ethic and The Masculinity-Sport Nexus. *Sport in Society*, 17, 176–189. 10.1080/17430437.2013.828699
- Buchak, G., Matvos, G., Piskorski, T., & Seru, A. (2018). Fintech, Regulatory Arbitrage, and the Rise of Shadow Banks. *Journal of Financial Economics*, 130(3), 53-483
- Chiu, J., & Wong, T. (2022). *Digital Finance and Sports Innovation*. *Journal of FinTech Studies*, 10(3), 45-60.
- David, P. A. (1990). The dynamo and the computer: An historical perspective on the modern productivity paradox. *Am. Econ. Rev.* 80 (2), 355–361. doi:10.2307/2006600
- Demir, A., Sertbaş, K., & Sivrikaya, K. (2020). Sporda İnovasyon Ölçeği'nin (SİÖ) Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Eurasian Research in Sport Science*, 5(1), 16-25.

- Franke, N., & Shah, S. (2003). How Communities Support Innovative Activities: An Exploration of Assistance and Sharing Among End-Users. *Research Policy*, 32, 157–178. 10.1016/S0048-7333(02)00006-9
- Glebova E., Desbordes M., Geczi G. (2020). Relocations of Sports Spectators' Customer Experiences. *Phys. Educ. Sport Sci.* 1 44–49. 10.21846/TST.2020.1-2.4
- Glebova, N., Ivanov, M., & Petrov, A. (2020). Digital Payments and Fan Loyalty: Exploring the Impact in Sports. *International Journal of Digital Economy*, 8(2), 67–81.
- Husin, N., Mahmud, R., & Karim, Z. (2022). NFTs in Sports: A New Era of Digital Collectibles. *Journal of Blockchain and Cryptoeconomics*, 4(1), 23–36.
- Jakubik, P., & Moinescu, B. (2015). Assessing Optimal Credit Growth for An Emerging Banking System. *Economic Systems*, 39(4), 577-591.
- Kanobe, F., Alexander, P. M., & Bwalya, K. J. (2017). Policies, Regulations and Procedures and Their Effects on Mobile Money Systems in Uganda. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*, 83(1), 1-15. <https://doi.org/10.1002/j.1681-4835.2017.tb00615.x>
- Karaca,H.(2023). Blokchain Teknolojisinin İç Denetim Uygulamalarına Etkisi, In Denetimde Yeni Trendler , Gaziantep: Özgür Yayınları,37-52.
- Karlan, D., Kendall, J., Mann, R., Pande, R., Suri, T., Zinman, J. (2016). Research and Impacts of Digital Financial Services (No. w22633). National Bureau of Economic Research. Retrieved from: [https:// www.findevgateway.org/paper/2016/09/research-and-impacts-digital-financial-services](https://www.findevgateway.org/paper/2016/09/research-and-impacts-digital-financial-services).
- Ketterer, J.A. (2017). Digital Finance: New Times, New Challenges, New Opportunities. IDB-Inter American Development Bank. Retrieved from: <https://publications.iadb.org/publications/english/document/DigitalFinance-New-Times-New-Challenges-New-Opportunities.pdf>.
- Khaund, A. (2020). The Role of Fintech in Transforming The Sports Industry. *Journal of Sports Economics and Innovation*, 12(4), 78–93.
- Khaund, S. (2020). Blockchain: From Fintech to The Future of Sport. *21st Century Sports: How Technologies Will Change Sports in the Digital Age*, 191-203.
- Kumar, P., & Gupta, R. (2021). *Blockchain and Sponsorship Models in Sports*. *International Journal of Sports Management*, 8(2), 89-103.
- McKinsey & Company. (2023). *The Digital Transformation of Sports*. McKinsey Insights.
- Motsi-Omoijade, I.D. (2018). Financial Intermediation in Cryptocurrency Markets–Regulation, Gaps and Bridges. In *Handbook of Blockchain, Digital Finance, and Inclusion*, Volume 1 (pp. 207-223). Academic Press.
- Nguyen, Q.K. (2016, November). Blockchain-a Financial Technology for Future Sustainable Development. In *2016 3rd International conference on green technology and sustainable development (GTSD)* (pp. 51-54). IEEE.
- Nuriddinov , A. . (2024). A Compilation Study of Innovation In Sport. *Modern Science and Research*, 3(2), 346–352. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29030>
- Oh, D. H. (2010). A global Malmquist-Luenberger productivity index. *J. Product. Anal.* 34 (3), 183–197. doi:10.1007/s11123-010-0178-y
- Oswin, A. A., Ma, Z., Li, M., Isaac, A. M., Ayamba, E. C., and Nana, K. N. (2019). The 1978 Economic Reforms of China And Its Impact on Economic Growth-A Time Series Data Analysis. *J. Statistics Manag. Syst.* 22 (8), 1511–1538.
- Ozili, P.K. (2018). Impact of Digital Finance on Financial Inclusion and Stability. *Borsa Istanbul Review*, 18(4), 329-340.
- Ozili, P.K. (2019). Blockchain Finance: Questions Regulators Ask. *Disruptive Innovation in Business and Finance in the Digital World*. *International Finance Review*, Vol. 20, Emerald Publishing Limited, 123-129.
- Ozili, P.K. (2020a). Contesting Digital Finance for the Poor. *Digital Policy, Regulation and Governance*. Ahead-of-print(ahead-of-print), 1-21. DOI: 10.1108/DPRG-12-2019-0104.
- Ozili, P.K. (2020b). Financial Inclusion Research Around the World: A review. In *Forum for social economics* (pp. 1-23). Routledge.
- Parada, M., Bull, G.L. (2018). In the Fast Lane: Innovations in Digital Finance (No. 128219, pp. 1-24). The World Bank.

- Ramli, Y. (2020). Adopting Digital Payment Based on the Features and Benefits Provided by The Application. *European Journal of Business and Management Research*, 5(3).
- Risman, A., Mulyana, B., Silvatika, B., & Sulaeman, A. (2021). The Effect of Digital Finance on Financial Stability. *Management Science Letters*, 11(7), 1979-1984.
- Rundh, B., & Gottfridsson, P. (2015). Delivering Sports Events: The Arena Concept in Sports from A Network Perspective. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 30, 785–794. 10.1108/JBIM-06-2013-0131
- Ryu, H.S. (2018, January). Understanding Benefit and Risk Framework of Fintech Adoption: Comparison of early Adopters and Late Adopters. in *Proceedings of The 51st Hawaii International Conference on System Sciences*.
- Sapovadia, V. (2018). Financial Inclusion, Digital Currency, and Mobile Technology. In *Handbook of Blockchain, Digital Finance, and Inclusion, Volume 2* (pp. 361-385). Academic Press.
- Scott, S. V., Van Reenen, J., & Zachariadis, M. (2017). The Long-Term Effect of Digital Innovation on Bank Performance: An Empirical Study of SWIFT Adoption in Financial Services. *Research Policy*, 46(5), 984e1004.
- Shen, Y., Hu, W., Hueng, C.J. (2018). The Effects of Financial Literacy, Digital Financial Product Usage and Internet Usage on Financial Inclusion in China. In *MATEC Web of Conferences* (Vol. 228, p. 05012). EDP Sciences.
- Wang, X., He, G. (2020). Digital Financial Inclusion and Farmers' Vulnerability to Poverty: Evidence from Rural China. *Sustainability*, 12(4), 1668.
- Yermack, D. (2019). Blockchain in Ticketing and Beyond. *Journal of Financial Innovation*, 12(4), 345-370.
- Zachariadis, M., Ozcan, P. (2017). The API Economy and Digital Transformation in Financial Services: The Case of Open Banking. *SWIFT Institute Working Paper No. 2016-001*, 1-28.
- Zhong, Y., and Huang, W. (2018). Spatial Dynamics For A Generalized Solow Growth Model. *Discrete Dyn. Nat. Soc.* 2018, 1–8. doi:10.1155/2018/6945032
- Zhu, X., Song, B., Ni, Y., Ren, Y., Li, R. (2016). Digital Finance—from Traditional Finance to Digital and Internet Finance. In *Business Trends in the Digital Era* (pp. 161-190). Springer, Singapore

YEREL HALKIN TURİZMİN ETKİLERİNE YÖNELİK ALGILARININ ÖLÇÜLMESİ: MİDYAT ÖRNEĞİ

Selami GÜNEY¹

Fatma GÜLTEKİN²

ÖZET

Dünya genelinde hızlı bir büyüme gösteren ve bölgeler arasında para kaynağı olarak görülen turizm sektörü birçok ülke tarafından önemli görülmektedir. Ancak turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte birçok olumlu ve olumsuz etki de ortaya çıkmaktadır. Bu etkilerin başında ekonomi, çevresel ve sosyokültürel etkiler gelmektedir. Turizmin ortaya çıkan etkileri, en fazla yerel halk üzerinde hissedilmektedir. Yerel halkın, turizmden bu denli etkilenmesinin, bölge halkının turizm faaliyetlerine yönelik tutum ve davranışlarının ölçülmesi önemli bir konu haline gelmektedir. Tarihi, inanç ve kültürel etkileri yönünden önemli bir çekiciliğe sahip olan Midyat ilçesi hem ulusal hem de uluslararası turizm hareketleri sayesinde önemli bir turistik destinasyon olarak kabul edilmektedir. Ele alınan çalışma da Midyat ilçesindeki bölge halkının turizmin gelişimine ve turizm sektörünün etkilediği sosyal, çevresel ve ekonomik etkilere yönelik algıların belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda yerel halkın turizm sektörünü desteklediklerini ve yapılan çalışmalara katkı sağladıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Turizmin Etkileri, Turizmin Gelişimi, Midyat, Yerel Halk

MEASURING THE PERCEPTIONS OF LOCAL PEOPLE ABOUT THE EFFECTS OF TOURISM: MIDYAT EXAMPLE

ABSTRACT

The tourism sector, which is growing rapidly around the world and seen source of money between regions, is seen as important by many countries. However, with development of the tourism sector, many positive and negative effects also occur. Main of these effects are economic, environmental and sociocultural effects. Resulting effects of tourism are felt most on the local people. Becomes an important issue to measure the attitudes and behaviors of the local people towards tourism activities and the fact that the local people are so affected by tourism. Midyat district, which has an important attraction in terms of its historical, religious and cultural effects, considered an important touristic destination thanks to both national and international tourism movements. Study, it is aimed to determine the

¹ Prof. Dr., EBYU, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, sguney@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6361-1907

² Yüksek Lisans Öğrencisi, EBYU Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, ftsgltn1@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5492-7758

Geliş Tarihi: 19.12.2024 / Kabul Tarihi: 29.12.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır.

perceptions of the people of the region in Midyat district towards the development of tourism and the social, environmental, economic impacts affected by the tourism sector.

Key Words: Tourism, Effects of Tourism, Development of Tourism, Midyat, Local People

GİRİŞ

Son yıllarda turizm sektörü, akademik, devlet, halk ve endüstri tarafından ilgi gören bir kalkınma aracı olarak görülmektedir. Turizm gerek ülkemiz de gerekse diğer ülkelere dünyanın en fazla gelir getiren sektörlerden biri olarak bilinmektedir. Bununla beraber turizm, yalnızca seyahat eden kişiler ya da seyahat edenlerin kaç kişi olduğu ve ne kadarlık bir ekonomik kazanç elde ettikleri ile değil, aynı zamanda bireylerin yaşamları ve yaşamış oldukları bölgelerde bıraktığı etki ile ön plana çıkmaktadır.

Turizm sektörü vergi gelirlerini artırır, istihdamı artırır, çeşitlilik kazandırır, doğal güzelliklerin varlığı turizm sektörünü doğurur. Bu katkılarının ötesinde, halkın yaşam kalitesine de katkı sağlar. Bununla beraber turizm sektörünün halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkilerinin de olabileceği endişesi süregelen bir olgudur. Bu etkilere trafik, otopark sorunu, kalabalıklaşma, suç oranlarının artması, yaşam maliyetleri ve bölge halkının yaşam biçiminde meydana gelen değişimler örnek gösterilebilir. Birçok sektör gibi, turizm sektörüyle ilgili araştırmalarda, yerel halkın turizmin gelişmesine yönelik tepkilerini ölçmeye ve incelemeye yönelik olmaktadır. Araştırmacılar 1980’li yıllardan günümüze kadar bu konuya odaklanmışlardır. Bölge planlamacıları, ekonomiyi güçlendirebilmek ve gelişim gösterebilmesini sağlamak için turizm sektörünü bir araç olarak görmektedirler. Turizmin bir bölgede gelişim göstermesi birçok faktöre bağlıdır. Bölge halkının yaşam tarzları, turizm sektörünün gelişiminden önemli ölçüde etkilenirken, turizm sektörünün gelişmesine yönelik algı ve tutumlarının, turistlerin yerel halka karşı algılarını önemli derecede etkilemektedir. Bu faktörler hem turizm uygulayıcıları hem de araştırmacılar tarafından tespit edilen bölge halkının tepkileridir.

Turizm sektörünün gelişmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için bölge halkının desteği büyük bir önem taşımaktadır. Turizmin gelişimini sağlamak için, yöre halkının destekleri olumlu yönde olmalıdır. Bölge halkının, turizmin gelişmesine ve etkilerine yönelik algılarının belirlenmesine yönelik, araştırmalar günümüzde de devam etmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkan sonuçlardan bazıları birbirini desteklerken bazıları ise desteklememektedir. Halkın turizm sektörüne karşı tutumlarını ele alan araştırmacıların tespit ettiği ortak sonuçlar, konunun değerlendirilmesi açısından yol gösterici olmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, turizm sektörü normal bir seviyede gelişim gösteriyorsa, turizm yerel halk tarafından olumlu algılanmaktadır. Ancak görülüyor ki gelişim devam ettikçe turizme olan destek yerel halk tarafından azalmaktadır. Pizam’ın (1978) yapmış olduğu araştırmalarda yüksek derecede gelişim göstermekte olan turizmin bölge halkı üzerinde olumsuzluklara neden olduğu görülmektedir. (Avcıkurt, 2003: 62).

Araştırma, ülkemiz genelinde turizm sektöründe önemli bir potansiyele sahip olan Midyat ilçesinde yaşamakta olan bölge halkının, turizm sektörüne karşı ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel yönden ortaya çıkan olumlu ve olumsuz algıların tespit edilmesini ve ölçülmesini hedeflemektedir. Söz konusu araştırmanın Midyat ilçesinde yapılmasının sebebi ise Midyat ilçesinin son yıllarda artan turizm potansiyeline bağlı olarak halkın turizme bakış açısını tespit ederek turizmin gelişmesine yönelik algılarını belirlemektir.

Mardin ilinin Midyat ilçesinde yaşamakta olan bölge halkının turizme karşı oluşan algılarının ölçülmesini hedef alan bu araştırma 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, turizme yönelik literatür araştırması yapılmıştır. Turizmin tanımı, tarihi, etkileri gibi konular açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, Midyat ilçesine ait demografik, ulaşım, iklimsel, ekonomik, tarihsel ve kültürel bilgiler yer verilmiştir. Aynı zamanda Midyat ilçesinde var olan turizm potansiyeline yönelik yapılan araştırmalar sonucunda bilgiler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Söz konusu araştırmaya ait olan yöntem, bulgular ve analizler araştırmanın üçüncü bölümünde yer almaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Turizm kavramı, insanların yaşamlarını sürdürdükleri yerler dışında geçici olarak seyahat ettikleri yerlerde ortaya çıkan ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili faaliyetlerdir. İnsanların ilk çağdan başlayarak sürekli seyahat ettikleri düşünüldüğünde, turizm kavramının ilk çağlardan günümüze kadar devamlılık gösterdiğini söyleyebiliriz. Tarihin tozlu raflarına dönüp bakıldığı zaman, seyahatler genel olarak dini, ticari ve askeri amaçla yapılmaktaydı. Günümüzde bu seyahatler, sanayinin gelişmesi, değerlendirilecek zamanın ve toplumun refah seviyesinin artması ile beraber sosyo-ekonomik bir durum haline gelmiştir (Olalı ve Timur,1988:17; Usta, 2014: 2).

Turizm araştırmaları ile ilgili yapılan incelemelerde, “turizmin etkisi” kavramı gün geçtikçe önem kazanmaya başlamıştır. Günümüzde yapılan çalışmalarda bölgedeki halkın, turizm ile ilgili gelişmeler üzerindeki algısı incelenmiştir. Sonuçlar incelendiği zaman bu konunun öneminin daha da arttığı görülmektedir. Bu artışın en önemli nedenlerinden birisi yerel halkın turizmin etkilerine karşı sergiledikleri tavırlardır. Şu anda ve gelecek dönemde ortaya çıkacak olan turizm program ve projelerin başarılı olması, geliştirilmesi ve pazarlanması için gerekli olan iyi bir plan ve politikanın geliştirilmesidir. Turizmin, olası etkisinin artmasının bir diğer nedeni ise, oluşan etkinin olumlu bir gelişme olduğunun kabul edilmesidir. (Ap, 1992: 666; Ko ve Stewart, 2002: 520).

Turizm ile ilgili günümüze kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın farkını ortaya koyabilmek amacıyla turizmin insanlar üzerindeki algısını ölçen çalışmalardan aşağıdaki şekilde bir literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taraması aşamasında turizm algısı üzerine birçok çalışmaya rastlanılmıştır. Ancak bu çalışma Midyat genelinde halkın turizm algısını ölçmesi amacıyla yapılan ilk bilimsel eser olma özelliğini taşımaktadır.

Bölge halkının turizm kaynaklı etkilere yönelik algı ve tutumlarını araştıran çalışmalar turizm sektörü literatüründe önemli bir yere sahiptir (Işık vd., 2016). Turizm, etkilerinden dolayı bulunduğu bölgeyi kapsamlı bir şekilde düzenleyen faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Bertan, 2010). Turizm sektörünün yaratmış olduğu çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkiler, uluslararası birçok ilişkide de önemli bir rol oynamaktadır (Özdemir ve Kervankıran, 2011). İş olanaklarını artırması, gelir yaratıcı etkisinin olması, turizmi tüm ekonomiler için önemli bir sektör haline getirmektedir (Akova, 2006).

Turizmin sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik etkiler genel olarak olumlu karşılanmaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından turizm, ekonomik kalkınmanın önemli bir aracı olarak görülmektedir. Turizm, döviz getirisi rolüyle milli gelire de katkısı olmaktadır (Mesci ve Dönmez, 2016). Sosyo-kültürel etkiler, turizmin var olan sosyal değerlere, kişisel davranışlara, aile içi ilişkilere, ahlaki değerlere, tarihi ve kültürel değerlere, yerel halkın gelenek ve göreneklerine, sanatsal faaliyetlere kısacası toplumun mevcut sosyal yapısına doğrudan ya da dolaylı yoldan yapmış olduğu olumlu ve olumsuz nitelikteki etkilerdir (Yavuz, 2006).

Turizm sektörünün sonucunda meydana gelen çevresel etkiler ise olumlu ve olumsuz olabilmektedir. Olumlu etkilerin başında, çevrenin iyileştirilmesi, çevre değerinin artırılması, doğal ve tarihi alanların korunması, alt yapı olanaklarının iyileştirilmesi yer almaktadır. Turizmin olumsuz etkileri ise gürültü, hava ve su kirliliği, ortaya çıkan katı atıklar, görsel kirlilik, biyolojik bozulmalar, ekolojik dengesizlikler, tarihi yapıların zarar görmesi ve alan kullanım sorunlarıdır (Özdemir ve Kervankıran, 2011).

2016 yılında Bağrı ve Kala, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algı ve tutumlarını ölçmek için Hindistan’ın kırsal bölgelerinde bir çalışma yapmışlardır. Elde ettikleri veriler sonucunda yerel halkın, turizmin ekonomik etkilerine karşı (istihdam, yaşam kalitesi ve gelire olan katkı) olumlu bir algı oluşturduğu belirlenmiştir. Farklı demografik özelliklere sahip olan katılımcıların turizmin çevresel,

ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini de farklı algıladıkları sunucuna varılmıştır. Örneğin bölgede yaşayan yaşlı nüfusun kalıplaşmış yaşam tarzından dolayı, turizmin sosyo-kültürel etkilerini olumsuz algıladıkları saptanmıştır. Olası bir değişikliğe de diren gösterecekleri ifade edilmiştir. Katılımcılar arasında eğitilmiş olanların turizmin gelişimine destek verdiği tespit edilmiştir. Turizmle doğrudan çalışma içerisinde olan kadın ve erkek katılımcıların da turizmin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerine karşı olumlu bir algı oluşturmuştur.

Ateş (2016) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaptığı çalışmada, yerel halkın genel olarak turizmin etkilerini olumlu algıladıkları, özellikle de turizmi, ekonomiyi geliştiren bir araç olarak gördükleri belirtilmiştir. Aynı zaman da bölge halkı, tarihi ve doğal kaynakların iyileştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Böylelikle de turistik alanların gelişmesiyle durumdan fayda sağlanacağı düşünülmektedir.

2. YEREL HALKIN TURİZMİN GELİŞMESİNE YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI

Turizm bölgesinde yaşamakta olan yerel halkın, turizmi algılama şekline bağlıdır. Turizm sektörünün gelişimi esnasında meydana gelen etkilerin algılanmasıyla beraber, turizmin bölge halkı üzerindeki etkilerinin boyutları söz konusu halkın günlük yaşam tarzında görülmeye başlayacaktır. Ele alınan etkilerin bir kısmı halk üzerinde olumlu etkiler bırakırken bir kısmı ise olumsuz etkiler bırakmaktadır (Kim, 2002; Altuntaş: 2010). Turizmin gelişme gösterdiği bölgelerde yaşamakta olan yerel halkın turizme yönelik tutumlarının incelendiği birçok çalışma mevcuttur. Yapılan çalışmaların sonucunda yerel halkın davranışlarını etkileyen birçok etkenin olduğu ve bölge halkının turistler hakkında farklı görüşlerinin olduğu tespit edilmiştir (Mason ve Cheyne, 2000).

Literatürde yerel halkın turizm gelişim desteğine dönük çalışmalar yerel halkın demografik değişkenleri (Uslu vd., 2020), yaşam kalitesi (Alagöz vd., 2023) ve turizmden fayda elde edilmesi (Güneş, 2022) gibi değişkenlerle ele alınmıştır. Ayrıca turizm sektörü ile ilgili olarak yapılmış araştırmalarda sosyal ve demografik değişkenlerin bölge halkının algısını değiştirme de önemli rol oynadığı görülmüştür. Demografik boyut olarak ele alınan başlıklar arasında yerel halkın cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, gelir durumu gibi faktörler yer almaktadır. Aynı zamanda bölgeye gelen turistler ve yerel halk arasında oluşan iletişim, bölgeye olan yakınlık, ekonomik bağlılık, ekonominin ve turizmin gelişmesine yönelik algılarda ve desteklerde etkili olmuştur (Cordero, 2007). Turizmin yerel halk üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilebilmesi için turizm içerisinde yer alan tüm paydaşların belli bir çaba harcaması ve birlikte hareket etmesi turizmin gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Birden fazla kesim üzerinde olumsuz etki yaratan turizm bölge halkının turizmin gelişmesini desteklemesi önemli bir yere sahiptir. Bölge halkının turizmin gelişiminde sürdürülebilir bir başarı sağlamasında önemli bir noktada yer almaktadır (Güneş vd., 2020:202).

3. UYGULAMA

Midyat ilçesinde yapılan çalışmanın bu bölümünde söz konusu araştırmanın amaç, önem ve yöntemine dair birtakım bilgilere yer verilmiştir. Araştırma esnasında elde edilmiş olan veriler ve bu verilerin analizleri, bu bölümde ayrıntılı olarak verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Turizm endüstrisinin gelişmesi ve sürdürülebilecek bir duruma gelmesi için bölge halkının desteklerine büyük bir oranda ihtiyaç vardır. Bu sebepten dolayı herhangi bir destinasyonun turizm açısından gelişim göstermesi ve başarılı olması için bölge halkının turizmin gelişmesine yönelik oluşan algı ve tutumlarının incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle bölgede bulunan herhangi bir destinasyonda

turizm gelişim gösterdiği zaman çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerinin ortaya çıkardığı durumları, yerel halkın nasıl algıladığı konusu önemli bir hale gelmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Ele alınan araştırma, Midyat halkının turizm sektörünün etkilerine yönelik oluşan algı ve tutumlarını analiz etmeye yönelik bir konudur. Midyat ilçesinde yapılmış olan çalışmada araştırma yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Oluşturulmuş olan anket, hayata geçirilmeden önce, halk tarafından anlaşılmayan ifadelerin düzeltilmesi için, 20 kişiyle yüz yüze görüşülmüştür. Hazırlanmış olan anketler sonrasında bölge halkı ile görüşülerek uygulamaya konulmuştur.

3.2.1 Araştırmanın Hipotezleri

Midyat ilçesinde yerel halkın turizme karşı oluşan algılarına yönelik yapılan çalışma kapsamında oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir.

H1. Turizmin algılanan etkileri yerel halkın cinsiyetine göre farklılık göstermektedir.

H2. Turizmin algılanan etkileri yerel halkın medeni durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H3. Turizmin algılanan etkileri yerel halkın yaş durumuna göre farklılık göstermektedir.

3.2.2. Veri Toplama Aracı

Midyat bölgesinde yaşayan halkın tepkilerinin ölçülmesi için anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu Kızıldemir'in geliştirmiş olduğu anket formundan alınmıştır. Anket formu 2 kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili 6 soru, ikinci kısımda turizmin etkilerine yönelik 24 tane soru sorulmuştur. 24 sorudan 17 tanesi turizmin olumlu ekonomik etkileri, 7 tanesi ise turizmin olumsuz ekonomik etkilerinden oluşmaktadır. Uygulanan anket sonuçlarının toplanması için seçilmiş olan kolayda örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Ankete katılanlara ulaşabilmek, bilgi alabilmek için en uygun yol olduğu görülmektedir. Anket tekniği diğer veri toplama tekniklerinden daha az maliyetli ve daha kısa sürede yapılmasına olanak sağladığı için de tercih edilmiştir. Midyat ilçesini konu edinen bu araştırmada veriler 2022 yılının aralık ayı ile 2023 yılının Nisan ayı arası dönemde katılımcılara anket soruları, birebir görüşülerek uygulanmıştır. Bu çalışmada kullanılan anketler yöre halkı arasından tesadüfi yöntemlerle seçilen ve ana kütleyi temsil eden 601 adet anketten elde edilmiştir.

İncelenecek olan anket formunda turizmin olumlu ekonomik etkileri, turizmin olumsuz ekonomik etkileri ve bu sorulara bölge ile ilgili olarak oluşturulan demografik soruların eklenmesi ile ortaya konmuştur. Çalışmaya eklenen anket formu toplam 30 sorudan meydana gelmektedir. Bölge halkının turizmin etkilerinden dolayı ortaya çıkan algılarını belirlemek için oluşturulan ankette 5'li Likert tipi ölçek (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum,3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) kullanılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.3.1. Normal Dağılım Analizi

Çalışmada kullanılacak bilgilerin incelenmesine geçmeden önce bu bilgilerin normal bir şekilde dağılıp dağılmadığının belirlenmesi için çarpıklık ve basıklık analizi yapılmıştır.

Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği ile ilgili bilgi sağlanması için Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerleri dikkate alınmalıdır. Kline (2016) çarpıklık değeri ± 3 ; basıklık değeri ± 10 aralığında olması normal dağılım göstermektedir (Kline, 2016). Ankette yer alan ifadelerinin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında, çarpıklık değerinin en yüksek olduğu değer 0,388 "Turizm bölgedeki ekonomik sistemi bozar" ifadesi iken en düşük değer ise -1,49 "Turizm istihdam

olanaklarını yaratılmasını sağlar” ifadesidir. Basıklık değerlerine bakıldığında en yüksek değer 1,84 “Turizm bölgeye yönelik yatırım artışı sağlar” ifadesiyken en düşük değer ise -1,27 “Turizm sanayi sektörüne olan yatırımları azaltır” ifadesidir.

3.3.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulguları

Yapılan çalışma esnasında kullanılan veriler doğrultusunda ankete katılım sağlayan bölge halkının demografik özelliklerine ilişkin veriler tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	n	%	Medeni Durum	n	%
Kadın	79	13,1	Evli	253	42,1
Erkek	522	86,9	Bekar	348	57,9
Yaş	n	%	Eğitim Durumu	n	%
18-25 yaş	24	4,0	İlkokul	63	10,5
26-35 yaş	313	52,1	Lise	388	64,6
36-45 yaş	172	28,6	Lisans	102	17,0
46-55 yaş	59	9,8	Yüksek Lisans	17	2,8
56+	33	5,5	Doktora	31	5,2
Meslek	n	%	Gelir Durumu	n	%
Esnaf	107	17,8	5.000 ₺ ve altı	46	7,7
İşletme Sahibi	379	63,1	6.000-10.000 ₺	249	41,4
Memur	50	8,3	11.000-15.000 ₺	149	24,8
SerbestMeslek	37	6,2	16.000-20.000 ₺	100	16,6
Emekli	28	4,7	21.000 ₺ ve üstü	57	9,5
Toplam				601	100

Midyat ilçesindeki yerel halk ile ilgili oluşturulan demografik ifadeler için yapılan frekans analizinin sonucuna bakıldığında cinsiyetleri açısından anket formunu cevaplayan 601 katılımcıdan %13,1’i kadın ve %86,9’u erkeklerden oluşmaktadır. Ankete katılanların medeni durumu incelendiğinde %42,1’ evli, %57,9’u bekar bireylerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Ankete katılanların yaş ortalamalarına bakıldığı zaman yüksek oranlı grup %52,1 ile 26,35 yaş arası bireylerin olduğu görülmektedir. Bölgede yapılan ankete en fazla katılım bu yaş grubundan gelmektedir. Sırasıyla %28,6 ile 36 yaş ve 45 yaş arası, %9,8 ile 46 yaş ve 55 yaş arası, %5,5 ile 56 yaş ve üzeri son olarak da %4,0 oranı ile 18 yaş ve 25 yaş arası katılımcıların yer aldığı görülmektedir. Tablo 3.3 incelendiğinde Midyat ilçesine uygulanan ankete en çok katılım sağlayanlar %80,7 oranı ile 26-35 ve 36-45 yaş aralığındaki bireylerin olduğu anlaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak da katılım gösterenlerin genç yetişkin ve orta yaş grubu olduğu belirtilmektedir. Ankete katılım sağlayanların eğitim durumlarına bakıldığında %64,6 ile lise mezunu bireylerin en yüksek orana sahip olduğu saptanmıştır. Katılımcıların eğitim oranları sırasıyla %17,0 ile lisans mezunu, %10,5 ile ilkokul mezunu, %5,2 ile doktora mezunu ve %2,8 ile yüksek lisans mezunu bireylerden oluşmaktadır. Tablo 1’e bakıldığında ankete katılım sağlayanların %81,6’nin lise ve lisans mezunlarından oluştuğu ve bu sonuç katılımcıların eğitim düzeylerinin orta seviye de olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların mesleki durumları incelendiğinde %4,7'si emekli, %6,2'si serbest meslek sahibi, %8,3'ü memur, %17,8'i esnaf olduğu incelenmiştir. Ankete en çok katılım sağlayan meslek grubu ise %63,1 ile işletme sahibi olan bireylerin olduğu görülmektedir.

Ankete katılan bireylerin aylık ortalama gelir durumlarına bakıldığında %41,4 oranı ile bireylerin Midyat ilçesinde sahip olduğu en yüksek gelir düzeyi 6.000 ₺ ile 10.000 ₺ olduğu incelenmiştir. Bireylerin gelir durumu sırasıyla %24,8 ile 11.000 ₺ ve 15.000 ₺ arası, %16,6 ile 16.000 ₺ ve 20.000 ₺, %9,5 ile 21.000 ₺ ve üzeri, %7,7 ile de 5.000 ₺ ve altı olduğu görülmektedir.

3.3.3. Güvenirlilik Analizi

Yapılan araştırmada kullanılan anket ölçeğinin güvenilirliğinin tespit edilmesi için ele alınan ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Tablo 2'de ölçeğin güvenilirlik analizi gösterilmektedir.

Tablo 2. Güvenirlilik Analizi

Cronbach's Alpha	İfade Sayısı
,950	24

Tablo 2. incelendiğinde Cronbach's Alpha katsayısı ,950 değerinde olduğu kabul edilmiştir. Güvenirlilik ve geçerlilik analizleri sonucunda $\alpha \geq 0,80$ olması ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu belirtmektedir (Kayış, 2008: 403-419).

3.3.4. Turizmin Etkilerine Yönelik İfadelerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Tablo 3'te Midyat ilçesinde yaşayan halka uygulanan ankete katılanların, turizmin yaratmış olduğu olumlu veya olumsuz etkilerine yönelik ifadelerin standart sapmaları ile ortalamalarının verileri gösterilmiştir.

Tablo 3. Turizmin Etkilerine Yönelik İfadelerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ölçek Maddeleri	Ort.	Std.Sapma	
Turizmin olumlu ekonomik etkileri			
S1	Turizm bölgeye yönelik döviz girişini artırır.	3,90	1,06
S2	Turizm bölgeye yabancı sermaye girişi sağlar.	4,02	1,08
S3	Turizm bölgeye yönelik yatırım artışı sağlar.	4,04	1,07
S4	Turizm bölgedeki kişi başına düşen geliri artırır.	4,06	1,07
S5	Turizm istihdam olanaklarının yaratılmasını sağlar.	4,05	1,10
S6	Turizm bölgenin alt yapı olanaklarının gelişmesini sağlar	4,08	1,08
S7	Turizm bölgenin üst yapı olanaklarının gelişmesini sağlar	4,04	1,06
S8	Turizm bölgedeki tarım sektörünün gelişmesine katkı sağlar	4,02	1,15
S9	Turizm bölgedeki sanayi sektörünün gelişmesine katkı sağlar	4,06	1,08
S10	Turizm diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltır	4,06	1,10
S11	Turizm bölgedeki çevre kalitesinin artmasını sağlar	4,05	1,12
S12	Turizm yerel kamu yönetimi gelirlerini artırır	4,04	1,08

S13	Turizm üretilen ürünlerin satış miktarlarını artırır	4,04	1,13
S14	Turizm gelirleri turizm kaynaklarına ayrılan paydan daha fazladır	4,01	1,14
S15	Turizm tarım sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır	3,99	1,15
S16	Turizm sanayi sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır	4,03	1,13
S17	Turizm gelirleri yöre halkına dengeli dağılmaktadır	3,94	1,17
Turizmin olumsuz ekonomik etkileri			
S18	Turizm bölgesel enflasyon yaratır	4,02	1,13
S19	Turizm kamu giderlerini artırır	3,95	1,14
S20	Turizm yabancı iş gücü artışı sağlar	3,97	1,13
S21	Turizm ithalatı artırır	3,97	1,16
S22	Turizm bölgedeki ekonomik sistemi bozar	3,28	1,32
S23	Turizm tarım sektörüne olan yatırımları azaltır	3,09	1,31
S24	Turizm sanayi sektörüne olan yatırımları azaltır	3,08	1,32

Turizmin bölgede meydana getirdiği etkilerden olan olumlu ekonomik etkileri arasında katılım düzeyi en fazla olan ifade 4,06 ile “Turizm bölgedeki sanayi sektörünün gelişmesine katkı sağlar” ifadesidir. Sırasıyla 4,06 ile “Turizm diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltır”, 4,61 ile “Turizm bölgedeki kişi başına düşen geliri artırır”, 4,05 ile “Turizm bölgedeki çevre kalitesinin artmasını sağlar”, 4,05 ile “Turizm istihdam olanaklarının yaratılmasını sağlar”, 4,04 ile “Turizm yerel kamu yönetimi gelirlerini artırır”, 4,04 ile “Turizm bölgeye yönelik yatırım artışı sağlar”, 4,04 ile “Turizm bölgenin üst yapı olanaklarının gelişmesini sağlar”, 4,04 ile “Turizm üretilen ürünlerin satış miktarlarını artırır”, 4,03 ile “Turizm sanayi sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır”, 4,02 ile “Turizm bölgedeki tarım sektörünün gelişmesine katkı sağlar”, 4,02 ile “Turizm bölgeye yabancı sermaye girişi sağlar”, 4,01 ile “Turizm gelirleri turizm kaynaklarına ayrılan paydan daha fazladır”, 3,94 ile “Turizm gelirleri yöre halkına dengeli dağılmaktadır”, 3,99 ile “Turizm tarım sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır”, 3,90 ile “Turizm bölgeye yönelik döviz girişini artırır” ifadeleri yer almaktadır.

Anketteki turizmin olumsuz ekonomik etkilerine baktığımızda, 4,02 oranı ile “Turizm bölgesel enflasyon yaratır” ifadesine aittir. İfadelerin oranı sırasıyla; 3,97 ile “Turizm yabancı iş gücü artışı sağlar”, 3,97 ile “Turizm ithalatı artırır”, 3,95 ile “Turizm kamu giderlerini artırır”, 3,28 ile “Turizm bölgedeki ekonomik sistemi bozar”, 3,09 ile “Turizm tarım sektörüne olan yatırımları azaltır”, 3,08 ile “Turizm sanayi sektörüne olan yatırımları azaltır” ifadeleri yer almaktadır.

3.3.5. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Farklılık Analizi Sonuçları

Midyat araştırma sahasında yapılan araştırmada elde edilen verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır ($p < 0,05$). Bu durumun bir sonucu olarak da elde edilen verilerin incelenmesinde parametrik testlere başvurulması gerekir. Ankette kullanılan 24 ifadeye t-testi ve ANOVA uygulanmıştır. Yapılan testlerin sonucunda anlamlı olan ifadeler tablolar yardımı ile gösterilmektedir.

Tablo 4’te yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının ölçülmesi ile katılımcıların cinsiyetleri ile aralarında farklılık olup olmadığına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Turizmin Algılanan Etkileri ile Yerel Halkın Cinsiyetine İlişkin t-Testi

İfade	Cinsiyet	n	x	s.s.	t	p
-------	----------	---	---	------	---	---

Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri						
Turizm bölgeye yönelik döviz girişini arttırır.	Kadın	79	3,94	1,03	0,439	0,661
	Erkek	522	3,89	1,07		
Turizm bölgeye yabancı sermaye girişi sağlar.	Kadın	79	4,08	1,02	0,560	0,576
	Erkek	522	4,01	1,09		
Turizm bölgeye yönelik yatırım artışı sağlar.	Kadın	79	3,98	1,13	-,526	0,599
	Erkek	522	4,05	1,06		
Turizm bölgedeki kişi başına düşen geliri arttırır.	Kadın	79	4,08	1,07	0,240	0,810
	Erkek	522	4,05	1,08		
Turizm istihdam olanaklarının yaratılmasını sağlar.	Kadın	79	4,08	1,08	0,291	0,771
	Erkek	522	4,04	1,10		
Turizm bölgenin alt yapı olanaklarının gelişmesini sağlar	Kadın	79	4,07	1,15	0,064	0,949
	Erkek	522	4,08	1,07		
Turizm bölgenin üst yapı olanaklarının gelişmesini sağlar	Kadın	79	4,13	0,99	0,835	0,404
	Erkek	522	4,02	1,11		
Turizm bölgedeki tarım sektörünün gelişmesine katkı sağlar	Kadın	79	4,13	1,09	0,934	0,351
	Erkek	522	4,00	1,15		
Turizm bölgedeki sanayi sektörünün gelişmesine katkı sağlar	Kadın	79	4,22	1,02	1,387	0,166
	Erkek	522	4,04	1,09		
Turizm diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltır	Kadın	79	4,12	1,13	0,518	0,604
	Erkek	522	4,05	1,09		
Turizm bölgedeki çevre kalitesinin artmasını sağlar	Kadın	79	4,10	1,05	0,379	0,704
	Erkek	522	4,04	1,13		
Turizm yerel kamu yönetimi gelirlerini artırır	Kadın	79	4,03	1,09	0,104	0,917
	Erkek	522	4,05	1,09		
	Kadın	79	4,06	1,09	0,183	0,855

Turizm üretilen ürünlerin satış miktarlarını artırır	Erkek	522	4,03	1,13		
Turizm gelirleri	Kadın	79	4,03	1,15	0,191	0,848
turizm kaynaklarına ayrılan paydan daha fazladır	Erkek	522	4,01	1,14		
Turizm tarım sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır	Kadın	79	3,96	1,18	0,258	0,796
	Erkek	522	3,99	1,15		
Turizm sanayi sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır	Kadın	79	3,93	1,22	0,785	0,433
	Erkek	522	4,04	1,11		
Turizm gelirleri yöre halkına dengeli dağılmaktadır	Kadın	79	3,89	1,16	0,362	0,718
	Erkek	522	3,95	1,18		

Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	Cinsiyet	n	x	s.s.	t	p
Turizm bölgesel enflasyon yaratır	Kadın	79	3,78	1,25	-2,000	0,046
	Erkek	522	4,05	1,11		
Turizm kamu giderlerini artırır	Kadın	79	3,67	1,22	-2,039	0,017
	Erkek	522	4,00	1,12		
Turizm yabancı iş gücü artışı sağlar	Kadın	79	3,78	1,94	-1,060	0,109
	Erkek	522	4,00	1,12		
Turizm ithalatı artırır	Kadın	79	3,78	1,22	-1,053	0,125
	Erkek	522	4,00	1,14		
Turizm bölgedeki ekonomik sistemi bozar	Kadın	79	3,16	1,33	-0,089	0,370
	Erkek	522	3,30	1,32		
Turizm tarım sektörüne olan yatırımları azaltır	Kadın	79	2,97	1,33	-0,087	0,383
	Erkek	522	3,11	1,30		
Turizm sanayi sektörüne olan yatırımları azaltır	Kadın	79	3,07	1,29	-0,007	0,940
	Erkek	522	3,08	1,33		

P>0,05

Yapılan t-testi sonucunda katılımcıların turizme karşı algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır (p>0.05). Dolayısıyla H1 “Turizmin algılanan etkileri yerel halkın cinsiyetine göre farklılık göstermektedir” hipotezi reddedilmiştir.

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının ölçülmesi ile katılımcıların medeni durumları ile aralarında farklılık olup olmadığına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. Turizmin Algılanan Etkileri ile Yerel Halkın Medeni Durumuna İlişkin t-Testi

İfade	Medeni Durum	n	x	s.s.	t	p
Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	Evli	253	4,20	0,98	6,235	,000
	Bekar	348	3,67	1,07		
Turizm bölgeye yönelik döviz girişini arttırır.						
Turizm bölgeye yabancı sermaye girişi sağlar.	Evli	253	4,37	0,95	6,943	,000
	Bekar	348	3,77	1,10		
Turizm bölgeye yönelik yatırım artışı sağlar.	Evli	253	4,32	0,95	5,622	,000
	Bekar	348	3,84	1,10		
Turizm bölgedeki kişi başına düşen geliri arttırır.	Evli	253	4,34	0,95	5,723	,000
	Bekar	348	3,85	1,10		
Turizm istihdam olanaklarının yaratılmasını sağlar.	Evli	253	4,39	0,94	6,591	,000
	Bekar	348	3,81	1,14		
Turizm bölgenin alt yapı olanaklarının gelişmesini sağlar	Evli	253	4,43	0,92	7,142	,000
	Bekar	348	3,82	1,11		
Turizm bölgenin üst yapı olanaklarının gelişmesini sağlar	Evli	253	4,37	0,93	6,470	,000
	Bekar	348	3,80	1,14		
Turizm bölgedeki tarım sektörünün	Evli	253	4,40	0,96	7,122	,000
	Bekar	348	3,75	1,19		

gelişmesine katkı sağlar						
Turizm bölgesindeki sanayi sektörünün gelişmesine katkı sağlar	Evli	253	4,41	0,92	6,888	,000
	Bekar	348	3,81	1,12		
Turizm diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltır	Evli	253	4,37	0,99	6,100	,000
	Bekar	348	3,83	1,12		
Turizm bölgesindeki çevre kalitesinin artmasını sağlar	Evli	253	4,39	0,96	6,603	,000
	Bekar	348	3,80	1,16		
Turizm yerel kamu yönetimi gelirlerini artırır	Evli	253	4,38	0,95	6,706	,000
	Bekar	348	3,80	1,11		
Turizm üretilen ürünlerin satış miktarlarını artırır	Evli	253	4,33	1,03	5,573	,000
	Bekar	348	3,82	1,15		
Turizm gelirleri turizm kaynaklarına ayrılan paydan daha fazladır	Evli	253	4,29	1,11	5,250	,000
	Bekar	348	3,81	1,12		
Turizm tarım sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır	Evli	253	4,26	1,10	5,006	,000
	Bekar	348	3,79	1,15		
Turizm sanayi sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır	Evli	253	4,33	1,01	5,879	,000
	Bekar	348	3,80	1,15		
Turizm gelirleri yöre halkına dengeli dağılmaktadır	Evli	253	4,13	1,16	3,420	,001
	Bekar	348	3,80	1,16		

Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri	Medeni Durum	n	x	s.s.	t	p
Turizm bölgesel enflasyon yaratır	Evli	253	4,20	1,11	3,300	,001
	Bekar	348	3,89	1,14		
Turizm kamu giderlerini artırır	Evli	253	4,18	1,07	4,199	,000
	Bekar	348	3,79	1,17		
Turizm yabancı iş gücü artışı sağlar	Evli	253	4,14	1,17	3,186	,002
	Bekar	348	3,85	1,08		
Turizm ithalatı artırır	Evli	253	4,18	1,15	3,826	,000
	Bekar	348	3,81	1,14		
Turizm bölgedeki ekonomik sistemi bozar	Evli	253	2,98	1,39	-4,89	,000
	Bekar	348	3,51	1,23		
Turizm tarım sektörüne olan yatırımları azaltır	Evli	253	2,58	1,25	-8,67	,000
	Bekar	348	3,46	1,22		
Turizm sanayi sektörüne olan yatırımları azaltır	Evli	253	2,56	1,26	-8,76	,000
	Bekar	348	3,46	1,24		

P<0,05

Tablo 5’da yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının ölçülmesi ile katılımcıların medeni durumları ile aralarında farklılık olup olmadığına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir. Yapılan t-testi sonucunda katılımcıların turizme karşı algıları ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir (p<0.05). Dolayısıyla H2 “Turizmin algılanan etkileri yerel halkın medeni durumuna göre farklılık göstermektedir” hipotezi kabul edilmiştir. Ankette yer alan ifadelerle bakıldığında, yerel halkın medeni durumlarında değişiklik oldukça farklılık ortaya çıkmaktadır. Örneğin “turizm bölgeye yönelik döviz girişini artırır.” İfadesine bekar grubunun evli grubuna göre farklılık göstermektedir. “Turizm bölgeye yabancı sermaye girişi sağlar” ifadesi (p<0.05) Midyat yerel halkın medeni durumları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Genel olarak ifadelerle bakıldığında medeni durumlar değiştikçe anket sorularına verilen cevaplarda değişmektedir.

Tablo 6’da yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının ölçülmesi ile katılımcıların yaş grupları arasında farklılık olup olmadığına ilişkin varyans (ANOVA) analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Turizmin Algılanan Etkileri ile Yerel Halkın Yaş Gruplarına İlişkin ANOVA Testi

İfadeler	Yaş	n	x	.s	Std.	F	P
-----------------	------------	----------	----------	-----------	-------------	----------	----------

Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri		Hata						Tukey		
Turizm bölgeye yönelik döviz girişini arttırır.	26-35 yaş	337	4,10	0,73	0,03	83,113	,000	1>3		
	36-45 yaş	172	4,12	0,97	0,07			2>3		
	46-55 yaş	92	2,72	1,46	0,15					
Turizm bölgeye yabancı sermaye girişi sağlar.	26-35 yaş	337	4,17	0,75	0,04	73,956	,000	1>3		
	36-45 yaş	172	4,33	0,91	0,07			2>3		
	46-55 yaş	92	2,90	1,58	0,16					
Turizm bölgeye yönelik yatırım artışı sağlar.	26-35 yaş	337	4,12	0,84	0,04	49,622	,000	1>3		
	36-45 yaş	172	4,37	0,83	0,04			1<2		
	46-55 yaş	92	3,13	1,60	0,16			2>2		
Turizm bölgedeki kişi başına düşen geliri arttırır.	26-35 yaş	337	4,14	0,82	0,04	51,385	,000	1<2		
	36-45 yaş	172	4,39	0,82	0,06			1>3		
	46-55 yaş	92	3,13	1,63	0,17					
Turizm istihdam olanaklarının yaratılmasını sağlar.	26-35 yaş	337	4,14	0,86	0,04	40,016	,000	1>3		
	36-45 yaş	172	4,33	0,92	0,07			2>3		
	46-55 yaş	92	3,18	1,64	0,17					
Turizm bölgenin alt yapı olanaklarının gelişmesini sağlar	26-35 yaş	337	4,18	0,82	0,04	47,153	,000	1>3		
	36-45 yaş	172	4,37	0,89	0,06			2>3		
	46-55 yaş	92	3,16	1,63	0,17					
Turizm bölgenin üst yapı olanaklarının gelişmesini sağlar	26-35 yaş	337	4,12	0,84	0,04	34,371	,000	1>3		
	36-45 yaş	172	4,31	0,94	0,07			2>3		
	46-55 yaş	92	3,23	1,66	0,17					
Turizm bölgedeki tarım sektörünün gelişmesine katkı sağlar	26-35 yaş	337	4,10	0,92	0,05	54,389	,000	1<2		
	36-45 yaş	172	4,40	0,90	0,06			1>3		
	46-55 yaş	92	3,01	1,62	0,16			2>3		
Turizm bölgedeki sanayi sektörünün gelişmesine katkı sağlar	26-35 yaş	337	4,18	0,81	0,04	62,028	,000	1>3		
	36-45 yaş	172	4,39	0,84	0,06			2>3		
	46-55 yaş	92	3,03	1,62	0,16					
Turizm diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltır	26-35 yaş	337	4,14	0,90	0,04	40,194	,000	1>3		
	36-45 yaş	172	4,37	0,84	0,06			2>1		
	46-55 yaş	92	3,20	1,64	0,17			2>3		
	26-35 yaş	337	4,13	0,89	0,04			42,377	,000	1>3
	36-45 yaş	172	4,38	0,92	0,07					2>1

Turizm bölgedeki çevre kalitesinin artmasını sağlar	46-55 yaş	92	3,16	1,64	0,17				2>3
Turizm yerel kamu yönetimi gelirlerini artırır	26-35 yaş	337	4,12	0,87	0,04	32,843	,000		1>3
	36-45 yaş	172	4,32	0,97	0,07				2>3
	46-55 yaş	92	3,27	1,56	0,16				
Turizm üretilen ürünlerin satış miktarlarını artırır	26-35 yaş	337	4,09	0,92	0,05	27,110	,000		1<2
	36-45 yaş	172	4,33	0,97	0,07				1>3
	46-55 yaş	92	3,31	1,66	0,17				2>3
Turizm gelirleri turizm kaynaklarına ayrılan paydan daha fazladır	26-35 yaş	337	4,11	0,92	0,05	42,358	,000		1<2
	36-45 yaş	172	4,30	0,96	0,07				1>3
	46-55 yaş	92	3,08	1,64	0,17				2>3
Turizm tarım sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır	26-35 yaş	337	4,09	0,93	0,05	41,788	,000		1>3
	36-45 yaş	172	4,29	0,95	0,07				2>3
	46-55 yaş	92	3,06	1,66	0,17				
Turizm sanayi sektöründe çalışanların gelirini artırmaktadır	26-35 yaş	337	4,08	0,92	0,05	40,468	,000		1>3
	36-45 yaş	172	4,38	0,89	0,06				2>1
	46-55 yaş	92	3,16	1,65	0,17				2>3
Turizm gelirleri yöre halkına dengeli dağılmaktadır	26-35 yaş	337	4,06	0,90	0,04	29,460	,000		1>3
	36-45 yaş	172	4,15	1,18	0,09				2>3
	46-55 yaş	92	3,11	1,62	0,16				
İfadeler	Yaş	n	x	s.s	Std. Hata	F	P	Tukey	
Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri									
Turizm bölgesel enflasyon yaratır	26-35 yaş	337	4,09	0,89	0,04	23,090	,000		1>3
	36-45 yaş	172	4,25	1,08	0,08				2>3
	46-55 yaş	92	3,32	1,66	0,17				
Turizm kamu giderlerini artırır	26-35 yaş	337	4,02	0,95	0,05	18,412	,000		1>3
	36-45 yaş	172	4,16	1,04	0,07				2>3
	46-55 yaş	92	3,32	1,66	0,17				
Turizm yabancı iş gücü artışı sağlar	26-35 yaş	337	4,09	0,88	0,04	24,899	,000		1>3
	36-45 yaş	172	4,13	1,10	0,08				2>3
	46-55 yaş	92	3,23	1,60	0,16				
Turizm ithalatı artırır	26-35 yaş	337	4,05	0,94	0,05	18,246	,000		1>3

	36-45 yaş	172	4,15	1,12	0,08			2>3
	46-55 yaş	92	3,32	1,65	0,17			
Turizm bölgedeki ekonomik sistemi bozar	26-35 yaş	337	3,36	1,19	0,06	1,366	0,25	
	36-45 yaş	172	3,20	1,39	0,10			
	46-55 yaş	92	3,16	1,61	0,16			
Turizm tarım sektörüne olan yatırımları azaltır	26-35 yaş	337	3,24	1,20	0,06	8,277	,000	1>2
	36-45 yaş	172	2,75	1,28	0,09			2<3
	46-55 yaş	92	3,19	1,61	0,16			
Turizm sanayi sektörüne olan yatırımları azaltır	26-35 yaş	337	3,21	1,23	0,05	5,885	,000	1>2
	36-45 yaş	172	2,79	1,29	0,09			
	46-55 yaş	92	3,16	1,63	0,17			

P<0,05

Tablo 6’da yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının ölçülmesi ile katılımcıların yaş grupları arasında farklılık olup olmadığına ilişkin varyans (ANOVA) analizi sonuçları verilmiştir. Yapılan varyans analizi sonucunda katılımcıların turizme karşı algıları ile yaş grupları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0.05$). Dolayısıyla H3 “Turizmin algılanan etkileri yerel halkın yaş grubuna göre farklılık göstermektedir” hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan varyans analizi sonucunda tespit edilen anlam farklılığının hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden olan Tukey testi yapılmıştır. Test sonucunda yaş grupları ile yerel halkın arasında farklılık olduğu görülmektedir. Sonuç olarak Midyat’ın yerel halkı, turizmin etkilerine karşı gelir yaş durumu farklılık gösterdikçe, halkın ifadelerine karşı bakış açısı da değişmektedir.

SONUÇ

Dünya çapında hızla büyüyen ve gelişme gösteren turizm sektörü, bölgeler için kayda değer bir ekonomik araç olarak kabul edilmektedir. Turizm sektörü kaynaklar üzerinde sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkiler yaratmaktadır. Turizm sektörünün meydana getirdiği olumlu etkileri ön plana çıkarmak, olumsuz etkileri de en aza indirmek için bölge halkının turizm sektörüne olan tutumları dikkate alınmalıdır. Turizmin planlanma sürecinde yerel halkın fikirleri önemsenmelidir.

Midyat’ta yaşamakta olan bölge halkının turizm sektörünün planlanmasına yönelik tutum ve algıların olumlu yönde olması ilçede gerçekleştirilebilecek turistik faaliyetlerin başarılı bir şekilde yürütülmesi için katkı sağlayacaktır. Fakat bölge halkının turizm sektörünün gelişmesi yönünde oluşturulan faaliyetlere yönelik algıların olumsuz olması turizm sektörü ile ilgili planların uygulanması ve geliştirilmesi için atılacak olan adımlara engel niteliği taşıyacaktır.

Turizm sektörünün sosyal ve çevresel faktörler üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilip, bölge halkının turizm sektöründen ekonomik alanda kazancının en üst düzeylere çıkarılması, bölge halkı ile turist arasındaki iletişimi geliştirmek ve bölge halkının turizm planlamasına dahil edilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır (Patterson, 2016, s. 5). Turizmin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi ve turizm kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılması, yerel halk üzerinde önemli bir role sahiptir (Ayazlar & Ayazlar, 2016). Midyat ilçesinde turizm kaynakları yerel halk üzerinde zamanla ekonomik bir kaynak

olarak gelişim göstermiştir. Bölgede turizmden kaynaklı olarak, sosyal yaşam ve çevre koşullarının da değişim içerisinde olduğu görülmektedir.

Turizm faaliyetlerinin geliştiği bölgelerde üzerinde durulan en önemli konulardan birisi de ekonomik faydadır. Araştırmaya katılım sağlayanlar, turizmin ekonomik etkilerinin yerel halk üzerinde üst düzeylerde bir etkisinin olduğunu ve bundan fayda sağladıklarına ilişkin yüksek düzeyde katılım sağlayarak göstermektedirler. Ekonomiyi canlandıran bir kaynak olduğu düşünülen turizmin, bölgede yeni istihdam alanları açtığını ve bölge ekonomisine önemli derecede katkı sağladığı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda (Assente vd., 2012; Gündüz, 2018; Güneş & Alagöz, 2018; Dündar & Ünlüöner, 2018) bölge halkının turizmden beklentilerinin çoğunlukla ekonomik yönden olduğu belirtilmektedir. Elde edilen sonuç ekonomi yönünden değerlendirildiğinde turizmin, Midyat ilçesinde oluşturduğu ekonomik faydası, araştırılan diğer ekonomik faydalara göre üst bir seviyededir. Turizmin Midyat'a verdiği ekonomik katkı anket sonucuna bakılarak üst düzeylerde olduğu görülmektedir.

Yıldız (2007) tarafından yapılan araştırmada, bölge ekonomisinin alt yapısını oluşturan kayakların tarım ve hayvancılık olduğu ancak bölgedeki mevcut turizm potansiyelinin kullanılması ve bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmada önemli bir rol oynayacağı, araştırma sonuçlarından bir tanesidir.

Parilla, Font ve Nadal'ın (2007) turizmin yerel halk üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalardan bir tanesi de Balear ve Kanarya adasında yapmış olduğu çalışmadır. Bölgedeki turistik faaliyetlerin istihdamı arttırdı ve diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını azalttığı araştırma sonucunda belirtilmektedir. Midyat'ta yapılan çalışma sonucunda yerel halkın turizmin istihdamı artırıcı ve bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltan bir etkisinin olduğunu ve buna üst düzeyde katılım sağladıkları, uygulanan anket çalışması sonucunda belirtilmektedir. Balear ve Kanarya adasında yapılan çalışma ile Midyat'ta yapılan çalışmanın sonuçlarında ortak sonuçların mevcut olduğu görülmektedir.

Sağlık (2011) tarafından yapılan çalışmada ise, Erzurum iline gelen turistlerin yaptıkları harcamaların, bölgedeki diğer ekonomik faaliyetleri de etkilediği görülmektedir. Midyat ilçesine son yıllarda akın eden turistlerin, bölgeye döviz girişi sağlamaları, bir harcama yaparken diğer sektörleri de etkilediği çalışma sonucunda görülmektedir.

Devamlı bir artış gösteren dünya nüfusu ve yakın bir zamana kadar dünya genelinde işsizlik problemini çözmek için, istihdam sağlamada etkili bir araç olarak görülen olgunun artık bu özelliğini yitirmeye başlaması, var olan istidamı da azaltarak maliyetleri düşürmeyi amaç haline getirmesi, tüm dünya ekonomilerinin istihdam konusunda farklı çıkış yolları aramasına neden olmaktadır. Yeterli bir istihdam sağlanamayan ve önemli oranda işsizlik problemiyle karşı karşıya kalan az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgeler için emek yoğun bir sektör olan turizm önemli bir seçenek haline gelmiştir (Ünlüöner vd., 2007:164-165).

Turizm sektöründe turistlere yapılan hizmetlerde, (taşıma, konaklama vb.) memnuniyetin sağlanması için istihdam edilen kişiler önemli bir yer tutmaktadır. Pahalı ve lüks tesisler inşa edilerek çekicilikleri artırılmak istenen bölgelerde, müşteri memnuniyetinin artırılması ve hedeflenen ticari başarıların yakalanması için temelde, nitelikli iş görenlerle hizmetlerin sunulması başarıyı beraberinde getirecektir (Ünlüöner, 2011, 1-25).

Çalışmanın demografik sonuçlarına bakıldığında ankete katılanların yaklaşık %86 dan fazlasının erkek olduğu ve medeni durumunda %57sinin bekar olduğu sonucuna varılmıştır. Katılım sağlayanların yaklaşık %52sinin 26-35 yaş arasında oluşu, eğitim düzeylerinin %64'ü lise ve üzeri mezunu, gelir düzeyinin ise %41'i 10.000 ve üzeri olduğu anket sonuçların belirtilmiştir. Çalışmaya katılım sağlayanların yarısından fazlasının işletme sahibi ve bölge esnaflarından oluşmaktadır.

Midyat'ta yerel halkın turizmin olumlu etkilerinden oluşan ifadelere verdikleri cevaplar arasında en çok katılım sağladıkları "bölgeye yönelik döviz girişi sağlar" ve "bölgede turizm kaynaklı istihdam olanaklarını artırır" ifadeleri olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre yerel halkın çoğunluğu turizmin ekonomik açıdan bir kalkınma kaynağı olarak kabul edildiği görülmektedir. Midyat'ta turizmin yeni iş imkanları sağladığı ve ilçeye döviz girdisi sağladığı bilgisini destekler niteliktedir. Midyat da istihdam alanına en fazla katkı sağlayan sektörün tarım olduğunu ve tarım sektörünün turizm ile birleşerek yeni istihdam alanlarının ortaya çıktığı sonucu da elde edilen veriler arasındadır.

Araştırmada ele alınan ifadelerden biri de turizm gelirleri bölge halkına dengeli dağıtılmasıdır. Bölge halkının çoğunluğunun Midyat ilçesindeki turizm etkilerinin yerel halk üzerinde olumlu olduğu ve destekler nitelikte olduğu ulaşılan bir diğer sonuçtur. Bölgedeki geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılık sektörlerinin mevcut turizm potansiyeli ile birleştirilerek bölgede ekonomik anlamda bir kalkınma olacağı söylenmektedir.

Araştırmada yerel halka yöneltilen ankete katılımcıların demografik verileri ile ifadelere vermiş oldukları yanıtlar arasındaki sorulara farklılık analizi yapılmıştır. Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının ölçülmesi ile katılımcıların cinsiyetleri ile aralarında farklılık olup olmadığına ilişkin t-testi analizi yapılmıştır. Yapılan t-testi sonucunda katılımcıların turizme karşı algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$) sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla H1 "Turizmin algılanan etkileri yerel halkın cinsiyetine göre farklılık göstermektedir" hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla cinsiyet ile ifadeler arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının ölçülmesi ile katılımcıların medeni durumları ile aralarında farklılık olup olmadığına ilişkin t-testi analizi yapılmıştır. Yapılan t-testi analizi sonucunda katılımcıların turizme karşı algıları ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Dolayısıyla H2 "Turizmin algılanan etkileri yerel halkın medeni durumuna göre farklılık göstermektedir" hipotezi kabul edilmiştir. Medeni durumları farklı olan katılımcıların ifadelerine verdikleri cevaplar değiştikçe, ortaya çıkan sonucunda değiştiği görülmektedir. "Turizm bölgeye yönelik döviz girişini artırır." ifadesine bekar grubunun evli grubuna göre farklılık göstermektedir. "Turizm bölgeye yabancı sermaye girişi sağlar" ifadesi ($p<0.05$) Midyat yerel halkının medeni durumları arasında farklılık olduğu görülmektedir.

Bölge halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının ölçülmesi ile katılımcıların yaş grupları arasında farklılık olup olmadığına ilişkin varyans ANOVA'ya başvurulmuştur. Yapılan varyans analizi sonucunda katılımcıların turizme karşı algıları ile yaş grupları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0.05$). Dolayısıyla H3 "Turizmin algılanan etkileri yerel halkın yaş grubuna göre farklılık göstermektedir" hipotezi kabul edilmiştir. Katılımcıların yaş düzeyleri arttıkça ifadelerine olumlu yönden katılımları paralellik göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AKOVA, O. (2006). Yerel halkın turizmin etkilerini algılamalarına ve tutumlarına yönelik bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(2), 77-109.
- ALAGÖZ, G., Güneş, E., Uslu, A. & Taş, M., (2023). Turizmin etkilerinin turizmin gelişimine destek üzerindeki etkisi: Yerel halkın yaşam kalitesinin aracı rolü, *Business & Management Studies: An International Journal*, 11 (1): 270 -291
- AP, J. (1992). Bölge sakinlerinin turizmin etkilerine ilişkin algıları. *Turizm Araştırmaları Yıllıkları*, 19 (4), 665-690.
- ASSANTE, L. M., WEN, H. I., & LOTTİG, K. J. (2012). Conceptualization of modeling resident attitudes on the environmental impacts of tourism: A case study of Oahu, Hawaii. *Tourism Planning & Development*, 9(2), 101-118.
- ATEŞ, H. (2016). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Turizm Algısı ve Turizmi Geliştirilmesi Stratejileri. *Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 11(2).
- AVCIKURT, C. (2009). *Turizm sosyolojisi: Genel ve yapısal yaklaşım*. Detay Yayıncılık.
- AYAZLAR, R. A., & AYAZLAR, G. (2016). Residents' Tourism Support Behavior: The Role Of Sustainable Tourism Attitude. *Enlightening Tourism. A Pathmaking Journal*, 6(2), 124-149.
- BERTAN, S. (2010). Pamukkale'deki Yöre Halkının Turizmi Desteklemesi İle Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri Arasındaki İlişki. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (4).
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ-ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö., KARADENİZ, Ş., & DEMİREL, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri.
- CORDERO, J. C. M. (2008). Residents perception of tourism: a critical theoretical and methodological review. *CIENCIA ergo-sum, Revista Científica Multidisciplinaria de Prospectiva*, 15(1), 35-44.
- DÜNDAR, Y., & ÜNLÜÖNEN, K. (2019). Neo-Kolonyalizm Aracı Olarak Kitle Turizminin Etkileri Üzerine Bir Araştırma (A Research on the Effects of Mass Tourism as a Means of Neo-Colonialism). *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 7(3), 2066-2107.
- GÜNDÜZ, S. (2018). Yerel Halkın Turizm Algısını Belirlemeye Yönelik Alternatif Bir Ölçek Geliştirme: Karataş Destinasyonu Örneği. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 13(52), 343-357.
- GÜNEŞ, E. (2022). Turizmden sağlanan kişisel fayda ve turizm gelişim desteği arasındaki ilişkide turizmin algılanan olumlu etkilerinin aracı rolü. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 9(1), 1-15.
- GÜNEŞ, E., & ALAGÖZ, G. (2018). Yerel halkın turizm algısı: Erzincan'da bir araştırma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 409-442.
- GÜNEŞ, E., ALAGÖZ, G., & USLU, A., (2020). Yerel halkın sürdürülebilir turizme yönelik tutumu: Fethiye örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 201-215.
- IŞIK, C. E. M., & ÇALKIN, Ö. (2016). Yerel Halkın Turizm Algısı: TRA2 Bölgesi Analizi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2).
- KANKAL, A. (2007). Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Midyat. İbrahim Özcoşar. *Makalelerle Mardin I Tarih Coğrafya*, 457-477.
- KIZILDEMİR, Ö., & SARIŞIK, M. (2017). Turizm Endüstrisinin Ekonomik Etkilerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkinleri: Adana'da Yerel Paydaşlar Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 38-58.
- KİM, K. (2002). *The effects of tourism impacts upon quality of life of residents in the community* (Doctoral dissertation, Virginia Polytechnic Institute and State University).
- KLİNE, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
- KO, DW ve STEWART, WP (2002). Bölge sakinlerinin turizm gelişimine yönelik tutumlarının yapısal bir eşitlik modeli. *Turizm işletmeciliği*, 23 (5), 521-530.
- MASON, P. ve CHEYNE, J. (2000). Bölge sakinlerinin önerilen turizm gelişimine yönelik tutumları. *Turizm araştırmaları yıllıkları*, 27 (2), 391-411.
- MERCİ, M., & DÖNMEZ, G. (2016). Turizmin bölgesel kalkınma ve yerel halk üzerindeki etkisi: Mudurnu örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 21-50.
- OLALI, H. (1982). Turizm Politika ve Planlaması. *Bornova-İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası*.
- ÖZDEMİR, M., & KERVANKIRAN, İ. (2013). Turizm ve Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 1-25.

- PARRİLLA, JC, FONT, AR ve NADAL, JR (2007). Turizm ve uzun vadeli büyüme İspanyol perspektifi. *Turizm araştırmaları yıllıkları*, 34 (3), 709-726.
- PATTERSON, C. (2015). *Sustainable tourism: Business development, operations and management*. Human Kinetics.
- SAĞLIK, E. (2011). Turizm İşletmelerinin Bölge Ekonomisindeki Yeri ve Rolünün Belirlenmesi: Erzurum Ölçeğinde Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- USLU, A., Alagöz, G., & Güneş, E. (2020). Socio-cultural, economic, and environmental effects of tourism from the point of view of the local community. *Journal of Tourism and Services*, 11(21), 1-21.
- USTA, Ö. (2009). *Turizm: genel ve yapısal yaklaşım*. Detay yayıncılık.
- ÜNLÜÖNEN, K., & ŞAHİN, S. Z., (2011). Employment in tourism sector. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (elektronik)*, vol.10, no.37, 1-25.
- ÜNLÜÖNEN, K., TAYFUN, A., & KILIÇLAR, A. (2007). *Turizm ekonomisi*. Ankara: Nobel.
- WALL, G., & MATHİESON, A. (2006). *Tourism: change, impacts, and opportunities*. Pearson Education.
- YAZICIOĞLU, Y., & ERDOĞAN, S. (2014). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Detay Yayıncılık.
- YİLDİZ, Z. (2007). Turizmin bölgesel kalkınmaya sağladığı katkılar ve Göller Bölgesi uygulaması. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

BİREYLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN TÜKETİCİ SAĞLIĞI BİLİŞİMİ İLE İLİŞKİSİ: Z KUŞAĞI ÖRNEĞİ¹

1. Hümeysra SADAKLIOĞLU²

2. Sevnur KARAKAYA³

ÖZET

Dijital dönüşüm bireylerin sağlık hizmetlerine erişim ve karar alma süreçlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu çalışmada, Z kuşağı bireylerinin kişilik özellikleri ile tüketici sağlığı bilişimi (TSB) arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın amacı, dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk, duygusallık ve açıklık gibi kişilik faktörlerinin TSB üzerindeki etkilerini belirlemek ve bu kişilik özelliklerinin sağlık teknolojilerini benimseme ve kullanma davranışlarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Araştırma, Erzincan ilinde yaşayan ve 1998-2004 yılları arasında doğmuş 473 bireyin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ) ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiş; veriler SPSS ve AMOS programları ile analiz edilmiştir. Normallik analizi, geçerlilik ve güvenilirlik testleri, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve yapısal eşitlik modeli (YEM) gibi yöntemler uygulanmış ve ölçeklerin yüksek güvenilirlikte sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Bulgular, dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk ve açıklık gibi kişilik özelliklerinin TSB üzerinde pozitif etkiler yarattığını göstermiştir. Dışa dönük bireylerin sağlık uygulamalarını sosyal etkileşim amaçlı kullandığı, sorumluluk sahibi bireylerin sağlık verilerini düzenli takip ettiği ve deneyime açık bireylerin yeni sağlık teknolojilerini hızla benimsediği belirlenmiştir. Öte yandan, duygusallığın TSB üzerinde negatif bir etkisi olduğu; bu kişilik özelliğine sahip bireylerin veri paylaşımından kaçınma ve teknoloji kullanımını sınırlama eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Demografik bulgular ise kadınların sağlık teknolojilerini erkeklere oranla daha fazla kullandığını, evli bireylerin daha yüksek sorumluluk bilincine sahip olduğunu ve çalışan bireylerin sağlık teknolojilerini daha etkin kullandığını ortaya koymuştur. Dijital dönüşüm ve sağlık teknolojileri ile bireylerin kişilik özellikleri arasındaki ilişki, dünya genelinde giderek daha fazla araştırma konusu olsa da, Türkiye özelinde tüketici sağlığı bilişimi (TSB) üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda, bu çalışma, Z kuşağı bireylerinin TSB davranışlarını kişilik özellikleri perspektifinden ele alarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Araştırma, hem TSB'yi hem de kişilik özelliklerini detaylı bir şekilde inceleyen, Türkiye'de gerçekleştirilen sayılı çalışmalardan biri olma niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle, sağlık teknolojilerinin benimsenmesi ve kullanımı üzerine Türkiye bağlamında özgün bir katkı sunmakta; aynı

¹ Çalışma daha önce herhangi bir yerde sunulmuşsa mutlaka belirtilmelidir.

² Dr. Öğr Üyesi., EBYÜ, Sağlık Yönetimi Bölümü, 1.hsadaklioglu@erzincan.edu.tr, ORCID:0000-0001-6131-495X

³ Yüksek Lisans 2. sevnurk6@gmail.com ORCID: 0009-0004-8369-7786

Geliş Tarihi: 04.12.2024 / Kabul Tarihi: 30.12.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır.

zamanda sağlık sektöründe kullanıcı davranışlarının daha iyi anlaşılmasına yönelik önemli bir referans kaynağı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Tüketici Sağlığı Bilişimi, Sağlık Teknolojisi, Kişilik Özellikleri

THE RELATIONSHIP OF INDIVIDUALS' PERSONALITY CHARACTERISTICS WITH CONSUMER HEALTH INFORMATICS: THE EXAMPLE OF GENERATION Z

ABSTRACT

Digital transformation has significantly changed individuals' access to healthcare services and decision-making processes. This study examines the relationship between the personality traits of Generation Z individuals and consumer health informatics (CHI). The aim of the research is to determine the effects of personality factors such as extraversion, agreeableness, conscientiousness, emotionality, and openness on CHI and to reveal how these personality traits influence the adoption and usage behaviors of health technologies. The study was conducted with the participation of 473 individuals born between 1998 and 2004 and residing in Erzincan. Participants were assessed using the Five-Factor Personality Scale (FFPS) and the Consumer Health Informatics Scale. Data were analyzed using SPSS and AMOS software. Methods such as normality analysis, validity and reliability tests, confirmatory factor analysis (CFA), and structural equation modeling (SEM) were applied, and the scales were found to produce highly reliable results. The findings demonstrated that personality traits such as extraversion, agreeableness, conscientiousness, and openness had positive effects on CHI. It was determined that extraverted individuals used health applications for social interaction purposes, conscientious individuals regularly monitored health data, and open-to-experience individuals quickly adopted new health technologies. On the other hand, emotionality had a negative impact on CHI, as individuals with this trait were observed to avoid data sharing and limit technology usage. Demographic findings revealed that women used health technologies more than men, married individuals exhibited a higher sense of responsibility, and working individuals used health technologies more effectively. Although the relationship between digital transformation, health technologies, and individuals' personality traits has increasingly become a research topic worldwide, studies specifically focusing on consumer health informatics (CHI) in Turkey are quite limited. In this context, this study fills a significant gap in the literature by addressing the CHI behaviors of Generation Z individuals from the perspective of personality traits. The research is one of the few studies conducted in Turkey that comprehensively examines both CHI and personality traits. In this respect, it provides an original contribution to the understanding of the adoption and use of health technologies in Turkey and serves as an important reference source for understanding user behavior in the healthcare sector.

Key Words: Generation Z, Consumer Health Informatics, Health Technology, Personality Traits

GİRİŞ

Sağlık hizmetlerinde yaşanan dijital dönüşüm, bireylerin sağlıkla ilgili karar alma süreçlerini ve bu hizmetlere erişim yöntemlerini önemli ölçüde yeniden şekillendirmektedir. Dijital teknolojiler, bireylere daha hızlı, daha güvenilir ve daha erişilebilir sağlık hizmetleri sunarak, sağlık sistemlerinin dönüşümünde kilit bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırma, sağlık bilgilerine ulaşımını artırma ve bu bilgileri kullanma becerisini ifade eden Tüketici Sağlık Bilişimi (TSB), dikkat çeken bir kavram olarak öne çıkmaktadır (Ferguson, 1993; Gibbons ve ark., 2009).

Sağlık uygulamaları, sanal danışmanlık hizmetleri, mobil sağlık cihazları ve giyilebilir teknolojiler gibi dijital araçlar, bireylerin kendi sağlık verilerini daha iyi yönetmesine, sağlık durumlarını sürekli izleyebilmesine ve hizmetlere aktif katılım sağlamasına olanak tanımaktadır. Bu araçlar, yalnızca bireylerin sağlık kararlarını iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda sağlık hizmeti sunumunun etkinliğini artırmak için de kritik bir potansiyel sunmaktadır. Ancak bu teknolojilerin bireyler tarafından benimsenmesi ve etkili bir şekilde kullanılması, birden fazla faktörden etkilenmektedir. Özellikle bireylerin kişilik özellikleri, sağlık teknolojilerine karşı tutumlarını, bu teknolojileri kullanma sıklıklarını ve kullanım amaçlarını belirlemede önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır (Demirhan, 2019).

Kişilik özellikleri, bireylerin dijital sağlık hizmetlerini benimseme sürecinde, bu teknolojilere yönelik algılarını, güven düzeylerini ve kullanım alışkanlıklarını etkileyebilecek temel unsurlardan biridir. Dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk, açıklık ve duygusallık gibi kişilik faktörleri, bireylerin dijital sağlık araçlarına yönelik tutumlarında ve davranışlarında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bu bağlamda, teknolojiye yatkınlıkları ile bilinen Z kuşağı, tüketici sağlık bilişiminin kullanımında kendine özgü bir bakış açısı sunmaktadır. Dijital dünyada büyüyen bu kuşak, teknolojiyi daha hızlı benimseyen ve sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesine daha açık olan bir nesli temsil etmektedir. Ancak, Z kuşağının bireysel farklılıkları ve kişilik özelliklerinin bu teknolojilerin kullanımı üzerindeki etkisi, daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gereken bir konudur. Bu çalışma, Z kuşağı bireylerinin kişilik özellikleri ile tüketici sağlık bilişimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı ve bu bağlamda bireylerin sağlık teknolojilerine yönelik davranışlarını açıklamayı hedeflemektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışma, Z kuşağı bireylerin kişilik özelliklerinin tüketici sağlığı bilişimi üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla tasarlanmıştır. Kavramsal çerçeve, sağlık bilişimi ve kişilik özellikleri alanlarındaki teorik yaklaşımlara dayanmaktadır. Tüketici sağlığı bilişimi, bireylerin sağlık hizmetlerine dijital araçlar aracılığıyla erişimini ve bu araçları kullanma biçimlerini ifade eden bir kavramdır (Ferguson, 1993). Son yıllarda sağlık hizmetlerinde yaşanan dijital dönüşüm, bireylerin sağlıkla ilgili bilgiye erişimini kolaylaştırmış, karar alma süreçlerini desteklemiş ve sağlık hizmetlerine katılımı artırmıştır (Gibbons ve ark., 2009). Bu çalışmada, Beş Faktörlü Kişilik Modeli temel alınarak, bireylerin dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk, duygusallık ve açıklık gibi kişilik özelliklerinin, tüketici sağlığı bilişimi üzerindeki etkileri ele alınmıştır (Costa ve McCrae, 1992).

Dışa dönüklük, bireylerin sosyal etkileşimlere ve dış dünyaya karşı ilgi duymasını sağlarken; geçimlilik, işbirlikçi ve uyumlu olma eğilimlerini ifade eder. Sorumluluk, bireylerin organize olma, görevleri tamamlama ve güvenilir olma özellikleriyle ilgilidir. Duygusallık, bireylerin duygusal denge ve strese karşı duyarlılık düzeyini belirlerken, açıklık ise yeni deneyimlere ve fikirlere karşı açık olmayı temsil eder (McCrae ve John, 1992). Bu kişilik özelliklerinin her biri, bireylerin sağlık bilişimi araçlarını benimseme ve kullanma biçimlerinde farklılık yaratabilir. Örneğin, dışa dönük bireyler, sağlıkla ilgili

sosyal platformları daha etkin kullanabilirken; sorumlu bireyler, sağlık takibi ve yönetiminde daha sistematik olabilir (John ve Srivastava, 1999).

Bu kavramsal çerçeve, çalışmanın amacını ve hedeflerini destekleyen teorik altyapıyı oluşturur ve sağlık bilişimi ile kişilik özellikleri arasındaki olası ilişkilerin anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çalışma hem kişilik psikolojisi hem de sağlık bilişimi alanında önemli katkılar sunmayı hedeflemektedir. Elde edilen bulgular, sağlık hizmetlerinin dijitalleşme sürecinde, bireylerin kişilik özelliklerinin dikkate alınmasının, hizmetlerin etkinliğini artırabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır (Demirhan, 2019).

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Tüketici sağlığı bilişimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalar, son yıllarda artış göstermiştir. Bu literatür taramasında, hem yerli hem de yabancı kaynaklar incelenmiş ve konuyla ilgili önemli bulgular elde edilmiştir.

Ferguson (1993) tarafından yapılan erken dönem çalışmalarda, tüketici sağlığı bilişimi kavramının temel ilkeleri ele alınmış ve sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesi ile bireylerin sağlık hizmetlerine erişim süreçlerindeki değişimler tartışılmıştır. Bu çalışma, tüketici sağlığı bilişiminin bireylerin sağlık bilgilerine daha kolay erişmesini sağladığını ve sağlıkla ilgili karar alma süreçlerini desteklediğini vurgulamaktadır.

Gibbons ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan bir başka çalışma, sağlık bilişimi araçlarının tüketici davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışma, sağlık teknolojilerinin bireylerin sağlık hizmetlerine olan güvenini artırdığı ve daha bilinçli sağlık kararları almalarını sağladığı sonucuna varmıştır. Çalışmada ayrıca, bu araçların kullanımında kişisel özelliklerin önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir.

Costa ve McCrae (1992) tarafından geliştirilen Beş Faktörlü Kişilik Modeli (Big Five Personality Traits), kişilik özelliklerinin sağlık davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen pek çok çalışmaya temel oluşturmuştur. McCrae ve John (1992) tarafından yapılan çalışmada, kişilik özelliklerinin bireylerin sağlık bilişimi araçlarını benimseme ve kullanma süreçlerindeki rolü ele alınmıştır. Özellikle dışa dönüklük ve sorumluluk gibi kişilik özelliklerinin, bireylerin bu araçları daha etkin kullanmalarına katkıda bulunduğu gösterilmiştir.

John ve Srivastava (1999) ise, kişilik özelliklerinin sağlık bilişimi üzerindeki etkilerini daha geniş bir çerçevede ele almış ve bu özelliklerin bireylerin dijital sağlık hizmetlerine olan tutumlarını nasıl şekillendirdiğini incelemiştir. Bu çalışmada, kişilik özelliklerinin, özellikle de dışa dönüklük ve açıklık gibi faktörlerin, bireylerin yeni teknolojilere adaptasyon süreçlerinde kritik bir rol oynadığı belirtilmiştir.

Yerli literatürde, Demirhan (2019) tarafından yapılan çalışma, Türkiye'deki bireylerin sağlık bilişimi araçlarını kullanma alışkanlıkları ve bu süreçte kişilik özelliklerinin rolünü incelemiştir. Bu çalışma, özellikle genç bireylerin sağlık teknolojilerini benimseme sürecinde kişilik özelliklerinin etkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, bu bireylerin sağlık bilgilerine erişim ve bu bilgileri kullanma biçimlerinin kişilik özelliklerine göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, mevcut literatür, kişilik özelliklerinin sağlık bilişimi üzerindeki etkilerini geniş bir perspektifle ele almakta ve bu alandaki önemli boşlukları doldurmaktadır. Özellikle Z kuşağı bireylerin teknolojiye adaptasyon süreçlerinde kişilik özelliklerinin dikkate alınmasının, sağlık hizmetlerinin etkinliğini artırabileceği vurgulanmaktadır. Bu literatür taraması, çalışmanın teorik temellerini desteklemekte ve ilerleyen bölümlerde sunulacak bulguların yorumlanması için gerekli altyapıyı sağlamaktadır.

3. ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Bu araştırmanın konusu, Z kuşağı bireylerin kişilik özellikleri ile tüketici sağlığı bilişimi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Son yıllarda, sağlık hizmetlerinde dijitalleşmenin artmasıyla birlikte, bireylerin sağlık bilgilerine erişim ve bu bilgileri kullanma biçimleri büyük ölçüde değişmiştir. Tüketici sağlığı bilişimi, bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştıran ve onların sağlıkla ilgili karar alma süreçlerini destekleyen dijital araçları ve teknolojileri kapsamaktadır. Bu bağlamda, bireylerin bu teknolojileri nasıl benimsedikleri ve kullandıkları, çeşitli faktörlerden etkilenmektedir.

Araştırmanın amacı, Z kuşağı olarak adlandırılan genç bireylerin kişilik özelliklerinin, sağlık bilişimi araçlarını kullanma süreçlerinde nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktır. Beş Faktörlü Kişilik Modeli çerçevesinde, dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk, duygusallık ve açıklık gibi kişilik özelliklerinin, bu bireylerin dijital sağlık hizmetlerini benimseme ve etkin bir şekilde kullanma davranışları üzerindeki etkileri araştırılacaktır.

Araştırma, Z kuşağının sağlık bilişimi araçlarını kullanırken sergiledikleri tutum ve davranışları anlamak için önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Elde edilen bulguların, sağlık hizmetlerinin dijitalleşme sürecinde genç bireylerin ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek stratejiler geliştirilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda, bu çalışmanın, sağlık bilişimi alanındaki mevcut literatüre yeni bir perspektif kazandırması ve bu alandaki teorik bilgi birikimini zenginleştirilmesi beklenmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Bu araştırmanın evreni, Türkiye'nin Erzincan ilinde ikamet eden ve Z kuşağı olarak adlandırılan 1998-2004 yılları arasında doğmuş bireylerden oluşmaktadır. Literatürde Z kuşağı genellikle 1998-2012 yılları arasında doğan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmada Z kuşağı için 1998-2004 yılları arası doğumlu bireyler dikkate alınmıştır. Bu sınırlamanın temel nedeni, çalışmanın uygulama döneminde yalnızca 18 yaşına kadar olan bireylerin verilerinin ölçülmesinin planlanmış olmasıdır. Bu nedenle, daha dar bir yaş aralığı tercih edilerek, çalışmanın hedef kitlesine uygun bir analiz sağlanması amaçlanmıştır. Z kuşağı, dijital teknolojilere olan yüksek adaptasyonları ve bu teknolojilerle olan yakın etkileşimleri nedeniyle sağlık bilişimi araştırmaları için önemli bir grup olarak görülmektedir. Bu kuşak, internet ve dijital teknolojilerle büyümüş olup, sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık bilgilerini kullanma konularında diğer kuşaklara göre farklı tutum ve davranışlar sergilemektedir.

Araştırmanın örnekleme, Erzincan ilinde yaşayan 473 bireyden oluşmaktadır. Örneklem grubu, demografik çeşitlilik sağlamak amacıyla farklı sosyo-ekonomik ve eğitim düzeylerinden bireyler arasından rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Örneklem büyüklüğü, araştırmanın istatistiksel analizlerinin güvenilirliğini artırmak ve elde edilen bulguların genelleştirilebilirliğini sağlamak amacıyla belirlenmiştir.

Örnekleme dahil edilen bireyler, anket yoluyla veri toplanması sürecine katılmış ve kişilik özellikleri ile tüketici sağlığı bilişimi kullanım alışkanlıkları üzerine sorular yöneltilmiştir. Toplanan veriler, araştırmanın hipotezlerini test etmek ve Z kuşağının kişilik özellikleri ile sağlık bilişimi arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla kullanılmıştır.

Bu örneklem, araştırmanın amacına uygun olarak, Z kuşağı bireylerin dijital sağlık teknolojilerine karşı tutumlarını anlamak için yeterli çeşitliliğe sahip ve araştırmanın sonuçlarının genelleştirilebilirliğini destekleyen bir yapıdadır.

3.3. BULGULAR

Bu çalışmada, Z kuşağı bireylerinin kişilik özelliklerinin tüketici sağlığı bilişimi kullanımına etkisi araştırılmıştır.

Araştırmaya ilişkin bulgular ve verilerin analizi ise şu şekildedir:

Araştırma modeli, kişilik tipleri ile tüketici sağlığı bilişimi arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların incelenmesi sonucunda geliştirilmiştir. Hipotezler ise

H₁. Dışadönüklük ile sağlık bilişimi arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₂. Geçimlilik ile sağlık bilişimi arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₃. Sorumluluk ile sağlık bilişimi arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₄. Duygusallık ile sağlık bilişimi arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₅. Açıklık ile sağlık bilişimi arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.3.1. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, Z kuşağı tüketicilerinin kişilik özelliklerini belirlemek için Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği (BFKÖ) kullanılmıştır. Z kuşağı tüketicilerinin sağlıkla ilgili bilişsel seviyelerini değerlendirmek için, Demirhan (2019) tarafından 7 boyut ve 47 maddeden oluşan bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. Bu ölçeğin güvenilirliği, Cronbach Alfa katsayısı ile değerlendirilmiş ve 5 boyut için yüksek güvenilirlik, 2 boyut için ise oldukça güvenilir olduğu belirtilmiştir. Ölçekteki maddeler, 5 dereceli Likert tipi bir ölçekle katılımcıların sağlık bilişimi düzeylerini değerlendirmeye yöneliktir.

3.3.2. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler

Veri analizinde, SPSS 21.00 ve AMOS 24.00 yazılımları kullanılmıştır. Bu yazılımlar aracılığıyla normallik testi, demografik verilerin analizi, geçerlilik ve güvenilirlik testleri, DFA (Doğrulayıcı Faktör Analizi), tanımlayıcı istatistiksel analizler, korelasyon testi, YEM (Yapısal Eşitlik Modeli/Yol Analizi) ve demografik verilere dayalı karşılaştırma analizleri gerçekleştirilmiştir.

3.3.3. BFKÖ ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Normallik Analizi

Tablo 3. 1. BFKÖ ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Normallik Analizi Sonuçları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık
Dışa Dönüklük	-0,466	-0,325
Geçimlilik	-0,266	-0,232
Sorumluluk	-0,280	0,188
Duygusallık	-0,086	-0,093
Açıklık	-0,809	0,859
Tüketici Sağlığı Bilişimi	-0,728	1,307

Analizler neticesinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin -0,85 ile +1,30 arasında olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, verilerin normal dağılım sergilediğini ortaya koymaktadır (Tabachnick & Fidell, 2013). Bu doğrultuda, çalışmada parametrik testler tercih edilmiştir.

3.3.4. Demografik Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan Z kuşağı bireylerinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu ve medeni durumu, SPSS 21 istatistiksel analiz programı ile değerlendirilmiştir (Bkz.Tablo 3.2).

Tablo 3. 2. Demografik Veriler

Özellikler	Kategoriler	N	%
Cinsiyet	Kadın	249	52,6
	Erkek	224	47,4
Yaş	18-19	91	19,2
	20-21	99	20,9
	22-23	110	23,3
	24-25	79	16,7
	26	94	19,9
Eğitim Durumu	Lise	77	16,2
	Ön Lisans/Lisans	348	73,6
	Lisansüstü	48	10,1
Çalışma Durumu	Çalışıyor	128	27,1
	Çalışmıyor	345	72,9
Medeni Durum	Evli	43	9,1
	Bekâr	430	90,9
Toplam		473	100

Analiz sonuçlarına göre, katılımcıların %90,9'u bekar, %9,1'i ise evlidir. Eğitim durumu açısından, %73,6'sı ön lisans veya lisans eğitimi almış, %16,2'si lise mezunu ve %10,1'i lisansüstü eğitim görmektedir. Çalışma durumu verilerine göre, %72,9'u aktif olarak çalışmıyor, %27,1'i ise aktif bir şekilde çalışmaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında, %23,3'ü 22-23 yaş aralığında, %20,9'u 20-21 yaşında, %19,9'u 26 yaşında, %19,2'si 18-19 yaş arasında ve %16,7'si 24-25 yaş aralığındadır. Katılımcıların cinsiyetine göre, %52,6'sı kadın, %47,4'ü ise erkek olarak belirlenmiştir.

3.3.5. BFKÖ ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Güvenirlilik Analizi

Araştırmada yer alan Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği, 44 madde ve 5 farklı boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar sırasıyla; Dışa Dönüklük (DD) 8 madde, Geçimlilik (G) 9 madde, Sorumluluk (S) 9 madde, Duygusallık (D) 8 madde ve Açıklık (A) 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki maddelerin güvenilirliği, SPSS 21 yazılımı kullanılarak Cronbach Alfa katsayısı ile değerlendirilmiştir.

Sonuçlar değerlendirildiğinde, S3 (Güvenilir bir çalışanımdır.) ifadesi, katılımcılar tarafından en fazla "kesinlikle katılıyorum" şeklinde yanıtlanan ifade olmuştur. Düzeltilmiş madde toplam puan korelasyonu incelendiğinde, bu değerlerin 0,20'nin altında olmadığı belirlenmiştir. Maddelerin ölçekten çıkarılmasının ardından toplam Cronbach Alfa katsayısının artacağına dair bir bulgu bulunmadığından, herhangi bir madde çıkarılmamıştır. Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği'nin (BFKÖ) Cronbach Alfa katsayısı 0,814 olarak hesaplanmış ve bu, ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Özdamar, 2002). Güvenirlilik katsayıları boyutlar bazında incelendiğinde ise, tüm alt boyutların oldukça güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada kullanılan Tüketici Sağlığı Bilişimi Ölçeği, başlangıçta 47 madde ve 7 boyuttan oluşmakta olup, AFA analizi sonucunda ifadelerin 4 ana boyut altında gruplanmış olduğu tespit edilmiştir. Bu boyutlar şunlardır: Sağlık Teknolojilerinde Bilgi (STB) - 12 madde, Sağlık Teknolojileri Kullanımı (STK) - 12 madde, Sağlık Teknolojilerinde Fayda Algısı (STFA) - 10 madde ve Sağlık Teknolojilerinde Beklenti (STBE) - 13 madde. Boyutlardaki ifadelerin güvenilirliği, SPSS 21 yazılımı ile Cronbach Alfa katsayısı kullanılarak belirlenmiştir. İfadelerin sıralandığı liste, Ek 2'de sunulmaktadır. Analiz sonuçlarına göre, STB5 (Sağlık Bakanlığının MHRS (Alo 182) uygulamasını biliyorum) ifadesi, katılımcılar tarafından en çok "kesinlikle katılıyorum" yanıtı verilen ifade olmuştur.

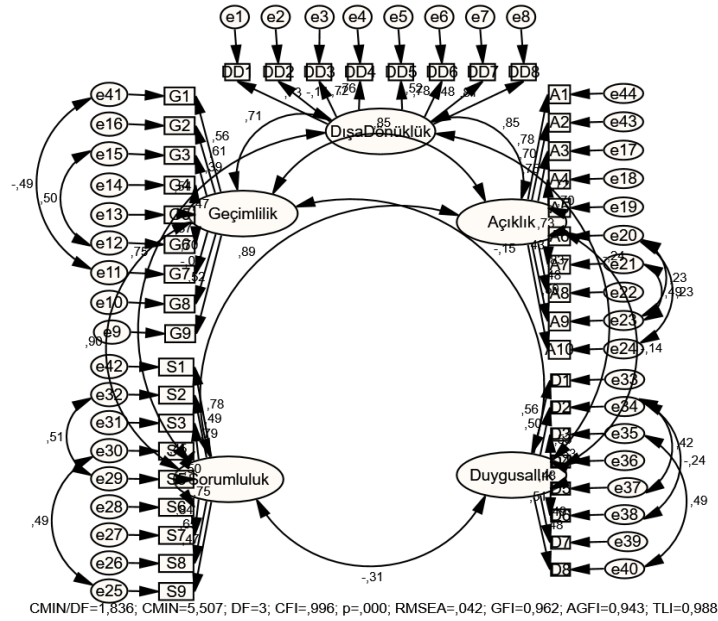

Düzeltilmiş madde toplam puan korelasyonlarına bakıldığında, bu korelasyonların 0,25'in üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, ifadeler arasındaki korelasyon oranlarının genel olarak yüksek olduğu belirlenmiştir.

Maddelerin kaldırılmasının toplam Cronbach Alfa katsayısı üzerinde olumlu bir etkisi olmadığı için, ölçekten herhangi bir madde çıkarılmamıştır. Tüketici Sağlığı Bilişimi Ölçeği'nin Cronbach Alfa katsayısı 0,965 olarak hesaplanmış ve bu, ölçeğin son derece güvenilir olduğunu göstermektedir (Özdamar, 2002). Boyutlar bazında güvenilirlik katsayıları değerlendirildiğinde, tüm alt boyutların yüksek güvenilirlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.6. BFKÖ ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 3.1. Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

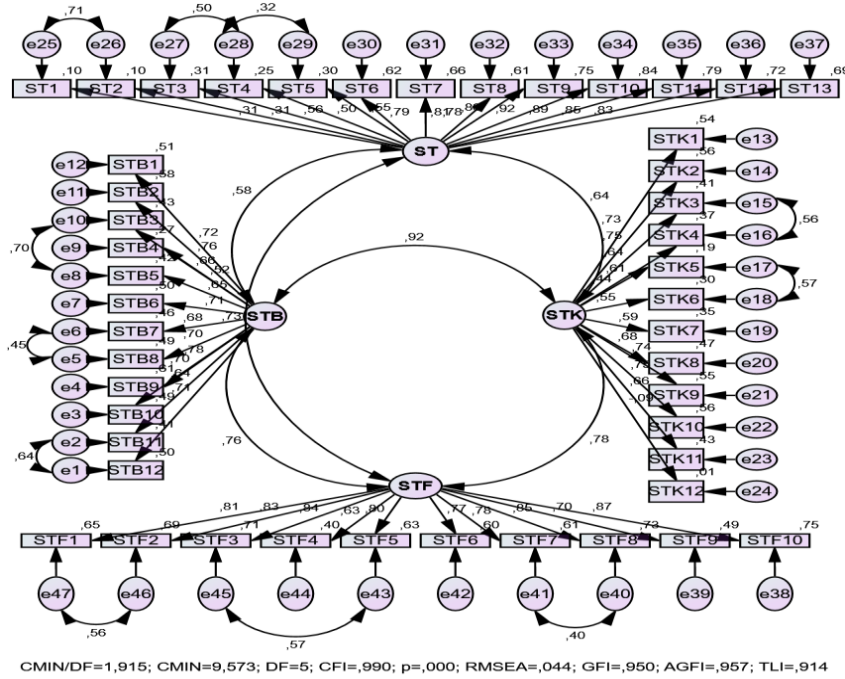
Analizler sonucunda, G1-G7, G3-G6, S2-S5, S4-S9, D2-D5, D2-D6, D3-D8, A6-A9, A6-A10 ve A7-A9 arasındaki bazı maddelere modifikasyon uygulanmıştır. Bu değişikliklerin, kişilik tiplerini ölçen yapının elde edilen verilerle doğrulandığı gözlemlenmiştir. Özellikle, birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçlarına göre, ölçüm modelinin uyum iyiliği değerleri literatürdeki kabul edilen sınırlar dahilindedir (CMIN/DF= 1.836; CMIN= 5.507; DF= 3; p= 0.000; RMSEA= 0.042; CFI= 0.996; GFI= 0.962; AGFI= 0.943; TLI= 0.988).

Ölçüm modeline ait her bir maddenin, ilgili gizil değişkene ilişkin faktör yükleri, literatürde belirlenen minimum değer olan 0.32'nin üzerinde çıkmıştır (Tabachnick & Fidell, 2015). Ayrıca, her faktör yükü istatistiksel olarak anlamlı bulunduğundan, bu maddeler ölçekten çıkarılmamıştır.

Yapılan analizde SRMR değeri 0,0171 olarak belirlenmiştir. Bu değer, modelin mükemmel uyum gösterdiğini işaret etmektedir. Tüketici Sağlığı Bilişimi ölçeği için yapılan faktör analizinde, faktör yapısının uyumunu değerlendirmek için AMOS 24.00 istatistik programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır (Bkz. Şekil 3.2). Bu analiz sonucunda, SRMR değeri 0,0177 olarak elde edilmiştir. ST1-ST2, ST3-ST4, ST4-ST5, STB3-STB5, STB7-STB8, STB11-STB12, STK3-STK4, STK5-STK6, STF1-STF2, STF3-STF5 ve STF7-STF8 arasında da modifikasyon yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklerin ardından uyum indeksleri, literatürde kabul edilen sınırlar içinde kalmıştır (CMIN/DF= 1.915; CMIN= 9.573; DF= 5; p= 0.000; RMSEA= 0.044; CFI= 0.990; GFI= 0.950; AGFI= 0.957; TLI= 0.914).

Ölçüm modeline ait yapı, elde edilen verilerle doğrulanmıştır. Her bir maddenin gizil değişkene giden faktör yükleri genellikle 0.32'nin üzerinde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu için, bu maddeler korunmuştur. ST1 ve ST2 arasındaki faktör yükleri, kritik eşik olan 0.32'ye yakın (0.31, 0.31) olduğu için, bu maddeler hem anlamlı faktör yüklerine hem de teorik yapıyla uyum göstermesi nedeniyle dahil edilmiştir. Sonuç olarak, dört gizil değişken ve 47 gözlenen değişkenden oluşan birinci düzey doğrulayıcı faktör analizine ait ölçüm modeli, elde edilen verilerle doğrulanmıştır.

Şekil 3. 2. Tüketici Sağlığı Bilişimi Doğrulayıcı Faktör Analizi

3.3.7. BFKÖ ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Tanımlayıcı İstatistiksel Analizleri

Katılımcıların ortalamaların değerlendirilmesinde, literatürde belirtilen aralıklar dikkate alınmıştır: 1,00-1,80 çok düşük, 1,81-2,60 düşük, 2,61-3,40 orta, 3,41-4,20 yüksek ve 4,21-5,00 çok yüksek (Ertürk, 2016, s. 5). Tablo 3.7'deki verilere göre, katılımcıların dışa dönüklük düzeylerinin orta (3,27) olduğu gözlemlenmiştir.

Dışa dönüklük boyutuna katılım, 1,98 ile 3,79 arasında değişmiş ve orta, yüksek ve düşük seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, DD4 "Heyecan yaratabilen biriyim" (3,79) olmuştur. Katılımcıların geçimlilik düzeylerinin de orta (3,38) olduğu belirlenmiştir.

Geçimlilik boyutuna katılım 1,96 ile 4,18 arasında değişmiş ve orta, yüksek ve düşük seviyelerde olduğu saptanmıştır. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, G2 "Yardımsever ve çıkarıcı olmayan biriyim" (4,18) olmuştur. Katılımcıların sorumluluk düzeylerinin yüksek (3,71) olduğu anlaşılmıştır.

Sorumluluk boyutuna katılım 2,97 ile 4,28 arasında değişerek yüksek ve çok yüksek seviyelerde olmuştur. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, S3 "Güvenilir bir çalışanımdır" (4,28) olmuştur. Bu bulgu, Z kuşağı tüketicilerinin güvenilirliğe büyük önem verdiğini ve iş ilişkilerinde güvenin önemli bir değer olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, işletmelerin ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının Z kuşağıyla etkileşimlerinde güvene vurgu yapmalarının önemini gösterir. Duygusallık düzeylerinin orta (2,88) olduğu tespit edilmiştir.

Duygusalılık boyutuna katılım, 2,49 ile 3,34 arasında değişmiş ve orta seviyelerde olduğu belirlenmiştir. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, D3 "Gergin olabilen bir yapım var" (3,34) olmuştur. Bu bulgular, Z kuşağı tüketicilerinin duygusal açıdan orta seviyelerde olduklarını ve stres ile gerginlik konusunda farkındalık taşıdıklarını göstermektedir. Bu durum, işletmelerin ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının Z kuşağı ile etkileşimlerinde duygusal ihtiyaçlarına yönelik hassasiyet göstermeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Açıklık düzeylerinin orta (3,07) olduğu bulunmuştur.

Açıklık boyutuna katılım, 2,54 ile 4,05 arasında değişmiş ve düşük ile yüksek seviyelerde olduğu belirlenmiştir. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, A4 "Hayal gücüm yüksektir" (4,05) olmuştur. Bu bulgu, Z kuşağının yaratıcılık ve yenilikçilik konularına değer verdiğini ve hayal gücüne önem atfettiğini göstermektedir. Bu durum, işletmelerin ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının Z kuşağı ile etkileşimlerinde yenilikçi ve yaratıcı çözümlere odaklanmalarının önemini vurgulamaktadır. Tüketici Sağlığı Bilişimi düzeylerini belirleyen ortalamalar Tablo 3.3'te yer almaktadır. Sağlık teknolojilerinde bilgi düzeyinin yüksek (3,49) olduğu görülmektedir. STB boyutuna katılım, 2,73 ile 4,32 arasında değişmiş ve orta, yüksek ve çok yüksek seviyelerde olduğu belirlenmiştir. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, STB5 "Sağlık Bakanlığının MHRS (Alo 182) uygulamasını biliyorum" (4,32) olmuştur.

Tablo 3.3. Tüketici Sağlığı Bilişimi Tanımlayıcı İstatistik Analizler

Faktörler	X	SS	Değerlendirme
STB	3,49	0,900	Yüksek
1	3,35	1,226	Orta
2	3,80	1,121	Yüksek
3	4,27	0,992	Çok Yüksek
4	2,73	1,374	Orta
5	4,32	1,052	Çok Yüksek
6	3,44	1,387	Yüksek
7	3,18	1,353	Orta
8	3,23	1,263	Orta
9	3,79	1,154	Yüksek
10	3,53	1,289	Yüksek
11	3,17	1,353	Orta
12	3,16	1,354	Orta
STK	3,38	0,815	Orta
1	3,59	1,193	Yüksek
2	3,90	1,157	Yüksek
3	4,16	1,121	Yüksek
4	4,20	1,066	Yüksek
5	2,47	1,353	Düşük
6	2,88	1,437	Orta
7	2,73	1,390	Orta
8	3,37	1,381	Orta
9	3,30	1,379	Orta
10	3,78	1,257	Yüksek
11	2,95	1,388	Orta
12	3,18	1,277	Orta
STFA	3,89	0,884	Yüksek
1	3,99	1,107	Yüksek
2	4,01	1,073	Yüksek
3	4,24	0,991	Yüksek
4	3,49	1,109	Yüksek
5	4,20	1,038	Yüksek
6	3,85	1,115	Yüksek

7	3,75	1,100	Yüksek
8	3,86	1,068	Yüksek
9	3,64	1,158	Yüksek
10	3,86	1,060	Yüksek
STBE	3,35	0,880	Orta
1	2,90	1,194	Orta
2	2,82	1,279	Orta
3	3,07	1,286	Orta
4	2,89	1,334	Orta
5	2,88	1,266	Orta
6	3,54	1,187	Yüksek
7	3,69	1,155	Yüksek
8	3,42	1,219	Yüksek
9	3,72	1,099	Yüksek
10	3,67	1,111	Yüksek
11	3,65	1,105	Yüksek
12	3,68	1,119	Yüksek
13	3,61	1,190	Yüksek

Katılımcıların Sağlık Teknolojileri Kullanımı (STK) düzeylerinin orta (3,38) olduğu tespit edilmiştir. Sağlık teknolojileri kullanımına katılım, 2,47 ile 4,20 arasında değişerek orta, yüksek ve düşük seviyelerde olmuştur. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, STK4 "MHRS'yi (Alo 182) kullanıyorum" (4,20) olmuştur.

Sağlık Teknolojilerinde Fayda Algısı (STFA) düzeylerinin yüksek (3,89) olduğu belirlenmiştir. Sağlık teknolojilerinde fayda algısına katılım, 3,49 ile 4,24 arasında değişerek yüksek seviyelerde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, STFA3 "e-Nabız'ı faydalı buluyorum" (4,24) olmuştur. Bu bulgu, Z kuşağının dijital sağlık teknolojilerine olan güvenini ve bu teknolojilere değer verdiğini ortaya koymaktadır.

Dijital sağlık teknolojilerinin Z kuşağı tarafından benimsenmesi ve etkin bir şekilde kullanılması, sağlık sektöründeki dijital yeniliklerin etkili bir şekilde uygulandığını göstermektedir. Sağlık hizmeti sağlayıcıları, dijital teknolojilerle bu kuşağın ihtiyaçlarını karşılamak ve memnuniyetlerini artırmak için fırsatlar yaratabilir. Andreassen ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan bir araştırmada, sağlık teknolojilerindeki randevu uygulamalarına dair bilgiye sahip olan ve bu uygulamaları sıkça kullanan kişilerin oranının %71 olduğu bulunmuştur.

Sağlık Teknolojilerinde Beklenti (STBE) düzeylerinin orta (3,35) olduğu saptanmıştır. Sağlık teknolojilerinde beklentiye katılım, 2,82 ile 3,72 arasında değişerek orta ve yüksek seviyelerde olmuştur. Z kuşağı tüketicilerinin en yüksek katılım gösterdiği ifade, STBE9 "Gelecekte, giyilebilir teknolojilerin daha sık kullanılacağını düşünüyorum" (3,72) olmuştur.

3.3.8. Hipotezlerin Testi

SPSS 21.00 programı kullanılarak gerçekleştirilen Pearson korelasyon analizi ile BFKÖ ve TSB değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle bu teknik tercih edilmiştir. Analiz sonuçları, BFKÖ ile TSB ($r=0,448$; $p=0,000$), Sağlık Teknolojilerinde Bilgi ($r=0,407$; $p=0,000$), Sağlık Teknolojileri Kullanımı ($r=0,367$; $p=0,000$), Sağlık Teknolojilerinde Fayda Algısı ($r=0,473$; $p=0,000$) ve Sağlık Teknolojilerinde Beklenti ($r=0,300$; $p=0,000$) arasında %95 güven düzeyinde pozitif yönlü orta dereceli anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, Z kuşağı tüketicilerinin beş faktörlü kişilik özelliklerinin artmasıyla birlikte tüketici sağlık bilişimi ve sağlık teknolojileri ile ilgili diğer alanlardaki seviyelerin de arttığını ortaya koymaktadır. BFKÖ'nin dışa dönüklük ($r=0,333$; $p=0,000$), uyumluluk ($r=0,338$; $p=0,000$), sorumluluk ($r=0,296$; $p=0,000$) ve açıklık

($r=0,423$; $p=0,000$) boyutları ile TSB arasında pozitif yönlü orta dereceli anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu bulgular, Z kuşağı tüketicilerinde dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve açıklık düzeylerinin artmasıyla tüketici sağlık bilişimi seviyelerinin de artabileceğini göstermektedir.

Duygusalılık ile TSB ($r=-0,109$; $p=0,000$), Sağlık Teknolojilerinde Bilgi ($r=-0,132$; $p=0,004$) ve Sağlık Teknolojileri Kullanımı ($r=-0,102$; $p=0,027$) arasında %99 güven düzeyinde negatif yönlü düşük dereceli anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu durum, Z kuşağı tüketicilerinde duygusalılık düzeylerinin artmasının tüketici sağlık bilişimi, sağlık teknolojilerinde bilgi ve sağlık teknolojileri kullanım düzeylerini azalttığını göstermektedir.

Ayrıca, BFKÖ'nin dışa dönüklük ($r=0,337$; $p=0,000$), uyumluluk ($r=0,304$; $p=0,000$) ve açıklık ($r=0,388$; $p=0,000$) boyutları ile Sağlık Teknolojilerinde Bilgi arasında pozitif yönlü orta dereceli anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu bulgu, Z kuşağı tüketicilerinde dışa dönüklük, uyumluluk ve açıklık düzeylerinin artmasıyla sağlık teknolojilerinde bilgi düzeylerinin de artabileceğini işaret etmektedir. Sorumluluk ile Sağlık Teknolojilerinde Bilgi arasında ise pozitif yönlü düşük seviyede anlamlı bir ilişki ($r=0,272$; $p=0,000$) tespit edilmiştir.

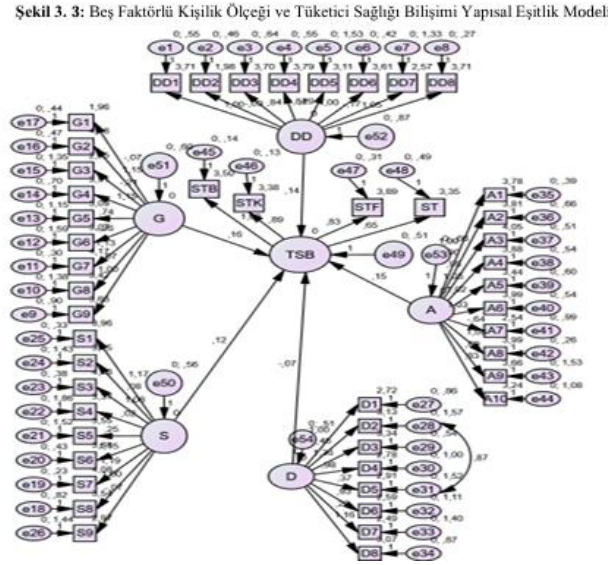
Geçimlilik ($r=0,297$; $p=0,000$) ve açıklık ($r=0,306$; $p=0,000$) ile Sağlık Teknolojileri Kullanımı arasında pozitif yönlü orta dereceli anlamlı ilişkiler gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, Z kuşağı tüketicilerinin uyumluluk ve açıklık düzeylerinin artmasıyla sağlık teknolojileri kullanım düzeylerinin de artacağını göstermektedir. Dışa dönüklük ($r=0,286$; $p=0,000$) ve sorumluluk ($r=0,274$; $p=0,000$) ile Sağlık Teknolojileri Kullanımı arasında ise pozitif yönlü düşük dereceli anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Son olarak, BFKÖ'nin dışa dönüklük ($r=0,296$; $p=0,000$), uyumluluk ($r=0,352$; $p=0,000$), sorumluluk ($r=0,320$; $p=0,000$) ve açıklık ($r=0,461$; $p=0,000$) boyutları ile Sağlık Teknolojilerinde Fayda Algısı arasında pozitif yönlü orta dereceli anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, açıklık ile Sağlık Teknolojilerinde Beklenti arasında pozitif yönlü orta dereceli anlamlı bir ilişki ($r=0,308$; $p=0,000$), dışa dönüklük ($r=0,224$; $p=0,000$), uyumluluk ($r=0,215$; $p=0,000$) ve sorumluluk ($r=0,162$; $p=0,000$) ile Sağlık Teknolojilerinde Beklenti arasında ise pozitif yönlü düşük dereceli anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu bulgular, Z kuşağı tüketicilerinde dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk seviyelerinin artmasının sağlık teknolojilerindeki beklenti düzeylerini de artırabileceğini göstermektedir.

3.3.8.1. BFKÖ ve Tüketici Sağlık Bilişimi YEM Analizi

Bu çalışmada, değişkenler arasındaki anlamlı ilişkilerin varlığı ve ilişki biçiminin belirlenmesi amacıyla AMOS 24 yazılımı kullanılarak yapısal eşitlik modeli analizi gerçekleştirilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle, analizde Maximum Likelihood (ML) yöntemi tercih edilmiştir. Modelin geçerliliğini değerlendirmek için uyum iyiliği istatistikleri incelenmiştir. Ayrıca, hipotezler test edilmiştir.

Şekil 3.3. Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Yapısal Eşitlik Modeli

Modelde yer alan değişkenler, Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB), Dışa Dönüklük (DD), Geçimlilik (G), Sorumluluk (S), Duygusallık (D) ve Açıklık (A) olarak belirlenmiştir. Araştırma modeline ve hipotezlere uygun olarak değişkenler arasındaki ilişkiler oklarla gösterilmiş; çift yönlü oklar ise modelde yapılan modifikasyonları yansıtmaktadır.

Modelin uyum iyiliği değerlerinin daha iyi bir düzeye gelmesi amacıyla D2-D6 arasındaki ilişkilerde modifikasyon yapılmıştır. Modifikasyon sonrasında elde edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 3.4'de sunulmuştur. Modelin kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerine ulaşabilmesi için İP1-İP2, İS1-İS6, İS3-İS4, İS3-İS5 ve İS4-İS5 arasındaki ilişkilerde modifikasyonlar gerçekleştirilmiştir. Modifikasyonlar sonrasında elde edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 3.4'de yer almaktadır. Uyum iyiliği değerleri, verilerin araştırma modeliyle uyumlu olduğunu göstermektedir. Hipotez testlerinin sonuçları ise Tablo 3.4'te yer almaktadır.

Hipotez testine göre, Dışa Dönüklük (DD) değişkeninden Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) değişkenine yönelen yol istatistiksel olarak anlamlıdır ($\beta = 0.142$; $p < 0.001$). Bu sonuç, Dışa Dönüklük (DD) değişkeninin Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, H_1 hipotezinin kabul edilmesine yol açmıştır. Geçimlilik (G) kişilik özelliği, Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) değişkeni üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir ($\beta = 0.169$; $p < 0.001$). Bu, Geçimlilik (G) değişkenindeki bir birimlik değişikliğin, Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) değişkeninde 0.169 birimlik pozitif bir değişikliğe yol açtığını göstermektedir. Bu bulgu da H_2 hipotezinin kabul edilmesini sağlamıştır.

Tablo 3.4. Araştırma Modeli Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İdeal Uyum İndeksi	Kabul edilebilir Uyum İndeksi	Faktör Uyum Değeri
p	>0,05	-	0,00
SRMR	<0,05	<0,08	0,07
CMIN/DF (X^2)	$0 \leq X^2/sd \leq 2$	$2 < X^2/sd \leq 5$	4,22
CFI	$0.95 \leq CFI$	$0.90 \leq CFI$	0,95
RMSEA	$RMSEA \leq 0.05$	$RMSEA \leq 0.08$	0,02
GFI	$0.95 \leq GFI$	$0.90 \leq GFI$	0,99
AGFI	$0.95 \leq AGFI$	$0.90 \leq AGFI$	0,96
TLI	$0.95 \leq TLI$	$0.90 \leq TLI$	0,93

Tablo 3.5. Dışa Dönüklük, Geçimlilik, Sorumluluk, Duygusallık, Açıklık ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Arasındaki İlişki Araştırma Modeli YEM Sonuçları

Yapısal İlişkiler	β	CR	SE	P	Hipotez	Hipotez Sonuçları
DD ----> TSB	0,142	3,528	0,040	***	H₁	Kabul
G ----> TSB	0,169	3,311	0,050	***	H₂	Kabul
S ----> TSB	0,115	2,341	0,050	0,019	H₃	Kabul
D ----> TSB	-0,067	-1,281	0,055	0,200	H₄	Red
A ----> TSB	0,157	3,216	0,045	0,001	H₅	Kabul

(N=473)

Kişilik boyutlarından sorumluluk (S) değişkeni, Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) üzerindeki etkisi açısından istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir ilişki göstermektedir ($\beta = 0.115$; $p < 0.05$). Bu, sorumluluk değişkenindeki bir birimlik artışın Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) değişkeninde 0.115 birimlik bir yükselişe yol açtığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, **H₃** hipotezi doğrulanmıştır. Açıklık (A) kişilik özelliği de Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) üzerinde anlamlı ve pozitif bir etki yapmaktadır ($\beta = 0.157$; $p < 0.01$). Yani açıklık değişkenindeki bir birimlik değişim, Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) değişkeninde 0.157 birimlik bir artışı tetiklemektedir. Bu bulgu ile **H₅** hipotezi de kabul edilmiştir. Ancak, duygusallık (D) kişilik boyutunun Tüketici Sağlığı Bilişimi (TSB) üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır ($\beta = -0.067$; $p = 0.200$). Dolayısıyla, **H₄** hipotezi reddedilmiştir.

3.3.8.2. Demografik Özelliklere Göre Yapılan Karşılaştırmalar

Bu çalışmada, Z kuşağı katılımcılarının Bireysel Farkındalık ve Kültürel Özellikler (BFKÖ) ile tüketici sağlığı bilişimi düzeylerinin, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu ve medeni duruma göre farklılık gösterip göstermediği, karşılaştırma analizleri ile incelenmiştir.

3.3.8.2.1. Bağımsız Örneklem T-Testi

Verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle, iki değişken arasındaki karşılaştırmalar için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Araştırmada, demografik verilerden cinsiyet, çalışma durumu ve medeni durum gibi değişkenlere bağlı olarak Bireysel Farkındalık ve Kültürel Özellikler (BFKÖ) ile tüketici sağlığı bilişimi düzeylerindeki farklılıklar bu teknikte analiz edilmiştir.

Tablo 3. 6. Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T-Testi

N=473	Cinsiyet	N	X	SS	Sig.	df	t	p																																																																																																			
BFKÖ	Kadın	249	3,43	0,323	0,001	423,634	2,236	p<0,05																																																																																																			
	Erkek	224	3,36	0,409					Dışa Dönüklük	Kadın	249	3,29	0,635	0,790	471	0,506	p>0,05	Erkek	224	3,26	0,541	Geçimlilik	Kadın	249	3,42	0,518	0,163	471	1,492	p>0,05	Erkek	224	3,34	0,563	Sorumluluk	Kadın	249	3,75	0,606	0,030	444,351	1,373	p>0,05	Erkek	224	3,67	0,698	Duygusallık	Kadın	249	2,95	0,747	0,404	471	2,120	p<0,05	Erkek	224	2,80	0,701	Açıklık	Kadın	249	3,67	0,599	0,005	434,502	0,931	p>0,05	Erkek	224	3,61	0,723	TSB	Kadın	249	3,58	0,678	0,008	439,762	0,931	p<0,05	Erkek	224	3,43	0,799	STB	Kadın	249	3,55	0,831	0,005	441,766	1,438	p>0,05	Erkek	224	3,43	0,969	STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152
Dışa Dönüklük	Kadın	249	3,29	0,635	0,790	471	0,506	p>0,05																																																																																																			
	Erkek	224	3,26	0,541					Geçimlilik	Kadın	249	3,42	0,518	0,163	471	1,492	p>0,05	Erkek	224	3,34	0,563	Sorumluluk	Kadın	249	3,75	0,606	0,030	444,351	1,373	p>0,05	Erkek	224	3,67	0,698	Duygusallık	Kadın	249	2,95	0,747	0,404	471	2,120	p<0,05	Erkek	224	2,80	0,701	Açıklık	Kadın	249	3,67	0,599	0,005	434,502	0,931	p>0,05	Erkek	224	3,61	0,723	TSB	Kadın	249	3,58	0,678	0,008	439,762	0,931	p<0,05	Erkek	224	3,43	0,799	STB	Kadın	249	3,55	0,831	0,005	441,766	1,438	p>0,05	Erkek	224	3,43	0,969	STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152	p<0,05	Erkek	224	3,28	0,848								
Geçimlilik	Kadın	249	3,42	0,518	0,163	471	1,492	p>0,05																																																																																																			
	Erkek	224	3,34	0,563					Sorumluluk	Kadın	249	3,75	0,606	0,030	444,351	1,373	p>0,05	Erkek	224	3,67	0,698	Duygusallık	Kadın	249	2,95	0,747	0,404	471	2,120	p<0,05	Erkek	224	2,80	0,701	Açıklık	Kadın	249	3,67	0,599	0,005	434,502	0,931	p>0,05	Erkek	224	3,61	0,723	TSB	Kadın	249	3,58	0,678	0,008	439,762	0,931	p<0,05	Erkek	224	3,43	0,799	STB	Kadın	249	3,55	0,831	0,005	441,766	1,438	p>0,05	Erkek	224	3,43	0,969	STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152	p<0,05	Erkek	224	3,28	0,848																					
Sorumluluk	Kadın	249	3,75	0,606	0,030	444,351	1,373	p>0,05																																																																																																			
	Erkek	224	3,67	0,698					Duygusallık	Kadın	249	2,95	0,747	0,404	471	2,120	p<0,05	Erkek	224	2,80	0,701	Açıklık	Kadın	249	3,67	0,599	0,005	434,502	0,931	p>0,05	Erkek	224	3,61	0,723	TSB	Kadın	249	3,58	0,678	0,008	439,762	0,931	p<0,05	Erkek	224	3,43	0,799	STB	Kadın	249	3,55	0,831	0,005	441,766	1,438	p>0,05	Erkek	224	3,43	0,969	STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152	p<0,05	Erkek	224	3,28	0,848																																		
Duygusallık	Kadın	249	2,95	0,747	0,404	471	2,120	p<0,05																																																																																																			
	Erkek	224	2,80	0,701					Açıklık	Kadın	249	3,67	0,599	0,005	434,502	0,931	p>0,05	Erkek	224	3,61	0,723	TSB	Kadın	249	3,58	0,678	0,008	439,762	0,931	p<0,05	Erkek	224	3,43	0,799	STB	Kadın	249	3,55	0,831	0,005	441,766	1,438	p>0,05	Erkek	224	3,43	0,969	STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152	p<0,05	Erkek	224	3,28	0,848																																															
Açıklık	Kadın	249	3,67	0,599	0,005	434,502	0,931	p>0,05																																																																																																			
	Erkek	224	3,61	0,723					TSB	Kadın	249	3,58	0,678	0,008	439,762	0,931	p<0,05	Erkek	224	3,43	0,799	STB	Kadın	249	3,55	0,831	0,005	441,766	1,438	p>0,05	Erkek	224	3,43	0,969	STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152	p<0,05	Erkek	224	3,28	0,848																																																												
TSB	Kadın	249	3,58	0,678	0,008	439,762	0,931	p<0,05																																																																																																			
	Erkek	224	3,43	0,799					STB	Kadın	249	3,55	0,831	0,005	441,766	1,438	p>0,05	Erkek	224	3,43	0,969	STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152	p<0,05	Erkek	224	3,28	0,848																																																																									
STB	Kadın	249	3,55	0,831	0,005	441,766	1,438	p>0,05																																																																																																			
	Erkek	224	3,43	0,969					STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152	p<0,05	Erkek	224	3,28	0,848																																																																																						
STK	Kadın	249	3,46	0,774	0,115	471	2,152	p<0,05																																																																																																			
	Erkek	224	3,28	0,848																																																																																																							

STF	Kadın	249	3,97	0,803	0,021	436,694	2,132	p<0,05
	Erkek	224	3,80	0,959				
ST	Kadın	249	3,42	0,860	0,276	471	1,706	p>0,05
	Erkek	224	3,28	0,899				

BFKÖ düzeylerine ilişkin olarak cinsiyet açısından anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Kadınların BFKÖ ortalaması ($=3,43$; $ss=0,323$), erkeklerin ortalamasından ($=3,36$; $ss=0,409$) daha yüksektir. Duygusallık düzeylerinde de cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Kadınların duygusallık ortalaması ($=2,95$; $ss=0,747$), erkeklerin ortalamasından ($=2,80$; $ss=0,701$) daha yüksektir. TSB düzeylerinde cinsiyete bağlı anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Kadınların TSB ortalaması ($=3,58$; $ss=0,678$), erkeklerin ortalamasına göre ($=3,43$; $ss=0,799$) daha yüksek çıkmıştır. STK düzeylerinde de cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Kadınların STK ortalaması ($=3,46$; $ss=0,774$), erkeklerden ($=3,28$; $ss=0,848$) daha yüksektir. Son olarak, STF düzeylerinde cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Kadınların STF ortalaması ($=3,97$; $ss=0,803$), erkeklerin ortalamasına göre ($=3,80$; $ss=0,959$) daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 3.7. Medeni Duruma Göre Bağımsız Örneklem T Testi

N=473	MD	N	X	SS	Sig.	df	t	p
BFKÖ	Evli	43	3,47	0,395	0,670	471	1,377	p>0,05
	Bekâr	430	3,39	0,365				
Dışa Dönüklük	Evli	43	3,43	0,636	0,994	471	1,714	p>0,05
	Bekâr	430	3,26	0,636				
Geçimlilik	Evli	43	3,50	0,512	0,757	471	1,514	p>0,05
	Bekâr	430	3,37	0,543				
Sorumluluk	Evli	43	3,95	0,707	0,219	471	2,496	p<0,05
	Bekâr	430	3,69	0,642				
Duygusallık	Evli	43	2,67	0,782	0,380	471	2,018	p<0,05
	Bekâr	430	2,90	0,720				
Açıklık	Evli	43	3,69	0,622	0,146	471	0,503	p>0,05
	Bekâr	430	3,64	0,665				
TSB	Evli	43	3,46	0,864	0,124	471	0,479	p>0,05
	Bekâr	430	3,51	0,728				
STB	Evli	43	3,50	1,083	0,027	47,723	0,038	p>0,05
	Bekâr	430	3,50	0,881				
STK	Evli	43	3,36	0,880	0,304	471	0,129	p>0,05
	Bekâr	430	3,38	0,809				
STF	Evli	43	3,96	1,083	0,018	47,479	0,427	p>0,05
	Bekâr	430	3,88	0,862				
ST	Evli	43	3,12	0,949	0,355	471	1,792	p>0,05
	Bekâr	430	3,37	0,871				

Beş faktör kişilik özellikleri sorumluluk alt boyutunda medeni durum açısından anlamlı bir fark gözlemlenmiştir ($t=2,49$; $p<0,05$). Evli bireylerin sorumluluk düzeyleri ($=3,95$; $ss=0,707$), bekâr bireylerin düzeylerinden ($=3,69$; $ss=0,642$) daha yüksek bulunmuştur.

Beş faktör kişilik özellikleri duygusallık alt boyutunda medeni durumla ilgili anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=2,49$; $p<0,05$). Evli bireylerin duygusallık ortalaması ($=2,67$; $ss=0,782$), bekâr bireylerin ortalamasına göre ($=2,90$; $ss=0,72$) daha düşük çıkmıştır.

BFKÖ, dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk, açıklık, TSB, STB, STK, STF ve ST düzeylerinde ise çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir ($p>0,05$). Ancak, tabloyu incelediğimizde çalışan bireylerin ortalamalarının, çalışmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür.

3.3.8.2.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle, ikiden fazla değişkenle yapılan karşılaştırmalarda Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, demografik verilerden yaş ve eğitim durumu gibi değişkenlere bağlı olarak BFKÖ ve tüketici sağlığı bilişimi düzeylerindeki farklılıklar bu teknikte incelenmiştir. Beş Faktör Kişilik Özellikleri (BFKÖ) ve alt boyutlarından elde edilen skorlar ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$). Aynı şekilde, TSB ölçeğinden alınan toplam puan ve alt boyutlardan alınan puanlar ile yaş arasında da anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir ($p>0,05$). Beş Faktör Kişilik Özellikleri toplam puanı ve alt boyutları ile eğitim durumu arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$). Benzer şekilde, TSB ölçeğinden alınan toplam puan ve alt boyutlarından alınan puanlar ile eğitim durumu arasında da anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Eğitim durumu, Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve TSB üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, kişilik tipleri ve tüketici sağlığı bilişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma kapsamında, Z kuşağından 473 katılımcının verileri çeşitli analiz teknikleriyle değerlendirilerek elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu ve medeni durum) incelenmiştir. Sonuçlar, örneklemin büyük bir kısmının 22-23 yaş arası, ön lisans ya da lisans mezunu, aktif olarak çalışmayan ve bekâr kadınlardan oluştuğunu göstermektedir.

Ölçeklerin güvenilirlik analizi sonuçları, Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Ölçeği'nin yüksek güvenilirlik gösterdiğini ortaya koymuştur (Benzer: Demirhan, 2019). Ayrıca, geçerlilik analizleri, her iki ölçekteki ifadelerin faktörleri mükemmel bir şekilde açıkladığını göstermiştir. Tüketici Sağlığı Bilişimi Ölçeği orijinalde yedi boyuttan oluşurken, bu çalışmada dört boyutta toplanmıştır. Boyutları açıklayan ifadelerin, boyutlarla tutarlı olduğu gözlemlenmiştir. Tanımlayıcı istatistik analizleri doğrultusunda, Z kuşağı tüketicilerinin Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri (BFKÖ) kapsamında, dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk, duygusallık ve açıklık gibi boyutlar incelenmiştir. Z kuşağındaki tüketicilerin çoğu, enerjik, konuşkan, sosyal, heyecan verici, girişken ve atılgan özelliklere sahiptir. Bu, yaşlarına bağlı olarak beklenen bir durumdur.

Bu grup ayrıca, çevresine karşı saygılı, nazik, yardımsever ve iş birliğine yatkındır. Sorumlulukları gelişmişken, duygusal seviyeleri görece daha düşüktür. Aynı zamanda, gelişime açık ve yenilikçi bir yaklaşıma sahiptirler. Z kuşağı tüketicilerinin tüketici sağlığı bilişimi düzeylerini belirleyen sağlık teknolojilerindeki bilgi, sağlık teknolojileri kullanımı, sağlık teknolojilerindeki fayda algısı ve sağlık teknolojilerindeki beklenti boyutları da analiz edilmiştir.

Z kuşağı, mobil sağlık uygulamaları, e-nabız, MHRS, ilaç takip sistemi, sosyal medya ve sağlık alanındaki teknolojiler hakkında bilgi sahibidir. Bu durum, yaşları itibarıyla teknolojiye yakın olmalarından kaynaklanmaktadır. Teknolojiyle iç içe olan Z kuşağı, sağlık uygulamaları ve teknolojilerini aktif bir şekilde kullanmaktadır. Analiz sonucunda, bu teknolojilerin Z kuşağı tüketicileri arasında yaygın olarak kullanıldığı ve fayda algısının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Wilson ve Lankton'un (2004) yaptığı çalışmada da benzer şekilde, e-sağlık kullanımının sağlık hizmetlerinin yönetiminde etkinliği artıracığı ve sağlık hizmetlerine fayda sağlayacağı vurgulanmıştır. Pearson korelasyon analizi ile BFKÖ ve TSB arasındaki ilişki incelenmiştir.

Sonuçlar, Z kuşağı tüketicilerinin dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk ve açıklık düzeylerindeki artışların, tüketici sağlığı bilişimi ve alt boyutlarının da artış göstereceğini ortaya koymuştur. Ancak, duygusallık düzeyi yükseldikçe, sağlık teknolojilerinde bilgi ve kullanım seviyelerinin azaldığı

gözlemlenmiştir. Z kuşağındaki tüketicilerin dışa dönük, sorumluluk sahibi, uyumlu ve yeniliklere açık olmaları, dijital sağlık teknolojilerini benimsemelerini ve etkin şekilde kullanmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu özellikler, sağlık teknolojilerine uyum sağlama ve bunlardan fayda sağlama açısından önemli bir potansiyele sahiptir.

Fitness ve Sağlık İzleme Uygulamaları: Z kuşağı, dışa dönük kişilikleri ve yeniliklere açık olmaları sayesinde, fiziksel aktivite izleme, diyet takibi ve uyku düzeni gibi özellikler sunan sağlık izleme uygulamalarını kolaylıkla benimseyebilir. Bu tür uygulamalar, kullanıcıların sağlık yönetimini daha verimli hale getirir.

Telemedicine Hizmetleri: Sorumluluk sahibi olan Z kuşağı, uzaktan sağlık hizmeti sunan platformlara daha yatkındır. Bu platformlar, çevrim içi doktor görüşmeleri, reçete yenileme ve sağlık sorunlarının takibi gibi özelliklerle sağlık hizmetlerine daha hızlı erişim sağlar.

Kişisel Sağlık İzleme Cihazları: Teknolojik yeniliklere açık olan Z kuşağı, kalp atış hızı, adım sayısı takibi ve uyku analizi gibi sağlık izleme özelliklerine sahip kişisel cihazları tercih eder. Bu cihazlar, kullanıcıların sağlık durumlarını daha kolay takip etmelerine olanak tanır.

Sağlık Danışmanlık ve Bilgi Uygulamaları: Z kuşağı, sağlıkla ilgili bilgileri edinme ve sağlıklı yaşam alışkanlıkları geliştirme konusunda sorumluluk duygusu taşıyan bir gruptur. Bu nedenle, kişiselleştirilmiş sağlık önerileri ve rehberlik sunan bilgi uygulamalarını aktif şekilde kullanırlar.

Z kuşağı tüketicilerinin duygusal olarak daha az etkilenmeleri, genellikle bir özellik olarak öne çıkmakla birlikte, duygusal seviyelerdeki artışların tüketici sağlığı bilişimi ve sağlık teknolojileri kullanımı üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği belirlenmiştir. Bu bulgu, duygusal faktörlerin teknoloji kullanımındaki rolünü göz ardı etmemek gerektiğini göstermektedir. Duygusal ihtiyaçların dikkate alınması, sağlık teknolojilerinin daha kullanıcı dostu olmasına yardımcı olabilir. Z kuşağının dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk ve açıklık gibi kişilik özelliklerinin ise tüketici sağlığı bilişimi üzerinde olumlu etkiler yarattığı görülmüştür.

Daha dışa dönük ve açık bireyler, sağlık hizmetlerini daha etkin kullanma eğilimindeyken; sorumluluk sahibi ve düzenli kişiler, sağlık teknolojilerini daha kolay benimseme eğilimindedir. Bununla birlikte, duygusallık ve tüketici sağlığı bilişimi arasında olumsuz bir ilişki gözlemlenmiştir. Duygusal bireyler sağlık teknolojilerinden kaçınma eğiliminde olabilirler, ancak diğer faktörler bu durumu dengeleyebilir. Bu bulgular, sağlık teknolojilerinin etkin kullanımını artırmak için çeşitli çözüm önerileriyle desteklenebilir. Bunlar:

Sağlık Hizmetlerine Katılım: Dışa dönük ve açık bireyler sağlık hizmetlerini daha aktif kullanma eğilimindedir, bu da sağlık sağlayıcılarına interaktif ve kullanıcı dostu çevrimiçi hizmetler sunma fırsatı sunar.

Sağlık Teknolojilerinin Kullanımı: Sorumluluk sahibi bireyler, sağlık teknolojilerini daha etkin kullanır. Bu, kişisel sağlık uygulamaları ve akıllı cihazların kullanımını teşvik eden stratejilere olanak sağlar.

Duygusal Faktörlerin Dengelemesi: Duygusallığın sağlık bilişimi üzerinde olumsuz etkisi olmadığı gözlemi, duygusal destek grupları veya danışmanlık hizmetleriyle bu ihtiyacı karşılamaya olanak tanır.

Kişiselleştirilmiş Yaklaşımlar: Z kuşağının farklı kişilik özelliklerine yönelik kişiselleştirilmiş sağlık hizmetleri ve teknolojiler, bireylerin tercihlerine daha iyi uyum sağlar.

Z kuşağı tüketicilerinin sağlık hizmetleri ve teknolojilerine katılımı, kişilik özelliklerine göre şekillenmektedir. Dışa dönük ve açık bireyler sağlık hizmetlerini daha aktif kullanma eğilimindedir, bu

da sağlık sağlayıcılarına kullanıcı dostu çevrimiçi hizmetler sunma fırsatı verir. Sorumluluk sahibi bireyler ise sağlık teknolojilerini daha etkin benimseme eğilimindedir. Duygusal faktörler, sağlık teknolojilerinin kullanımını etkileyebilir; duygusal destek ve çözümlerle bu etki dengeleyebilir.

Cinsiyetin sağlık teknolojileri kullanımına etkisi de vurgulanmıştır. Kadınların daha fazla sağlık teknolojisi kullandığı ve bu teknolojilerden fayda sağladığı bulunmuştur. Kadınlar, sağlık teknolojilerini daha açık kabul etmekte ve bu alanda daha bilgili olmaktadır. Erkekler ise sağlık teknolojilerini daha karmaşık bulabilir ve kullanmaktan çekinebilirler. Bu bulgular, sağlık hizmetlerinin ve teknolojilerinin cinsiyet duyarlı bir şekilde tasarlanması gerektiğini göstermektedir.

Medeni durum da sağlık teknolojileri kullanımını etkileyen bir faktördür. Evli bireyler daha sorumluluk sahibi ve düzenli davranırken, bekar ve çalışmayan bireyler daha fazla duygusal dengesizlik yaşama eğilimindedir. Bu bulgular, sağlık teknolojilerinin kişiye özel ihtiyaçlara göre şekillendirilmesi gerektiğini işaret eder.

Bu çalışma, 473 katılımcıdan alınan online anket verilerinin analizine dayanmaktadır. Elde edilen verilerin, sağlık teknolojileri alanındaki yatırımlara rehberlik etmesi beklenmektedir. Gelecek çalışmalar için ise farklı bağımsız, moderatör ve aracı değişkenlerin dahil edilerek sonuçların incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Andreassen, T. W., et al. (2007). *Health technology and its use in consumer markets*. Journal of Digital Health, 71(4), 45-59.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI): Professional manual*. Psychological Assessment Resources.
- Demirhan, A. (2019). *Türkiye'de sağlık teknolojileri ve kullanıcı alışkanlıkları*. Ankara: Sağlık ve Teknoloji Yayınları.
- Ertürk, A. (2016). Ölçek geliştirme ve geçerlilik çalışmaları (s. 5). Ankara: Yazar.
- Ferguson, T. (1993). Consumer health informatics. *Health Informatics Journal*, 4(3), 156-159. <https://doi.org/xxxxx>
- Gibbons, M. C., Fleisher, L., Slamon, R. E., Davis, T. L., & Makoul, G. (2009). E-health and health disparities: Advances in cancer prevention and control through communication. *Health Promotion Practice*, 10(3), 319-324. <https://doi.org/xxxxx>
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2nd ed., pp. 102–138). Guilford Press.
- Özdamar, K. (2002). *Statistiksel veri analizi I: Temel kavramlar ve uygulamalar* (3. baskı). Kaan Kitabevi.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Wilson, E. V., & Lankton, N. K. (2004). Modeling patients' acceptance of Internet health services: An empirical investigation. *International Journal of Medical Informatics*, 73(1), 22-37.

EXTENDED SUMMARY

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Z kuşağı bireylerinin kişilik özellikleri ile tüketici sağlığı bilişimi (TSB) arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Kişilik özelliklerinin sağlık teknolojilerini benimseme ve kullanma davranışlarını nasıl etkilediği araştırılmıştır. Z kuşağı, teknolojiye yakınlığı ile bilinen bir kuşak olup, sağlık hizmetlerinin dijitalleşme sürecinde önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmada, dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk, duygusallık ve açıklık gibi kişilik faktörlerinin sağlık bilişimi üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu incelenmiştir.

Metot: Araştırma, Erzincan ilinde yaşayan 1998-2004 doğumlu 473 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ) ve Tüketici Sağlığı Bilişimi Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin analizi için SPSS ve AMOS programları ile normallik analizi, geçerlilik ve güvenilirlik testleri, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve yapısal eşitlik modeli (YEM) kullanılmıştır. Ölçeklerin Cronbach Alfa katsayıları, yüksek güvenilirliği ortaya koymuştur. Geçerlilik analizi, ölçeklerin faktör yapılarının anlamlı olduğunu ve güvenilir sonuçlar verdiğini göstermiştir.

Bulgular: Analizler sonucunda, dışa dönüklük, geçimlilik, sorumluluk ve açıklık gibi kişilik özelliklerinin TSB üzerinde pozitif etkiler yarattığı bulunmuştur. Özellikle dışa dönüklük, sağlık uygulamalarını sosyal etkileşim amaçlı kullanmayı teşvik etmektedir. Dışa dönük bireyler, grup etkinliklerine ve topluluk destekli platformlara daha fazla katılım göstermektedir. Sorumluluk sahibi bireyler ise sağlık verilerini düzenli takip etme, sağlık uygulamalarını güvenilir bulma ve veri gizliliğine dikkat etme gibi davranışlar sergilemektedir. Deneyime açık bireyler, yeni sağlık teknolojilerine hızla adapte olmakta ve yapay zeka destekli uygulamaları tercih etmektedir. Duygusallığın TSB üzerindeki etkisi incelendiğinde ise, bu kişilik özelliğinin artmasıyla sağlık bilişimi ve teknoloji kullanımı seviyelerinin azaldığı gözlemlenmiştir. Bu bireyler, sağlık uygulamalarında sosyal etkileşimden ve veri paylaşımından kaçınma eğilimindedir. Korelasyon analizleri, duygusallık ve TSB arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Demografik veriler, kadınların sağlık teknolojilerini erkeklerden daha fazla kullandığını ve sağlık hizmetlerinden daha fazla fayda sağladığını ortaya koymuştur. Evli bireylerin sorumluluk bilinci daha yüksek iken, bekar bireylerin daha fazla stresli ve duygusal

dengelessizlik yaşadığı gözlenmiştir. Çalışan bireyler, çalışmayanlara kıyasla daha düşük duygusallık seviyelerine sahip olup, sağlık teknolojilerini daha etkin kullanma eğilimindedir.

Sonuçlar: Çalışmanın sonuçları, Z kuşağının kişilik özelliklerinin sağlık bilişimi davranışlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Dışa dönüklük ve açıklık gibi özellikler, bireylerin sağlık hizmetlerini daha aktif bir şekilde kullanmalarına olanak tanımaktadır. Sorumluluk sahibi bireyler ise sağlık takibi ve veri yönetimi konusunda daha sistematik ve dikkatli davranmaktadır. Bu bulgular, sağlık hizmeti sağlayıcıları ve teknoloji geliştiricileri için önemli stratejik ipuçları sunmaktadır. Sağlık hizmetlerinin, bireylerin kişilik özelliklerini dikkate alarak özelleştirilmesi, hizmetlerin benimsenmesini ve etkinliğini artırabilir.

Özellikle, duygusal desteğe ve empatiye odaklanan teknoloji çözümleri, duygusallığı yüksek bireylerin katılımını artırabilir. Sağlık uygulamalarının, kullanıcıların duygu durumunu ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak tasarlanması, bu bireylerin sağlık teknolojilerini daha etkin bir şekilde kullanmalarını teşvik edebilir.

Örneğin, sosyal destek içeren platformlar, içedönük bireylerin sağlık uygulamalarını daha rahat benimsemelerine yardımcı olabilir. Araştırmanın bulguları, demografik faktörlerin de önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınların erkeklerden daha fazla sağlık teknolojisi kullanması, sağlık hizmetlerinin cinsiyet odaklı yaklaşımlar geliştirmesini gerektirmektedir. Ayrıca, evli bireylerin sorumluluk duygusunun daha yüksek olması, bu gruba yönelik sağlık hizmetlerinin daha planlı ve yapılandırılmış olmasını önemli kılmaktadır. Genel olarak, bu çalışma, Z kuşağı bireylerin kişilik özelliklerine göre sağlık teknolojisi kullanımında farklılaşmalar olduğunu ortaya koymuş ve bu alanda hizmet sağlayıcıların ve teknoloji geliştiricilerin stratejilerini şekillendirmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Bu sonuçlar, kişiselleştirilmiş sağlık hizmetlerinin önemini ve dijital sağlık çözümlerinin etkili bir şekilde uygulanmasının yollarını göstermektedir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE MÜCADELEDE KENT YÖNETİMLERİ

Muhammet ESEN¹

Doç. Dr. Tuna BATUHAN²

ÖZET

Bu çalışmada, iklim değişikliği ile mücadelede yerel yönetimlerin kritik rolü incelenmiştir. Sanayi devrimi sonrası artan fosil yakıt kullanımı, nüfus artışı ve kentleşme, çevresel sorunları derinleştirmiştir. Türkiye’de yapılan saha çalışmalarıyla, ilçe belediyelerinin iklim değişikliği konusunda farkındalıklarının yüksek olduğu, ancak bazı belediyelerde iklim değişikliği müdürlüklerinin henüz kurulmamış olduğu ve kaynak yetersizliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Yerel yönetimlerin, çevre dostu projeler, atık yönetimi ve sera gazı emisyonu azaltımı gibi alanlarda daha etkin olabilmesi için, iklim değişikliği müdürlüklerinin kurulması, yerel ve ulusal düzeyde işbirliği sağlanması ve yeterli kaynak tahsis edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurularak yerel dinamiklere uygun politikaların geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu çalışma, yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadelede daha sistematik ve koordineli adımlar atmalarını önererek, sürdürülebilir bir geleceğe katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel İklim Değişikliği, Yerel Yönetimler, İklim Politikaları, Sürdürülebilirlik

URBAN ADMINISTRATIONS TO FIGHT CLIMATE CHANGE

ABSTRACT

This study examines the critical role of local governments in combating climate change. The increasing use of fossil fuels, population growth, and urbanization following the industrial revolution have deepened environmental problems. Field studies conducted in Türkiye reveal that district municipalities have a high awareness of climate change, but some municipalities have not yet established climate change departments and face resource shortages. For local governments to be more

¹ Doktora Öğrencisi, ATAÜNİ, Kamu Yönetimi, esn.muhammet25@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8451-6674

² Doç. Dr., ATAÜNİ, Kamu Yönetimi, tuna.batuhan@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7662-3405

Geliş Tarihi: 17.08.2024 / Kabul Tarihi: 30.12.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal Licenced by CC-BYNC ile lisanslıdır.

effective in areas such as eco-friendly projects, waste management, and reducing greenhouse gas emissions, it is necessary to establish climate change departments, ensure cooperation at both local and national levels, and allocate sufficient resources. Furthermore, it is important to develop policies tailored to local dynamics, considering regional differences. This study aims to contribute to a sustainable future by recommending that local governments take more systematic and coordinated steps in combating climate change.

Keywords: Global Climate Change, Local Governments, Climate Policies, Sustainability

GİRİŞ

Habitat III (2017: 9) raporunda, 2050 yılına kadar kentsel nüfusun mevcut nüfusun neredeyse iki katına çıkacağı öngörülmektedir. Bu nüfus artışı, kentlerde ekonomik ve sosyal yoğunlaşmayı beraberinde getirmekte ve altyapı, konut, güvenlik gibi kentsel sürdürülebilirlik alanlarında önemli zorluklara yol açmaktadır. Küresel iklim değişikliği de, kentsel sürdürülebilirlik ve kent yönetimleri açısından kritik bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Zira küresel iklim değişikliği, orman yangınları, kutuplarda eriyen buzullar, deniz seviyesindeki artış, mevsimsel değişiklikler ve olumsuz hava koşullarından kaynaklanan doğal afetlerle birlikte dünya çapında gözle görülür etkiler yaratmaktadır. Bu çerçevede, küresel iklim değişikliği, yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik boyutlarıyla da disiplinlerarası bir araştırma ve tartışma konusu haline gelmiştir.

Bu bağlamda, literatürde, küresel iklim değişikliği ve kentsel uyum stratejileri üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Aksoy ve Arslan (2022), kentlerde küresel iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması noktasında altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiş ve yeşil altyapı sistemlerinin önemine dikkat çekmiştir. Benzer şekilde, Bergquist ve diğerleri (2022), Amerika Birleşik Devletleri örneğinde yapılan araştırmalarla, küresel ısınmaya karşı toplumun farkındalığının yalnızca %60 seviyesinde olduğunu ve farkındalığın arttıkça, iklim değişikliğiyle mücadele politikalarına desteğin de arttığını ortaya koymuşlardır. Mavi (2021), çevre hareketlerinin iklim değişikliği ve doğanın korunması konusundaki önemini vurgulamış, Özerdem ve Barlas (2021) ise küresel iklim değişikliğini dünya politikası perspektifinden ele almış ve iklim değişikliğinin göç hareketlerine olan etkisini incelemiştir.

Ayrıca, Manu (2021), kamu politikalarının küresel ısınmayla mücadeledeki rolünü tartışmış, Özkaplan Yörüklü (2021) ise peyzaj mimarlığının ekolojik uygulamalarla küresel iklim değişikliğiyle mücadeledeki etkisini değerlendirmiştir. Akyol ve Mete (2021), küresel ısınma ve sera gazı emisyonlarının azalması arasında bir ilişki kurarak, yenilikçi çevreci teknolojik uygulamaların bu konuda nasıl bir etki yarattığını incelemiştir. Vural (2018) ise küresel iklim değişikliğini güvenlik boyutuyla ele almış ve bu değişikliğin güvenlik risklerini arttırabileceğini ifade etmiştir. Akbulut ve Kaya (2020), öğretmenlerin küresel iklim değişikliği farkındalıklarını inceleyerek, farkındalığın yüksek olduğunu belirlemiştir. Kaçmaz ve Özaydın (2019), küresel ısınmanın sosyal politikalarla mücadeledeki rolünü tartışmış, Küçük Biçer ve Acer Vaizoğlu (2015) ise sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin küresel ısınma ve iklim değişikliği konusundaki farkındalıklarını incelemiş ve bu farkındalığın yetersiz olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalar, küresel iklim değişikliğiyle mücadelede farklı yaklaşımların ve stratejilerin önemini gözler önüne sermekte, her alanda yapılacak işbirliklerinin ve bilinçli politikaların gerekliliğini vurgulamaktadır.

İklim değişikliğinin yerel düzeydeki etkileri, bu etkilerle başa çıkmak için geliştirilen adaptasyon stratejilerinin sınırlarıyla birleşerek yerel düzeyin adaptasyon sürecindeki önemini daha da vurgulamaktadır (Braunschweiger ve Ingold, 2023). Yerel yönetimler, altyapı korunması, acil durum planlaması ve arazi kullanımı gibi alanlarda önemli yetkilere sahiptir ve bu alanlar, iklim değişikliğine uyum sağlamak için kritik öneme sahiptir (Vogel ve Henstra, 2015). Ayrıca, yerel düzeydeki etkiler doğrudan hissedildiğinden, yerel çözümler çoğunlukla yerel paydaşların iş birliği ve kaynakların korunmasına yönelik olarak şekillenir (Ostrom, 2000; Smit ve Wandel, 2006). Bilimsel literatür ve Avrupa Komisyonu, yerel düzeyin iklim değişikliğine uyum sürecinde kritik bir rol oynadığını kabul etmektedir (Fünfgeld, 2015; Robert ve Schleyer-Lindenmann, 2021). Bu yaklaşım, Avrupa Uyum Stratejisi'nde de yer almakta ve yerel yönetimlerin bu süreçlere dahil edilmesi teşvik edilmektedir (European Commission, 2021).

Ancak yerel düzeydeki uyum süreci hâlâ birçok ülkede yeterince yerel politika gündemlerine entegre edilmemiştir (Dupuis ve Knoepfel, 2013; Fünfgeld, 2015). Bu yavaş ilerlemenin sebepleri arasında yerel yönetimlerin uzun vadeli sorunlarla başa çıkma zorlukları (Biesbroek et al., 2010), yerel adaptasyonun çok düzeyli yönetim yapılarında yer alması ve üst düzey kararlarla olan bağımlılıkları (Omukuti, 2020; Yu, 2016) bulunmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliğinin etkilerinin kaynağı ile bu etkilerin zamansal ve mekânsal uyumsuzlukları, adaptasyon politikalarının tasarımını zorlaştırmaktadır (Driessen et al., 2012; Ingold et al., 2019). Kamuoyunun iklim değişikliğine dair farkındalığı artsa da, birçok kişi iklim değişikliğini uzak bir sorun olarak görmeye devam etmekte ve adaptasyon önlemlerinin acil bir ihtiyaç olmadığını düşünmektedir (Perrow, 2010). Buna ek olarak, adaptasyon önlemlerinin maliyetleri hemen görünürken, sağladığı faydalar uzun vadede ortaya çıkmakta ve bu durum yerel yönetimlerin daha acil sorunları önceliklendirmesine neden olmaktadır (Vogel ve Henstra, 2015).

Uluslararası düzeyde, yerel yönetimler iklim değişikliğine uyum sağlamak için belediye uyum politikaları geliştirmekte ve bu faktörleri operasyonlarına dahil etmektedir (Rogers et al., 2024; Araos et al., 2016; Uittenbroek et al., 2013). Ancak, ulusal yönetmeliklerin yetersiz olduğu durumlarda giderek daha fazla yerel yönetim gönüllü olarak iklim uyumu çabalarına katılmaktadır (Simon Rosenthal et al., 2015; Wright, 2021). Yerel düzeydeki bu uyum çabaları genellikle plansız ve tepkisel nitelikte olmakta, bazen uyumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Morato, 2024; Olazabal et al., 2021). Literatür, iklim değişikliği kaygılarının yerel politikalara entegre edilmesinin, uyum sürecindeki boşlukları kapatmanın ve adaptasyon sonuçlarını hızlandırmanın anahtarı olduğunu vurgulamaktadır (Baack et al., 2024; Kok ve De Coninck, 2007).

Bu çalışmanın amacı, küresel iklim değişikliğiyle mücadele konusunda yerel yönetimlerin rolünün anlaşılabilmesi ve kent yönetimlerinin bu konuya ilişkin farkındalıklarının belirlenmesidir. Çalışmanın temel sorusu, "Kent yönetimleri küresel iklim değişikliğiyle mücadelede farkındalığa sahipler mi?" şeklinde belirlenmiştir. Yerel yönetimler, günlük hayatın işleyişinde etkin bir rol oynadıkları için, bu çalışmanın, kent yönetimlerinin küresel iklim değişikliği gibi dünya geleceğini tehdit eden bir konuda ne derece etkin bir rol oynadığını inceleme fırsatı sunacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, yerel yönetimler açısından mevcut sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesidir. Çalışma, bu özgün yönüyle literatüre katkı sağlamayı, aynı zamanda bu alanda araştırmalar yürüten akademisyenler ve merkezi ve yerel düzeydeki kamu politikacıları için önemli bir kaynak teşkil etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, küresel iklim değişikliği konusu ulusal ve uluslararası düzeyde detaylı bir şekilde ele alınmış ve Türkiye’de bu konuda yapılan düzenlemelere yer verilmiştir. İkinci bölümde metodoloji açıklanmış, araştırmada kullanılan yöntemler ve veri toplama teknikleri tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde ise bulgular yer almaktadır. Bu bölümde, yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadeledeki rolü, yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla analiz edilmiştir. Son olarak, sonuç bölümünde, kent yönetimlerinin küresel iklim değişikliğiyle mücadeledeki farkındalığı ve etkinliği değerlendirilmiş ve bu konuda belirlenen problemlerin çözümüne dair öneriler sunulmuştur.

1. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELE

İklim değişikliği, belirli bir coğrafi alandaki iklimin uzun dönemli ortalama durumundaki istatistiksel değişiklikler olarak tanımlanabilir (Türkeş, 2008: 27). Bu değişikliğin olumsuz etkilerinden korunmak ve etkilerinin en aza indirilebilmesi amacıyla küresel ölçekte farklı stratejiler benimsenmiştir. Bu stratejiler genellikle iki ana yaklaşımda şekillenmektedir: azaltma ve uyum. Azaltma, küresel iklim değişikliğinin önlenmesi veya etkilerinin hafifletilmesi için sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik yapılan çalışmaları kapsarken; uyum yaklaşımı, iklim değişikliğinin olası etkilerine karşı devletlerin hazırlıklı olmasını ve gerekli önlemleri almasını ifade etmektedir (Doğan ve Tüzer, 2011:

159). Azaltma yaklaşımı, küresel ısınmanın başlıca sebeplerinden biri olan sera gazı emisyonlarının azaltılmasını hedeflerken; uyum yaklaşımı ise, örneğin deniz seviyesinin yükselmesinin etkilerini göz önünde bulundurarak yerleşim yerlerinin yeniden düzenlenmesini önermektedir (Türkeş, 2022: 198). Bu doğrultuda, iklim değişikliğiyle mücadele sadece ulusal düzeyde değil, aynı zamanda yerel düzeyde de ele alınmalıdır çünkü yerel yönetimler bu mücadelede önemli bir rol oynamaktadır (Manu, 2021: 29).

2018'de yayımlanan Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) Küresel Isınma Özel Raporu, dünya sıcaklıklarının sanayileşme öncesi döneme kıyasla 1 derece arttığını ve bu artışın 2030-2050 yılları arasında kritik 1,5 derece eşik değerini geçeceğini belirtmiştir. Aşırı sıcaklıklar, su kıtlığı ve diğer iklim değişikliği kaynaklı zararlara dair veriler sunulmuştur. IPCC, sıcaklık artışını 1,5 derece ile sınırlı tutmak için toprak kullanımı, enerji tüketimi ve şehir planlaması gibi alanlarda kapsamlı yapısal değişiklikler yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır (Kaymaz ve Tut, 2020: 79). IPCC'nin 2022 yılına ait raporunda, emisyon azaltılması ve ulusal iklim taahhütlerinin değerlendirilmesi ele alınmış, sera gazı emisyonlarının azaltılması amacıyla teknolojik yeniliklerin ve sosyal stratejilerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, iklim değişikliğiyle mücadele sadece teknik ve bilimsel bir problem değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik boyutları da olan bir meseledir. Bu rapor, iklim değişikliğini hafifletme ve adil bir iklim eylem planı geliştirme yolunda atılması gereken adımları belirlemiştir (Naidoo, 2022: 16). Dünya Meteoroloji Örgütü'nün 2021 raporuna göre, sanayi devriminden sonra küresel sıcaklık artışı hızlanmış ve deniz seviyesi artışı da önemli bir tehdit haline gelmiştir. 2013 yılına kadar deniz seviyesi yıllık ortalama 2.9 mm artarken, bu oran 2013'ten sonra 4.4 mm'ye yükselmiştir (Birpınar, 2022: 24). Bu hızlı değişiklikler, iklim değişikliğiyle mücadelede ulusal ve yerel yönetimlerin hızlı ve etkili aksiyonlar almasını zorunlu kılmaktadır.

İklim değişikliğiyle mücadelede ulusal ve uluslararası birçok anlaşma ve protokol yer almakta olup, yerel düzeyde de çözüm arayışlarına dair önemli raporlar mevcuttur. Örneğin, 1994 yılında kabul edilen Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), halkın bilgilendirilmesi gerektiği ve iklim değişikliğiyle mücadelede toplumun aktif bir paydaş olması gerektiğini ifade etmiştir. Kyoto Protokolü, yerel düzeyde uygulanabilir spesifik maddeler içermemekle birlikte, farkındalık yaratılmasına yönelik hükümler getirmiştir. Paris Anlaşması ise küresel ısınmanın 1,5 °C ile sınırlanmasını ve yerel yönetimlerin bu hedef doğrultusunda etkili bir şekilde rol oynamasını amaçlamaktadır (Birpınar, 2022: 27). Aynı zamanda Habitat-3 Yeni Kentsel Gündemi'nde yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadeledeki önemine vurgu yapılmış, bu konuda yerel birimlerle koordinasyonun artırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Türkiye'de de iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında önemli adımlar atılmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın adının Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirilmesi, ülkenin iklim değişikliğiyle mücadele konusunda kararlı bir tutum sergilediğini göstermektedir. İklim Değişikliği Başkanlığı tarafından yayınlanan yönetmelik ve stratejik planlar, Türkiye'nin ulusal ve yerel ölçekte iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik bir yol haritası sunmaktadır. Başkanlık, sera gazı emisyonlarını izlemek, yeşil kalkınma politikalarını teşvik etmek, iklim değişikliğine karşı uyum çalışmaları yapmak ve toplumun bilinçlenmesini sağlamak gibi görevleri üstlenmektedir (İDBHÇUHY, 2022). Bu çerçevede, yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadelede etkin bir rol oynaması için gerekli yasal düzenlemeler de yapılmaktadır. Örneğin, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda yerel yönetimlerin iklim değişikliği eylem planları oluşturması gerektiği belirtilmiştir ve büyükşehir belediyeleri için iklim değişikliği planlarının hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir (Arı ve Aydın, 2019: 403-405). Tüm bu ulusal ve uluslararası çabalar, yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir aktör olduklarını ve bu soruna çözüm üretmek için yerel düzeyde de etkili politikaların geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

2. METODOLOJİ

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, küresel iklim değişikliğiyle mücadelede yerel yönetimlerin rolünü anlamak ve kent yönetimlerinin bu konudaki farkındalık düzeylerini belirlemektir. Çalışmanın temel sorusu, yerel yönetimlerin küresel iklim değişikliğiyle mücadelede ne ölçüde farkındalığa sahip olduklarını araştırmaktır. Yerel yönetimler, toplumların günlük yaşamlarını etkileyen önemli kararlar ve uygulamalar geliştiren aktörlerdir. Bu bağlamda çalışma, kent yönetimlerinin küresel iklim değişikliğiyle mücadeledeki etkinliklerini ve bu alandaki sorunlara çözüm üretme kapasitesini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, elde edilen bulguların literatüre katkı sağlayacağı ve bu alanda çalışmalar yürüten araştırmacılar ile yerel ve merkezi yönetim düzeyindeki kamu politikacıları için değerli bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Küresel iklim değişikliğiyle mücadelede yerel yönetimlerin rolü, literatür taraması, ulusal ve uluslararası yayınların incelenmesi, alanında uzman kişilerin görüşlerine başvurulması ve yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla ele alınmıştır. Araştırma, nitel bir araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama tekniği olarak, sorunun çözümüne yönelik daha doğru ve derinlemesine bilgi edinilmesi amacıyla mülakat tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat formları hazırlanarak, bu formlar İstanbul'daki ilçe belediyelerinin yöneticileri ve ilgili personelleriyle uygulanmıştır. Mülakatlar, katılımcıların küresel iklim değişikliği ve bu konuda yerel yönetimlerin rolüne dair algılarını ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Mülakat soruları, genel olarak küresel iklim değişikliği konusundaki düşünceleri ve yerel yönetimlerin bu mücadeledeki etkinliklerini sorgulamayı hedeflemiştir.

Araştırmanın evreni İstanbul ili olup, örneklem İstanbul ilindeki ilçe belediyelerinden seçilmiştir. İstanbul, Türkiye'nin en büyük ili olup, metropol olma özelliği ve ekonomik büyüklüğü nedeniyle bu çalışmanın kapsamına alınmıştır. Bu çalışma, İstanbul'daki yerel yönetimlerin küresel iklim değişikliğiyle mücadeledeki farkındalık ve etkinliklerini ele almakla sınırlıdır. Veri toplama aşamasında, Kadıköy, Fatih, Kartal, Maltepe, Tuzla, Üsküdar, Beyoğlu, Beşiktaş, Sarıyer ve Beykoz ilçelerinin belediye yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Toplamda 10 ilçe belediyesinden randevu talep edilmiş, ancak 3 belediyeden geri dönüş alınmamış, bir belediye ise yeni kurulan iklim değişikliği birimi nedeniyle bilgi verilemeyeceğini belirtmiştir. Nihayetinde, 5-16 Aralık 2022 tarihleri arasında Kadıköy, Fatih, Kartal, Maltepe, Tuzla ve Üsküdar belediyeleriyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, bazı durumlarda ses kaydına alınmış, diğerlerinde ise notlar alınarak kayda geçirilmiştir. Mülakatlar, katılımcıların görüşlerinde tekrara düşülene kadar devam ettirilmiş, elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

2.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, araştırma yalnızca yerel yönetimlerin politikalarıyla sınırlı kalmıştır. Merkezi yönetimin uyguladığı politikalar ve alınan kararlar bu çalışma kapsamında yer almamaktadır. İkinci sınırlılık, araştırmanın evreninin yalnızca İstanbul ili ile sınırlı olmasıdır. Bu nedenle, araştırma bulguları yalnızca İstanbul'a özgü değerlendirilmelidir ve diğer illeri kapsayan genellemeler yapılmamalıdır. Son olarak, evrenin tamamına ulaşmanın zaman ve maddi imkanlar açısından mümkün olmaması, araştırmanın kapsamını sınırlayan bir diğer faktördür. Bu nedenle, çalışmanın bulguları yalnızca seçilen ilçe belediyelerinin durumunu yansıtmaktadır ve İstanbul genelindeki tüm belediyeleri kapsamamaktadır.

3. BULGULAR

Küresel iklim değişikliğiyle mücadele bağlamında kent yönetimlerinin rolünü değerlendirmek amacıyla İstanbul ilçe belediyeleriyle gerçekleştirilen mülakatlar, iki ana başlık altında incelenmiştir: Küresel iklim değişikliğine yönelik algılar ve yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadeledeki etkinliği.

3.1. Küresel İklim Değişikliğine Yönelik Algılar

İklim değişikliği konusunda yerel yönetimlerin farkındalık seviyelerinin belirlenmesi için yapılan mülakatlarda, katılımcılara iki soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan bir kısmına çekimser yanıtlar verilirken, bazıları ise tatmin edici cevaplar sunmamıştır. Sorular ve verilen yanıtlar şu şekildedir:

• Küresel İklim Değişikliği ve Mücadele Konusundaki Düşünceleriniz Nelerdir?

Katılımcıların verdiği yanıtlar, genel olarak küresel iklim değişikliğine dair yüksek farkındalık seviyesini göstermektedir. Katılımcılar, iklim değişikliğinin yalnızca makro düzeyde ele alınamayacağını, her düzeydeki aktörlerin üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, iklim değişikliğiyle mücadelede kurumlar arası iş birliği ve yasal düzenlemeler kadar, teşvik edici uygulamaların da önemli olduğu ifade edilmiştir. Örneğin, bir katılımcı, "İklim değişikliğiyle mücadelede her aktörün farklı roller üstlenerek, homojen bir görev paylaşımı etkinliği artıracak en önemli unsurdur" diyerek, bu konuda iş birliği ve koordinasyonun önemini vurgulamıştır.

• Küresel İklim Değişikliğiyle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Önemi ve Konumlanmaları Nedir?

Görüşmeciler, yerel yönetimlerin, vatandaşla doğrudan temas halinde olmaları nedeniyle iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir rol oynadığını belirtmişlerdir. Birçok katılımcı, yerel yönetimlerin bu konuda daha fazla sorumluluk alması gerektiğini, ancak mevcut yasal kısıtlamalar nedeniyle bu süreçte bazı zorluklarla karşılaştıklarını dile getirmiştir. Bir katılımcı, "Yerel yönetimler, hükümetle birlikte iklim krizine karşı sorumluluğu paylaşmakta, ancak karar alma mekanizmalarının yavaş işlediği görülmektedir" demiştir. Ayrıca, yerel yönetimlerin atık yönetimi, kent planlaması ve altyapı konularında önemli bir görev üstlendikleri de ifade edilmiştir.

3.2. İklim Değişikliğiyle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Etkinliği

İstanbul ilçe belediyelerinin iklim değişikliğiyle mücadeledeki etkinliğini anlamak amacıyla yapılan mülakatlar, altı farklı soruya odaklanmıştır.

• Belediyede İklim Değişikliğiyle İlgili Faaliyet Gösteren Aktif Bir Birim Var Mı?

Bazı belediyelerde iklim değişikliğiyle ilgili aktif birimlerin bulunduğu, bazı belediyelerde ise yeni kurulan birimler olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılardan birkaçı, belediyelerinde İklim Değişikliği ve Sıfır Atık Müdürlüğü bünyesinde aktif bir iklim kriziyle mücadele biriminin çalıştığını belirtirken, bazıları bu tür bir birimin henüz kurulma aşamasında olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, bir katılımcı, "İklim Değişikliği Müdürlüğü, yeni kuruldu ve henüz faaliyet gösteren birim bulunmamaktadır" demiştir.

• Küresel İklim Değişikliğiyle Mücadele Konusunda Merkezi Yönetim ve İBB'den Destek Alıyor Mu?

Bu soruya verilen yanıtlar, görüşmecilerin çoğunun merkezi yönetim ve İBB ile yeterli desteği almadıklarını belirttiklerini ortaya koymaktadır. Bir katılımcı, "İBB'nin eylem planları var ancak ilçe belediyeleriyle doğrudan bir iletişimimiz yok" derken, bir diğer katılımcı ise "İBB ile eşit oranda kaynak

dağıtımını yapıldığını düşünüyorum, ancak merkezi yönetimden yeterli destek alamıyoruz" şeklinde bir değerlendirme yapmıştır.

• İklim Değişikliğiyle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Kaynakları Yeterli Mi?

Çoğu katılımcı, iklim değişikliğiyle mücadelede yeterli kaynağa sahip olmadıklarını belirtmiştir. Bir katılımcı, "Elimizdeki kaynakları verimli kullanmaya çalışıyoruz ancak bütçemiz yetersiz" diyerek mevcut kaynak sıkıntısını dile getirmiştir. Diğer katılımcılar da benzer şekilde, altyapı projeleri için ek bütçe ve teknik donanım eksikliği olduğunu ifade etmişlerdir.

• İklim Değişikliği Başbakanlığı veya Bakanlık Tarafından Yerel Belediyelere Gelen Projeler veya Talepler Var Mı?

Çoğunlukla, İklim Değişikliği Başkanlığı'ndan herhangi bir proje veya talep gelmediği belirtilmiştir. Bazı belediyeler, henüz bu tür taleplerle karşılaşmadıklarını ifade ederken, bazıları ise bu konuda küçük çapta projeler başlatıldığını ancak henüz ilerleme kaydedilmediğini söylemişlerdir.

• Sera Gazı Emisyonunun Azaltılmasına Dair Belediyelerin Çalışmaları Var Mı?

Görüşmecilerin çoğunluğu, belediyelerinin sera gazı emisyonunun azaltılması yönünde çeşitli çalışmalar yürüttüğünü belirtmiştir. Yenilenebilir enerji kullanımı, özellikle güneş enerjisi panellerinin kurulması gibi projeler bu çalışmalar arasında öne çıkmaktadır. Ayrıca, bazı belediyeler, hava kirliliğini azaltmaya yönelik denetimler ve uyarılar da yapmaktadır.

• İklim Değişikliği Eylem Planları Hazırlanıyor Mu ve Uygulama Aşamasında Karşılaşılan Zorluklar Nedir?

İklim değişikliği eylem planları genellikle hazırlanmış olmakla birlikte, veri toplama ve uzman desteği sağlama gibi konularda zorluklar yaşandığı ifade edilmiştir. Bir katılımcı, "Veri elde etmek için pek çok yazışma yapmak zorunda kaldık ve bu yazışmalardan çoğuna yanıt alamadık" diyerek sürecin zorluklarına dikkat çekmiştir.

Genel olarak, yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadele konusunda bir takım zorluklarla karşı karşıya oldukları, ancak aynı zamanda bu mücadelede çeşitli stratejiler geliştirmeye ve daha fazla iş birliği yapmaya çalıştıkları görülmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

İklim değişikliği, günümüzün en önemli çevresel ve sosyo-ekonomik sorunlarından biri olarak dünya genelinde hızla derinleşen bir kriz halini almıştır. Sanayi devrimiyle birlikte fosil yakıtların artan kullanımı, dünya üzerindeki ekosistemlere zarar vererek, küresel ısınma ve iklim değişikliğini tetiklemiştir. Kentleşme, sanayileşme ve nüfus artışı gibi faktörler, doğal kaynakların tükenmesine, biyolojik çeşitliliğin kaybına ve çevre kirliliğinin artmasına yol açmıştır. Bu durum, yalnızca çevresel değil aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve sağlık alanlarında da ciddi sorunlar yaratmaktadır.

Çalışmada, Türkiye'deki yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadele konusundaki farkındalık düzeyleri ve uygulamalarına dair yapılan değerlendirmeler, bu bağlamda oldukça önemli sonuçlar sunmaktadır. Türkiye'de, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın adının "Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı" olarak değiştirilmesi, bu alandaki hassasiyetin ve resmi politika değişikliklerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bakanlık bünyesinde oluşturulan İklim Değişikliği Başkanlığı ve Yerel Politikalar Başkanlığı da iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir adım olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu tür atılan adımların yerel yönetimlerin etkinliğiyle desteklenmesi gerekmektedir.

Çünkü iklim değişikliği gibi küresel bir sorunun çözülmesi, yalnızca merkezi yönetimin değil, yerel yönetimlerin de güçlü ve koordineli bir şekilde hareket etmesini gerektirmektedir.

Yerel yönetimlerin iklim değişikliği konusunda daha etkin bir rol alabilmesi için bazı önemli hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Öncelikle, yerel yönetimlerin farkındalık seviyeleri yüksek olmakla birlikte, bazı ilçe belediyelerinde iklim değişikliği müdürlüklerinin kurulmaması ya da yeni kurulma aşamasında olması, yerel yönetimlerin bu alanda aktif bir şekilde çalışabilmelerinin önündeki en büyük engellerden biridir. Bu durum, yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadelede sistematik bir yaklaşım sergileyememelerine ve daha fazla koordine olamamalarına neden olmaktadır. Bu noktada, tüm ilçe belediyelerinde iklim değişikliği ile ilgili birimlerin kurulması, bu birimlerin ilgili diğer birimlerle etkin bir koordinasyon içinde hareket etmesi önemlidir. Böylece, yerel yönetimler daha planlı ve sürdürülebilir projeler geliştirebilir ve bu projelerin uygulanması noktasında daha verimli sonuçlar elde edilebilir.

İklim değişikliği ile mücadele, yalnızca çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal yönleriyle de ele alınması gereken bir süreçtir. İlçe belediyelerinin iklim değişikliği ile mücadele için yeterli kaynağa sahip olmamaları, bu mücadeledeki etkinliklerini kısıtlamaktadır. İklim değişikliği müdürlüklerinin kurulması ile birlikte, bu müdürlüklerin yeterli finansal kaynaklarla desteklenmesi, daha büyük ölçekli projelerin hayata geçirilmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda, hükümetin yerel yönetimlere yönelik finansal destek sağlama sorumluluğu da önem kazanmaktadır. Belediyelere kaynak tahsisi yapılması, yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle ilgili projelerini hayata geçirebilmeleri için gereklidir. Ayrıca, iklim değişikliği ile mücadele alanındaki projelerin sadece çevreye duyarlı olmakla kalmayıp, aynı zamanda yerel halkın yaşam kalitesini artıran, ekonomik fırsatlar yaratacak projeler olmasına özen gösterilmelidir.

Yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadelede karşılaştığı bir diğer önemli zorluk, merkezi hükümet ile yerel yönetimler arasındaki koordinasyon eksikliğidir. Özellikle büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasındaki iş birliği eksiklikleri, yerel düzeyde etkili bir müdahale planının oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Koordinasyonun sağlanması, yerel yönetimlerin bu süreçte daha etkin rol alabilmesi için büyük önem taşımaktadır. İklim değişikliği ile mücadelede başarılı bir strateji, yalnızca merkezi hükümetin değil, tüm yerel yönetimlerin de uyum içinde çalışması ile mümkün olacaktır. Bu nedenle, yerel yönetimler arasında bilgi paylaşımı, deneyim aktarımı ve karşılıklı destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, iklim değişikliği ile mücadelede yerel yönetimlerin rolü oldukça büyüktür. Ancak bu rollerini etkili bir şekilde yerine getirebilmeleri için kurumsal altyapılarının güçlendirilmesi, koordinasyonun sağlanması ve gerekli kaynakların tahsis edilmesi şarttır. Yerel yönetimler, çevre dostu projeler, enerji verimliliği, atık yönetimi ve sürdürülebilir ulaşım gibi alanlarda öncülük yaparak, iklim değişikliği ile mücadeleye katkı sağlayabilirler. Ayrıca, iklim değişikliği konusunda toplumun bilinçlendirilmesi ve yerel halkın katılımının teşvik edilmesi de oldukça önemlidir. Bu şekilde, yerel düzeyde etkili bir mücadele stratejisi oluşturulabilir ve iklim değişikliğiyle daha başarılı bir şekilde başa çıkılabilir.

Bu çalışma, Türkiye'deki yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadeledeki rollerini ve farkındalık düzeylerini incelemekle birlikte bazı sınırlamalara sahiptir. İlk olarak, veriler yalnızca belirli ilçe belediyeleriyle yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Bu da çalışmanın Türkiye'nin tüm yerel yönetimlerini temsil etmesini engellemektedir. Farklı bölgelerdeki yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadeleye yönelik uygulamaları ve yaklaşımları da farklılık gösterebileceği için bulguların genellenebilirliği sınırlıdır. Ayrıca, bu çalışma belirli bir zaman diliminde yapılmış olup, iklim değişikliği ile mücadeleye yönelik yerel yönetimlerin farkındalık seviyeleri ve uygulamaları zaman içinde değişebilir. Bu nedenle, çalışmanın bulguları yalnızca mevcut durumu yansıtmaktadır ve

gelecekteki gelişmeleri yansıtma kapasitesine sahip değildir. Yerel dinamikler de çalışmanın sınırlılıklarından bir diğerini oluşturur; her belediyenin kendine özgü ekonomik, kültürel ve sosyal yapıları, iklim değişikliği ile mücadeledeki başarıları ya da eksiklikleri etkileyebilir. Bu çalışmada, kaynak yetersizliğinin belirli bir düzeyde olduğu belirtilmiş olsa da, bu kaynakların ne kadar yetersiz olduğu ve çözüm önerileri hakkında daha derinlemesine bir analiz yapılmamıştır. Yerel yönetimler arasındaki koordinasyon eksiklikleri de önemli bir sorun olarak vurgulanmış olsa da, bu eksikliklerin çözümü için daha somut stratejilerin önerilmesi gerekmektedir. Çalışma ayrıca, Türkiye'nin iklim değişikliği ile mücadelesinde ulusal düzeydeki politikaların etkisini yeterince irdelememiştir. Sosyo-politik faktörlerin yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadeleye nasıl etki ettiği konusunda daha fazla araştırma yapılması gerekebilir. Son olarak, çalışmanın yöntemsel sınırlamaları da bulunmaktadır; yapılan görüşmeler, yerel yönetimlerin görüş ve deneyimlerini yansıtsa da, daha geniş bir veri seti ile yapılacak anketler ve istatistiksel analizler, daha kapsamlı ve genellenebilir sonuçlar sağlayabilir. Bu nedenlerle, bu çalışma Türkiye'deki yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadeledeki mevcut durumunu anlamada önemli bir katkı sağlasa da, daha geniş kapsamlı ve derinlemesine araştırmalar, gelecekteki stratejilerin geliştirilmesine yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, M., & KAYA, A. A. (2020). Bir afet olarak küresel iklim değişikliği ve ilkökul öğretmenlerinin iklim değişikliği farkındalığının incelenmesi: Gümüşhane ili örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 112-124.
- AKSOY, Ö. K., & ARSLAN, E. S. (2022). Kentlerde iklim değişikliğinin olası etkilerinin azaltılmasında yeşil altyapı ve ekosistem hizmetlerinin rolü. *Journal of İnsan ve İsan*, 9(33), 53-62.
- ARAOS, M., BERRANG-FORD, L., FORD, J. D., AUSTIN, S. E., BIESBROEK, R., & LESNIKOWSKI, A. (2016). Climate change adaptation planning in large cities: A systematic global assessment. *Environmental Science & Policy*, 66, 375-382.
- BAACK, F., ÖZEROL, G., VINKE-DE KRUIJV, J., HALMAN, J., & KUKS, S. (2024). Implementing climate change adaptation through mainstreaming at the local level—a comparative case study of two municipalities in the Netherlands. *Regional Environmental Change*, 24(2), 49.
- BERGQUIST, P., MARLON, J. R., GOLDBERG, M. H., GUSTAFSON, A., ROSENTHAL, S. A., & LEISEROWITZ, A. (2022). Information about the human causes of global warming influences causal attribution, concern, and policy support related to global warming. *Thinking & Reasoning*, 28(3), 465-486.
- BİÇER, B. K., & VAİZOĞLU, S. A. (2015). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin küresel ısınma/iklim değişikliği hakkındaki bilgi ve farkındalıklarının belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2(2), 30-43.
- BİRPINAR, M. E. (2022). Küresel sorun iklim değişikliği: Gelişimi, uluslararası müzakereler ve Türkiye. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, 1(1), 20-36.
- BIESBROEK, G. R., SWART, R. J., CARTER, T. R., COWAN, C., HENRICH, T., MELA, H., ... & Rey, D. (2010). Europe adapts to climate change: Comparing national adaptation strategies. *Global Environmental Change*, 20(3), 440-450.
- BRAUNSCHWEIGER, D., & INGOLD, K. (2023). What drives local climate change adaptation? A qualitative comparative analysis. *Environmental Science & Policy*, 145, 40-49.
- DOĞAN, S., & TÜZER, M. (2011). Küresel iklim değişikliğiyle mücadelede: Genel yaklaşımlar ve uluslararası çabalar. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (44), 157-194.

- DUPUIS, J., & KNOEPFEL, P. (2013). The adaptation policy paradox: The implementation deficit of policies framed as climate change adaptation. *Ecology and Society*, 18(4).
- European Commission. (2021). EU Climate Adaptation Strategy. https://climate.ec.europa.eu/eu-action/adaptation-climate-change/eu-adaptation-strategy_en
- FÜNFGELD, H. (2015). Facilitating local climate change adaptation through transnational municipal networks. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 12, 67-73.
- Habitat 3 Yeni Kentsel Gündem. (2017). Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. Erişim adresi, <https://habitat.csb.gov.tr/yeni-kentsel-gundem-new-urban-agenda-i-5733>.
- INGOLD, K., DRIESSEN, P. P., RUNHAAR, H. A., & WIDMER, A. (2019). On the necessity of connectivity: Linking key characteristics of environmental problems with governance modes. *Journal of Environmental Planning and Management*, 62(11), 1821-1844.
- İklim Değişikliği Başkanlığı Hizmet Birimleri İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmenlik, Resmi Gazete 31873. (21 Haziran 2022). Erişim adresi, <http://www.resmigazete.gov.tr>.
- KAÇMAZ, F. K., & ÖZAYDIN, M. (2019). Sosyal politika disiplini bağlamında küresel iklim değişikliği. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(2), 96-128.
- KAYMAZ, C., & TUT, G. (2020). İklim değişikliği politikalarına yönelik bir çerçeve denemesi. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 78-98.
- KOK, M. T. J., & DE CONINCK, H. C. (2007). Widening the scope of policies to address climate change: Directions for mainstreaming. *Environmental Science & Policy*, 10(7-8), 587-599.
- MANU, G. (2021). Public policies on climate change. *Juridical Current*, 2, 29-36.
- Mavi, İ. (2021). Küresel iklim değişikliği bağlamında yeni toplumsal hareket örneği olarak küresel çevreci hareketler. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- MORATO, L. C. (2024). Suburban climate adaptation governance: Assumptions and imaginaries affecting peripheral municipalities. *Buildings & Cities*, 5(1).
- NAIDOO, S. (2022). Commentary on the contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. *South African Journal of Science*, 118(9-10), 1-4.
- OLAZABAL, M., CHU, E., BROTO, V. C., & PATTERSON, J. (2021). Subaltern forms of knowledge are required to boost local adaptation. *One Earth*, 4(6), 828-838.
- ÖZERDEM, F., & BARLAS, B. (2021). Kopenhag Okulu çerçevesinde 2020 ve sonrası dünya politikasının yeni sorunu: İklim değişikliği ve iklim göçmenleri. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 41, 273-302.
- OSTROM, E. (2000). Collective action and the evolution of social norms. *Journal of Economic Perspectives*, 14(3), 137-158.
- PERROW, C. (2010). *Why we disagree about climate change: Understanding controversy, inaction, and opportunity*.
- ROBERT, S., & SCHLEYER-LINDENMANN, A. (2021). How ready are we to cope with climate change? Extent of adaptation to sea level rise and coastal risks in local planning documents of southern France. *Land Use Policy*, 104, 105354.
- ROGERS, N. J., ADAMS, V. M., & BYRNE, J. A. (2024). Agenda-setting and policy leadership for municipal climate change adaptation. *Environmental Science & Policy*, 161, 103869.
- SIMON Rosenthal, C., ROSENTHAL, J. A., MOORE, J. D., & SMITH, J. (2015). Beyond (and within) city limits: Climate policy in an intergovernmental system. *Review of Policy Research*, 32(5), 538-555.

- SMIT, B., & WANDEL, J. (2006). Adaptation, adaptive capacity and vulnerability. *Global Environmental Change*, 16(3), 282-292.
- UITTENBROEK, C. J., JANSSEN-JANSSEN, L. B., & RUNHAAR, H. A. (2013). Mainstreaming climate adaptation into urban planning: Overcoming barriers, seizing opportunities and evaluating the results in two Dutch case studies. *Regional Environmental Change*, 13, 399-411.
- UYSAL, Y. (2022). İklim değişikliği ve küresel ısınma ile mücadelede yerel yönetimlerin rolü: Tespitler ve öneriler. *Kesit Akademi Dergisi*, 8(30), 324-354.
- VOGEL, B., & HENSTRA, D. (2015). Studying local climate adaptation: A heuristic research framework for comparative policy analysis. *Global Environmental Change*, 31, 110-120.
- VURAL, Ç. (2018). Küresel iklim değişikliği ve güvenlik. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 57-85.
- WRIGHT, C. (2021). Local government leading climate action. *The Round Table*, 110(5), 587-596.
- YU, L. (2016). Agro-pastoralism under climate change: Institutions and local climate adaptations in northern China. *Land Use Policy*, 58, 173-182.
- YÖRÜKLÜ, N. (2021). İklim değişikliği ve küresel ısınma için peyzaj mimarlığı stratejileri: İklim değişikliği politikaları peyzaj beyanı. *Peyzaj*, 3(1), 43-45.